EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

N-am să slujesc ceva în care nu mai cred — fie că se cheamă căminul meu, patria mea sau biserica mea — şi-am să încerc să mă exprim în vreun mod de viaţă sau de artă pe cît de liber şi de întreg voi putea, folosind întru apărarea mea singurele arme pe care îmi îngădui să le folosesc: tăcerea, exilul şi viclenia.

JAMES JOYCE

(Portret al artistului în tinereţe)

LEI 6.00

Lei 7,50

78

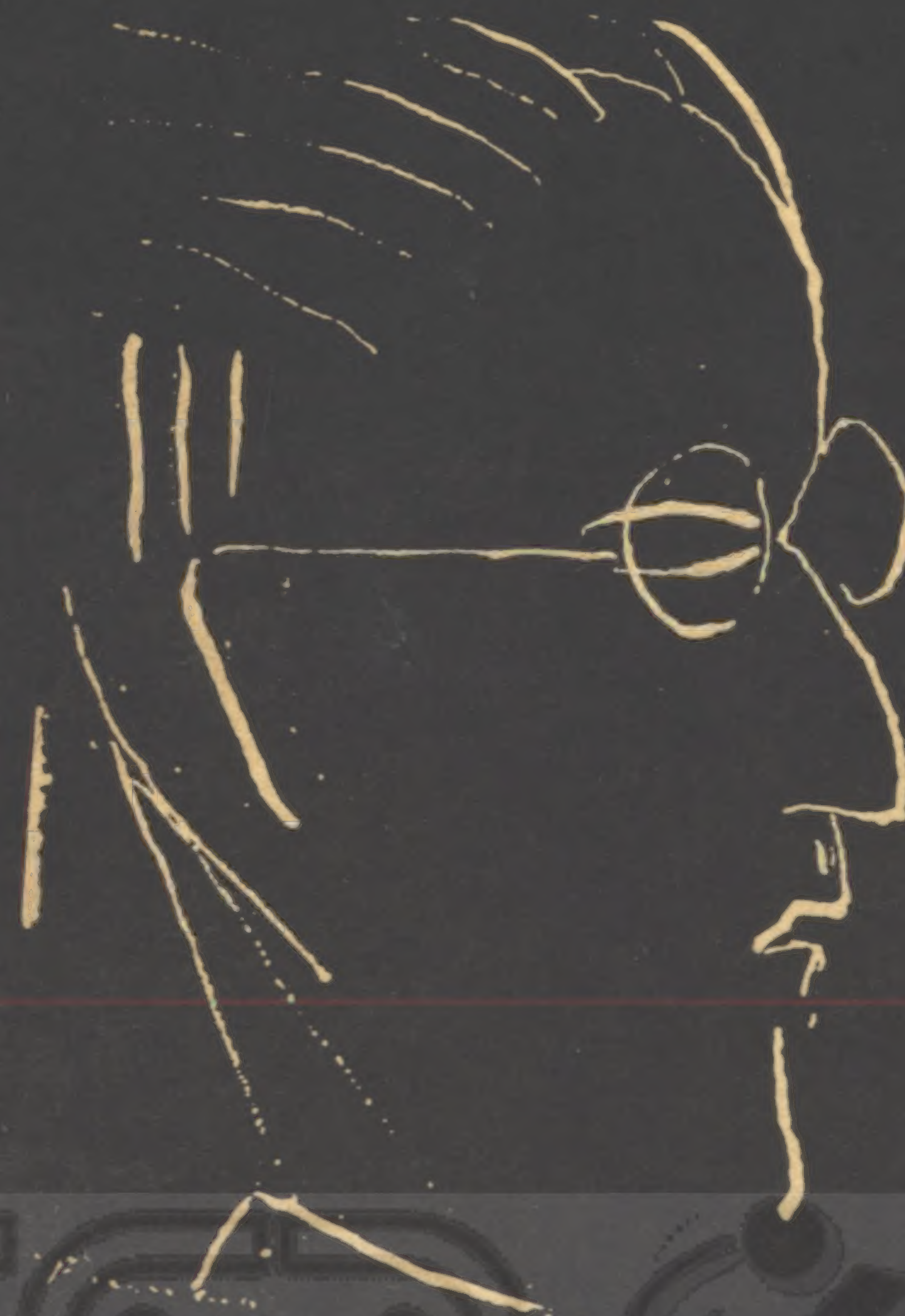
1969

JAMES JOYCE PORTRET AL ARTISTULUI ÎN TINEREŢE

CM

JAMES JOYCE

PORTRET AL ARTISTULUI ÎN TINEREŢE

COLECŢIA MERIDIANE

CM

James Joyce

Portret al artistului în tinereţe

În româneşte de
FRIDA PAPADACHE

Editura pentru Literatură Universală

1969

Pe copertă:
Portretul lui *J. Joyce* desenat
de *Constantin Brâncuşi*

James Joyce
A Portrait of the Artist
as a Young Man
Penguin Books

CUVÎNT ÎNAINTE AL TRADUCĂTOAREI

După ciclul de 15 nuvele *Oameni din Dublin*, înfățișăm cititorului român cea de-a doua treaptă importantă a creației lui JAMES JOYCE, scriitorul irlandez a cărui influență asupra artei literare a secolului nostru este atît de covîrșitoare.

Traducătoarea nuvelelor și a *Portretului* încearcă, ajutată de travaliul de tălmăcire și sprijinindu-se pe cea mai autorizată exegeză [1] — să evoce personalitatea lui Joyce (pe cît cu putință mai ales în anii săi de adolescență) și să lumineze, în scurta dar densa galerie a operei sale, îndeosebi acest *Portret al artistului în tinerețe*.

Mai presus de autobiografie, această originală narație a dezvoltării unei personalități *(Bildungsroman)*

[1] *Valery Larbaud* — Prefață la prima versiune franceză a nuvelelor *Dubliners*, Paris, ed. Plon, Nourrit et Cie... ; reluată în ediția 1963, *Plon, Livre de Poche*.

— Colecția „*Les Ecrivains Celebres*", dirijată de Raymond Queneau, Editions d'art Lucien Mazenod — Tome III (Sec.XIX-sec.XX)-art. „*James Joyce (ou l'Inversion du langage)*" de *Claude*-*Edmonde Magny*, 1952.

— „*The Essential James Joyce*" edited by *Harry Levin* — Penguin Books — 2009—1963 — (cu introducere și prefețe de *H. Levin)*.

— *E. Mason și Rich. Ellmann* — „*James Joyce — Critical Writings*" trad. franceză Elisabeth Janvier — n.r.f. Gallimard 1966.

reprezintă *crezul tînărului scriitor.* Nu căderea și pieirea — ca în ultima nuvelă (*Cei morți*) din *Oameni din Dublin* sînt simbolurile la care s-a oprit scriitorul matur, ci afirmarea vieții și renașterea (*Portret al Artistului Tînăr, Trezirea lui Finnegan*). Simbolul predominat al *Portretului* este „zborul". „Mrejele" dincolo de care voia să zboare Stephen Dedalus, eroul *Portretului,* sînt : religia, naționalitatea, limba. Dar *limba și naționalitatea* au rămas pînă la urmă substanța monumentalei opere a lui Joyce, care stă la răscrucea drumurilor noi ale artei.

James Joyce s-a născut într-o suburbie din Dublin, într-o familie cu foarte numeroși copii, un tată bețiv, incapabil și jovial (cum nu se poate mai bine descris în *Portretul artistului*) și o mamă care se refugia din necazuri într-o evlavie resemnată și tenace.

Anul nașterii sale (1882) a fost marcat de faimosul asasinat politic din Phoenix Park (doi înalți funcționari ai Guvernului britanic înjunghеați în plină zi de așa-numiții „Invincibili"), expresie a violentelor nemulțumiri din mediul agrar. Se întîmpla din nefericire într-un moment cînd străvechea dușmănie sîngeroasă dintre Irlanda și Anglia părea să se fi îndreptat spre un făgaș de relativă conciliere, grație noii legi agrare acordată de guvernul liberal al lui Gladstone, care era însă departe de a înăbuși violența nemulțumirii fermierilor arendași și lupta hotărîtă a grupului Parnell. Partidul *Home Rule,* care lupta pentru obținerea autonomiei în treburile interne, uzînd de mijloace constituționale și în primul rînd de o obstrucție acerbă în Parlamentul de la Westminster, își fixase drept prim obiect îmbunătățirea nenorocitei situații agrare și își găsise în persoana lui Charles E. Parnell un con-

ducător extrem de dîrz şi capabil. O anchetă oficială îl disculpase pe Parnell de acuzaţia de a fi responsabil de violenţele din mediul rural; fusese eliberat din închisoare şi era pe cale de a obţine o substanţială ameliorare a legii agrare, cînd se dezlănţuie o campanie împotrivă-i în ziarul „Times", acuzîndu-l de complicitate în asasinatul din Phoenix-Park. Scrisoarea publicată în facsimil se dovedeşte o plastografie grosolană a unui ziarist care se sinucide. Parnell e reprimit cu ovaţii în Parlamentul de la Westminster şi i se oferă un portofoliu ministerial, pe care el îl refuză, dînd şi colaboratorilor săi cuvîntul de ordine de a refuza orice slujbe oficiale, cum şi oficialităţilor şi breslelor Irlandei de a nu primi nicio-dată cu onoruri, pe vreun membru al familiei domnitoare engleze atîta vreme cît n-avea să fie rezolvată autoguvernarea Irlandei [1].

Se descoperă însă că acest luptător formidabil este îndrăgostit de o femeie căsătorită. În cuprinsul Marei-Britanii, unde recent se sărbătorise cu mare fală jubileul de 50 de ani de domnie a reginei Victoria, prototip al virtuţii şi fidelităţii conjugale! La procesul de divorţ intentat de căpitanul O'Shea, Parnell nu apare spre a se disculpa de învinuirea unor relaţii adulterine. Conducătorii politicii britanice — liberalul Gladstone cît şi urmaşul său, conservatorul lord Salisbury — „poporul englez", clerul catolic al Irlandei, pînă şi majoritatea colaboratorilor lui Parnell, hotărăsc că el nu mai e demn a-şi conduce partidul. Fireşte, noul proiect de lege agrară nu este votat şi măsurile de represiune în Irlanda se înăspresc. Parnell moare

[1] v. în *Oameni din Dublin* nuvela *Ziua Iederii*.

la mai puțin de 45 de ani, istovit de-o aprigă și zadarnică luptă de rezistență.

Povestea aceasta o spunem pe larg fiindcă ea a înrîurit profund opiniile tînărului Joyce ; a fost desigur destul spre a-i imprima pentru toată viața o scîrbită revoltă contra filistinismului, iar în tinerețe, obidă și neîncredere față de politicienii irlandezi.

Cu toată decăderea familiei, copiii Joyce se bucură de o instrucțiune îngrijită, în colegiile iezuite, cele mai bune din țară. James este un elev mai mult decît remarcabil, excelînd în toate disciplinele, mai ales în studiul limbilor vechi și moderne, și în compuneri literare. Iezuiții i-au fost educatori de la vîrsta de 6 ani. Nonconformismul tînărului apare cu atît mai izbitor cu cît se afirmă hotărît și iese violent în arenă rupîndu-se din cadrul cel mai profund impregnat de imperativul disciplinei și ascultării riguroase — prima regulă a ordinului iezuit. Ignațiu de Loyola, fondatorul și primul „general" al ordinului, considerase că printr-o disciplină de tip militar putea fi apărată fortăreața credinței catolice de invazia ideilor triumfătoare ale Reformei. În acest scop el mai prescrisese, ce-i drept, nu izolarea obișnuitelor ordine religioase, ci apropierea de interesele lumii și o mare atenție acordată educării tinerilor. Mijlocul de căpetenie a fost întreținerea unor școli eminente, în care adesea au profesat savanți de seamă, destinate mai ales tinerilor din mediile bogate și influente. Cu această metodă, atît de bine calculată pentru a cuceri și păstra putere, iezuiții și-au croit drumuri ce au dus la o ingerință adesea funestă în viața publică. Asemenea altor spirite atletice supuse la înce

putul vieții lor influenței iezuiților (Descartes, Pascal, Voltaire), Joyce s-a smuls din jugul acestor educatori despotici și a refuzat să se preteze scopurilor lor. În ce privește însă instrucțiunea sa, el a recunoscut că datorează foarte mult iezuiților — și, spre deosebire de scriitorii francezi ai secolului al XVII-lea (de pildă Pascal, cu ale sale *Scrisori Provinciale)* Joyce nu i-a atacat fățiș pe foștii săi dascăli, ci — fidel metodei „impersonale" — îi înfățișează în cea mai revelatoare lumină.

Modul lui de expresie a rămas profund colorat de misticismul catolic și de riturile și simbolurile creștine. Cum relevă H. Levin, „construcțiile imaginației sale se ridică pe temeliile experienței religioase înmormîntate și el privește firea omenească prin prisma psihologiei confesionalului". Valery Larbaud — vrînd să-l absolve pe încă puțin cunoscutul scriitor împotriva celor ce-i reproșau obscenitate — observă că de la părinții iezuiți a luat Joyce limbajul crud și necruțător față de convenții și pudoare, în tratarea „slăbiciunilor cărnii" — și nu de la naturaliștii francezi, cum susțineau unii critici ai *Portretului*. „Se pare, spune el, că pe marii cazuiști ai ordinului iezuit, pe un Escobar și pe părintele Sanchez, i-a urmărit în fața poliției corecționale „Societatea pentru Represiunea Viciului" la apariția în America a romanului *Ulise*."

Ca temperament, Joyce prezintă inițial trăsăturile irlandezului așa cum îl știm din exemplele larg cunoscute — un Swift, un Wilde, un Shaw : bogat înzestrat cu umor, imaginație și elocință, rebel și bătăios, preocupat de frumos și de aspecte etice. Joyce este

însă mai presus de toate dornic de înnoire și, în substanța sa intimă, poet și muzician, iar ca metodă și înclinație, cercetător științific și psihanalist. Deficiența vizuală (de care a suferit progresiv din copilălrie) s-a tradus ca și la alții mari orbi — Homer, Milton — cu o imaginație auditivă și senzorială extrem de bogată. Cu ajutorul înzestrării pentru muzică și al erudiției lingvistice, Joyce a întemeiat un nou univers al graiului și a demonstrat virtuțile magice ale cuvîntului. „Prin introducerea oralității în limbă, a devenit părintele nostru al tuturor" se spune despre el în enciclopedia *Scriitorii celebri* (dirijată de Raymond Queneau), unde Joyce este numit „Regele Verbului".

Toată opera lui Joyce conține — cum se exprimă el însuși — „un puternic reziduu liric". Proza sa ar trebui citită cu glas tare pentru a i se gusta toate valențele.

Prima lucrare care a străbătut pînă la public — dintr-o foarte bogată experimentare poetică în anii adolescenței — a fost o plachetă de versuri : *Muzică de cameră (1907)* — care l-a asociat apoi cu Ezra Pound și cu T.S. Elliot în *Antologia Imagiștilor* — versuri după model elizabetan, grațioase, evazive și mai ales foarte cantabile.

Primele mijiri de conștiință ale copilului din *Portret* se cristalizează în versuri ; în sonorități se traduc impresiile sale ; în versuri se topesc tulburările și încordările adolescentului.

*

Scriitorul și-a petrecut mai toată viața într-un exil voluntar — inițial, protest contra subjugării și stagnării Irlandei, cît și pasiune de cunoaștere și de experimentare, de realizare a vocației sale artistice în ti-

pare noi. Totuşi, despre întreaga sa operă se poate spune că e nu numai o autobiografie romanţată — într-o construcţie tot mai complexă şi greu penetrabilă — ci şi o biografie (şi geografie) a Irlandei. Fiind cu adevărat un scriitor universal — prin răsunetul provocat de izbitoarea originalitate a operei sale, dar mai ales prin cuprinderea celei mai largi arii de simţăminte ale Omului, în grandoarea şi turpitudinea sa — Joyce rămîne totodată scriitorul cel mai ilustrativ irlandez. Irlanda a fost microcosmosul operei sale.

Joyce a oscilat toată viaţa, dar mai ales în tinereţe, între neîncredere amară şi critică necruţătoare faţă de ţara sa şi o nostalgică şi pasionată admiraţie pentru valorile ei, de care era foarte conştient şi mîndru. Cu durere şi hotărîre sau sub masca unei explozive ireverenţe, şi din ce în ce mai învăluit de-a lungul operei sale, Joyce pledează pentru Irlanda, rîde de Irlanda, îi dezvăluie năravurile şi virtuţile, dă viaţă atmosferei metropolei sau poeziei peisajului ei. Cînd manifestările sale nu luaseră încă forme ermetice, tînărul Joyce nu pierde nici o ocazie de a dezvălui lumii suferinţele şi năzuinţele Irlandei şi a-i lua apărarea împotriva forţelor înrobitoare : Anglia, pe care cu toată profesiunea sa de obiectivitate o consideră o parvenită filistină, spoliatoare şi crudă, şi Biserica de la Roma, care întreţine înapoierea spirituală a Irlandei şi-i răsplăteşte supunerea oarbă făcîndu-se ocazional unealta cotropitorilor ei. Tarele Irlandei erau pentru tînărul Joyce : neputinţa de a se smulge din înrobirea de secole a cotropitorilor, împotmolirea în dimensiuni între tabere şi în retorism steril, trădarea luptătorilor ei cei mai capabil şi dîrzi. (Joyce îşi petrecuse copilăria şi adolescenţa în patrie sub semnul deznădejdii

și lipsei de perspective în care se cufundase țara după doborîrea lui Parnell de către filistini, trădători și clerici.) În conferințele ținute la Universitatea Populară din Trieste, în 1907 și 1912 (dintre care cităm pe aceea deosebit de frumoasă și amplă : „Irlanda, Insula Sfinților și Înțelepților", evocînd lungul șir de nume ilustre din istoria culturală a țării sale), în articolele publicate în „Piccolo della Sera" între 1907 și 1912 (dintre care ne impresionează profund patetica evocare : „Umbra lui Parnell", scrisă cu ocazia votării proiectului de autonomie a Irlandei, la 1912), Joyce își exprimă cum nu se poate mai limpede și hotărît sentimentele. Artistic ilustrative sînt nuvela (favorită a lui Joyce) *Ziua Iederii la Sediul Comitetului*, cu poezia în care regăsim ecoul elegiei compusă de copilul de 9 ani la moartea lui Parnell — și, în lucrarea de față, scena delirului din infirmerie și dramatica masă de Crăciun.

Mîndru și conștient cum era de străvechile valori culturale ce înnobilau Irlanda, tînărul Joyce a privit cu aversiune exaltarea exagerată a „virtuților străbune" și a încețoșatului fond de poezie a trecutului, în momentele cînd ar fi fost nevoie de prezență în realitate și de afirmare a vitalității. În ochii adolescentului, care de la primele sale manifestări își făcea un punct de onoare din observarea fidelă și necruțătoare a realității — viu preocupat de o cît mai demnă renaștere a culturii irlandeze — exaltarea trecutului și „estetica folcloristă" constituiau o amenințare de stagnare și o aberație față de convingerea sa, repetat și viguros proclamată, că singura cale de renaștere și progres pentru Irlanda era integrarea ei în cultura europeană.

Înainte de a-și lua zborul, Stephen Dedalus notează în jurnalul său: „Michael Robartes își amintește de frumusețile uitate și, cînd brațul lui le cuprinde, îmbrățișează farmecul care a pierit de mult din lume. Nu asta! De fel asta! Eu doresc să strîng în brațe farmecul și frumusețea ce încă nu s-au născut."

Cînd în ultima sa carte, povestea gigantului Finnegan, a cărui viață, moarte și reînviere reprezintă pentru Joyce suma tuturor năzuințelor umane — cuprinzînd, printre alte multiple simboluri, reîntoarcerea la matcă și reuniunea familiei — scriitorul va recurge la elementele ce i le oferea folclorul țării sale, o va face cu dezinvoltură și cu aceeași măiestrie ca și Yeats. Dar, încă dinainte de a părăsi Irlanda, Joyce s-a rupt cu hotărîre brutală de grupul poeților „Penumbrei Celte", în frunte cu Yeats, pe care ca artist n-a încetat să-l admire. În *Portret* asistăm la inaugurarea faimosului Teatru literar irlandez condus de Yeats (unde s-au jucat ulterior piesele lui Synge, Barrie, Wilde, Shaw ș.a.), cu piesa lui Yeats *Contesa Kathleen*, și la refuzul tînărului student de a se ralia protestului mulțimii contra contesei eretice. Dar cînd următoarele piese înscrise în repertoriu sînt o dramă în *„gaelic"*, vechea limbă celtă, și o piesă fantastică de Yeats și Moore, extrasă din legendele irlandeze eroice, tînărul de 19 ani se precipită să scrie un articol denunțător. Amintește de idolul său Ibsen, „primul glas protestatar împotriva prejudecăților, neînțelegerii și ridicolului", ceartă amar conducerea teatrului pentru faptul că — deși la Dublin cenzura engleză e neputincioasă — nu cutează să reprezinte pe Ibsen, Tolstoi și Hauptmann, „sau cel puțin pe Sudermann, Björnson și Giacosa", autori șocanți pentru

„gloata incultă" și încă mai supărători pentru „gloata cultivată", pe care o numește *La bestia trionfante* — denaturînd, cum i se întîmplă și cu alte prilejuri, în vehemența și fluența argumentării, de astă dată obiectivul unei expresii a altui idol al său, Giordano Bruno[1]. Deci : patriotul-martir Parnell, dramaturgul realist și denunțător Ibsen, filozoful dialectician și gînditorul-erou al evului-mediu Giordano Bruno — iată trei idoli ilustrativi ai adolescentului[2].

„Abandonîndu-se zînelor și legendelor, încheie tînărul manifestul de mai sus, Teatrul literar irlandez a pierdut toate șansele de a avansa. ...Dar e în mare parte rolul nostru de a proclama Adevărul" anunță cu gravitate adolescentul și dă a înțelege, în fraza finală, că el însuși se simte în stare a lua locul bătrînului Maestru, cînd îi va veni ceasul. Revista Colegiului refuză să publice acest articol, dar tînărul întreprinde publicarea pe cont propriu (în tovărășia unui coleg care denunța întîrzierea aplicării unui statut privind egalitatea pentru femei în universitate).

Teatrul a fost așadar prima pasiune literară a lui Joyce, deși n-a excelat în acest domeniu, avînd probabil un spirit prea vagabond pentru rigorile genului. E drept că în epica sa Joyce a dezvoltat un remarcabil gen de dramaturgie — de pildă în „Noaptea Walpurgiei" din *Ulise* — iar singura sa piesă de teatru publicată, *Exilații,* de factură ibseniană, scrisă în 1914, anul terminării *Portretului,* și jucată la Londra în

[1] Giordano Bruno desemnează sub *bestia trionfante* plebea care se lasă înrobită de vicii.

[2] De amintirea lui Parnell și de personalitatea și gîndirea lui Bruno, Joyce va rămîne toată viața atașat și frecvente sînt — în opera sa de mai tîrziu — aluziile deghizate la aceste două figuri.

1925, se citește cu mare plăcere pentru simplitatea concentrată a dialogului, intensitatea de sentiment și aburul de poezie. *Exilații* este deosebit de interesantă ca fragment de autobiografie imediat următor *Portretului*, demonstrînd imposibilitatea în care se simte eroul de a se reintegra în intelectualitatea țării sale — el care plecase prea devreme și se înapoiase prea tîrziu pentru împlinirea idealului ei politic.

Dar să ne întoarcem la tînărul de 18 ani. În arta dramatică vedea el mijlocul de „a ne clădi locuința cu mai multă perspicacitate și prevedere, pentru ca pietrele ei să fie corect ajustate și (casa noastră) să aibă ferestre frumoase și vaste...", *„ca să putem lăsa să intre aer curat"*, cum își încheie tînărul Joyce, cu un citat din Ibsen, conferința ce o ține la 1900 în fața Societății de Istorie și Literatură a Colegiului Universității din Dublin, intitulată *Teatrul și Viața*. Această conferință este considerată unul dintre cele mai importante manifeste ale lui Joyce asupra artei. Originalitatea și maturitatea de gîndire ale adolescentului sînt izbitoare — încît pe drept au suscitat critica vie a rectorului colegiului, părintele Delany care a trebuit să cedeze în fața energicului refuz al tînărului de a-și schimba formulările.

„...Teatrul urmărește să exprime legile fundamentale în toată nuditatea și rigoarea lor... Prin dramă înțeleg acțiunea reciprocă a pasiunilor, urmărind reprezentarea adevărului. ...Un cadru idilic sau un decor cu clăi de fîn nu sînt suficiente pentru a construi o piesă pastorală, cum nici rodomontadele și predicile nu pot alcătui o tragedie. Dar, indiferent de tonul pasiunilor, de ordinea în care se desfășoară acțiunea sau de calitățile dicțiunii, dacă o operă dramatică sau mu-

zicală sau un tablou reprezintă ceea ce speră, doreşte sau urăşte omul în ce are el etern... ne apropiem de dramă. ...În primul rînd trebuie să ne debarasăm de clişee şi să îndreptăm minciunile cărora le-am dat creare. Să ne exprimăm judecăţile ca oameni liberi, ca popor liber, fără teamă de pedepse şi formule. Cred cu fermitate că Poporul e capabil de aceasta." „Securus judicat, orbis terrarum"[1] *citează elevul iezuiţilor pe Sf. Augustin, în acest bizar context. „Trebuie să acceptăm viaţa aşa cum ni se înfăţişează, bărbaţii şi femeile aşa cum îi întîlnim în realitate, şi nu după cum ni-i arată lumea imaginaţiei noastre. Astăzi ca şi mîine şi ca şi în trecut, marea comedie umană în care fiecare are un rol de susţinut, este pentru adevăratul artist un cîmp de observaţie nelimitat. Atît în ciclul eroic cît şi în epoca ştiinţifică, patimile omeneşti şi marile adevăruri umane au ştiut să-şi găsească expresia ce rămîne imperisabilă"...*

Stanislaus, fratele lui James, povesteşte că acesta îşi citi conferinţa „fără emfază". În *Stephen Hero* (versiunea iniţială a *Portretului),* Joyce se descrie în această împrejurare astfel: „Citea liniştit şi clar, înfăşurînd ideile şi expresiile grele de înţeles în vălul unei accentuări melodioase şi inofensive." Iar ultimele fraze le rosteşte „cu o precizie metalică". Mai mulţi studenţi ridicară obiecţii serioase contra teoriei lui, şi, rezumînd conferinţa, preşedintele Societăţii îşi exprimă dezacordul. În romanul *Stephen Hero,* Stephen nici nu-şi ia osteneala să răspundă. În realitate însă — povesteşte un fost coleg: „Joyce s-a ridicat. Se făcuse aproape orele zece; pe

[1] „Imperturbabilă, lumea judecă." (lat.)

palier suna clopotul... El vorbi liber, cel puţin jumătate oră, răspunzînd fiecăruia dintre cei care-l contraziseseră. Fu o performanţă magistrală ; fiece declaraţie era salutată cu salve de aplauze pînă în ultimele rînduri... După dezbatere, un student strigă, ghiontindu-l : „Ai fost magnific, Joyce, dar eşti nebun de legat !"

Prima publicaţie serioasă a tînărului Joyce este un eseu asupra epilogului dramatic al lui Ibsen : *Cînd ne vom deştepta din morţi.* N-avea nici 18 ani cînd cuteză să-l ofere spre publicarea celebrei reviste londoneze „Fortnightly Review". Cu onorarul de 12 guinee primit pentru acest articol — spre marea uimire a profesorilor şi camarazilor săi — îşi invită tatăl într-o călătorie la Londra şi făcu o vizită lui Courtney, directorul faimoasei reviste, care fu uimit să descopere vîrsta pătrunzătorului său critic. Ibsen, aflînd de articol, i-a mulţumit „prea-binevoitorului" admirator, prin intermediul traducătorului său englez, scriitorul William Archer, căruia tînărul îi supune apoi încercările lui poetice şi o primă piesă de teatru *(A brilliant Carreer).* Cu toată opinia favorabilă a lui Archer, tînărul abandonează proiectul piesei, dar succesul obţinut îl încurajează să urmeze studii de limbi scandinave, încît în martie 1901 îi poate scrie lui Ibsen direct, exprimîndu-i regrete pentru „lipsa de maturitate şi reflexiune" a articolului său şi lăsînd a se înţelege că, deşi maestrul făcuse mult, discipolul îl va întrece.

Strînsele legături care-l unesc pe Joyce, în epoca primei sale tinereţi, cu Ibsen, sînt simbolizate în episodul din *Portret* în care Stephen, inspirat de Rubek din *Cînd ne vom trezi din morţi,* leapădă „linţoliul" ce-i înnăbuşise adolescenţa în teroare, nesiguranţă şi

rușine și se avîntă spre mare, fascinat de imaginea unei fete, în care vede întruparea vieții, libertății de a greși, de a crea viață din viață".

*

Rectificări și completări substanțiale la surprinzătoarele păreri estetice ale conferențiarului de la 1900, găsim, trei ani mai tîrziu, în așa-numitul „Carnet din Paris" — în 1903, la un an după zborul cu care se încheie *Portretul artistului* — cînd Joyce, înscris la Facultatea de Medicină din Paris, își petrece mare parte din timp la Biblioteca Sainte Geneviève, studiind pe Aristotel și pe Toma de Aquino. Ca pentru a i se garanta importanța și autenticitatea, fiecare observație din „Carnet" este datată și semnată. Reflexiunile sînt continuate un an mai tîrziu în „Carnetul din Pola" (orășel situat pe atunci în teritoriu austriac), unde Joyce, pentru a doua oară plecat din Dublin — de astă dată în compania Norei Barnacle, de aci înainte tovarășa sa de viață și exil — este profesor de limba engleză la școala Berlitz.

Din acest sistem estetic elaborat cu grijă, și din însemnări ale anilor de școală, va lua naștere romanul *Stephen Hero*. Se va cristaliza timp de 10 ani, chemîndu-se în versiunea definitivă *Portret al artistului în tinerețe*. Versiunea finală se concentrează asupra eroului și conținutului de idei, renunțînd în mare măsură la elementul narativ, la figuri și episoade precum : moartea patetică a Isabellei, sora lui Stephen, adorația adolescentină pentru frumoasa de la cursurile de „gaelic", Emma Clery, — desigur aceeași E.C. căreia băiatul îi închinase primele versuri (începute din

obişnuinţă cu iniţialele devizei iezuiţilor: A.M.D.G.[1] şi isptitoarea inspiratoare a „vilanelei". *Portret al artistului în tinereţe* apare mai întîi în fascicole, în revista „The Egoist", în 1915, în urma inimoasei propagande ce i se făcuse de Ezra Pound — şi abia un an mai tîrziu — 1916 — în volum, cu obişnuitele dificultăţi.

*

Numai prin *zbor* se putea elibera Stephen Dedalus. Tema *Portretului* este maturizarea copilului — în împrejurările decăderii familiei, neseriozităţii tatălui, tristei bigoterii a mamei, pătimaşelor şi sterilelor disensiuni politice, teroarei cu care strivesc iezuiţii orice afirmare a vieţii şi independenţei. E înfrîngerea sentimentului de degradare şi vină, a ispitelor mistice cît şi a ispitelor unei cariere asigurate, fondată pe compromis, şi ale unei iubiri nesigure; ruperea tuturor cătuşelor ce ameninţă să-l împotmolească pe tînăr în adormita şi subjugata Irlandă; este lansarea luciferiului strigăt *„Non Serviam!"* „lui Cezar, lui Crist şi lui Mammon" (cum spune tot Joyce într-un articol) După ce leapădă „linţoliul" ce-i înăbuşea sufletul în teroare şi paralizie, tînărul Lucifer e gata să-şi desfăşoare aripile şi-şi pregăteşte armele *pentru făurirea unei arme noi*. Va include printre arme *„surghiunul, tăcerea şi vicleşugul"*. Şi va încerca să zboare către „frumuseţea care nu s-a născut încă".

Dar, în chip surprinzător faţă de părerea lui Valery Larbaud, care, gîndindu-se la simbolica din *Ulise* vede şi în Stephen pe Telemac (cel departe de luptă), Ste-

[1] *Ad Majorem Dei Gloriam* — Spre mai marea glorie a lui Dumnezeu. (lat.).

plnem din *Portret al artistului în tinereţe* promite vieţii că după ce va întîmpina „realitatea experienţei" are să făurească în forja sufletului *„conştiinţa încă nezămislită a neamului"* său — (v. încheierea romanului).

— Teoria perceperii clare, a luminoasei delimitări a unui obiect, drept una din condiţiile frumosului, extrasă cu abilitate din filozofia lui Aquino, altoită pe iniţierea din copilărie în riturile şi mistica religiei, va duce pe tînărul scriitor la formularea inspiraţiei artistice drept „e p i f a n i e". Termenul — desemnînd la origină revelarea copilului Isus regilor magi — nu este desigur lipsit de subtilitatea joyceană, deoarece „frumosul una cu adevărul" cuprinde pentru Joyce şi aşa-zisul „urît". În „Carnetul din Pola" Joyce ajungea la următoarele definiţii izbitoare: *„Chiar şi obiectul cel mai urît poate fi considerat frumos în măsura în care el a fost sezisat* (apprehended)... *Nu există obiect sensibil care să nu poată fi declarat frumos într-o oarecare măsură, ...Orice obiect, căruia i se aplică în mod obişnuit termenul de «urît», a cărui sezisare procură o cît de slabă măsură de satisfacţie estetică, poate fi considerat frumos."* Cele trei elemente pe care în practică însuşirea de frumos trebuie să le cuprindă — îi lămureşte, lui Lynch, Stephen Dedalus în *Portret* — sînt: u n i t a t e (sau integritate), a r m o n i e şi l u m i n o z i t a t e (sau iradiere, luminoasă manifestare — deci „revelaţie" a ceea ce *este* un obiect, a identităţii şi unicităţii sale — „epifanie").

Din „epifanii", notaţii fugare ale unor „revelaţii" semnificative în străzile Dublinului, a prelucrat Joyce, în 1905, la Trieste, nuvelele *Oameni din Dublin* — „felii

de viață" cum le-ar numi o terminologie mai familiară cititorului de astăzi — gen pe care-l cunoaștem și din Cehov — povești în care nu se întîmplă mai nimic, și totuși profund impresionante și semnificative.

O altă idee importantă a esteticii lui Joyce, expusă în *Portret* este „detașarea" (nelipsită de simpatie), „*impersonalitatea artistului*". „În opera sa, artistul trebuie să fie ca Dumnezeu în creațiune, invizibil și atotputernic, să-l simți pretutindeni, dar să nu-l vezi" îi explică Stephen Dedalus prietenului său Lynch. Sînt aidoma cuvintele lui Flaubert, teoreticianul impersonalității în artă.[1] Pare ciudat a vorbi de „impersonalitate" într-o lucrare atît de egocentrică pe cît e *Portretul.* Mai tîrziu, scriitorul va reuși mai bine „să se ascundă îndărătul creației sale", cum a făcut-o de altminteri și în nuvelele *Oameni din Dublin,* concepute în același timp cu *Portretul.*

Firește, numele eroului din *Portret* arată rolul său simbolic, deoarece Dedal este prototipul clasic al artistului. Stephen se vrea făuritorul unui meșteșug nou, după cum ni se arată încă prin acel „motto" pus în fruntea cărții, referința la Dedal din *Metamorfozele* lui Ovid.

Stephen's Green (pajiștea sau parcul lui Stephen) este locul pe care se înalță clădirea universității din Dublin. Deci Stephen Dedalus este personificarea studentului irlandez care-și caută drumul, tînjește să-și ia zborul spre a se realiza în artă, într-o artă înnoitoare.

[1] *Flaubert* — Scrisoare către Domnișoara *de Chantepie* — 1857.

Adăogăm că, potrivit procedeului agreat de Joyce, putem găsi un al treilea și un al patrulea tîlc în numele lui Stephen : Ștefan, primul martir al creștinătății (aluzie la suferințele și jertfa ce se cer artistului) și semnificația de „mănunchi“, „cunună“ din tulpina lui *Stephanos* în limba greacă ; deci : cel care în suferință, carcetare și trudă va făuri un meșteșug nou, găsind mijlocul de a ieși din labrintul unde se află închis și de a culege cununa. Poate părea naivă această interpretare, dar — cum spune și Harry Levin — „afinitățile sale mai profunde sînt alături cu Dante, cu iconografii medievali, cu structurile simbolice pe care le clădea odinioară arta pe temelia credinței“.

Și cînd cunoșteam anii amari ai surghiunului, anii de sărăcie și trudă pentru a se întreține pe el și familia cu mijloace extra-literare (profesor de limbi străine, funcționar de bancă la Pola, Trieste, Roma, apoi iar Trieste) pînă cînd un Ezra Pound va atrage atenția asupra lui, îi va procura în două rînduri o bursă, îl va convinge în 1920 să se stabilească la Paris, iar un Valery Larbaud îi va deschide porțile Parisului literar, și amîndoi vor stîrni în jurul „meșteșugului nou“ al lui Joyce aceeași pasionată atenție, în mediile scriitoricești, cu care mediile științifice înconjurau pe un Einstein sau Freud ; cînd cunoșteam incredibilele sforțări depuse, ani și ani, de Joyce pentru a-și vedea tipărită opera (inofensivele *Dubliners*, doar fiindcă spuneau pe nume cetățenilor și locuitorilor din Dublin și conțineau insinuări la adresa lui Eduard al VII-lea, au întîrziat să apară timp de 10 ani) ; cînd ne amintim de ostracizarea îndelungă a lui *Ulise* (cum se exprima Joyce : „răstignirea pe crucea operei mele cumplite“) — înțelegem mai bine acele simboluri.

În invocaţia finală din *Portret* către marele meşter înnoitor al cărui nume îl poartă Stephen, vibrează sub glasul hotărît al tînărului gata să-şi ia zborul, reminiscenţa tremurătoare a lui Icar-fiul, cel care după exemplul tatălui îşi meşterise aripi din fulgi şi ceară, scăpînd astfel din labirintul-temniţă, dar zburase prea aproape de razele fierbinţi ale soarelui şi topindu-i-se aripile, se prăbuşise.

Ca şi Faust, Stephen caută, cu riscul de a greşi, în năzuinţa fierbinte către înnoire. Ca şi Goethe, Joyce foloseşte simbolul ziditorului, reluat printre multiple şi ample semnificaţii în *Finnegans Wake* (rătăcind în labirintul strîmt în *Portret*, trezit, în cadrul natal, într-un spaţiu vast şi avînd drept eroi uriaşi întrupaţi de înălţimi şi ape, în *Finnegans Wake).*

*

Simbolul şi relaţia tată-fiu se regăsesc în *Ulise*, romanul descriind o zi la Dublin, a cărui acţiune se contopeşte cu monologul interior al celor 3 eroi principali — unul dintre ei fiind Stephen Dedalus — roman în care apar drept figuranţi numeroase personaje din *Dubliners*. Revenit în Dublin la moartea mamei sale, muncit de fantoma ei şi de remuşcări, Stephen e încă şi mai conştient de starea sa de orfan spiritual. Exercitînd provizoriu funcţia de profesor în şcoala lui Deasy-Nestor, pînă a se hotărî dacă există pentru el un loc în viaţa intelectuală a patriei (situaţie ce revine şi în drama ***Exilaţii)***, drumurile lui Stephen se întretaie cu ale lui Bloom-Ulise (eroul principal) — Bloom, căruia i-a murit propriul fiu, copil fiind — Bloom, de care nu-l leagă pe Stephen nimic decît umanitatea. Eroul lui Stephen şi-a pierdut de astă dată

orice aspect romantic și grandilocvent. Căci Bloom oglindește pe Ulise, eroul favorit al lui Joyce din anii de colegiu, pe Ulise, cel mai omenesc dintre eroii mitici. Bloom, care simbolizează un Ulise modern, cu amestecul lui de agerime a spiritului și de slăbiciuni, este omul de rînd, omul de pe stradă (după cum și una dintre întrupările năzdrăvanului Finnegan, H.C.E. — H.C. Earwicker, poate fi interpretată drept : „*Here Comes Everybody*" — Iată Vine Oarecine).

În titlul lucrării de față, Valery Larbaud vede pe bună dreptate un dublu înțeles (dublul și multiplul înțeles pentru care Joyce are o predilecție crescîndă). „*Portret al artistului în tinerețe* își propune să reconstituie copilăria și adolescența unui artist *într-un anumit mediu și în anumite împrejurări* — scrie el — dar titlul ne arată că este totodată vorba de tinerețea artistului în general, a omului înzestrat cu un temperament de artist."

Nu ne-am asociat părerii exprimate de regretatul Petre Pandrea în excelenta sa carte *Brîncuși*[1] (în care găsim interesante reminiscențe ale prieteniei ce i-a legat pe cei doi maeștri înnoitori), cum că titlul acestei cărți ar trebui tradus : *Portret al artistului veșnic tînăr ;* ne-am fi abătut de la formularea autorului. Am ales un titlu care ni s-a părut mai apropiat de simplitatea titlului original și de narațiunea din *Portret*, aceea a unui fragment de viață. De altminteri, noțiunea de „artist" cuprinde implicit pe aceea de tinerețe

[1] Petre Pandrea — *Brîncuși* — Amintiri și Exegeze — Ed. Meridiane — 1967.

(a spiritului, firește). Iar Joyce a păstrat, incontestabil, agilitatea, curiozitatea, sensibilitatea artistului tînăr, pînă la hotarul vîrstei de 60 ani (1941), cînd moare la Zürich, pe masa de operație, într-o ultimă încercare de a-și salva bruma de vedere rămasă.

Umbra augustă a lui Brîncuși fiindu-ne aproape, să mai amintim că marele artist român și universal, cu geniala sa putere de sinteză, a redat portretul lui Joyce în forma unei *spirale* (care a devenit emblema ce figurează de obicei pe coperta cărților scriitorului). O referire la teoria ciclurilor în istorie, a „eternei reîntoarceri", profesată de filozoful italian Vico, pe care-l prețuiau amîndoi? *(vicous cycle* = „cercul vicos" din Finnegans Wake). O aluzie la construcția ciclică a romanului *Finnegans Wake* care începe cu fragmentul final al unei fraze al cărei început figurează pe ultima pagină — părînd astfel să îmbie pe cititor a începe lectura de oriunde — și simbolizînd și pe calea aceasta reîntoarcerea la matcă a nenumăratelor ape ce spumegă gîlgîind de humor peste pietrele colțuroase ale enigmelor lingvistice? Sau o referire benign satirică la însăși firea prietenului său, la aplecarea către interminabilă introspecție — învăluita, învolburata încolăcire dinăuntru în afară, din afară înăuntru?

Pentru un traducător, a se apropia de Joyce este un act de temeritate. Care nu exclude, firește, intimidarea și conștiința limitelor, proprii și absolute.

Oricît ai fi înaintat în înțelegerea lui Joyce, în *Portret*, sarcina devine mai grea. Găsim în el accentuarea unor trăsături stilistice apărînd și în nuvele: nu numai portrete savuroase, schițate din puține trăsături expresive, dar și o tendință accentuată către concentrarea expresiei ideilor, către fragmentul semnificativ dezvăluind întregul, către aparenta dezlînare, răspunzînd mult sporitului monolog interior — sugerare și frîu liber sugestiei și interpretării mai curînd decît narație — sau către mozaicul construcțiilor de mai tîrziu; o și mai mare diversitate de stiluri — adaptarea stilului la temă — un și mai accentuat amestec de naturalism și frecventă intelectualitate, încorporat de astă dată unui puternic fond de lirism avîntat; nu numai procedee melodice relativ simple, ce apăruseră și în nuvele — repetiri, inversiuni, inversiuni cu repetire, laitmotive — dar și o orchestrație mai savantă și o predilecție marcată pentru efecte sonore. Apoi versurile — nu de tipul parodiei versurilor unui diletant ca în *Ziua Iederii*, ci de factură diversă, ilustrînd crîmpeie de cîntece puerile, cîntecul popular, cîntecul elizabetan rafinat, procesul inspirației poetice...

Oricît de bine intenționat ar fi traducătorul — și chiar înzestrat cu un dram de har și cu experiență — cum poate el, de pildă, reda tot haloul de expresiv subtext difuzat în spiritul cititorului de limbă engleză de simplul cuvînt „*yellow*“, tic verbal al lui Lynch, revenind obsesiv, în tot mai uluitoare combinații, în vorbirea sa? *Yellow*, mai mult sau mai puțin benign cuvînt de ocară în gura lui Lynch, tradus de noi, ca și în versiunea franceză, fidel, prin *galben* (care și în românește evocă diverse sugestii de tip neplăcut) este, și în original, aparent la fel de lipsit de sens în context,

dar oferă în limba engleză cu mult mai numeroase sugestii de tip pejorativ : *yellow* este o carte proastă, ieftină — de la cuvertura galbenă a unei asemenea colecții ; *yellow press* este presa de scandal ; *yellow* este un spărgător de grevă sau un simplu laș ; *yellow* au rămas în conștiința irlandezilor „oranjiștii" protestanți, care organizați în bande ale marilor proprietari de pămînt înăbușeau sîngeros răscoalele țărănești ; și, în cele din urmă și mai întîi de toate, *yellow* evocă sonor urletul exasperat din verbul și substantivul *yell*.

Trădat-am oare pe Joyce traducînd : *a day of dappled sea-borne clouds*" prin : „o zi cu nori rozaurii purtați de valuri" ?... Cum să evoci carnalitatea cuvîntului *dappled* : mărul rotund și pestriț, mărul auriu-roșcat ce se ascunde în miezul cuvîntului, ca o gropiță în obrazul unei fete, și totodată fugara creastă și clipocitul căderii valului, sclipătul solzilor de lumină, vibrația cuvîntului *dappled* — și vastitatea oglinzii lichide a norilor, din *clouds* ?... Cum să redai, cu întreaga-i valență, dualitatea de sugestii din *sea-borne* : născut, zămislit de mare și : purtat de mare, plutind în apele ei ?...

Ne-am mărginit a reda bogata aliterație și a sugera coloritul (ce joacă un rol decisiv în context), mlădierea și vastivitatea mării, oglindă a norilor. Vom invoca din nou, în apărarea noastră, că Joyce a exersat o multitudine de stiluri — de la cel mai brutal la cel mai suav — și că a practicat mereu contopiri de cuvinte.

Înseamnă a nu înțelege esența fidelității unei traduceri, cerîndu-i să calcheze fidelitatea, expresie cu expresie, la locul riguros din original. Traducerea nu e fotografie, ci interpretarea unei opere de artă. Și oricît de ieftin ni se pare răsuflatul *traduttore, traditore* —

o parte de trădare există totuși în fiecare traducere — datorită mai ales diferențierii posibilităților de expresie ale limbilor respective, dar desigur și aportului de personalitate proprie a traducătorului.

„*Une oeuvre d'art n'est jamais finie*" spune poetul Paul Valéry... Nădăjduim că așa cum s-a cristalizat această interpretare a celei mai importante lucrări de tinerețe a lui Joyce, ea va izbuti să înfățișeze cititorului trecerea la tehnica și sensurile de mai tîrziu ale autorului și crezul său artistic, cel mai limpede exprimat în această carte: *adevăr înainte de toate, necesitatea de înnoire, cutezanța și intransigența artistului.*

FRIDA PAPADACHE

ET IGNOTAS ANIMUM DIMITTIT IN ARTES

(Ovidiu, Metamorfoze, VIII, 18)[1]

[1] Şi se dedă unui meşteşug pînă aci necunoscut — fragment din mitul lui Dedal povestit de Ovidiu în *Metamorfoze*. (n.tr.)

I

A fost odată pe timpuri, și ce timpuri frumoase, o vacă mu-uu care venea pe drum și vaca aceasta mu-uu care venea pe drum s-a-ntîlnit c-un băiețel drăgălaș pe care-l chema băiețelu tu-tu.

Povestea asta i-o spunea tata ; tata se uita la el printr-o bucată de sticlă ; avea o față păroasă.

El era băiețelu tu-tu. Vaca mu-uu venea pe drumul unde locuia Betty Poyrne : care vindea pistil de lămîie.

O, măcieșu-i plin de floare
În poiana mică verde.

El cînta cîntecul ăsta. Era cîntecul lui.

O, mățesu mică vede

Cînd faci pipi în pat întîi e cald și apoi se face rece. Mama punea mușamaua. Care mirosea așa ciudat.

Mama mirosea mai frumos decît tata. Ea-i cînta la pian dansul marinarilor și el dansa. Așa dansa :

Tralala lala,
Tralala tralalila,
Tralala lala,
Tralala lala.

Unchiul Charles şi cu Dante băteau din palme. Ei erau mai bătrîni ca tata şi mama dar unchiul Charles era mai bătrîn ca Dante

Dante avea două perii în dulapul ei. Peria îmbrăcată pe dos cu catifea castanie era pentru Michael Davitt[1] şi peria îmbrăcată în catifea verde era pentru Parnell[2]. Dante îi dădea o pastilă de mentă ori de cîte ori îi aducea un şerveţel de hîrtie.

Copiii Vance locuiau la numărul şapte. Dînşii aveau alt tată şi altă mamă. Erau tata şi mama Eileenei.

Se ascundea sub masă. Mama spunea :

— O, Stephen are să ceară iertare.

Dante spunea :

— Sigur, dacă nu, vine vulturul mare şi i scoate ochii.

Iţi scoate ochii vulturul mare,
Cere repede iertare,
Cere repede iertare,
Iţi scoate ochii vulturul mare.

[1] *Michael Davitt* (1846—1906), revoluţionar irlandez, conducător, alături de Parnell, al mişcării de eliberare naţională din Irlanda (n.r.).

[2] *Charles Stewart Parnell* (1846—1891), conducător de seamă al mişcării naţionale din Irlanda. Învinuit de preoţii catolici de adulter, Parnell şi-a ruinat cariera politică (n.r.).

Cere repede iertare,
Îți scoate ochii vulturul mare,
Îți scoate ochii vulturul mare,
Cere repede iertare,

Terenurile mari de joc roiau de băieți. Toți țipau și prefecții[1] le dădeau ghes cu strigăte puternice. Amurgea și aerul era palid și răcoros și după fiecare atac și bufnitură de-a jucătorilor, balonul unsuros de piele zbura ca o pasăre grea prin lumina cenușie. El se ținea la marginea jocului, ferindu-se să nu-l vadă prefectul, ferindu-se din calea picioarelor brutale, prefăcîndu-se ici-colo că aleargă. Își simțea trupul mic și neputincios în îmbulzeala jucătorilor și ochii îi erau neputincioși și-i lăcrămau. Rody Kickham nu era așa : el avea să conducă echipa secțiunii a treia, toți băieții spuneau asta.

Rody Kickham era băiat de treabă dar Nasty Roche era un scîrbos. Rody Kickham avea în dulăpiorul lui moletiere și la refectoriu își păstra alimentele într-un paneraș. Nasty Roche avea niște mîini mari. Budincii de pîine de vineri îi zicea budincă de cîine. Și într-o zi îl întrebase pe Stephen :

— Cum te cheamă ?

Stephen răspunsese :

— Stephen Dedalus.

[1] „Prefect" are aci sensul din antichitatea romană : cîrmuitor. În faimoasele institute pedagogice ale iezuiților așa-zisul „prefect" este un preot sau călugăr care conduce și supraveghează cîte un sector al activității elevilor : învățătura, disciplina, practicile religioase etc. (n. tr.).

Şi Nasty Roche atuncea zisese :
— Ce mai nume e şi ăsta ?
Şi cum Stephen nu ştiuse ce să-i răspundă, Nasty Roche îl întrebase :
— Ce e tatal tău ?
Stephen răspunsese :
— Un domn.
Atunci Nasty Roche întrebase :
— E magistrat ?
Se tîra din loc în loc prin marginea jocului fugind cîte niţel ici şi colo. Dar i se învineţiseră mîinile de frig. Le băga în buzunarele vestonului cenuşiu încins cu o curea. Avea o curea peste buzunare. Curea se mai zice şi cînd îl ameninţi pe unul cu bătaia. Într-o zi un băiat îi spusese lui Cantwell :
— Te fac curea cît ai zice pîs.
Cantwell răspunsese :
— Du-te şi joacă-ţi meciu'. Fă-l curea pe Cecil Thunder. Aş vrea să te văd. Îţi dă el ţie un şut în fund să-l ţii minte.
Nu era frumos să vorbeşti aşa. Mama îi spusese să nu stea de vorbă la şcoală cu băieţii care vorbesc urît. Drăguţă mama ! În ziua întîi în holul castelului cînd îşi luase rămas bun ridicase voaleta pe nas ca să-l sărute : şi nasul şi ochii îi erau roşii. Dar el se făcuse că nu vede că-i venea să plîngă. Era drăguţă mama dar cînd plîngea nu mai era aşa drăguţă. Şi tata îi dăduse doi de cîte cinci şilingi bani de buzunar. Şi tata îi spusese că orice i-ar mai trebui să-i scrie lui, acasă, şi, fie ce-o fi, niciodată să nu pîrască pe vreun camarad. Apoi, în poarta castelului

rectorul dăduse mîna cu tata și cu mama și sutana îi fluturase în vînt, și apoi trăsura pornise luîndu-i pe tata și pe mama. Strigaseră către el din trăsură, fluturînd mîinile :

— Rămîi cu bine, Stephen, rămîi cu bine !

Fu prins în iureșul unei învălmășeli și temîndu-se de ochii scînteietori și de ghetele noroioase, se chinci și privi printre picioare. Băieții se luptau și icneau, iar picioarele lor frecau, izbeau, tropăiau. Apoi ghetele galbene ale lui Jack Lawton scoaseră cu dibăcie balonul, și toate celelalte ghete și picioare se repeziră pe urma lui. Alergă și el pe urma lor puțintel și-apoi se opri. În curînd venea vacanța și-aveau să plece acasă. După cină, în sala de studiu avea să schimbe numărul șaptezeci și șapte lipit înăuntrul pupitrului lui cu numărul șaptezeci și șase.

Are să fie mai plăcut în sala de studiu ca aici afară în frig. Cerul era palid și rece dar la castel se vedeau cîteva ferestre luminate. Se întrebă din ce fereastră își va fi zvîrlit Hamilton Rowan pălăria în șanțul de gardă al parcului și dacă-n vremea aceea or fi fost straturi de flori sub ferestre. Într-o zi cînd fusese chemat la castel, portarul îi arătase urmele lăsate de gloanțele soldaților în lemnul porții și-i dăduse o bucată de pesmet de care mîncau la masa comunității. Luminile din castel erau plăcute și calde. Parcă erau dintr-o carte. Poate cam așa o fi Leicester Abbey[1]. Ce propozițiuni nostime erau în cartea

[1] Schitul Leicester (n. tr.).

de citire de doctor Cornwell ! Pare-ar fi fost poezii da' nu erau decît propoziţiuni ca să înveţi să scrii corect :

Wolsey a murit la Schitul Leicester ;
Acolo îl îngropară schivnicii.
Tăciunele este o boală a plantelor,
De cancer suferă animalele.

Ar fi plăcut să stai întins pe covorul din faţa căminului, cu capul proptit în mîini, şi să te gîndeşti la propoziţiunile astea. Se cutremură de parcă ar fi simţit pe piele o apă rece şi lipicioasă. Era o ticăloşie din partea lui Wells să-l îmbrîncească în groapa cu lături fiindcă nu vrusese să schimbe tabachera lui mititică pe castana aromată, de tuse, a lui Wells, cîştigătorul la patruzeci de seturi. Ce rece şi lipicioasă fusese apa ! Un băiat văzuse într-o zi un şobolan mare sărind în spumele băltoacei. Mama şedea acum cu Dante în faţa focului şi aştepta să vină Brigid cu ceaiul. Îşi ţinea picioarele pe apărătoarea din faţa căminului şi papucii ei cu pietricele sclipitoare erau aşa fierbinţi şi aveau un miros aşa bun şi cald ! Dante ştia o mulţime de lucruri. Ea îl învăţase unde era Canalul Mozambic şi care era cel mai lung rîu din America şi cum se chema cel mai înalt munte din lună. Părintele Arnall ştia şi mai multe decît Dante fiindcă dînsul era preot dar şi tata şi unchiu Charles ziceau că Dante e o femeie deşteaptă şi o femeie citită. Şi cînd scotea Dante zgomotul ăla după masă şi pe urmă îşi punea mîna la gură, se chema că are arsură la stomac.

O voce strigă de se auzea pe toate terenurile de joc :

— Toată lumea în clasă !

Apoi alte voci strigară dinspre celelalte echipe :

— Toată lumea în clasă ! Toată lumea în clasă !

Jucătorii se adunară la un loc, înfierbîntați și plini de noroi, și el se duse printre dînșii, bucuros că intrau. Rody Kickham ținea mingea de șiretul unsuros. Un băiat îi spuse să-i mai tragă un șut, dar el merse înainte fără măcar să-i răspundă băiatului. Simon Moonan îi spuse să nu dea că se uită prefectul. Băiatul se întoarse către Simon Moonan și zise :

— Știm toți de ce te-ai găsit tu să vorbești. Fiindcă-i ești giugiuc lu McGlade.

Giugiuc era o vorbă ciudată. Băiatul îi zicea așa lui Simon Moonan fiindcă avea obicei să-i lege prefectului mînecile sutanei pe la spate și prefectul se făcea că se supără. Dar vorba asta avea un sunet urît. O dată se spălase pe mîini la toaletă la hotelul Wicklow și după aia tata scosese dopul cu lanț și apa murdară se scursese pe gaura chiuvetei. Și cînd se scursese toată încet, gaura chiuvetei făcuse un zgomot ca ăsta : giu-giuc. Da mai tare.

Amintindu-și asta și ce albă era toaleta, i se făcu frig și apoi foarte cald. Erau două robinete — le învîrteai și ieșea apa rece și caldă. Simți o răceală și apoi o fierbințeală : și parcă vedea numele robinetelor scrise pe ele. Era foarte ciudat.

Şi aerul din coridor îi dădea fiori reci. Era ciudat şi jilav. Dar curînd o să se aprindă gazul şi cînd ardea făcea un zgomot micuţ, ca un cîntecel, mereu acelaşi : şi cînd tăceau niţel băieţii în sala de joc, auzeai cîntecul.

Era ora de aritmetică. Părintele Arnold scrise pe tablă o problemă grea şi apoi spuse :

— Ei, ia să vedem, care cîştigă ? Înainte, York ! Înainte, Lancaster !

Stephen se căznea cît putea, dar problema prea era grea — şi se zăpăci. Micuţa emblemă de mătase cu trandafirul alb pe ea, prinsă cu un ac de pieptul vestonului, începu să tremure. El nu era tare la aritmetică, dar se căznea cît putea, ca să nu piardă York. Faţa Părintelui Arnall arăta foarte întunecată, dar nu era supărat : rîdea. Pe urmă Jack Lawton a pocnit din degete şi Părintele Arnall s-a uitat în caietul lui şi-a zis :

— Bine. Bravo Lancaster ! Trandafirul roşu cîştigă. Acu hai 'nainte, York ! Sileşte-te !

Jack Lawton îi aruncă o privire de unde şedea. Mica emblemă de mătase cu trandafirul roşu pe ea se vedea foarte frumos fiindcă Lawton purta un tricou albastru. Stephen simţi că şi el roşeşte la faţă cînd se gîndi ce de mai prinsori or să se pună care va fi primul din clasa întîi elementară, Jack Lawton sau el. În unele săptămîni lua Jack Lawton cartonul de întîiul şi într-altele îl lua el. Fîşiuţa de mătase albă a emblemei tremura, tremura, pe cînd el se căznea cu problema următoare şi asculta glasul Părintelui Arnall. Apoi i se stinse toată ardoarea şi-şi

simţi faţa rece de tot. Îşi închipui că faţa trebuie să-i fie albă fiindcă şi-o simţea aşa rece. Nu izbutea să rezolve problema dar nu-i mai păsa. Trandafiri albi şi trandafiri roşii : ce culori frumoase ! Era plăcut să ţi le închipui. Şi cartoanele de premiu pe locul întîi şi pe locul al doilea şi pe locul al treilea aveau culori frumoase : roz şi gălbui şi liliachiu. Era frumos să-ţi închipui trandafiri liliachii şi gălbui şi roz. Poate că un trandafir sălbatic cum era măcieşul ar putea avea o culoare din asta — şi îşi aminti de cîntecul cu floarea de măcieş în poiana mică verde. Dar un trandafir verde nu puteai găsi nicăieri. Dar poate că undeva în lume se găsea.

Suna clopotul şi elevii din toate clasele începeau să iasă încolonaţi şi s-o ia de-a lungul coridoarelor înspre refectoriu. Şedea şi se uita la cele două scoicuţe de unt din farfuria lui dar nu putea mînca pîinea cea jilavă. Şi faţa de masă era jilavă şi fleşcăită. Dar bău tot ceaiul slab şi fierbinte pe care i-l turnase în cană rîndaşul cel greoi de la bucătărie încins cu şorţ alb. Se întrebă dacă şorţul rîndaşului era şi el jilav sau dacă toate lucrurile albe erau reci şi jilave.

Nasty Roche şi Laurin beau cacao — le-o trimetea de-acasă în cutii de cositor. Spuneau că ei nu pot bea ceaiul — că e ca lăturile pentru porci. Taţii lor erau magistraţi, aşa spuneau băieţii.

Toţi băieţii îi păreau foarte ciudaţi. Toţi aveau taţi şi mame şi fiecare avea alte haine şi alt glas. Îi era dor să fie acasă şi să-şi pună capul în poala mamii. Dar nu se putea, aşa că îi fu

dor să se termine cu jocul și cu învățatul și cu rugăciunile și să fie în pat.

Mai bău o cană cu ceai fierbinte și Fleming îl întrebă :

— Ce ți-e ? Te doare ceva ori ce ți-e ?

— Nu știu, făcu Stephen.

— Te doare la lingurică, spuse Fleming, ți-e fața albă.

— Da, sigur, făcu Stephen.

Dar nu-l durea acolo. Gîndea că-l doare în inimă dacă poate să te doară într-un asemenea loc. Fleming era foarte de treabă că-l întrebase. Îi venea să plîngă. Propti coatele pe masă și se apucă să-și astupe și să-și destupe urechile, cu sfîrcurile. Și acum auzea zgomotul din refectoriu de îndată ce-și destupa urechile. Se auzea un muget ca de tren noaptea. Și cînd își astupa urechile mugetul pierea ca trenul cînd intră într-un tunel. În noaptea aceea la Dalkey așa mugea trenul, și cînd a intrat în tunel a încetat a mugi. Închise ochii și trenul urui înainte, mugind și apoi oprindu-se, iar mugind, iar oprindu-se. Era nostim să-l auzi mugind și oprindu-se și apoi iar țîșnind din tunel cu muget și apoi iar oprindu-se.

Începură să vină de-a lungul preșului de iută din mijlocul refectoriului băieții din cursul superior, Paddy Rath și Jimmy Magee și Spaniolul care avea voie să fumeze și Portughezul cel mic care purta o beretă de lînă scămoasă. Și apoi cei de la mesele secției medii și cei de la mesele secției a treia. Și fiecare în parte avea alt fel de mers.

Şedea într-un colţ al sălii de joc, făcîndu-se că se uită la o partidă de domino şi odată sau de două ori putu auzi cîte o clipă cîntecul micuţ al gazului. Prefectul sta în uşă cu cîţiva băieţi şi Simon Moonan îi lega pe la spate mînecile sutanei. Le spunea ceva despre Tullabeg.

Apoi plecă din uşă şi Wells veni înspre Stephen şi întrebă :

— Ia spune-ne, Dedalus, tu o săruţi pe maică-ta cînd mergi la culcare ?

Stephen răspunse :

— O sărut.

Wells se întoarse către ceilalţi băieţi, spunînd :

— O, i-auziţi ce zice ăsta, c-o sărută pe maică-sa în fiecare seară cînd merge la culcare.

Băieţii se opriră din joc şi se întoarseră către cei doi, rîzînd. Stephen roşi sub privirile lor şi spuse :

— Ba n-o sărut.

Wells spuse :

— O, i-auziţi ce zice, că n-o sărută pe maică-sa cînd merge la culcare.

Iar rîseră toţi. Stephen încercă să rîdă şi el. Într-o clipă îşi simţi tot trupul dogorind, tulburat. Care era răspunsul corect la întrebarea asta ? Dăduse două răspunsuri şi Wells tot rîdea. Dar Wells trebuie să ştie răspunsul corect, că el e în a treia de gramatică[1]. Încercă să se gîndească la mama lui Wells dar nu îndrăznea să ridice ochii spre faţa lui Wells. Nu-i plăcea faţa

[1] Clasele de *gramatică* — cele care în licee, în acel sistem, preced pe cele de *umanistică* *(poetică, retorică)* (n. tr.).

lui Wells. El îl îmbrîncise cu o zi mai înainte în groapa cu lături fiindcă nu vrusese să schimbe tabachera lui mititică pe castana aromată, de tuse, a lui Wells, învingătorul la patruzeci de seturi. Era o ticăloșie ; toți băieții spuneau așa. Și ce rece și lipicioasă fusese apa ! Și-un băiat văzuse într-o zi un șobolan mare sărind pleosc drept în spuma lăturilor.

Spumele reci din groapa cu lături îi învăluiră tot trupul ; iar cînd sună clopotul pentru intrarea în sala de studiu și băieții ieșiră încolonați din sălile de joc, simți înăuntrul hainelor aerul rece din coridor și din casa scării. Tot mai încerca să găsească răspunsul corect. Cum era bine : s-o săruți pe mama sau să n-o săruți ? Ce era aia, să săruți ? Tu ridicai fața, așa, ca să spui noapte bună și atunci mama își apleca fața. Asta era sărutul. Mama își punea buzele pe obrazul tău ; buzele ei erau moi și-ți umezeau obrazul, și făceau un zgomot micuț : țoc. De ce or fi făcînd oamenii așa cu fețele lor ?

Cît șezu în sala de studiu deschise capacul pupitrului lui și schimbă numărul lipit înăuntru din șaptezeci și șapte în șaptezeci și șase. Dar vacanța de Crăciun era încă foarte departe : însă o dată și o dată tot o să vină fiindcă pămîntul se învîrtește mereu.

Era o poză cu pămîntul pe pagina întîi a cărții de geografie : o minge mare în mijlocul norilor. Fleming avea o cutie cu creioane colorate și într-o seară de studiu liber colorase pămîntul cu verde și norii cu cafeniu. Ca cele două perii din dulapul lui Dante, peria cu îmbrăcăminte de

catifea verde pentru Parnell și peria cu îmbrăcăminte castanie pentru Michael Davitt. Dar nu-i spusese el lui Fleming să le coloreze așa. Așa vrusese Fleming să le coloreze.

Deschise cartea de geografie ca să-și învețe lecția ; dar nu putea ține minte numele locurilor ălora din America. Și doar erau locuri deosebite cu nume deosebite. Erau toate în țări deosebite și țările erau în continente și continentele erau în lume și lumea era în univers.

Întoarse cartea la pagina albă de după copertă și citi ce scrisese el acolo : se scrisese pe el, numele lui și unde se găsea.

Stephen Dedalus
Clasa întîi Elementară
Colegiul Clongowes Wood
Sallins
Comitatul Kildare
Irlanda
Europa
Lumea
In Univers

Asta era scris de el, iar Fleming într-o seară scrisese în joacă pe pagina de-alături :

Stephen Dedalus mă cheamă,
Și Irlanda-i țara mea.
Stau la Clongowes deocamdată
Sper să merg în cer cîndva.

Citi versurile de-a-ndaratelea dar așa nu mai erau poezie. Apoi citi pagina netipărită de jos

în sus pînă ajunse la numele lui. El era ăsta : şi citi iar pagina de sus în jos. După univers ce era ? Nimic. Dar oare era ceva împrejurul universului care să arate unde se isprăvea înainte să înceapă nimicul ? Un zid nu putea să fie, dar se putea să fie o linie subţire, subţire, care înconjura jur împrejur tot. Ce gînd mare, să te gîndeşti la tot şi la peste tot ! Numai Dumnezeu putea face asta. Încercă să-şi închipuie cît de mare trebuie să fie gîndul acela, dar se putea gîndi doar la Dumnezeu. Dumnezeu era numele lui Dumnezeu întocmai cum al lui era Stephen. *Dieu* era Dumnezeu pe franţuzeşte şi tot numele lui Dumnezeu era ; şi de cîte ori se ruga cineva la Dumnezeu şi spunea *Dieu* Dumnezeu numaidecît ştia că se roagă un francez. Dar cu toate că existau nume diferite pentru Dumnezeu în toate limbile diferite din lume, şi că Dumnezeu înţelegea ce spuneau toţi care se rugau în limbile lor diferite, Dumnezeu tot rămînea totdeauna acelaşi Dumnezeu şi numele adevărat al lui Dumnezeu era Dumnezeu.

Cînd se gîndea aşa obosea foarte tare. I se părea că i-a crescut capul mare de tot. Întoarse pagina netipărită şi privi obosit pămîntul verde rotund în mijlocul norilor cafenii. Se întreba ce era bine, să fii de partea culorii verzi sau a culorii cafenii, fiindcă Dante într-o zi tăiase cu foarfeca îmbrăcămintea de catifea verde de pe peria care era pentru Parnell şi o aruncase şi-i spusese lui că Parnell era un om rău. Oare acasă tot se mai certau în privinţa asta ? Asta se chema politică. Erau două tabere care nu se

înțelegeau : Dante era de-o parte și tata și domnul Casey de cealaltă parte dar mama și cu unchiul Charles nu erau de nici o parte. În fiecare zi era ceva în jurnal despre asta.

Se necăjea că nu știa bine ce înseamnă politica și că nu știa unde se isprăvește universul. Se simțea mic și neputincios. Cînd o să fie și el ca băieții din clasele de poetică și retorică ? Ei aveau glasuri groase și ghete mari și învățau trigonometria. Mai era foarte departe pînă acolo. Întîi venea vacanța și pe urmă trimestrul următor și pe urmă iar vacanța și pe urmă iar alt trimestru și pe urmă iar vacanța. Era ca un tren care intră în tunele și iese din tunele și trenul era ca zgomotul băieților cînd stăteau la masă în refectoriu dacă-ți destupai și-ți astupai urechile cu sfîrcurile. Trimestru, vacanță ; tunel, ieșire, zgomot, oprire. Ce departe era ! E mai bine să meargă să se culce. Doar rugăciunile în capelă și apoi patul. Se înfioră și căscă. Ce minunat o să fie în pat după ce se încălzeau nițel cearceafurile. La început erau așa reci cînd te băgai în pat. Se înfioră cînd se gîndi ce reci erau la început. Dar pe urmă se încălzeau și atunci putea să adoarmă. Era minunat să fii obosit. Căscă iar. Rugăciunile de seară și apoi patul : se înfioră și-i veni să caște. O să fie minunat peste cîteva minute. Simțea un val de căldură strecurîndu-i-se în trup din cearceafurile reci care-l făceau să tremure — cald, tot mai cald — pînă simți că-i era cald din cap pînă-n picioare, cald de tot — și cu toate astea tot tremura nițel și tot îi venea să caște.

Suna clopotul pentru rugăciunile de seară ; ieși din sala de studiu încolonat printre ceilalți, coborî prin casa scării și merse de-a lungul coridoarelor spre capelă. Coridoarele erau slab luminate, întunecate și capela era întunecată. Curînd totul are să fie cufundat în întuneric și în somn. În capelă aerul era rece ca noaptea și marmorele erau de culoarea mării noaptea. Marea era rece și ziua și noaptea : dar mai rece era noaptea. Era rece și întunecată sub cheiul de piatră de lîngă casa tatii. Dar desigur că în nișa căminului sfîrîia ceainicul cu apă fierbinte pentru punci.

Prefectul capelei se ruga cu mîinile deasupra capului lui Stephen și memoria lui cunoștea răspunsurile :

O doamne, deschide-ne buzele
Și gurile noastre vor vesti slava Ta.
Apleacă-te întru ajutorul nostru, o Dumnezeule !
O Doamne, grăbește-te a ne ajuta !

Mirosea a noapte rece în capelă. Dar era un miros sfînt. Nu era ca mirosul țăranilor bătrîni care îngenuncheau în fundul capelei la slujba de Duminică. Acolo era un miros de aer și de ploaie și de turbă și de catifea groasă dungată. Dar erau niște țărani foarte cucernici. Îi suflau în ceafă cînd stau îndărătul lui și oftau pe cînd se rugau. Locuiau la Clane, așa spunea un băiat ; acolo erau niște colibe mici și el văzuse

o femeie stînd în deschizătura mică a ușii unei colibe, cu un copil în brațe, pe cînd treceau trăsurile venind de la Sallins. Ce minunat ar fi să dormi o noapte în coliba aceea, în fața focului de turbă fumegîndă, în întunericul luminat de foc, în întunericul cald, respirînd mirosul țăranilor, de aer și ploaie și turbă și catifea groasă dungată. Dar vai, era un întuneric pe drumul acela printre copaci! Puteai să te rătăcești în întuneric! I se făcu frică gîndindu-se cum era pe-acolo.

Auzi glasul prefectului capelei spunînd ultima rugăciune. O spuse și el împotriva întunericului acela de afară de sub copaci.

O Doamne, Te rugăm fierbinte, coboară în această casă și gonește din ea toate vicleșugurile vrăjmașului. Sălășluiască într-însa sfinții Tăi îngeri pentru a ne ține pe noi în pace și fie binecuvîntarea Ta pururi asupră-ne, prin Isus Cristos, Domnul nostru, Amin.

Îi tremurau degetele pe cînd se dezbrăca în dormitor. Le spuse degetelor să se grăbească. Trebuia să se dezbrace și apoi să îngenuncheze și să-și spună rugăciunile lui și să fie în pat mai înainte de se făcea mică lumina gazului, ca să nu meargă în iad cînd avea să moară. Își răsfrînse ciorapii și-i scoase și-și puse repede cămașa de noapte și îngenunche tremurînd lîngă patul lui și spuse repede rugăciunile, temîndu-se să nu se facă lumina gazului mică. Își simțea umerii tremurînd pe cînd murmura :

Doamne, binecuvintează
pe tatăl și pe mama mea
și ține-mi-i !
Doamne, binecuvintează
pe frățiorii mei și pe surioarele mele
și ține-mi-i !
Doamne, binecuvintează-i
pe Dante și pe unchiu Charles
și ține-mi-i !

Își făcu cruce și se cățără iute în pat și trăgîndu-și poala cămășii de noapte sub labele picioarelor, se ghemui sub cearceafurile reci, înfiorîndu-se și tremurînd. Dar n-avea să meargă în iad cînd o să moară, și tremuratul o să-nceteze. Un glas le spuse noapte bună băieților din dormitor. Scoase o clipă capul de după pled și privi perdelele galbene din fața și de jur împrejurul patului care-l închideau din toate părțile. Lumina scăzu domol.

Ghetele prefectului se îndepărtară. Coborau prin casa scării și de-a lungul coridoarelor sau înspre camera lui din capăt ? Se uita în întuneric. Oare era adevărat ce se spunea despre cîinele negru care umbla pe-acolo noaptea cu ochi mari cît niște felinare de trăsură ? Ziceau că ar fi stafia unui ucigaș. Un fior lung de groază i se revărsă prin tot trupul. Vedea întunecata sală de intrare a castelului. Servitori bătrîni în veșminte de pe vremuri se aflau în odaia de călcat de deasupra casei scării. Era cu multă vreme în urmă. În odaie ardea un foc, dar în sală tot întuneric era. Cineva suia scara venind din sală.

Purta mantie albă de mareşal; chipul îi era palid şi straniu, îşi apăsa coastele cu mîna. Se uita cu ochi stranii la bătrînii servitori. Şi ei se uitară la el şi văzură chipul stăpînului lor şi mantia lui şi ştiură că fusese rănit de moarte. Dar numai întuneric era unde priveau ei; numai aer întunecos şi mort. Stăpînul lor fusese rănit de moarte pe cîmpul de bătălie de la Praga departe peste mare. El sta pe cîmpul de bătălie, îşi apăsa coastele cu mîna; chipul îi era palid şi straniu; purta mantie albă de mareşal.

O, ce rece şi straniu era să te gîndeşti la asta! Tot întunericul era rece şi straniu. Erau prin preajmă chipuri palide stranii, ochi mari cît nişte felinare de trăsură. Erau strigoi de ucigaşi, feţe de mareşali răniţi de moarte pe cîmpuri de bătaie departe peste mare. Ce voiau să spună de le erau atît de stranii feţele?

O Doamne, Te rugăm fierbinte, coboară în această casă şi goneşte din ea toate...

Plecarea acasă în vacanţă! Ce minunat o să fie: îi spuseseră băieţii. Se urcau în trăsuri devreme într-o dimineaţă de iarnă, în faţa porţii castelului. Trăsurile treceau scrîşnind peste pietriş. Urale pentru rector!

Hurraa! Hurraa! Hurraa!

Trăsurile treceau prin faţa capelei şi toţi îşi descopereau capetele. Treceau voioşi de-a lungul drumurilor de ţară. Vizitiii arătau cu bicele către Bodenstown. Băieţii strigau: Hurraa! Treceau pe lîngă curţile Veselului Fermier. Urale, urale şi iar urale. Treceau prin satul Clane, strigînd: urra! şi răspunzîndu-li-se

urraa! Femeile țăranilor ieșeau toate în ușile scunde, bărbații stăteau ici și colo în drum. Mirosul cel plăcut stăruia în aerul iernatic: mirosul satului Clane: de ploaie și de aer iernatic și de turbă arzînd mocnit și de catifea groasă dungată.

Trenul era plin de băieți: un tren lung, lung, de culoarea șocolății cu garnituri de frișcă. Conductorii trec de colo pînă colo, deschid, închid, încuie, descuie ușile. Sînt niște oameni îmbrăcați în albastru închis și în argint, au niște fluierașe argintii și cheile lor cîntă zglobiu și zic: clic, clic; clic, clic.

Și trenul gonea înainte peste cîmpii și trecea de Măgura Allen. Stîlpii de telegraf treceau, treceau pe lîngă tren. Și trenul alerga înainte, înainte. Trenul știa. Și-n holul casei erau lampioane luminoase și ghirlande de ramuri verzi, ramuri cu boabe roșii de ilice și vrejuri de iederă verde încununau oglinda cea mare, ilice și iederă, verde și roșu, împletite în jurul candelabrelor. Ilice roșii și iederă verde încadrau portretele vechi de pe pereți. Boabe roșii de ilice și frunze verzi de iederă pentru el și pentru sărbătoarea Crăciunului.

Ce frumos...

Toți erau acasă. Bine-ai venit, Stephen! Zgomote de bun-venit. Mama îl sărută. Oare e bine că-l sărută? Tata acum e mareșal: mai mare ca magistrat. Bine-ai venit acasă, Stephen!

Zgomote...

Zgomotul inelelor de perdea trase de-o parte pe bare, zgomotul apei plescăind în lighene. Zgo-

motul sculatului și îmbrăcatului și spălatului în dormitor ; zgomotul bătăii din palme în timp ce prefectul umblă în lung și în lat și le spune băieților să dea zor. O lumină palidă de soare cade asupra perdelelor galbene trase în lături și-a paturilor răvășite. Patul lui dogorește și fața și trupul îi dogoresc.

Se scoală și șade pe marginea patului. Simte o slăbiciune. Încearcă să-și tragă ciorapul. Ce urîcios e de aspru ! Și lumina soarelui e stranie și rece.

Fleming îl întreabă :

— Nu ți-e bine ?

Nu știa ; și Fleming zise :

— Bagă-te înapoi în pat. Îi spun lui McGlade că nu ți-e bine.

— E bolnav.

— Cine-i bolnav ?

— Spune-i lu McGlade.

— Bagă-te înapoi în pat.

— E bolnav ?

Un băiat îl sprijinea de brațe pe cînd lepăda ciorapul ce-i rămăsese spînzurat de picior și se cățăra înapoi în patul încins.

Se ghemui printre cearceafuri, bucuros de căldura lor învăluitoare. Îi auzea pe băieți stînd de vorbă pe cînd se îmbrăcau pentru liturghie. Era o ticăloșie să-l îmbrîncească în groapa cu lături, așa ziceau.

Apoi glasurile lor pieriră ; plecaseră. Un glas lîngă patul lui spuse :

— Dedalus, să nu mă dai de gol, nu-i așa că nu ?

Era fața lui Wells lîngă el. Se uită la ea și văzu că lui Wells îi era frică.

— N-am vrut. Nu mă spui, nu-i așa ?

Tata îi spusese că, fie ce-o fi, niciodată să nu pîrască pe-un camarad. Dădu din cap, răspunse nu și-i păru bine.

Wells mai zise o dată :

— N-am vrut, pe onoarea mea. Am glumit. Îmi pare rău.

Fața și glasul plecară. Îi părea rău fiindcă-i era frică. Frică să nu fie vreo boală. Tăciunele e o boală a plantelor, de cancer suferă animalele ; sau de altceva. Era mult de atunci, atuncea cînd amurgea afară pe terenurile de jocuri și el se tîra din loc în loc prin marginea jocului și o pasăre grea zbura jos prin lumina cenușie. La Schitul Leicester se aprindeau luminile. Acolo a murit Wolsey. Schivnicii l-au îngropat chiar ei.

Nu era fața lui Wells, era a prefectului. Nu se prefăcea. Nu, nu : era bolnav de-adevărat. Nu se prefăcea. Simți pe frunte mîna prefectului și își simți fruntea caldă și umedă sub mîna rece și umedă a prefectului. Așa e cînd te-atingi de-un șobolan, e lipicios și umed și rece. Orice șobolan are doi ochi cu care se uită la tine. Are o blană linsă și lucioasă, piciorușe mici mici și le ține strînse gata să sară și se uită la tine cu ochi mici negri și umezi. Șobolanii se pricep cum să sară. Dar trigonometrie nu pot pricepe cu capetele lor. Cînd mor zac pe-o rînă. Atunci se usucă. Nu mai sînt decît niște alea moarte.

Prefectul era iar lîngă el și al lui era glasul care zicea că trebuie să se scoale, că Părintele Superior a spus că trebuie să se scoale și să se îmbrace și să meargă la infirmerie. Și în timp ce se îmbrăca pe cît putea de repede, prefectul spunea :

— Trebuie să ne mutăm la Fratele Michael, pînă ne trece dîrdîliciul !

Era foarte de treabă că vorbea așa cu el. Ca să-l facă să rîdă. Dar el nu putea să rîdă, fiindcă-i tremurau fălcile și buzele și prefectul trebuia să rîdă numai el singur.

Prefectul striga :

— Înainte marș ! Piciorul cu fîn ! Piciorul cu paie !

Coborîră împreună scările și merseră de-a lungul coridorului și pe lîngă baie. Cînd trecu prin fața ușii, își aminti cu o vagă teamă apa mîloasă de culoarea turbei, aerul cald și jilav, zgomotul de plonjoane, mirosul prosoapelor, ca de doctorie.

Fratele Michael sta în ușa infirmeriei și din ușa cabinetului întunecos din dreapta lui venea un miros ca de doctorie. De la sticlele de pe rafturi venea. Părintele Prefect îi vorbea Fratelui Michael și Fratele Michael răspundea și-i spunea *sir* prefectului. Avea păr roșcat amestecat cu păr cărunt, și arăta ciudat. Era ciudat că el avea să fie totdeauna frate călugăr. Era ciudat și că lui nu-i puteai spune *sir* pentru că era frate călugăr și arăta altfel. Oare nu era destul de sfînt ori de ce nu-i putea ajunge pe ceilalți ?

Erau două paturi în odaie și într-unul sta culcat un băiat și cînd intrară băiatul strigă :

— Hello ! Micul Dedalus ! Ce mai e pe sus ?

— Cerul e pe sus, făcu Fratele Michael.

Era un băiat dintr-a treia de gramatică cel care întrebase și pe cînd se dezbrăca Stephen, el îi ceru Fratelui Michael să-i aducă o felie de pîine prăjită, cu unt.

— Hai, te rog ! zicea.

— Îți dau eu unt ! îi răspunse Fratele Michael. Mîine dimineață o să-ți aducă doctorul hîrtia de ieșire, cînd are să vină.

— Nu zău ? zicea băiatul. Da' încă nu m-am făcut bine.

Fratele Michael repetă :

— O să-ți aducă hîrtia de ieșire. Îți spun eu.

Se apleca să zgîndăre focul cu vătraiul. Avea o spinare lungă, neagră, ca spinarea lungă a unui cal de tramvai. Clătină grav din vătrai și dădu din cap către băiatul dintr-a treia de gramatică.

Apoi Fratele Michael plecă și după cîtăva vreme băiatul dintr-a treia de gramatică se întoarse înspre perete și adormi.

Asta era infirmeria. Va să zică era bolnav. Oare scriseseră acasă, ca să știe mama și tata ? Dar mai repede era să meargă vreunul dintre preoți să le spună. Sau are să scrie el o scrisoare ca s-o ducă preotul.

Dragă mamă,

Sînt bolnav. Vreau să viu acasă. Te rog vino și ia-mă acasă. Sînt la infirmerie.

Băiatul tău

care te iubește

Stephen

Ce departe erau! Dincolo de fereastră lucea o lumină de soare rece. Se întreba de va muri oare? Puteai să mori și pe-o zi cu soare. Putea să moară înainte de-a veni mama. Atunci or să-i facă o slujbă a morților în capelă așa cum i-au spus băieții c-a fost cînd a murit Little. Toți băieții or să fie la slujbă, îmbrăcați în negru, toți cu fețe triste. Și Wells are să fie, da n-o să se uite nici un băiat la el. Rectorul o să vie îmbrăcat într-o capă neagră cu aur și au să fie lumînări înalte galbene pe altar și împrejurul catafalcului. Și-au să poarte încet coșciugul afară din capelă și-au să-l îngroape în cimitirul cel mic al comunității, dincolo de aleea mare cu tei. Și atuncea o să-i pară rău lui Wells de ce făcuse. Și o să dăngăne rar clopotul.

Parcă auzea dangătul. Își spuse singur de la început pînă la sfîrșit cîntecul pe care-l învățase de la Brigid.

Ding-dong! Clopote sună!
Maică bună, mă duc —
Îngroapă-mă-n țintirimu vechi
Lîngă frate-miu-ăl mare, sub nuc.
Coșciugu negru îmi va fi,
Îngeri șase m-or păzi,
Doi cu cîntările, doi în rugă
Doi la ceruri să mă ducă.

Ce frumos și trist era! Ce frumoase erau cuvintele alea unde spunea „*Îngroapă-mă-n țintirimu vechi!*" Îi trecu un fior prin tot corpul. Ce trist și ce frumos! Îi venea să plîngă încet, da'

na de mila lui, ci din pricina cuvintelor ăstora așa frumoase și triste, ca o muzică. Clopote sună! Clopote sună! Maică bună! O, Maică bună!

Lumina rece de soare pălise și Fratele Michael sta lîngă căpătîiul lui cu un castronaș cu supă. Îi păru bine fiindcă-i era gura încinsă și uscată. Îi auzea pe băieți jucîndu-se afară pe terenurile de joc. Si ziua mergea înainte la colegiu de parcă el nici n-ar fi lipsit.

Apoi Fratele Michael se pregăti să plece și băiatul dintr-a treia de gramatică îi spuse că să vină neapărat înapoi și să-i spună toate noutățile din gazetă. Îi spuse lui Stephen că pe el îl cheamă Athy și că tatăl lui ținea o groază de cai de curse care săreau obstacole formidabil și că tatăl lui are să-i dea un bacșiș bun Fratelui Michael dacă-i spune el — fiindcă Fratele Michael era foarte de treabă și-i spunea totdeauna noutățile din gazeta care-o primeau zilnic la castel. Erau noutăți de tot felul în gazetă : accidente, scufundări de vapoare, sport și politică.

— Acuma mereu scrie de politică și iar de politică în gazetă. Și ai tăi vorbesc despre asta ?

— Da, îi răspunse Stephen.

— Ai mei tot așa, făcu băiatul.

Apoi se gîndi o clipă și zise :

— Ai un nume curios, Dedalus, și eu am un nume curios, Athy. Numele meu e un nume de oraș. Al tău parcă-i pe latinește.

Apoi întrebă :

— Te pricepi la ghicitori ?

Stephen răspunse :

— Nu prea bine.

Apoi îl întrebă :

— Poţi să dezlegi asta ? De ce seamănă comitatul Kildare cu o jumătate de nădrag ?

Stephen se gîndi care să fie răspunsul şi apoi zise :

— Nu ştiu.

— Fiindcă are în el o coapsă [1]. Pricepi gluma ? O coapsă este Athy, oraş în comitatul Kildare şi cealaltă coapsă este a doua.

— Aha, înţeleg, făcu Stephen.

— Asta-i o ghicitoare veche, zise celălalt.

După o pauză adăugă :

— Auzi ?

— Ce ? întrebă Stephen.

— Ştii că ghicitoarea asta poţi s-o mai spui şi în alt fel ?

— Da ?

— Aceeaşi ghicitoare, da. Ştii cum poţi s-o mai spui ?

— Nu ştiu, făcu Stephen.

— Nu-ţi dă-n gînd cum se mai poate spune ?

Se uita la Stephen pe după aşternuturile paturilor, în timp ce vorbea. Apoi se rezemă iar de pernă şi zise :

— Se mai poate spune într-un fel, da' nu-ţi spun cum.

De ce nu-i spunea ? Taică-său, care ţinea cai de curse, trebuie să fie şi el magistrat ca tatăl

[1] Joc de cuvinte intraductibil. „O coapsă" se numeşte în limba engleză *„a thigh"* şi se pronunţă la fel cu Athy, nume de oraş (n. tr.).

lui Saurin și ca tatăl lui Nasty Roche. Se gîndi la tatăl lui, cum cînta din gură, cu maică-sa la pian și cum îi dădea totdeauna un șiling cînd îi cerea șase peni, și-i păru rău că nu era și el magistrat ca tații altor băieți. Atunci de ce-l trimiseseră la școala asta, cu așa băieți ? Doar taică-său îi spusese că nu va fi printre străini acolo, că va fi bine văzut, fiindcă acolo moșu-său, cu cincizeci de ani în urmă, îi înmînase o jalbă eliberatorului. Pe oamenii de pe vremea aceea îi cunoșteai după îmbrăcăminte. I se părea o vreme foarte solemnă, cînd stai să te gîndești. Se întreba dacă aceea era vremea cînd școlarii de la Clongowes purtau tunici albastre cu nasturi de alamă și tichii de blană de iepure și beau bere ca oamenii mari și țineau ogari, cu care mergeau să vîneze iepuri.

Se uită spre fereastră și văzu că lumina scăzuse. Trebuie să fie acum o lumină cenușie, noroasă, deasupra terenurilor de joc. Nu mai auzea nici un zgomot dintr-acolo. Colegii lui probabil că-și făceau lecțiile sau poate că Părintele Arnall le citea din vreo carte.

Ce ciudat că nu-i dăduseră nici o doctorie. Poate c-o să-i aducă Fratele Michael cînd mai vine. Băieții ziceau că la infirmerie îți dă să bei niște alea care put. Dar acum se simțea mai bine. Ar fi plăcut dacă s-ar însănătoși încetul cu încetul. Ar putea atunci să ceară o carte. Era o carte, la bibliotecă, despre Olanda. Avea în ea nume frumoase, străine, și poze de orașe și de corăbii ciudate. Cînd te uitai la ele erai fericit.

Ce palidă se făcuse lumina de afară ! Dar era frumos. Umbra focului suia şi cobora pe perete. Parcă erau valuri. Cineva pusese cărbuni pe foc şi se auzeau glasuri. Vorbeau. Era ca zgomotul valurilor. Sau poate că valurile vorbeau între ele pe cînd suiau şi coborau.

Văzu marea de valuri, lungi şi întunecate valuri, suind şi coborînd, întunecate sub noaptea fără lună. O luminiţă clipea la capătul digului pe unde intra vaporul ; şi văzu o mulţime mare adunată la marginea apei ca să vadă vaporul care intra în portul lor. Un bărbat înalt sta pe punte, scrutînd cu privirea uscatul întins şi întunecat ; şi la lumina din capătul digului îi văzu faţa, faţa îndurerată a Fratelui Michael.

Îl văzu ridicînd mîna către oamenii adunaţi şi-l auzi strigînd peste ape cu glas plin de mîhnire :

— E mort. L-am văzut pe catafalc.

Un geamăt de durere se ridică din mulţime.

— Parnell ! Parnell ! E mort !

Căzură toţi în genunchi, gemînd de durere.

Şi o văzu pe Dante, într-o rochie de catifea castanie şi cu o mantie de catifea verde atîrnîndu-i pe umeri, cum trecea mîndră şi tăcută pe lîngă mulţimea îngenuncheată la marginea apei.

Un foc mare ardea în cămin. Din maldărul de lemne stivuite pe grătar se înălţau flăcări înalte şi roşii, iar sub braţele împletite cu iederă ale candelabrului era aşternută masa de Crăciun. Sosiseră acasă destul de tîrziu şi, totuşi, masa încă nu era gata : dar va fi gata acuşica, spusese

mama. Aşteptau să se deschidă uşa şi să intre slujnicele ţinînd în mîini tăvile mari, acoperite cu capace grele de metal.

Cu toţii aşteptau : unchiul Charles, care stătea deoparte, în umbra ferestrei, Dante şi domnul Casey, odihnindu-se în jilţurile din faţa căminului, Stephen, aşezat pe un scaun între ei doi, odihnindu-şi picioarele pe floarea de fier dintre zăbrele, rumenită de flăcări. Domnul Dedalus se privi în oglinda ovală de deasupra căminului, îşi răsuci vîrfurile mustăţilor pomădate şi apoi, desfăcîndu-şi cozile redingotei, se aşeză cu spatele la focul vesel : iar la răstimpuri mai scotea o mînă de după coada redingotei, ca să-şi răsucească un vîrf de mustaţă. Domnul Casey plecase capul într-o parte şi, zîmbind, bătea uşurel toba cu degetele pe omuşorul gîtului. Iar Stephen zîmbea şi el, fiindcă acum ştia că nu era adevărat că domnul Casey are o pungă de arginţi în guşă. Zîmbea cînd se gîndea cum îl amăgise clinchetul argintiu pe care obişnuia să-l scoată domnul Casey. Iar cînd încercase să-i descleşteze mîna ca să vadă dacă nu cumva ascunsese acolo punga cu argint, văzuse că degetele nu se lăsau întinse : iar domnul Casey i-a spus că se alesese cu astea trei degete înţepenite de cînd i-a făcut reginei Victoria un dar de ziua ei.

Domnul Casey îşi lovea uşurel gîtul şi-i zîmbea lui Stephen cu ochi somnoroşi : iar domnul Dedalus spuse :

— Daa, asta e, e-n regulă. Da' ce plimbare bună am făcut, nu-i aşa, John ?... Stau şi mă-n-

treb dacă pîn' la urmă o să fie rost de cină în seara asta sau nu. Hm... da' azi știu c-am înghițit o porție bună de ozon, afară, la Promontoriu. Da, zău.

Se întoarse spre Dante și o întrebă :

— Dumneavoastră n-ați ieșit de loc, doamnă Riordan ?

Dante încreți fruntea și răspunse scurt :

— Nu.

Domnul Dedalus dete drumul cozilor redingotei și se duse la bufet. Scoase din bufet un ulcior mare de piatră, plin cu whisky, și umplu încet carafa, aplecîndu-se la răstimpuri ca să vadă cît turnase. Apoi, după ce puse ulciorul la loc, turnă puțin whisky în două pahare, adăugă cîte puțină apă și se întoarse cu paharele la cămin.

— Uite-aici un degetar de whisky, John, zise, cît să-ți ascută puțin pofta de mîncare.

Domnul Casey luă paharul, sorbi și-l așeză lîngă el pe cămin. Apoi spuse :

— Hm — nu pot să-l uit pe amicul nostru Cristopher fabricînd...

Izbucni într-un acces de rîs și de tuse și adăugă :

— ...fabricînd șampania pentru tipii ăia.

Domnul Dedalus rîse zgomotos.

— De Christy vorbești ? zise. Are mai multă șiretenie într-un neg din ăla de pe chelia lui, decît o haită întreagă de vulpoi.

Lăsă capul în jos, închise ochii și, lingîndu-și abundent buzele, începu să vorbească cu glasul hotelierului :

— Şi ce mai limbă dulce cînd îţi vorbeşte, îl ştii. Îl trec năduşelile pe la guşă, nu alta — binecuvînteze-l cerul.

Domnul Casey tot se mai lupta să-şi potolească tusea şi rîsul. Stephen, văzîndu-l şi auzindu-l pe hotelier în figura şi glasul tatălui său, rîdea şi el.

— Da' tu de ce rîzi, căţeluşule ?

Intrară slujnicele şi puseră tăvile pe masă. În urma lor veni şi doamna Dedalus şi pofti lumea să se aşeze.

— Luaţi loc, zise.

Domnul Dedalus se duse la capul mesei şi spuse :

— Haideţi, doamnă Riordan, luaţi loc. John, dragule, şezi şi tu.

Se uită să vadă unde era unchiul Charles şi-l chemă :

— Hai, domnule, că te aşteaptă aici o pasăre.

După ce luară loc toţi, puse mîna pe capac şi-apoi, retrăgînd-o, zise repede :

— Haide, Stephen.

De la locul lui, Stephen se ridică în picioare ca să spună rugăciunea dinainte de masă :

— *Binecuvîntează-ne, Doamne, pe noi şi aceste ale Tale daruri, ce din bunătatea Ta sîntem pe cale a primi prin Domnul nostru Isus Hristos, Amin.*

Toţi se închinară, iar domnul Dedalus, oftînd de plăcere, ridică de pe tavă capacul greu căruia aburii îi aninaseră mărgeluşe sclipitoare de jur împrejur.

Stephen se uita la curcanul rotofei care stătuse pe masa din bucătărie priponit și cu aripile răsucite spre spate, gata de fript. Știa că taică-său plătise pentru el o guinee la magazinul Dunn din D'Olier Street și că negustorul îl tot împunsese în furca pieptului ca să arate cît era de bun : și-și aminti glasul negustorului cînd spusese :

— Luați-l pe ăsta, domnule ! Ăsta zic și eu curcan de sărbători ! Bun de plocon, nu alta !

De ce-și numea oare domnul Barrett de la Clongowes „curcan" bățul cu care le trăgea la palmă băieților ? Dar Clongowes era departe ; și mireasma caldă și sățioasă de curcan și de șuncă și de țelină se ridica din farfurii și din tăvi, iar pe grătarul căminului se înălțau dintr-un maldăr de lemne flăcări înalte și roșii, și iedera verde și boabele roșii de ilice te făceau să te simți atît de bine, și cînd s-o termina cina, o să fie adus *plum-puddingul* cel mare, garnisit cu migdale cojite și cu rămurele de ilice, cu limbi de flăcări albăstrui jucînd împrejuru-i și cu un steguleț mic verde înfipt în vîrf.

Era prima lui cină de Crăciun și se gîndea la frații și surorile lui mai mici care așteptau în odaia copiilor, cum așteptase și el adesea, să vină *puddingul*. Gulerul răsfrînt și tunica de licean de la Eton îl făceau să se simtă ciudat, bătrînicios, și în dimineața aceea, cînd îl adusese maică-sa jos, în hol, îmbrăcat pentru liturghie, lui taică-său îi dăduseră lacrimile. Asta fiindcă-și adusese aminte de tatăl lui. Și unchiul Charles spusese așa.

Domnul Dedalus acoperi tava și începu să mănînce cu poftă. Apoi zise :

— Bietul Christy, nu mai are mult și-o să se dea peste cap de escroc ce e.

— Simon, îi aminti doamna Dedalus, n-ai servit-o cu sos pe doamna Riordan.

Domnul Dedalus apucă sosiera.

— Într-adevăr ? exclamă. Doamnă Riordan, fie-vă milă de-un biet orb.

Dante își acoperi farfuria cu mîinile și zise :

— Nu, mulțumesc.

Domnul Dedalus se întoarse spre unchiul Charles.

— Dumneata cum stai, domnule ?

— Cum nu se poate mai bine, Simon.

— Și tu, John ?

— Eu am tot ce-mi trebuie. Ai grijă și de tine.

— Mary ?... Ia, Stephen, uite ceva care-o să-ți placă la nebunie.

Turnă sos din belșug în farfuria lui Stephen și puse iar sosiera pe masă. Apoi îl întrebă pe unchiul Charles dacă era fraged curcanul. Unchiul Charles nu putea vorbi fiindcă avea gura plină ; dar dădu din cap că da, era fraged.

— Bine i-a răspuns amicul nostru canonicului. Nu-i așa ? zise domnul Dedalus.

— Nu l-aș fi crezut în stare, spuse domnul Casey.

— *O să plătesc ce se cuvine bisericii, părinte, cînd o să-ncetați să faceți din casa lui Dumnezeu local de vot.*

— Frumos răspuns de dat preotului său de către un om care se pretinde catolic — spuse Dante.

— Vina-i numai a lor, zise cu glas suav domnul Dedalus. Și un prost ar putea să-i învețe să se țină numai de religie.

— Și asta-i religie, zise Dante. Își fac datoria cînd îi previn pe oameni.

— Noi ne ducem în casa Domnului să ne rugăm Creatorului cu toată smerenia, și nu să auzim cuvîntări electorale, spuse domnul Casey

— Și asta e religie, spuse iar Dante. Au dreptate. Trebuie să arate enoriașilor drumul.

— Și să predice politică de la altar, da ? întrebă domnul Dedalus.

— Desigur, zise Dante. E o chestiune de moralitate publică. Un preot n-ar mai fi preot dacă n-ar spune enoriașilor săi ce e bine și ce e rău.

Doamna Dedalus puse jos cuțitul și furculița, zicînd :

— Vă rog și vă implor, să nu mai discutăm politică într-o zi ca asta.

— Chiar așa, doamnă, întări unchiul Charles. Haide, Simon, e de-ajuns. Nici o vorbă mai mult.

— Da, da, încuviință domnul Dedalus grăbit.

Descoperi cu un gest larg tava și întrebă :

— Ei, cine mai dorește curcan ?

Nu răspunse nimeni. Dante zise :

— Frumos fel de a vorbi din partea unui catolic !

— Doamnă Riordan, *vă rog*, spuse doamna Dedalus, să încetăm acum discuția asta !

Dante se întoarse supărată către ea :

— Şi vreţi să stau s-ascult nepăsătoare cum sînt batjocoriţi preoţii bisericii mele ?

— Nu spune nimeni nici o vorbă împotriva lor cît timp nu se amestecă în politică.

— Episcopii şi preoţii Irlandei şi-au spus cuvîntul, zise Dante, şi trebuie ascultaţi.

— Să se lase de politică, repetă domnul Casey, căci altfel s-ar putea să se lase oamenii de biserică.

— Auziţi ? spuse Dante, întorcîndu-se spre doamna Dedalus.

— Domnule Casey ! Simon ! se rugă doamna Dedalus, terminaţi o dată !

— Vai ! Vai ! făcu unchiul Charles.

— Cum ? strigă domnul Dedalus. Trebuia să-l părăsim la porunca englezilor ?

— Nu mai era vrednic să conducă, zise Dante. Era un păcătos în ochii oamenilor.

— Cu toţii sîntem păcătoşi, păcătoşi înrăiţi, răspunse domnul Casey cu răceală.

— „Vai de acela a cărui fărădelege îi scîrbeşte pe oameni ! cită doamna Riordan. Ar fi mai bine să i se lege o piatră de moară de grumaz şi să fie lepădat în adîncurile mării, decît să fie prilej de scîrbă pentru copiii mei". Aşa vorbeşte Duhul Sfînt.

— Şi foarte prost vorbeşte, dacă mă-ntrebaţi pe mine, zise cu răceală domnul Dedalus.

— Simon ! Simon ! interveni unchiul Charles. Băiatul !

— Da, da... bîigui domnul Dedalus. Mă gîndeam la... Mi-am adus aminte ce urît vorbea

hamalul acela de la gară. Ei, hai acu' las'... e-n regulă. Ia, Stephen, ia să văd farfuria ta ! Hai şi mănîncă acu ! Uite-aici.

Mai îngrămădi mîncare pe farfuria lui Stephen şi-i servi pe unchiul Charles şi pe domnul Casey cu bucăţi mari de curcan, stropite din belşug cu sos. Doamna Dedalus mînca puţin iar Dante şedea cu mîinile în poală. Se roşise la faţă. Domnul Dedalus înfipse furculiţa şi cuţitul de tranşat la un capăt al tăvii şi vesti :

— Uite aici o bucăţică gustoasă căreia îi zicem nasul papei. Dacă vreo doamnă sau vreun domn doreşte...

Ţinea o bucată de carne în vîrful furculiţei de servit. Nimeni nu spuse nimic. Atunci o puse pe farfuria sa, zicînd :

— Bine, să nu spuneţi că nu v-am întrebat. Gîndesc c-aş face mai bine s-o mănînc eu, fiindcă tot nu prea mă simt bine de cîtva timp.

Făcu cu ochiul către Stephen, apoi aşezînd la loc capacul începu iar să mănînce.

Cît timp mîncă, tăcură cu toţii. Apoi tot el spuse :

— Ei, pîn' la urmă a fost frumos toată ziua. Au venit şi-o mulţime de străini.

Nu vorbi nimeni. Spuse iar :

— Cred că acum au venit mai mulţi străini în oraş decît de Crăciunul trecut.

Îi privi pe toţi, de jur-împrejur ; şedeau uitîndu-se în farfuriile din faţa lor. Neprimind nici un răspuns, mai aşteptă o clipă, apoi spuse cu amărăciune :

— Ei... va să zică n-am noroc de-o masă de Crăciun ca lumea.

— Nici noroc, nici mila lui Dumnezeu, spuse Dante, nu poate fi într-o casă unde nu există respect pentru păstorii bisericii.

Domnul Dedalus își zvîrli zgomotos cuțitul și furculița peste farfurie.

— Respect ! strigă. Poate pentru Billy buzatul, sau pentru hîrdăul acela cu mațe de sus din Armagh ? Respect !

— Prinți ai bisericii ! zise domnul Casey, cu domol dispreț.

— Da, vizitiul lordului Leitrim, adăugă domnul Dedalus.

— Sînt unși cu harul Domnului, zise Dante. Fac cinste țării lor.

— Hîrdău cu mațe, repetă aspru domnul Dedalus. Frumoasă mutră cînd doarme, auziți ? Ar trebui să-l vedeți cum își lăpăie afumătura cu varză, pe-o zi geroasă de iarnă. Mamă !

Își schimonosi trăsăturile într-o grimasă animalică și plescăi din buze.

— Zău, Simon, n-ar trebui să vorbești așa de fața cu Stephen. Nu se cade.

— Vai, are să țină minte toate astea, cînd o să fie mare, spuse Dante înfierbîntată, vorbele pe care le-a auzit în casa părintească împotriva lui Dumnezeu și împotriva religiei și a preoților ei.

— Să țină minte de asemenea, îi strigă domnul Casey de-a curmezișul mesei, și vorbele cu care preoții și cei în puterea lor i-au zdrobit inima lui Parnell și l-au gonit în mormînt. Să țină minte și asta cînd o să fie mare.

— Pramatiile ! strigă domnul Dedalus. Cînd era la pămînt s-au năpustit asupra lui, să-l trădeze și să-l sfîșie ca șobolanii în șanțurile cu lături. Cîini mîrșavi ! Așa și arată ! Pe Cristosul meu, așa și arată !

— S-au purtat după dreptate, strigă Dante. Au ascultat de episcopi și de preoți. Cinste lor !

— Ah, e îngrozitor că nici o singură zi pe an nu putem scăpa de certurile astea oribile ! zise doamna Dedalus.

Unchiul Charles înălță cu blîndețe mîinile și spuse :

— Lăsați, lăsați acuma, lăsați ! Nu putem s-avem părerile noastre, oricare ar fi ele, fără nervi și fără să vorbim urît ? O, Doamne, Doamne !

Doamna Dedalus îi spuse ceva cu glas scăzut lui Dante, dar aceasta ripostă tare :

— Nu vreau să tac ! Vreau să-mi apăr biserica și religia cînd e insultată și scuipată de catolici renegați.

Domnul Casey își împinse cu bruschețe farfuria către mijlocul mesei și, proptindu-și coatele de masă, își întrebă cu glas răgușit gazda :

— Ascultă, ți-am istorisit vreodată povestea cu scuipatul ăla faimos ?

— Nu, John, nu mi-ai istorisit-o, zise domnul Dedalus.

— Păi, începu domnul Casey, e o poveste bună de știut. S-a întîmplat nu de mult în comitatul Wicklow unde sîntem acum.

Se întrerupse și, întorcîndu-se către Dante, zise cu indignare calmă :

— Şi dumneavoastră vă pot spune, doamnă, dacă la mine v-aţi referit, că eu nu sînt un catolic renegat. Sînt catolic, precum a fost şi tatăl meu şi înaintea lui tatăl său şi înaintea lui tatăl aceluia, pe cînd mai bine ne dădeam vieţile decît să ne vindem credinţa.

— Cu atît mai ruşinos, zise Dante, că vorbiţi acum aşa cum vorbiţi.

— Povestea, John ! intervèni domnul Dedalus zîmbind. Spune-ne, oricum, povestea.

— Catolic, nu zău ! repetă Dante ironică. Cel mai ticălos protestant din ţară n-ar rosti ce-am auzit aici în seara asta.

Domnul Dedalus începu să-şi legene capul încoace şi încolo, îngînînd încet, asemenea unui cîntăreţ de la ţară.

— Eu nu-s protestant, vă spun încă o dată, zise domnul Casey roşindu-se la faţă.

Domnul Dedalus, care tot mai fredona şi-şi legăna capul încoace şi încolo, începu să cînte mormăit şi pe nas :

Veniţi voi Catolici întru Roma
Ce nicicînd la slujbă n-aţi mers.

Apoi, bine dispus, îşi luă iar cuţitul şi furculiţa şi se apucă să mănînce, îmbiindu-l pe domnul Casey :

— Spune-ne povestea, John. O să ne ajute la digestie.

Stephen se uita cu afecţiune spre faţa domnului Casey, care, cu mîinile împreunate, îşi piro-

nise privirea dincolo de masă. Îi plăcea să stea cu el lîngă foc și să-și ridice ochii către fața lui oacheșă și pătimașă. Dar ochii lui negri nu erau niciodată pătimași iar glasul lui domol suna plăcut. Dar atunci de ce era oare împotriva preoților ? Fiindcă dacă-i așa, Dante avea dreptate. Îl auzise însă pe tatăl său spunînd că ea fusese călugăriță, dar că plecase de la mănăstirea ei din Alleghani, după ce fratele ei se căpătuise de pe urma sălbaticilor, vînzîndu-le brelocuri și lănțișoare. Poate că de asta era atît de aspră cu Parnell. Și nu-i plăcea să-l vadă pe el că se joacă cu Eileen, findcă Eileen era protestantă. Și cînd fusese dînsa tînără cunoscuse copii care se jucaseră cu protestanți și protestanții aveau obicei să rîdă de litania Prea Fericitei Fecioare. *Turn de Ivoriu !* ziceau ei. *Zidire de Aur !* Cum putea o femeie să fie turn de ivoriu sau zidire de aur ? Atunci cine avea dreptate ? Și-și aminti seara în infirmeria de la Clongowes, apele întunecate, lumina de la capătul digului și geamătul de durere al oamenilor cînd aflaseră.

Eileen avea mîini lungi, albe. Într-o seară cînd se jucau, ea-i acoperise ochii cu mîinile ei : mîini lungi și albe, subțiri și reci și moi. Asta era ivoriu : ceva rece și alb. Asta însemna *Turn de Ivoriu.*

— Povestea e foarte scurtă și drăguță, spuse domnul Casey. Era într-o zi jos la Arklow, nu cu mult înainte să moară șeful. Dumnezeu să-l ierte !

Închise ochii obosit și tăcu. Domnul Dedalus luă din farfuria lui un os și smulse de pe el cu dinții puțină carne, zicînd :

— Înainte să fie ucis, vrei să zici.

Domnul Casey deschise ochii, oftă și continuă :

— Era într-o zi, jos, la Arklow. Fusesem acolo la o întrunire și după ce s-a terminat întrunirea a trebuit să ne croim drum prin mulțime pînă la gară. Atîta „huo" și „huo", dom'le, mai rar. Ne ocărau cum le venea la gură. Ei, și era pe-acolo o cucoană — o scorpie și-o bețivă se vedea a fi — care mă onora pe mine c-o deosebită atenție. Tot tropăia în jurul meu prin noroi și-mi urla și-mi zbiera în față : „*Hăituitor de preoți ! Fonduri de la Paris ! Mister Fox ! Kitty O'Shea !*"

— Și tu ce-ai făcut, John ? întrebă domnul Dedalus.

— Am lăsat-o să zbiere 'nainte, zise domnul Casey. Era o zi friguroasă și ca să mai prind putere țineam în gură — nu vă fie cu supărare, doamnă — niște tutun de mestecat, din cel de Tullamore, și firește că tot n-aș fi putut scoate o vorbă, fiindcă mi-era gura plină de zeamă de tutun.

— Și-apoi, John ?

— Așa. Am lăsat-o să zbiere după pofta inimii, Kitty O'Shea și toate celelalte, pînă cînd la urmă a rostit un cuvînt de ocară, la adresa acelei doamne, pe care n-am să-l repet, ca să nu pîngăresc acest ospăț de Crăciun nici auzul dumneavoastră, doamnă, și nici buzele mele.

Se opri. Domnul Dedalus, ridicîndu-și privirile de pe os, întrebă :

— Și ce-ai făcut, John ?

— Ce-am făcut ?! Cînd a spus vorba aia, și-a împins către mine fața ei hîdă de zgripțoroaică iar eu aveam gura plină cu zeamă de tutun. M-am aplecat spre dînsa. *Ptiu !* i-am făcut, uite-așa.

Întoarse fața în lături și se făcu că scuipă.

— Ptiu ! i-am zis, uite-așa, drept în ochi.

Se pocni cu mîna peste ochi și scoase un vaiet de durere răgușit.

— O Isuse, Maria și Iosif ! ea de colo. M-a orbit ! M-a orbit ! *m-a-necat !*

Se opri, copleșit de un acces de tuse și de rîs, și-apoi iar repetă : *M-a orbit de tot !*

Domnul Dedalus rîdea zgomotos, lăsîndu-se înapoi în scaun, iar unchiul Charles își legăna capul încoace și încolo.

Dante arăta grozav de supărată și spunea într-una pe cînd ei rîdeau :

— Foarte frumos ! Ha ! Foarte frumos !

Nu prea era frumos s-o scuipe în ochi pe femeie. Dar oare ce vorbă spusese dînsa despre Kitty O'Shea de nu voia domnul Casey s-o repete ? Și-l închipui pe domnul Casey umblînd printre mulțimi de oameni și ținîndu-le cuvîntări de pe un vagonet. Pentru asta stătuse la închisoare ; își aminti cum într-o seară venise sergentul O'Neill la ei acasă și stătuse jos, în hol, vorbind cu glas scăzut tatei și mușcîndu-și nervos curelușa chipiului. Și în seara aceea domnul Casey nu plecase cu trenul la Dublin,

ci venise o trăsură pînă la ușa lor și-l auzise pe taică-său spunînd ceva despre Calea Cabineteely.

El era pentru Irlanda și Parnell, și taică-său de asemenea ; la fel și Dante, căci într-o seară cînd ascultau fanfara pe esplanadă, pocnise un domn cu umbrela în cap fiindcă-și scosese pălăria cînd muzica intonase la urmă *God save the Queen*[1].

Domnul Dedalus pufni cu dispreț :

— Ah, John, zise. Adevărul e de partea lor. Sîntem un neam nenorocit, dominat de preoți, asta am fost totdeauna și vom fi mereu, pînă s-o sfîrși povestea.

Unchiul Charles clătină din cap, spunînd :

— Proastă treabă ! Proastă treabă !

Domnul Dedalus repetă :

— Un neam dominat de preoți și uitat de Dumnezeu !

Arătă cu degetul spre portretul bunicului său, pe peretele din dreapta :

— Îl vezi pe dumnealui de colo, John ? zise. A fost un bun irlandez, pe cînd nu erau bani de cîștigat în afacerea asta. A fost condamnat la moarte ca *whiteboy*[2]. Dar avea el o vorbă cu privire la amicii noștri, clericalii ; zicea că nicicînd n-ar lăsa el pe vreunul dintr-înșii să-și vîre picioarele sub masa lui.

[1] „Dumnezeu s-o apere pe Regină" — imnul regal englez.

[2] *Whiteboy* — asociația agrară, ilegală, din Irlanda secolului al XVIII-lea, ai cărei membri purtau veșminte albe la întîlnirile nocturne și la manifestațiile rebele.

Dante îl întrerupse mînioasă :

— Dacă sîntem un neam dominat de preoți, ar trebui să ne mîndrim cu asta ! Ei sînt lumina ochilor lui Dumnezeu. *Nu te atinge de vreunul din ei* — a spus Isus — *căci ei sînt lumina ochilor mei.*

— Și atunci nu ne e îngăduit să ne iubim țara ? întrebă domnul Casey. Nu trebuie să-l urmăm pe cel care era născut pentru a ne călăuzi ?

— Un trădător al țării lui ! răspunse Dante. Un trădător, un vinovat de adulter ! Preoții au avut dreptate să-l părăsească. Preoții au fost întotdeauna adevărații prieteni ai Irlandei.

— Nu zău, nu mai spuneți ! făcu domnul Casey.

Își zvîrli pumnul pe masă, apoi, încruntîndu-se, mînios, își desfăcu degetele unul cîte unul.

— Oare nu ne-au trădat episcopii Irlandei pe timpul uniunii, cînd episcopul Lenigan a prezentat Marchizului de Cornwall un mesaj de supunere ? Oare n-au vîndut episcopii și preoții aspirațiile țării lor, la 1829, în schimbul emancipării catolice ? N-au denunțat ei mișcarea feniană de la amvon și din confesional ? Și n-au necinstit cenușa lui Terence Bellew MacManus ?

Fața i se aprinsese de mînie, iar Stephen simțea și el o văpaie urcîndu-i-se în obraz pe cînd asculta cu ațîțare vorbele rostite.

Domnul Dedalus izbucni într-un hohot aspru de rîs disprețuitor.

— Doamne, strigă, l-am uitat pe micuțul, pe tăicuțul Paul Cullen ! Altă lumină a ochilor lui Dumnezeu !

Dante se aplecă peste masă și-i strigă domnului Casey :

— Au avut dreptate ! Au avut dreptate ! Totdeauna au avut dreptate ! Dumnezeu și morala și religia înainte de toate !

Doamna Dedalus, văzînd-o atît de ațîțată, îi spuse :

— Doamnă Riordan, nu te mai enerva răspunzîndu-le.

— Dumnezeu și religia înainte de orice ! strigă Dante. Dumnezeu și religia înaintea lumii !

Domnul Casey își ridică pumnul încleștat și-l prăvăli pe masă de se auzi un trosnet.

— Foarte bine, strigă răgușit — dacă-i vorba așa, atunci Irlanda fără Dumnezeu !

— John, John, strigă domnul Dedalus, înșfăcîndu-și oaspetele de mînică.

Dante rămase cu ochii holbați dincolo de masă, iar obrajii îi tremurau. Domnul Casey se luptă să se scoale de pe scaun și se aplecă peste masă către ea, zgîndărind cu o mînă aerul din fața ochilor, de parcă ar fi sfîșiat un păienjeniș.

— Irlanda fără Dumnezeu ! striga. Ne-ajunge cît Dumnezeu am avut în Irlanda. Să se termine cu Dumnezeu !

— Hulitorule ! Diavole ! țipa Dante, sculată în picioare și aproape scuipîndu-l în față.

Unchiul Charles și domnul Dedalus îl traseră pe domnul Casey înapoi pe scaunul lui, vorbin-

du-i din amîndouă părţile ca să-l liniştească. Iar el, aţintindu-şi în gol ochii întunecaţi care scoteau văpăi, repeta :

— Să se termine cu Dumnezeu, vă spun !

Dante împinse în lături cu violenţă scaunul ei şi plecă de la masă, răsturnînd inelul şervetului, care se rostogoli domol pe covor şi se opri în cele din urmă de piciorul unui jilţ. Domnul Dedalus se sculă repede şi o urmă pînă la uşă. Ajunsă acolo, Dante se întoarse aprigă şi strigă spre odaie, cu ochii învăpăiaţi şi tremurînd de furie :

— Diavol din iad ! Noi am cîştigat ! L-am zdrobit şi l-am ucis pe ticălos !

Uşa se trînti îndărătul ei.

Domnul Casey, eliberîndu-şi braţele din strînsoare, îşi răsturnă brusc capul pe mîini, într-un hohot de plîns.

— Parnell, sărmanul de tine ! strigă tare. Regele meu mort !

Plîngea cu hohote, amarnic.

Stephen, ridicîndu-şi faţa înspăimîntată, văzu că ochii tatii erau plini de lacrimi.

Băieţii stăteau de vorbă în mici grupuri. Un băiat zise :

— I-a prins lîngă Măgura Lyons.

— Cine i-a prins ?

— Domnul Gleeson şi cu vice-rectorul. S-au dus c-o trăsură.

Acelaşi băiat adăugă :

— Mi-a spus un băiat din cursu' superior.

Fleming întrebă :

— Da' de ce-au fugit, spune-ne ?

— Eu știu de ce, spuse Cecil Thunder. Fiindcă șterpeliseră bani din camera rectorului.

— Cine i-a șterpelit ?

— Fratele lui Kickham. Și-au împărțit toți.

Dar asta însemna că furaseră. Cum au putut face așa ceva ?

— A, știi *tu* mai mult de-o groază, Thunder ! zise Wells. Eu *știu* de ce s-au cărăbănit.

— Spune-ne și nouă, de ce ?

— Mi-au zis să nu spui.

— Hai, Wells ! se rugară toți. Nouă poți să ne spui. N-ai grijă, că nu suflăm.

Stephen întinse capul, să audă și el.

— Știți de vinul pentru altar care se păstrează în dulapul din sacristie ?

— Da.

— Ei, au băut vinul ăla și i-a dibuit după miros. Și de asta au tulit-o, dacă vreți să știți.

Și băiatul care vorbise întîi spuse :

— Da, așa mi-a spus și mie băiatul din cursul superior.

Băieții tăceau, toți. Stephen sta printre ei, temîndu-se să vorbească, ascultînd. De spaimă nelămurită, parcă i se făcuse rău, îl apucase un fel de slăbiciune.

Cum putuseră face una ca asta ? Se gîndea la sacristia întunecoasă, cufundată în tăcere. Acolo erau dulapuri întunecoase de lemn, în care stăteau pașnic împăturite stiharele crețe. Nu era capela și totuși vorbeai în șoaptă. Era un loc sfînt. Își aminti seara de vară în care fusese acolo ca să-l îmbrace în purtător de cățuie, seara

procesiunii la altarul cel mic din pădure. Un loc straniu și sfînt. Băiatul care ținea cădelnița o legănase săltînd-o de lanțul din mijloc, ca să nu se stingă cărbunii. Cărbunii aceia se chemau mangal, arseseră domol scoțînd un miros acrișor în timp ce băiatul făcea ușurel vînt cădelniței. Și apoi cînd fuseseră cu toții înveșmîntați el stătuse cu cățuia întinsă înspre rector și rectorul pusese înăuntru o lingură de tămîie și tămîia sfîrîise pe cărbunii înroșiți.

Băieții stăteau de vorbă în mici grupuri, ici și colo, pe terenurile de jocuri. Lui i se părea că băieții se făcuseră mai mărunți, asta fiindcă dăduse peste el în ajun unul care venea în viteză pe bicicletă, un băiat dintr-a doua de gramatică. Bicicleta băiatului îl trîntise ușor pe aleea cu zgură și i se spărseseră ochelarii în trei bucăți și-i intrase praf de zgură printre dinți.

De asta îi păreau acum băieții mai mărunți și mai îndepărtați și stîlpii porților atît de subțiri și atît de departe și cerul blînd cenușiu atît de înalt. Dar nu se juca pe terenurile de fotbal fiindcă se pregăteau de cricket, și unii spuneau că monitor va fi Barnes, alții ziceau c-o să fie Flowers. Și pe toate terenurile se antrenau în servitul și bătaia mingii și aruncau mingi cu efect și mingi încete, înalte. Și de ici și de colo veneau zgomotele bastoanelor de cricket prin aerul blînd cenușiu. Făceau : pic, păc, poc, pîc : stropi de apă, mici, într-o fîntînă, picînd domol în cupa plină ochi.

Athy, care tăcuse pînă acum, spuse liniștit :

— N-aveți nici unul dreptate.

Toţi se întoarseră spre el, cu aprindere :
— De ce ?
— Tu ştii ?
— Cine ţi-a spus ţie ?
— Spune-ne, Athy !
Athy întinse pieziş degetul arătător spre largul terenului, unde umbla singur Simon Moonan tot zvîrlind cu piciorul într-o piatră.
— Întrebaţi-l pe el, zise.
Băieţii se uitară într-acolo şi apoi spuseră :
— De ce pe el ?
— E amestecat şi el ?
Athy coborî glasul şi zise :
— Ştiţi de ce au şters-o ăia ? O să vă spui, da' trebuie să vă faceţi că nu ştiţi.
— Spune-ne, Athy. Haide. Dacă ştii, poţi să ne spui.
Athy tăcu o clipă, apoi rosti misterios :
— Au fost prinşi într-o seară în curtea din dos cu Simon Moonan şi cu Boyle-Colţuri.
Băieţii se uitară la el şi întrebară :
— Prinşi ?
— Ce făceau ?
— Păcătoşenii.
Toţi băieţii tăcură şi Athy încheie :
— D'aia.
Stephen se uita la feţele băieţilor dar toţi priveau spre partea cealaltă a terenului. Ar fi vrut să întrebe pe cineva ce-i cu asta. Ce voise să spună cu păcătoşeniile în curtea din dos ? De ce-au fugit pentru asta cei cinci băieţi din cursul superior ? Probabil că era o glumă. Simon Moonan purta haine frumoase şi într-o seară îi ară-

tase o minge plină cu bomboane fondante — i-o trimiseseră de-a rostogolul pe covorul din mijlocul refectoriului băieţii din echipa lui de fotbal cînd intrase pe uşă. Era în seara meciului cu echipa celor de la Bective şi mingea era aidoma cu un măr roşu şi verde, atîta că se deschidea şi înăuntru era plină cu bomboane fondante. Şi Boyle spusese într-o zi că un elefant are două colţuri în loc să zică doi colţi şi de aia îi ziceau Boyle-Colţuri da' unii băieţi îi ziceau Domnişoara Boyle fiindcă toată ziua îşi curăţa şi-şi pilea unghiile.

Şi Eileen avea mîini lungi şi subţiri, răcoroase şi albe, fiindcă ea era fată. Parcă erau de fildeş, dar moi. Asta însemna *Turn de Ivoriu* dar protestanţii nu puteau înţelege şi rîdeau de vorbele astea. Într-o zi stătuseră amîndoi alături uitîndu-se în curtea hotelului. Un chelner înălţa un steag pe băţul de pe acoperiş şi un foxterier se zbenguia pe pajiştea însorită. Ea-şi pusese mîna în buzunarul lui unde-şi ţinea şi el mîna şi el simţise ce răcoroasă şi subţire şi moale era mîna ei. Eileen zisese că ce nostim e să ai buzunare, şi apoi dintr-o dată o zbughise de lîngă el şi rîzînd fugise la vale pe serpentina drumului. Părul ei blond şiroia fluturînd în urmă-i ca aurul în soare. *Turn de Izvoriu, Zidire de Aur.* Dacă te gîndeai la unele lucruri le înţelegeai.

Dar de ce în curtea din dos ? Acolo te duceai ca să-ţi faci nevoile. Era toată pavată cu plăci groase de argilă şi toată ziua picura acolo apă prin nişte găurele subţiri cît gămălia acului şi mocnea un miros ciudat de apă trezită. Şi îndă-

rătul uşii uneia dintre despărţituri era un desen în creion roşu care înfăţişa un bărbat bărbos îmbrăcat în haine de roman, cu cîte o cărămidă în fiecare mînă şi dedesubt era scris numele desenului :

Balbus a clădit un zid

Îl desenase careva acolo în glumă. Avea o faţă caraghioasă da' semăna foarte bine c-un om bărbos. Şi pe peretele altei despărţituri scria frumos cu litere înclinate spre stînga :

Iuliu Cezar a scris de Belu Calicu.

Poate că de asta s-or fi dus ei acolo fiindcă era un loc unde băieţii zmîngăleau glume. Dar tot era ciudat ce spunea Athy şi felul cum o spunea. N-a fost glumă dac-au fugit. Se uita şi el ca şi ceilalţi spre partea îndepărtată a terenului şi începea să se teamă.

În cele din urmă Fleming spuse :

— Şi-acum o să ne pedepsească pe toţi pentru ce-au făcut alţii ?

— Eu nu mă mai întorc după vacanţă, o să vedeţi voi, spuse Cecil Thunder. Trei zile de tăcere la refectoriu şi una două te trimite sus să iei cîte şase şi opt la palmă.

— Da, zise Wels. Şi moş Barrett are acuma un fason nou de-a împături însemnarea de pedeapsă de nu mai poţi s-o deschizi şi s-o-mpătureşti la loc ca să vezi cîte o să iei la palmă. Nici eu nu mă mai întorc.

— Da, zise Cecil Thunder. Și prefectul de studii a fost într-a doua de gramatică azi dimineață.

— Hai să facem o rebeliune! propuse Fleming. Ce ziceți?

Toți băieții tăceau. În aer era o tăcere mare și se auzeau bastoanele de cricket dar mai rar ca adineauri: pic, poc.

Wells întrebă:

— Și ce-o să le facă?

— Simon Moonan și cu Colțuri or să fie biciuiți, spuse Athy, iar celor din cursul superior li s-a dat să aleagă: or biciuire or eliminare.

— Și ce aleg? întrebă cel care vorbise întîi.

— Toți aleg eliminarea, afară de Corrigan, răspunse Athy. El o să fie biciuit de domnul Gleeson.

— Eu știu de ce, spuse Cecil Thunder. El are dreptate și băieții ăilalți n-au, fiindcă o bătaie se uită după cîtva timp, dar unui băiat care a fost eliminat din colegiu, îi merge vestea pentru asta toată viața. Și-apoi Gleeson n-o să-l biciuiască rău.

— Nu i-ar prinde bine, zise Fleming.

— N-aș vrea să fiu în locul lui Simon Moonan și al lui Colțuri, spuse Cecil Thunder. Da' eu nu cred c-au să fie biciuiți. Poate le trage de două ori cîte nouă la palmă.

— Ba nu, nu, zise Athy. O să-i atingă p-amîndoi la partea simțitoare. Wells se frecă undeva și spuse cu o voce plîngăcioasă:

— Vă rog, domnule, iertați-mă!

Athy rînji și-și suflecă mînecile tunicii zicînd :

Nu-i chip să te iert ;
E musai, vezi bine.
Jos nădragii
Și fundu' la mine.

Băieții rîseră ; dar el simțea că-s cam speriați. În tăcerea aerului blînd, cenușiu, auzea de ici, de colo, bastoanele de cricket : poc. Ăsta era un zgomot pe care-l auzeai, dar dacă te-ar lovi, ai simți o durere. Și „biciușca“ scotea un zgomot, dar nu ca ăsta. Băieții ziceau c-ar fi făcută din os de balenă și piele cu plumb pe dinăuntru. Oare cum o fi durerea aceea ? Zgomote există de tot felul. O nuia lungă, subțire are să facă un zgomot ascuțit, șuierător. Oare cum o fi durerea aceea ? Îi venea să tremure și i se făcea frig cînd se gîndea la asta ; la fel și cînd îl auzise pe Athy. Ce-o fi fost de rîs aicea ? Pe el îl apuca tremuriciul, da' asta fiindcă totdeauna te trecea un fior de frig cînd îți lăsai jos pantalonii. Și la baie la fel cînd te dezbrăcai. Se întreba cine i-o fi dînd jos pantalonii băiatului care trebuia pedepsit, profesorul sau băiatul singur ? O, cum puteau să rîdă așa, despre una ca asta ?

Privi mînecile suflecate ale lui Athy și mîinile lui noduroase, mînjite cu cerneală. Își suflecase mînecile ca să arate cum și le va sufleca domnul Gleeson. Dar domnul Gleeson avea manșete rotunde, lucioase și încheieturile îi erau

curate şi albe, iar mîinile grăsulii şi albe, cu unghii lungi şi ascuţite. Poate că le potrivea cu pila şi el, ca „Domnişoara Boyle". Dar erau nişte unghii grozav de lungi şi de ascuţite. Atît de lungi şi sălbatice erau unghiile, deşi mîinile albe, grăsulii nu erau sălbatice, ci blînde. Şi cu toate că tremura de frig şi de spaimă gîndindu-se la unghiile lungi sălbatice şi la zgomotul ascuţit şuierat al nuielii şi la fiorul de răcoare ce te trecea pe la poalele cămăşii cînd te dezbrăcai, simţea totuşi înlăuntrul lui o senzaţie de ciudată, calmă plăcere cînd se gîndea la mîinile grăsulii, curate şi puternice şi blînde. Îşi aduse aminte de ce spusese Cecil Thunder : că domnul Gleeson n-are să-l biciuiască rău pe Corrigan. Şi Fleming spusese că n-are s-o facă fiindcă nu i-ar prinde bine. Da' nu era adevărat, nu de asta.

O voce de departe, de pe terenul de joc, strigă :

— Toată lumea în clasă !

Strigară şi alte voci :

— Toată lumea în clasă ! Toată lumea în clasă !

În timpul orei de scris şezu cu braţele încrucişate, ascultînd scîrţîitul domol al peniţelor. Domnul Harford umbla încoace şi încolo făcînd semne mici cu creionul roşu şi uneori şezînd alături de cîte-un băiat ca să-i arate cum să ţie peniţa. El încercase să descifreze titlul lecţiei, deşi îl ştia pe dinafară, fiindcă era ultima pagină din carte. Z e l u l f ă r ă c h i b z u i a l ă e s t e c a o c o r a b i e î n v o i a v a l u r i l o r. Dar şirurile de litere erau ca nişte

firişoare subţiri, de nevăzut, şi numai dacă închidea strîns ochiul drept şi-şi încorda ochiul stîng, putea să lămurească curbele pline ale literei mari.

Dar domnul Harford era foarte de treabă şi nu se înfuria niciodată. Toţi ceilalţi profesori se înfuriau grozav. Dar de ce oare trebuiau să sufere cei din clasa lor pentru ceea ce făcuseră băieţii cei mari ? Wells spusese că băuseră din vinul pentru altar care se păstra în dulapul din sacristie şi că făptaşii fuseseră descoperiţi după miros. Poate că or fi furat vreun potir de împărtăşanie, să fugă cu el şi să-l vîndă pe undeva. Trebuie să fie un păcat cumplit ăsta, să intri acolo noaptea, fără să-ţi pese, să deschizi dulapul întunecat şi să furi lucrul acela de aur scînteietor în care e aşezat pe altar Dumnezeu, printre flori şi lumînări, la benedicţiune, pe cînd de amîndouă părţile se înalţă nouri de tămîie, cînd băiatul care ajută preotului leagănă cădelniţa şi în cor Dominic Kelly cîntă de unul singur prima parte. Dar cînd l-au furat, Dumnezeu n-a fost în potir, de bună seamă. Dar tot era straniu şi mare păcat, măcar şi s-atingi potirul. Se gîndea la asta cu adîncă şi înfricoşată sfială ; un păcat îngrozitor şi straniu ; se înfiora gîndindu-se la asta în tăcerea pătrunsă de scîrţîitul uşor al peniţelor. Să bei vinul pentru altar, din dulap, şi să te cunoască după miros şi asta era un păcat ; dar nu era îngrozitor nici straniu. Doar că-ţi dădea o uşoară greaţă şi ameţeală, gîndul la mirosul de vin. Fiindcă în ziua cînd luase el prima împărtăşanie în capelă,

închisese ochii şi deschisese gura şi împinsese un pic înainte vîrful limbii — şi cînd se aplecase rectorul spre el ca să-i dea sfînta împărtăşanie, el adulmecase o boare de miros de vin în răsuflarea rectorului, din vinul sorbit la slujbă. Frumos cuvînt : vinul. Te gîndeşti la purpuriu închis, fiindcă purpuriu închis erau ciorchinii ce creşteau în Grecia pe lîngă casele ca nişte temple albe. Dar boarea de vin din răsuflarea rectorului îi dăduse o uşoară greaţă în dimineaţa primei lui împărtăşanii. Ziua primei împărtăşanii e cea mai fericită zi din viaţa ta. Şi odată nişte generali îl întrebaseră pe Napoleon care a fost ziua cea mai fericită din viaţa lui. Ei credeau c-o să spună ziua cînd cîştigase vreo bătălie mare ori ziua cînd îl făcuseră împărat. Dar el a spus :

— Domnilor, cea mai fericită zi din viaţa mea a fost ziua cînd mi s-a dat pentru prima oară sfînta împărtăşanie.

Intră părintele Arnall şi începu lecţia de latină, iar el sta liniştit, răzimat de pupitru cu braţele încrucişate. Părintele Arnall împărţi caietele cu teme şi spuse că era o ruşine şi că trebuiau refăcute toate, pe loc, şi îndreptate. Dar mai proastă ca toate era tema lui Fleming, fiindcă paginile erau lipite între ele, dintr-o pată mare de cerneală ; şi Părintele Arnall, ţinînd caietul de-un colţ, zise că era o ofensă adusă profesorului să i se înfăţişeze o asemenea temă. Apoi îl puse pe Jack Lawton să decline substantivul *mare* şi Jack Lawton se opri la ablativul

singular şi nu putu să meargă înainte cu pluralul.

— Ar trebui să-ţi fie ruşine, spuse cu severitate Părintele Arnall. Tu, fruntaşul clasei !

Apoi îl întrebă pe următorul şi iarăşi pe următorul. Nici unul nu ştia. Părintele Arnall părea tot mai liniştit, din ce în ce mai liniştit pe cînd fiecare dintre băieţi încerca să răspundă şi nu izbutea. Dar faţa îi era întunecată şi ochii priveau fix, cu toate că glasul îi era atît de liniştit. Apoi îl întrebă pe Fleming şi Fleming spuse că acest cuvînt n-are plural. Părintele Arnall închise brusc cartea şi strigă la el :

— În genunchi, colo în mijlocul clasei. Eşti dintre cei mai leneşi băieţi pe care i-am întîlnit vreodată. Ceilalţi, copiaţi din nou temele.

Fleming se urni greoi de la locul lui şi îngenunche între ultimele două bănci. Ceilalţi băieţi se plecară asupra caietelor şi începură a scrie. În clasă se răspîndise tăcere. Stephen aruncă o privire sfioasă spre faţa întunecată a Părintelui Arnall şi văzu că se roşise puţin din pricina mîniei care-l stăpînea.

Oare Părintele Arnall păcătuia mîniindu-se sau lui îi era îngăduit să se mînie ca să-i facă pe băieţii leneşi să înveţe mai bine, ori poate că se prefăcea mînios ? Sigur că lui îi era îngăduit, că doar un preot ştie ce e păcat şi ce nu şi n-are să păcătuiască tocmai el. Dar dacă o dată tot păcătuieşte din greşeală, cum face el ca să se spovedească ? Poate că se spovedeşte vicerectorului. Şi dacă păcătuieşte vicerectorul se vede că se duce la rector ; şi rectorul la capul pro-

vinciei ; şi capul provinciei la comandantul suprem al iezuiţilor, „generalul". Asta se chema „Ordinul". Şi el auzise pe taică-său spunînd că erau toţi nişte oameni isteţi. Cu toţii ar fi putut ajunge oameni mari în lume dacă n-ar fi devenit iezuiţi. Se întreba ce s-ar fi făcut oare Părintele Arnall şi Paddy Barrett şi ce-ar fi devenit domnul McGlade şi domnul Gleeson dacă nu s-ar fi făcut iezuiţi. Era anevoie să-ţi închipui ce anume, fiindcă trebuia să te gîndeşti la ei cu haine şi cu pantaloni de altă culoare şi cu bărbi şi mustăţi şi cu alt fel de pălării.

Uşa se deschise binişor şi se închise iar. Un şopot iute se răspîndi prin clasă : prefectul de studii. Fu o clipă de tăcere adîncă, urmată de pocnetul zgomotos al „biciuştii" pe ultimul pupitru. Inima lui Stephen se zbătu înspăimîntată.

— E p-aci vrun băiat care trebuie biciuit, Părinte Arnall ? strigă prefectul de studii. Niscaiva trîntori codaşi şi pierde-vară prin clasa asta, care să trebuie biciuiţi ?

Veni pînă în mijlocul clasei şi-l văzu pe Fleming în genunchi.

— Hoho ! strigă. Cine-i băiatul ăsta ? De ce-a fost pus în genunchi ? Cum te cheamă, băiete ?

— Fleming, domnule.

— Hoho, Fleming ! Un codaş, fireşte. Te văd după ochi. De ce-a fost pus în genunchi, Părinte Arnall ?

— A scris o temă proastă la latină, spuse Părintele Arnall, şi a răspuns greşit la toate întrebările de gramatică.

— Fireşte ! strigă prefectul de studii, fireşte ! Un codaş în toată regula ! Îl văd eu după ochi.

Plesni cu biciuşca pupitrul şi strigă :

— Sus, Fleming ! Sus, băieţaşul meu !

Fleming se ridică încet.

— Mîna ! strigă prefectul de studii.

Fleming întinse mîna. Biciuşca se abătu asupră-i, plesnind zgomotos : una, două, trei, patru, cinci, şase.

— Ailaltă mînă !

Biciuşca se abătu iarăşi, cu şase plesnituri iuţi şi zgomotoase.

— În genunchi ! strigă prefectul de studii.

Fleming îngenunche, chircindu-şi mîinile la subţiori, cu faţa schimonosită de durere — şi doar Stephen ştia ce mîini tari avea Fleming, fiindcă şi le freca regulat cu răşină. Dar poate că-l usturau totuşi rău, căci biciuşca făcuse un zgomot grozav. Inima lui Stephen zvîcnea şi se zbătea.

— Vedeţi-vă de treabă, toţi ! strigă prefectul de studii. N-avem nevoie aici de trîntori, codaşi şi pierde-vară — mici codaşi pierde-vară care pun la cale răutăţi. La lucru, m-auziţi ? Părintele Dolan are să vină la voi în clasă în fiecare zi ,să vadă ce faceţi. Părintele Dolan are să vină şi mîine.

Împunse pe unul dintre băieţi cu biciuşca în coaste, zicînd :

— Tu de colo ! Cînd are să vină iar Părintele Dolan ?

— Mîine, domnule, se auzi glasul lui Tom Furlong.

— Mîine și iar mîine și în fiecare zi, spuse prefectul de studii. Să fiți pregătiți. În fiecare zi, Părintele Dolan. Scrieți înainte. Tu, băiete, tu cine ești ?

Lui Stephen îi zvîcni inima, brusc.

— Dedalus, domnule.

— De ce nu scrii, ca și ceilalți ?

— Eu... mi-am...

Nu putea vorbi de spaimă.

— El de ce nu scrie, Părinte Arnall ?

— Și-a spart ochelarii, spuse Părintele Arnall, și l-am scutit de lecții.

— I-a spart ? Ce-aud ? Cum ai zis că te cheamă ? spuse prefectul de studii.

— Dedalus, domnule.

— Ieși încoace, Dedalus. Scornești blestemății, trîntor mic ce ești. Te văd eu după ochi că le scornești. Unde ți-ai spart ochelarii ?

Stephen se împletici pînă în mijlocul clasei, orbit de spaimă și grabă.

— Unde ți-ai spart ochelarii ? repetă prefectul de studii.

— Aleea cu zgură, domnule.

— Hoho ! Aleea cu zgură ! strigă prefectul de studii. Cunosc eu șiretlicul ăsta.

Stephen ridică ochii mirat și văzu o clipă fața albă-cenușie de loc tînără a Părintelui Dolan și capul lui chel alb-cenușiu cu puf în părți, rama de oțel a ochelarilor săi și ochii spălăciți care priveau prin ochelari. De ce zicea că el cunoaște șiretlicul ăsta ?

— Trîntor mic, codaș lenevos ! strigă prefectul de studii. Mi-am spart ochelarii ! Asta-i

un vechi șiretlic de-al elevilor! Dă mîna încoa imediat!

Stephen închise ochii și-și duse înainte mîna tremurîndă, cu palma în sus. Simți cum prefectul de studii o atinse o clipă în dreptul degetelor ca să i-o întindă bine, apoi auzi foșnind mîneca sutanei pe cînd biciușca se ridica să lovească. O plesnitură fierbinte arzînd usturînd furnicînd pîrîi zgomotos ca trosnetul unui băț sfărîmat și făcu mîna-i tremurîndă să se zgîrcească asemenea unei frunze zvîrlită în foc; iar zgomotul și durerea îi umplură ochii de lacrimi fierbinți. Tot trupul îi era zgîlțîit de spaimă, brațul îi tremura, iar mîna chircită, lividă și încinsă tremura cum tremură în aer o frunză desprinsă. Un țipăt îi zvîcni spre buze, rugămintea să fie iertat. Dar deși lacrimile îi frigeau ochii și prin toate mădularele îi treceau fiori de durere și spaimă, își ținu în frîu lacrimile fierbinți și țipătul ce-i frigea gîtlejul.

— Ailaltă mînă! răcni prefectul de studii.

Stephen își trase îndărăt brațul drept zvîcnind în chinuri și întinse mîna stîngă. Iarăși foșni mîneca sutanei pe cînd se înălța biciușca; o plesnitură zgomotoasă și o durere aprigă înnebunitoare arzînd și furnicînd îi făcu mîna să se chircească, palmă cu degete cu tot, într-un boț livid, zvîcnind. Picături fierbinți i se revărsară din ochi și arzînd de rușine, de chin și de spaimă, trase îngrozit înapoi brațul ce dîrdîia și izbucni într-un scîncet de durere. Trupul îi era zgîlțîit de spaimă ca lovit de epilepsie; cu rușine și mînie aprinsă simți strigătul fierbinte

zvîcnindu-i din gîtlej şi lacrimile fierbinţi picîndu-i din ochi şi prelingîndu-i-se pe obrajii învăpăiaţi.

— În genunchi ! strigă prefectul de studii. Stephen îngenunche iute, apăsîndu-şi de coaste mîinile biciuite. Cînd se gîndi cum fuseseră biciuite şi cum se umflaseră într-o clipă, îi fu atît de milă de ele, de parcă n-ar fi fost ale lui ci ale altuia de care-i era milă. Şi pe cînd sta în genunchi, potolindu-şi ultimele sughiţuri ce-i zvîcneau din gîtlej şi simţind în coaste apăsarea durerii arzătoare, furnicătoare, se gîndea la mîinile ce le întinsese în aer cu palmele în sus şi la atingerea hotărîtă a prefectului de studii cînd îi îndreptase degetele tremurătoare şi la mîna biciuită ce se prefăcuse într-un boţ de palmă şi degete, roşu şi umflat, dîrdîind neputincios în aer.

— Vedeţi-vă de treabă, toţi ! strigă din uşă prefectul de studii. Părintele Dolan are să vină în clasă în fiecare zi, să vadă dacă e vreun băiat, vreun mic trîntor codaş şi pierde-vară, care trebuie biciuit. În fiecare zi. În fiecare zi.

Uşa se închise îndărătul lui.

Elevii înmărmuriţi în tăcere continuau să copieze lecţia. Părintele Arnall se sculă de la locul lui şi se duse printre ei, ajutînd băieţilor, cu vorbe blînde, şi spunîndu-le unde greşiseră. Glasul îi era foarte blînd şi moale. Apoi se întoarse la scaunul lui şi zise către Fleming şi Stephen :

— Puteţi veni înapoi la locurile voastre, voi doi.

Fleming şi Stephen se ridicară, se duseră la locurile lor şi se aşezară. Stephen, stacojiu de ruşine, deschise repede cartea, cu o mînă neputincioasă, şi se aplecă asupră-i, vîrîndu-şi faţa aproape de pagină.

Era o nedreptate şi o cruzime, fiindcă doctorul îi spusese să nu citească fără ochelari şi el îi scrisese tatei chiar în dimineaţa asta să-i trimeată altă pereche de ochelari. Şi Părintele Arnall spusese că nu-i nevoie să înveţe pînă soseau ochelarii cei noi. Şi-apoi să fie făcut mincinos în faţa clasei şi să fie biciuit, cînd el luase totdeauna cartonul de întîiul ori de-al doilea şi cînd era fruntaşul Yorkiştilor! De unde ştia prefectul de studii că era o scorneală? Simţea atingerea degetelor prefectului cînd îi îndreptase mîna — întîi crezuse că vrea să dea mîna cu el, aşa-i fuseseră degetele de moi şi hotărîte — dar o clipă după aceea auzise foşnind mîneca sutanei şi trosnind biciuşca. Era o cruzime şi o nedreptate să-l pună pe urmă să îngenuncheze în mijlocul clasei; şi Părintele Arnall le spusese la amîndoi că pot merge la loc, fără să facă nici o deosebire între dînşii. Asculta glasul încet şi blînd al Părintelui Arnall corectînd temele. Poate că-i părea rău acum şi voia să fie de treabă. Dar nedreptate şi cruzime fusese. Prefectul de studii era preot, dar asta fusese nedreptate şi cruzime. Şi faţa lui alb-cenuşie şi ochii făr' de culoare dindărătul ochelarilor înrămaţi în oţel arătau plini de cruzime — şi vezi, îi îndreptase mîna mai întîi cu degetele

lui moi şi hotărîte şi asta ca să lovească mai bine şi mai cu zgomot.

— E-o ticăloşie număru unu şi-o măgărie — asta-i — zicea Fleming pe coridor în timp ce elevii din toate clasele treceau în şir spre refectoriu — să-l biciuiască pe-un băiat pentru ceva în care n-are nici o vină.

— Nu-i aşa că ţi-ai spart ochelarii din întîmplare ? întrebă Nasty Roche.

Stephen, care simţise crescîndu-i inima la vorbele lui Fleming, nu răspunse.

— Sigur că da ! zise Fleming. Eu n-aş răbda una ca asta. M-aş duce şi l-aş pîrî rectorului.

— Da, zise iute şi Cecil Thunder, l-am văzut cum a ridicat biciuşca pînă peste umăr şi n-are voie să facă aşa.

— Te-a durut tare ? întrebă Nasty Roche.

— Foarte tare, făcu Stephen.

— Eu n-aş răbda una ca asta, repetă Fleming, nici de la Cap-chel şi nici de la nici o Căpăţînăcheală. E-o ticăloşie şi-o păcătoşenie şi-o mîrşăvie, asta-i. Eu m-aş duce întins la rector după prînz şi i-aş spune tot.

— Da, aşa să faci, aşa să faci, spuse şi Cecil Thunder.

— Da, aşa să faci. Da, du-te sus şi spune-i rectorului ce ţi-a făcut — zise Nasty Roche — fiindc-ai auzit ce-a spus : c-are să vie iar mîine, să te biciuiască iar.

— Da, da. Spune-l rectorului, ziseră toţi.

Şi cîţiva băieţi dintr-a doua de gramatică erau şi ei pe-acolo şi ascultau şi unul din ei spuse :

— Senatul și poporul roman au declarat că Dedalus a fost pe nedrept pedepsit.

Era nedrept ; nedreptate și cruzime era ; și pe cînd ședea în refectoriu, suferea iarăși și iarăși în gînd aceeași umilință pînă începu să se întrebe dacă nu cumva avea el într-adevăr ceva pe chipul lui care-l făcea să pară mincinos, în stare să scornească blestemății și-ar fi dorit să aibă o oglinjoară ca să vadă. Dar asta nu era cu putință — nedreptate și cruzime fusese.

Nu putea să mănînce crochetele de pește negricioase ce li se dădeau miercurea în postul mare și un cartof din farfuria lui era crestat de hîrleț. Da, o să facă așa cum spuseseră băieții. O să urce sus și-o să-i spuie rectorului că fusese pedepsit pe nedrept. Mai făcuse careva așa ceva pe timpuri, un bărbat de vază și poza lui era în cartea de istorie. Și rectorul are să spună sus și tare că el fusese pedepsit pe nedrept fiindcă senatul și poporul roman totdeauna pe cine făcea așa îl declarau pedepsit pe nedrept. Așa făcuseră marii bărbați ale căror nume erau trecute în Cartea cu Întrebări de Richmal Magnall. Toată istoria scria numai de bărbați din ăștia și ce-au făcut dînșii și numai cu de-alde astea erau pline *Povestirile despre Grecia* de Peter Parley. Pe pagina întîi era și poza lui Peter Parley. Înainta grăbit pe o cărare printr-un cîmp cu buruieni și la marginea drumului se vedea iarbă și tufișuri mici ; iar el purta în cap o pălărie mare, ca de pastor protestant și-n mîini ținea un toiag gros ; se ducea către Grecia și Roma.

Era lesne ce-avea de făcut. N-avea decît cînd s-o termina prînzul și i-o veni rîndul să iasă să meargă înainte da-n loc să iasă afară în coridor să cotească la dreapta și să suie prin casa scării care ducea la castel. Doar atît avea de făcut : s-o ia la dreapta și să suie iute prin casa scării — și-n jumătate minut avea să fie în coridorul cel scund întunecos și strîmt care ducea prin castel pînă la camera rectorului. Toți băieții spuseseră c-a fost o nedreptate, pînă și băiatul dintr-a doua de gramatică, acela care vorbise de senat și de poporul roman.

— Ce-o să se întîmple ?

Îi auzi pe cei din cursul superior sculîndu-se la capătul de sus al refectoriului și le auzi pașii pe cînd se apropiau de-a lungul preșului de iută. Paddy Rath și Jimmy Magoe și Spaniolul și Portughezul și al cincilea era Corrigan cel gros, care avea să fie biciuit de domnul Gleeson. Uite pentru ce spusese prefectul de studii că el scornea blestemății și pentru ce-l pedepsise degeaba ; și încordîndu-și vederea slabă, istovită de plîns, îl privea pe Corrigan cel gros cum trecea în coloană cu umerii lui lați și cu capul lui mare și negru lăsat în jos. Dar dînsul făcuse într-adevăr ceva și-apoi domnul Gleeson n-avea să-l biciuiască rău ; și își aminti cum arăta Corrigan cel gros cînd se scăldau. Pielea îi era de culoarea apei de mlaștină, colorată de turbă, din capătul cu apa scăzută a bazinului scăldătoarei, și cînd umbla pe de lături picioarele îi plescăiau tare pe lespezile ude și la fiece pas i se scuturau nițel pulpele fiindcă era gras.

Refectoriul se golise pe jumătate și băieții tot mai ieșeau, încolonați. Putea să suie prin casa scării fiindcă nu era niciodată vreun preot sau vreun prefect la ușa refectoriului. Da' tot nu putea să se ducă. Rectorul are să ia partea prefectului de studii și are să creadă că fusese o scorneală de școlar — și-atunci prefectul de studii tot are să vie în fiecare zi — atîta c-o să fie și mai rău, fiindc-o să fie grozav de mînios p-un băiat care s-a dus să-l pîrască rectorului. Îi spuseseră lui băieții să se ducă, da' ei singuri nu s-ar fi dus. Ei uitaseră toată chestia. Nu, mai bine era să uite și dînsul toată chestia — și poate că prefectul de studii doar spusese el așa c-are să vină. Nu, ăl mai bun lucru era să te pitești, să stai mai deoparte să nu dea peste tine fiindcă dacă ești mărunt și mic de ani, se-ntîmplă să scapi așa.

Băieții de la masa lui se ridicară. Se ridică și el și ieși o dată cu ei, încolonîndu-se. Trebuia să se hotărască. Se apropie de ușă. Dacă mergea înainte cu băieții n-are să poată nicicînd să suie la rector fiindcă nu putea să plece de pe terenul de jocuri pentru asta. Și dacă pleacă și tot mai e biciuit toți băieții or să-și bată joc și-or să vorbească de micul Dedalus care-a urcat sus la rector să-l pîrască pe prefectul de studii.

Înainta pe preșul de iută și se văzu în fața ușii. Era imposibil : nu putea. Se gîndi la capul chel al prefectului de studii privindu-l cu ochii lui răi făr'de culoare, auzi glasul prefectului de studii întrebîndu-l în două rînduri cum îl

cheamă. De ce n-a ţinut minte cînd i-a spus întîia oară ? Nu fusese atent întîia oară sau a mai întrebat o dată ca să rîdă de nume ? De numele său să fi rîs dacă avea chef să rîdă. Dolan — un nume ca de spălătoreasă.

Ajunsese la uşă şi, cotind repede sus spre dreapta urcă treptele şi, mai înainte de a se putea hotărî să se întoarcă, intrase în coridorul cel scund, întunecos şi strîmt care ducea la castel. Şi cum trecea pragul uşii coridorului văzu, fără să fi întors capul să se uite, că toţi băieţii priveau după el pe cînd treceau încolonaţi.

Trecu de-a lungul coridorului strîmt şi întunecos, pe lîngă uşi mici care erau uşile obştei Părinţilor. Îşi încordă ochii în penumbra coridorului şi gîndi că ce zărea mijind înaintea-i şi-n dreapta şi-n stînga trebuie să fie portrete. Era întuneric şi tăcere şi ochii îi erau obosiţi şi slăbiţi de lacrimi, încît nu vedea. Dar gîndea că trebuie să fie portretele sfinţilor şi marilor bărbaţi ai ordinului care-şi coborau privirile asupră-i pe cînd trecea : sfîntul Ignaţiu Loyola ţinînd o carte deschisă, cu degetul îndreptat spre cuvintele A d M a j o r e m D e i G l o r i a m ! [1] ; sfîntul Francisc Xavier, cu degetele îndreptate spre piept ; Lorenzo Ricci, cu bereta pe cap de parcă era vreunul din prefecţii de studii, cei trei patroni ai sfintei juneţi — sfîntul Stanislaus Kostka, sfîntul Aloysius Gon-

[1] Deviza Iezuiţilor : „Spre mai marea glorie a lui Dumnezeu" (lat.). (n. tr.).

zago și Binecuvîntatul John Berchmans — toți cu fețe tinere fiindcă muriseră tineri, și Părintele Peter Kenny șezînd într-un jilț și înfășurat într-o mantie mare.

Ieși în palierul de deasupra holului de intrare și privi în juru-i. Pe aici trecuse Hamilton Rowan ; se vedeau semnele gloanțelor soldaților. Și tot aici văzuseră servitorii cei bătrîni stafia în mantie albă de mareșal.

Un servitor bătrîn mătura la capătul coridorului. Îl întrebă unde era camera rectorului și bătrînul întinse mîna spre cea mai îndepărtată ușă a coridorului și privi după dînsul pe cînd se duse pînă acolo și bătu.

Nu se auzi răspuns. Bătu iar, mai tare, și-i sări inima cînd auzi un glas înăbușit : „Intră !"

Suci mînerul, deschise și bîjbîi după mînerul ușii interioare de postav verde. Îl găsi, împinse și ușa se deschise ; intră.

Îl văzu pe rector șezînd la o masă-pupitru și scriind. Pe pupitru era un craniu și-n odaie un miros straniu, solemn, ca mirosul scaunelor vechi de piele.

Îi bătea inima tare din pricina locului solemn în care se găsea și-a tăcerii din această odaie : se uita la craniu și la fața rectorului ce-l privea cu bunătate.

— Ei, băiețaș, zise rectorul, ce s-a întîmplat ?

Stephen înghiți ceva ce-i sta în gîtlej și spuse :

— Mi-am spart ochelarii, *sir*.

Rectorul deschise gura : „O !"

Apoi zîmbi și spuse :

— De, dacă ne-am spart ochelarii trebuie să scrim acasă să ne trimită alții.

— Am scris acasă, *sir*, zise Stephen, și Părintele Arnall a spus că pînă vin ochelarii nu trebuie să învăț.

— Sigur c-așa! zise rectorul.

Stephen iar înghiți nodul din gît și încercă să-și stăpînească tremurul picioarelor și-al glasului.

— Dar... *sir*.

— Da?

— Părintele Dolan a intrat azi în clasă și m-a bătut cu biciușca fiindcă nu scriam tema.

Rectorul îl privi în tăcere, pe cînd el își simțea sîngele năvălindu-i în obraz și lacrimile gata să-l podidească.

Rectorul zise:

— Te cheamă Dedalus, nu-i așa?

— Da, *sir*.

— Și unde ți-ai spart ochelarii?

— Pe aleea cu zgură, *sir*. Ieșea un băiat din garajul bicicletelor și-am căzut și s-au spart. Nu știu cum îl cheamă pe băiat.

Rectorul îl privi iar în tăcere. Apoi zîmbi și spuse:

— A, a fost o greșală, sînt sigur că părintele Dolan nu știa.

— Da' i-am spus că-i spărsesem, *sir*, și el m-a bătut cu biciușca.

— I-ai spus c-ai scris acasă să-ți trimeată alți ochelari? întrebă rectorul.

— Nu, *sir*.

— Păi vezi, făcu rectorul ; Părintele Dolan n-a înţeles. Poţi să spui că te scutesc eu de lecţii pentru cîteva zile.

Stephen se grăbi, temîndu-se că n-are să mai poată vorbi de tare ce tremura :

— Da, *sir*, da' Părintele Dolan a zis că mîine vine iar să mă bată cu biciuşca fiindcă nu-mi fac lecţiile.

— Foarte bine, spuse rectorul, e o neînţelegere şi voi vorbi eu însumi cu Părintele Dolan. Aşa e bine ?

Stephen îşi simţi ochii umezi şi murmură :

— O — da, *sir*, vă mulţumesc.

Rectorul îşi întinse mîna peste pupitru, de partea unde sta craniul şi Stephen, punîndu-şi o clipă mîna în mîna lui, simţi o palmă răcoroasă şi umedă.

— Aşa, acum bună ziua, spuse rectorul, trăgîndu-şi mîna înapoi şi înclinîndu-se.

— Bună ziua, *sir*, spuse Stephen.

Făcu o plecăciune şi ieşi binişor din cameră, închizînd uşile cu grijă, încet.

Dar după ce trecu de servitorul cel bătrîn de pe palier şi se văzu iarăşi în coridorul scund şi strîmt şi întunecos începu să meargă mai repede, tot mai repede. Mai repede, tot mai repede, zorea aţîţat prin întunecime. Se pocni cu cotul de uşă, în capăt, şi, coborînd iute prin casa scării, străbătu apoi repede cele două coridoare şi ieşi la aer.

Auzea de acolo strigătele băieţilor pe terenurile de joc. O luă la fugă şi fugind din ce în ce

mai tare, străbătu alergînd aleea cu zgura şi ajunse la terenul de joc al echipei a treia, gîfîind.

Băieţii îl văzuseră alergînd. Îl înconjurară în cerc, împingîndu-se unul pe altul ca să audă.

— Spune-ne ! Spune-ne !

— Ce-a zis ?

— Ai intrat la el ?

— Ce-a zis ?

— Spune-ne ! Spune-ne !

Le spuse ce zisese el şi ce zisese rectorul şi cînd auziră, toţi băieţii îşi zvîrliră beretele în sus de-a-nvîrtitelea şi strigară :

— Urra !

Îşi prinseră beretele şi iar le zvîrliră pînă-n înaltul cerului de-a-nvîrtitelea, strigînd iar :

— Urra ! Urra !

Făcură un leagăn din mîinile lor împreunate şi-l ridicară printre dînşii şi-l purtară aşa, pînă ce se zbătu să scape.

Şi după ce scăpă din mîinile lor, băieţii o zbughiră în toate laturile, zvîrlindu-şi iar în aer beretele, fluierînd pe cînd ele se roteau pe sus ca nişte sfîrleze, şi strigînd :

— Urra !

Şi strigară de trei ori : „huo !“ pentru Capchel Dolan şi de trei ori : „trăiască !“ pentru Conmee şi spuseră că era cel mai de treabă rector care-a fost cîndva la Clongowes.

Chiotele se stinseră în aerul blînd cenuşiu. Era singur. Era liber şi fericit. Dar el n-o să fie mîndru cu Părintele Dolan. Are să fie foarte

tăcut și ascultător; i-ar fi plăcut să-i poată face un mic bine ca să-i arate că nu e mîndru.

Aerul era blînd și cenușiu și molcom și se lăsa seara. Mirosea a seară în aer, mirosea ca țarinile din care scurmau gulii ca să le curețe apoi de coajă și să le mănînce, cînd se duceau în plimbare pînă la ferma Maiorului Barton, mirosea ca-n păduricea dindărătul pavilionului unde erau gogoșile de ristic.

Băieții se antrenau la mingi lungi și aruncau mingi înalte și mingi încete cu efect. În tăcerea blîndă cenușie auzea păcănitul mingilor: de colo și de colo prin aerul molcom auzea zgomotul bastoanelor de cricket: pic, pac, poc, pîc: ca niște stropi de apă-ntr-o fîntînă, domol picînd în cupa plină ochi.

2

Unchul Charles fuma o mahorcă atît de neagră încît în cele din urmă nepotu-său îi dete ideea să se delecteze cu pipa de dimineață în magazioara din capătul grădinii.

— Foarte bine, Simon. E foarte frumos acolo, Simon, zise bătrînul liniștit. Unde vrei tu. Magazioara îmi convine de minune: are să fie mai salubru.

— Afurisit să fiu, făcu domnul Dedalus cu sinceritate, dacă înțeleg cum poți fuma un ase-

menea tutun groaznic, dezgustător. Parcă-i praf de pușcă, zău așa!

— E foarte plăcut, Simon, răspunse bătrînul. Foarte răcoros și emolient.

În fiece dimineață, așadar, unchiul Charles se îndrepta spre magazioara lui, dar nu mai înainte de a-și fi uns și periat cu scrupulozitate părul de pe ceafă și de a-și fi periat și pus pe cap jobenul. În timp ce fuma nu i se zăreau printre tocurile ușii magazioarei decît marginea jobenului și butoiașul pipei. Pavilionul lui, cum numea el magazia duhnitoare ce-o împărțea cu pisica și cu uneltele de grădinărie, îi slujea și de cutie de rezonanță: în fiece dimineață fredona mulțumit cîte unul din cîntecele lui favorite: *Împletește-mi un chioșc din verdeață* sau *Ochi albaștri, păr de aur* sau *Crîngul din Blarney*, pe cînd spiralele de fum cenușii și albastre se înălțau domol din pipă și se mistuiau în văzduhul pur.

În prima parte a verii de la Blackrock, mai mult în tovărășia unchiului Charles își petrecea timpul Stephen. Unchiul Charles era un bătrîn robust, cu pielea foarte bronzată și cu fața cioplită gros, încadrată de favoriți albi. În zilele săptămînii făcea pe mesagerul între casa din Aleea Carysfort și prăvăliile de pe Strada Mare de la care se aproviziona familia. Stephen era bucuros să-l însoțească în aceste drumuri fiindcă unchiul Charles îi oferea cu multă liberalitate pumni întregi din ori și ce bunătăți s-ar fi aflat expuse în lădițe sau putini dincoace de

tejghea. Înșfăca de pildă un pumn plin de struguri amestecați cu talaj sau trei-patru mere de soi și le vîra generos în mîna micului său nepot, pe cînd negustorul zîmbea stînjenit; și cînd Stephen se prefăcea că pregetă să le ia, dînsul se încrunta stăruind:

— Ia-le, dom'le. N-auzi ce-ți spun dom'le? Sînt sănătoase pentru stomahu' tău.

După ce era predată lista de comenzi, cei doi se duceau în parc unde un bătrîn prieten al tatălui lui Stephen, Mike Flynn, îi aștepta șezînd pe-o bancă. Apoi începea alergarea lui Stephen jur împrejurul parcului. Mike Flynn se posta la poarta din dreptul gării, cu ceasornicul în mînă, în timp ce Stephen parcurgea traseul alergînd în stilul preconizat de Mike Flynn, cu capul foarte sus, cu genunchii destul de sus și cu mîinile întinse bine pe lîngă corp. După terminarea exercițiului matinal, antrenorul făcea comentariile și le ilustra uneori tîrînd în chip comic pe o distanță de vreun metru picioarele sale încălțate cu o pereche de pantofi vechi de pînză albastră. Se aduna un mic cerc de copii și dădace care-l urmăreau cu priviri uluite și zăboveau și după ce el și unchiul Charles se așezaseră iarăși pe bancă și conversau despre atletism și politică. Deși-l auzise pe taică-său spunînd că prin mîinile lui Mike Flynn trecuseră cîțiva dintre cei mai buni alergători ai epocii moderne, Stephen strecura adesea cîte o privire spre fața fleșcăită, cotropită de țepi a antrenorului său, cînd se pleca

asupra degetelor lungi și gălbejite sucind o țigaretă, și se uita cu milă la ochii albaștri blînzi și stinși care se ridicau pe neașteptate din îndeletnicirea lor pentru a se pierde în depărtarea albastră, pe cînd degetele lungi umflate își încetau răsucitul și bobițe și firicele cădeau înapoi în săculețul de tutun.

În drum spre casă unchiul Charles se oprea adeseori la capelă și cum Stephen nu ajungea pînă la vasul cu agheazmă, bătrînul își muia degetele înăuntru pentru a stropi energic hainele lui Stephen și pardoseala porticului. Cît se ruga îngenunchea pe batista lui roșie și citea în șoaptă dintr-o carte de rugăciuni înnegrită de pecetea degetului mare și cu vorbe de referință tipărite în josul fiecărei pagini. Stephen sta îngenuncheat lîngă el respectîndu-i pietatea fără s-o împărtășească. Adesea se întreba cu mirare ce îi cerea oare cerului cu atîta gravitate bătrînul său unchi. Poate se ruga pentru sufletele din purgatoriu sau pentru harul unei morți ușoare sau poate se ruga lui Dumnezeu să se îndure a-i da înapoi o parte din averea cea mare pe care o risipise la Cork.

Duminicile, Stephen însoțea pe taică-său și pe unchiul Charles într-o plimbare mare „pentru întreținerea sănătății". Bătrînul era sprinten la mers, în ciuda bătăturilor, și adesea erau străbătute zece pînă la douăsprezece mile de drum. La sătulețul Stillorgan se afla răscrucea. Ori o luau către stînga în spre munții Dublinului, ori de-a lungul șoselei Goatstown și pe-acolo spre Dundrum, înapoindu-se acasă

prin Sandyford. Tîrînd picioarele de-a lungul șoselei sau zăbovind în cîte o cîrciumă murdară din marginea drumului, cei vîrstnici dezbăteau necontenit subiectele cele mai apropiate inimii lor, vorbeau de politica irlandeză de la Munster și de legendele din familia lor, iar Stephen asculta avid toate astea. Cuvinte pe care nu le pricepea și le repeta și le repeta într-una pînă le învăța pe dinafară ; și prin ele întrezărea realitățile lumii dimprejuru-le. Ceasul cînd și el avea să ia parte la viața acestei lumi părea să se apropie și în taină începea a se pregăti pentru rolul cel mare ce simțea că-l așteaptă, a cărui natură n-o intuia decît în chip tulbure.

După mesele erau ale lui, și atunci se cufunda în cititul unei traduceri necioplite din *Contele de Monte Cristo*. Figura acestui sumbru răzbunător întrupa în mintea lui tot straniul și groaznicul ce-l auzise sau îl ghicise în copilărie. Seara construia pe masa din salon o imagine a minunatei peșteri din insulă folosind ca recuzită abțibilduri, flori de hîrtie, foiță colorată și fîșiuțe de poleială argintie sau aurie din ambalajele de șocolată. Cînd dărîma decorul, sătul de acele zorzoane, îi apărea în închipuire imaginea vie a Marsiliei, a unor chioșcuri îmbrăcate în verdeață și scăldate de soare și-a lui Mercedes.

Dincolo de Blackrock, pe șoseaua care ducea spre munți, se găsea o căsuță spoită în alb, a cărei grădină era plină cu tufișuri de trandafiri, și acolo, își spunea el, trăia o altă Mercedes. Și cînd pleca într-acolo și cînd se înapoia, măsura distanța după acel punct de reper ; și trăia în

închipuire un lung șir de aventuri minunate ca și cele din carte, spre sfîrșitul cărora apărea o imagine a lui însuși, mai vîrstnic și mai trist, stînd într-o grădină luminată de lună alături de Mercedes care cu atîția și atîția ani în urmă îi disprețuise dragostea, și cu un trist și orgolios gest de refuz, spunînd :

— Doamnă, eu nu mănînc niciodată struguri tămîioși.

Se întovărăși cu un băiat pe care-l chema Aubrey Mills și întemeie cu el în alee o bandă de aventurieri. Aubrey purta o fluierătoare hățănîndu-i-se de butonieră și o lanternă de bicicletă la cingătoare, iar ceilalți purtau în cingători bețe scurte înfipte în chip de pumnale. Stephen, care citise despre simplitatea cu care se îmbrăca Napoleon, preferă să rămînă neîmpodobit și astfel își spori plăcerea de a ține sfat cu locotenentul lui înainte de a da ordine. Banda făcea incursiuni în grădinile unor domnișoare bătrîne sau cobora pînă la castel și dădea cîte-o bătălie printre stîncile cotropite de bălării pletoase, înapoindu-se acasă — rătăcitori istoviți — cu miresmele iuți ale plăjii în nări și cu esențele rîncede ale algelor pe mîini și în păr.

Aubrey și Stephen aveau același lăptar, care adesea îi lua în căruța lui pînă la Carrickmines unde-i pășteau vacile. Cît mulgeau oamenii vacile, băieții călăreau prin islaz iapa cea blîndă. Dar cînd veni toamna vacile fură aduse acasă de la pășune și cînd văzu Stephen prima oară curtea murdară a vacilor cu băltoacele ei verzi

puturoase şi cu turtele de bălegar ud şi troacele de tărîţe aburinde, îl năpădi greaţa. Vitele ce-i păruseră atît de frumoase pe cîmp în zilele însorite îl dezgustau şi nici nu se mai putea uita la laptele lor.

Sosirea lui septembrie nu-l tulbură în anul acesta căci n-avea să mai fie trimis înapoi la Clongowes. Antrenamentul din parc luă sfîrşit la intrarea în spital a lui Mike Flynn. Aubrey era la şcoală şi n-avea răgaz decît o oră, două, înspre seară. Banda se destrămă ; încetară expediţiile serale şi bătăliile printre stînci. Uneori Stephen însoţea căruţa care ducea laptele de seară şi aceste plimbări friguroase îi şterseră din amintire murdăria din curtea vacilor ; nu-l mai scîrbea să vadă peri de vacă şi firicele de paie pe hainele lăptarului. De cîte ori se oprea căruţa în faţa unei case, sta şi aştepta să arunce o privire în cîte o bucătărie cu duşumelele bine frecate sau într-un vestibul plăcut luminat şi să vadă cum întindea servitoarea cana cu toartă şi apoi închidea uşa. Se gîndea că ar fi o viaţă destul de amuzantă să străbată în fiecare seară în căruţă drumurile ca să ducă lapte, dacă ar avea mănuşi călduroase şi în buzunar o pungă plină cu pesmeţi de turtă dulce, din care să tot ronţăie. Dar aceeaşi presimţire care-i îngreuna inima şi-i muia brusc picioarele pe cînd alerga în jurul parcului, aceeaşi intuiţie ce-l făcuse să privească cu neîncredere spre faţa fleşcăită copropită de ţepi a antrenorului său cînd se pleca greoi peste degetele lungi şi gălbejite, îi risipea orice viziune a viitorului. Într-un chip nedes-

luşit, înţelegea că taică-său avea necazuri şi că acesta era motivul pentru care el nu mai fusese trimis înapoi la Clongowes. De cîtăva vreme simţea o mică schimbare în casă şi acele schimbări în ceea ce el crezuse de neschimbat îi zguduiau fiecare cîte puţin concepţia copilărească despre lume. Ambiţia ce-o simţea zvîcnind uneori în întunericul sufletului său nu căuta să răzbească în afară. O amurgire ca şi aceea în care intra lumea în juru-i îi umbrea gîndurile, pe cînd asculta copitele iepei pocnind de-a lungul traseului de tramvai de pe Rock Road şi bidonul cel mare bălăngănindu-se şi zdrăngănind înapoia lui.

Se înapoia la Mercedes şi pe cînd zăbovea în această închipuire, o ciudată nelinişte i se strecura în sînge. Uneori se aduna în el o febră care-l făcea să rătăcească singur seara prin aleea liniştită. Calmul grădinilor şi luminile prietenoase din ferestre revărsau în inima lui neliniştită o înrîurire duioasă. Zgomotul copiilor ce se jucau îl supăra şi glasurile lor neroade îl făceau să simtă şi mai ascuţit decît la Clongowes că el era altfel decît ceilalţi. El nu dorea să se joace. Dorea să întîlnească în lumea de toate zilele imaginea imaterială pe care sufletul său o vedea cu atîta stăruinţă. Nu ştia unde sau cum s-o caute, dar o presimţire ce-l tot mîna îi spunea că acel chip îi va ieşi înainte, fără vreo faptă făţişă a lui. Aveau să se întîlnească în linişte, de parcă s-ar fi cunoscut de mai înainte şi şi-ar fi fost dat întîlnire, poate că în faţa vreunei porţi sau în vreun loc mai tainic. Aveau să fie

singuri, împresurați de întuneric și tăcere, și în acea clipă de supremă duioșie el se va transfigura. Sub ochii ei se va mistui în ceva impalpabil iar apoi într-o clipă se va transfigura. Slăbiciunea și sfiala și lipsa de experiență aveau să se desprindă de el în acea clipă magică.

Două camioane mari galbene opriseră într-o dimineață în fața porții și un cîrd de bărbați intrase tropăind prin odăi golindu-le. Mobilele fuseseră îmbrîncite prin grădina din față, presărată cu smocuri de paie și cu bucăți de sfoară, și înghesuite în furgoanele uriașe de la poartă. Cînd totul fusese bine așezat, furgoanele porniseră zgomotoase în josul aleii ; și din fereastra compartimentului de tren unde ședea cu maică-sa care avea ochii roșii, Stephen le văzuse înaintînd greoaie de-a lungul șoselei Merrion.

Focul din salon nu voia să tragă în acea seară și domnul Dedalus vîra vătraiul printre gratiile grătarului ca să ațîțe flacăra. Unchiul Charles moțăia într-un colț al odăii pe jumătate mobilate și lipsite de covor și aproape de dînsul stăteau rezemate de perete portretele de familie. Lampa de pe masă arunca o lumină firavă asupra dușumelii de scînduri mînjită de încălțările noroioase ale camionagiilor. Stephen ședea pe un scăunaș lîngă taică-său, ascultînd un lung și incoerent monolog. La început pricepuse prea puțin sau nimic dar cu încetul își dădea seama că tata are dușmani și că o oarecare luptă urma să aibă loc. Mai simțea că el însuși e înrolat în această luptă, că i se punea pe umeri o anumită

sarcină. Înţelegea şi de ce şoptiseră adesea servitorii prin hol şi de ce tata stătuse adesea cu spatele la foc pe covorul din faţa căminului, vorbindu-i cu glas tare unchiului Charles care-l îndemna stăruitor să se aşeze şi să-şi termine masa.

— Nu m-am dat încă bătut, Stephen, băiatule, zicea domnul Dedalus, izbind cu aprigă energie în focul cel leneş. Încă nu ne-a pierit suflul, băiatul tatii. Nuu, Dumnezeu să mă ierte, mai e pînă atuncea.

Dublinul îi dădea senzaţii noi şi complexe. Unchiul Charles ajunsese atît de slab de minte încît nu i se mai putea încredinţa însărcinări şi neorînduiala aşezării în casa cea nouă îl lăsa pe Stephen mai liber decît fusese la Blackrock. La început se mulţumi să dea ocoluri timide squarului din apropiere sau cel mult să coboare pînă la jumătate cîte una din străzile laterale, dar după ce-şi întocmi în minte o hartă schematică a oraşului, urmă cutezător una din direcţiile lui principale pînă ce ajunse la clădirea vămii. Trecu nesupărat printre docuri şi de-a lungul cheiurilor, mirîndu-se de mulţimea dopurilor ce zăceau săltînd pe suprafaţa apei într-o spumă groasă galbenă, de nenumăraţii hamali de pe chei şi de căruţele ce treceau hodorogind şi de poliţistul prost îmbrăcat şi bărbos. Vastitatea şi ciudăţenia vieţii sugerate de baloturile cu marfă îngrămădite de-a lungul zidurilor sau înălţîndu-se în aer din calele vapoarelor îi treziră din nou neli-

niştea ce-l îmboldise a rătăci seara din grădină în grădină în căutarea lui Mercedes. Şi în mijlocul acestei vieţi noi fremătătoare s-ar fi putut închipui într-o altă Marsilie de nu i-ar fi lipsit cerul radios şi chioşcurile încălzite de soare ale dughenelor cu vin. O vagă nemulţumire creştea în el pe cînd privea cheiurile şi cerurile joase, şi totuşi continua să hoinărească în sus şi în jos, zi de zi, de parcă ar fi căutat cu adevărat pe cineva care îl ocolea.

O dată, de două ori, o însoţi pe maică-sa la rudele lor, şi cu toate că trecură pe lîngă un şir vesel de prăvălii luminate şi împodobite pentru sărbătorile Crăciunului, amarul tăcut din sufletul lui nu pierea. Pricinile acestei amărăciuni erau numeroase, depărtate cît şi apropiate. Era mînios pe sine că e tînăr şi că e prada unor impulsuri nepotolite şi neroade, mînios şi pe schimbarea survenită în destinul lor şi care transforma lumea din juru-i într-o viziune de mizerie meschină şi ipocrizie. Totuşi supărarea ce mocnea în el nu-i altera viziunea. Înregistra cu răbdare cîte vedea, detaşîndu-se totodată de ele şi gustîndu-le în taină aroma mortificatoare.

Şedea pe un scaun fără spetează în bucătăria mătuşii lui. La lumina unei lămpi cu reflector atîrnată pe peretele lăcuit de lîngă vatră, mătuşa citea gazeta de seară aşternută pe genunchi. Privi vreme îndelungată o imagine ce-i zîmbea din gazetă, apoi spuse cu o expresie visătoare :

— Frumoasă-i Mabel Hunter !

O fetiță cu zulufi se înălță în vîrful picioarelor ca să se uite la poză și întrebă cu dulceață :

— În ce joacă, mămico ?

— Într-o pantomimă, drăguță.

Copilul își rezemă capul plin de zulufi de mîneca maică-si, uitîndu-se la poză și murmurînd ca fascinată :

— Ce frumoasă-i Mabel Hunter !

Ca fascinați, ochii fetiței zăboveau îndelung asupra ochilor din fotografie ce zîmbeau cu reținută ironie, apoi murmură fervent :

— Nu-i așa că-i minunată !

Iar băiatul care intra din stradă tropăind gîrbovit sub povara unui coș cu cărbuni, o auzi. Își lepădă îndată povara pe dușumea și veni repede lîngă fetiță să vadă și el. Înșfăcase marginile jurnalului cu mîinile lui înroșite și înnegrite, ghiontind-o deoparte cu umărul pe fetiță și plîngîndu-se că nu vede.

Ședea în sufrageria îngustă din vîrful casei bătrîne cu ferestre întunecate. Vîlvătăile focului pîlpîiau pe pereți și dincolo de fereastră un asfințit fantomatic se aduna deasupra rîului. În fața vetrei, o bătrînă se ocupa de pregătirea ceaiului, cu mișcări zorite, în timp ce cu glas domol povestea ce spusese preotul și ce spusese doctorul. Vorbea de niște schimbări pe care le observaseră aceia în ultimul timp la ea și de purtările și vorbele ei ciudate. El ședea ascultînd cuvintele și urmărind căile îmbietoare la

aventură ce se deschideau în jăratec : arcuri și bolți, galerii șerpuitoare și peșteri zimțate.

Deodată își dădu seama că se afla ceva în cadrul ușii. Un craniu se ivi suspendat în întunericul din cadrul ușii. O ființă neputincioasă, semănînd cu o maimuță, sta în ușă, atrasă într-acolo de zvonul glasurilor de lîngă foc. O voce scîncită venind dinspre ușă întrebă :

— Josephine e-acolo ?

Bătrîna aferată de lîngă vatră răspunse cu voioșie :

— Nu, Ellen, e Stephen.

— O..., O, bună seara, Stephen.

El răspunse salutului și văzu un zîmbet nătîng lățindu-se pe chipul din cadrul ușii.

— Vrei ceva, Ellen ? întrebă femeia bătrînă de lîngă vatră.

Dar cealaltă nu răspunse ci îngînă iar :

— Credeam că e Josephine. Credeam că ești Josephine, Stephen.

Și repetînd asta de cîteva ori, prinse să rîdă prostește.

Ședea în mijlocul unei petreceri pentru copii la Harold's Cross. Purtarea lui tăcută, observatoare, se accentuase ; nu prea lua parte la jocuri. Copiii, arborînd trofeele pungilor cu surprize, dansau și se zbenguiau zgomotos și cu toate că încerca să ia parte la bucuria lor, se simțea un personaj sumbru printre veselele pălăriuțe și bonete de soare purtate ștrengărește.

Dar după ce-și cîntă cîntecul și se retrase într-un colț tihnit al camerei, începu să guste bucuria singurătății lui. Veselia, care la începutul serii îi păruse falsă și trivială, o simțea ca pe-o briză alinătoare adiindu-i voios în preajma simțurilor, ascunzînd de ochii celorlalți agitația febrilă a sîngelui său, cînd din rotirea perechilor și printre muzică și rîsete privirea ei fugea către colțul unde sta el, mîngîind, dojenind, scrutînd, ațîțîndu-i inima.

În vestibul, copiii care rămăseseră pînă la urmă se îmbrăcară : petrecerea se terminase. Ea se înfășurase într-un șal și pe cînd mergeau împreună spre tramvai, deasupra capului învăluit ca într-o glugă plutea vioi aburul răsuflării ei proaspete și calde iar pantofii ciocăneau zglobii strada sticloasă.

Era ultimul tramvai. Caii roibi costelivi știau asta și-o vesteau nopții luminoase zdrăngănind din zurgălăi. Conductorul vorbea cu vatmanul, amîndoi clătinînd adesea din cap în lumina verde a felinarului. Pe băncile goale ale tramvaiului zăceau împrăștiate cîteva bilete colorate. Nici un zgomot de pași nu se auzea din nici o parte a străzii. Nici un zgomot nu curma liniștea nopții afară doar cînd caii roibi costelivi își apropiau boturile, adulmecîndu-se și zdrăngănind din zurgălăi.

Amîndoi păreau să asculte, el pe treapta de sus, ea pe cea de jos. Printre frazele ce le schimbau, ea venea de multe ori pe treapta lui apoi cobora iarăși pe a ei iar în vreo două rînduri stătu cîteva clipe foarte aproape de el pe

treapta de sus, uitînd să coboare, iar apoi coborî. Inima lui sălta după mişcările ei ca un dop pe valurile mareei. Auzea ce-i spuneau ochii ei de sub gluga învăluitoare; ştia că într-un trecut nebulos, în viaţă sau în vis, mai auzise cîndva ce spuneau. O vedea îmbiindu-l cu gătelile ei, cu rochia frumoasă şi cu eşarfa din talie şi cu ciorapii ei lungi negri, şi ştia că le mai sucombase de o mie de ori. Şi totuşi o voce lăuntrică, acoperind zgomotul inimii săltăreţe, îl întreba dacă va lua oare darul ei după care n-avea decît să întindă mîna. Şi îşi amintea ziua cînd stătuse cu Eileen alături uitîndu-se amîndoi în curtea hotelului la chelnerii care înălţau un steag pe băţul de pe acoperiş şi la căţelul foxterier care se zbenguia pe pajiştea însorită şi cum, dintr-o dată, ea izbucnise într-un hohot de rîs şi alergase la vale pe serpentina drumului. Acum, ca şi atunci, el sta locului indolent, părînd să urmărească liniştit scena din faţa sa.

— Şi ea vrea s-o prind, gîndea. Pentru asta a venit împreună cu mine la tramvai. Aş putea uşor s-o reţin cînd suie lîngă mine pe scară; nu se uită nimeni la noi. Aş putea s-o ţin şi s-o sărut.

Dar nu făcu nimic din toate astea; şi pe cînd şedea singur în tramvaiul gol, îşi rupse bucăţele biletul pironindu-şi privirea întunecată spre scara de tablă zimţată.

A doua zi şezu multe ore în şir în faţa mesei lui din odaia goală de sus. Avea în faţă un toc

cu peniță nouă, o sticlă cu cerneală neîncepută și un caiet nou verde-smarald.

Din puterea obișnuinței scrisese în capul primei pagini literele inițiale ale devizei iezuite : A.M.D.G.[1]

Ca prim rînd al paginii apăru titlul versurilor ce încerca să scrie : *Pentru E.C.* — Știa că e corect a începe astfel fiindcă văzuse titluri asemănătoare în colecția de poezii ale Lordului Byron. După ce scrise acest titlu și trase dedesubt o linie ornamentală, căzu într-un vis cu ochii deschiși și începu să deseneze diagrame pe coperta caietului. Se vedea șezînd la masa lui din Bray în dimineața următoare discuției de la masa de Crăciun, încercînd să scrie un poem despre Parnell pe dosul uneia din somațiile de plată pe semestrul al doilea ale tatălui său. Dar atunci mintea lui refuzase a se lupta cu această temă și, renunțînd, acoperise pagina cu numele și adresele unor colegi de clasă :

Roderick Kickham
John Lawton
Anthony MacSwiney
Simon Moonan

Acum se părea că iar nu va reuși dar, tot rumegînd incidentul, gîndul lui prinse încredere. În timpul acestui proces toate elementele pe care le considera banale și nesemnificative fură eliminate. Nu rămase nici urmă de tramvai,

[1] *Ad majorem Dei Gloriam.* Inițialele acestei devize serveau de epigraf celor mai multe scrieri ale iezuiților. (n. tr.)

nici de oamenii şi de caii tramvaiului şi nici el şi ea nu apăreau limpede. Versurile vorbeau numai despre noapte şi despre adieri îmbălsămate şi despre raza feciorelnică a lunii. O mîhnire nedesluşită se ascundea în inimile protagoniştilor pe cînd stăteau tăcuţi sub copacii desfrunziţi iar cînd veni clipa despărţirii, sărutarea reţinută pe buze de unul din ei fu dată de amîndoi. După asta fură scrise în josul paginii literele L.D.S. şi, după ce ascunse caietul, se duse în dormitorul maică-si şi-şi privi vreme îndelungată faţa în oglinda mesei ei de toaletă.

Dar lunga perioadă de răgaz şi libertate se îndrepta către sfîrşit. Într-o seară, taică-său venise acasă cu un sac plin de noutăţi, care făcură să-i meargă gura tot timpul cinei. Stephen îi aşteptase venirea fiindcă în ziua aceea se pregătise tocană de miel şi el ştia că tata o să-l îmbie să-şi moaie pîinea în sos. Dar nu-i păru gustoasă mîncarea cînd auzi pomenindu-se de Clongowes — i se răspîndi în gură o senzaţie de silă.

— M-am pomenit nas în nas cu el, spunea domnul Dedalus pentru a patra oară — chiar în colţul scuarului.

— Atunci cred c-are să se poată aranja, spuse doamna Dedalus. Pentru Belvedere.

— Bineînţeles că da, întări domnul Dedalus. Nu ţi-am spus că-i provincial[1] al ordinului acuma ?

[1] Căpetenia regională a unui ordin religios (n. tr.)

— Nici mie nu mi-a plăcut niciodată ideea să-l trimitem la „frații creștini".

— Dă-i naibii de „frați creștini" ! făcu domnul Dedalus. Ce, cu Paddy Ciumă și cu Micky Noroi ? Nuu, las' să se ție de iezuiți, pentru numele lui Dumnezeu, o dată ce-a început cu dînșii. O să-i prindă bine mai tîrziu. Ăștia-s oameni care-ți pot face rost de-o situație.

— Și-s un ordin bogat, nu-i așa, Simon ?

— Destul. Trăiesc bine, îți spui eu. Ai văzut masa lor la Clongowes. Sînt hrăniți, zău așa, ca niște cocoși de luptă.

Domnul Dedalus își împinse farfuria în fața lui Stephen și-l pofti să dea gata ce mai era în ea.

— Ei, acu, Stephen, trebuie să pui umăru' la roată, băiete. Ai avut o vacanță frumușică.

— O, sînt sigură c-acum o să fie foarte sîrguitor, zise doamna Dedalus, mai cu seamă c-are să fie împreună cu Maurice.

— O, Sfinte Pavele, am și uitat de Maurice, exclamă domnul Dedalus. Ascultă, Maurice ! Vino-ncoa, sălbaticule, cap-sec ! Tu știi c-o să te trimit la o școală unde o să te-nvețe să citești b-o-u bou. Și-o să-ți cumpăr o batistuță frumoasă, să-ți ștergi singur nasul. Nu-ți pare bine ?

Maurice rînji către taică-său și apoi către frate-său.

Domnul Dedalus își înșurubă monoclul în ochi și-și măsură cu priviri severe amîndoi

feciorii. Stephen își molfăia pîinea fără a răspunde privirii tatălui său.

— Apropo, spuse în cele din urmă domnul Dedalus, rectorul sau mai bine zis provincialul, mi-a povestit istoria aceea a ta cu Părintele Dolan. Ești un hoț neobrăzat, după cîte mi-a spus.

— Ei nu, Simon !

— N-a zis el așa ! rectifică domnul Dedalus. Dar mi-a povestit pe larg toată istoria. Știi, am stat la taifas, și din vorbă-n vorbă mi-a spus cîte și mai cîte. Apropo, cine crezi că zice c-o să ia slujba aia de la corporație ? Da' las' că-ți spui eu pe urmă. Ei, cum ziceam, stam la taifas foarte prietenește și tam-nesam mă întreabă dacă amicu' de colo, dacă mai poartă și acuma ochelari — și-apoi mi-a spus toată povestea.

— Si era supărat, Simon ?

— Supărat ! Aș ! *Curajos flăcăiaș !* așa a zis. Domnul Dedalus imita tonul manierat și nazal al provincialului : *Părintele Dolan și cu mine — cînd am povestit la masă întîmplarea — Părintele Dolan și cu mine am rîs strașnic. „Ai grijă, Părinte Dolan“ i-am spus, „să nu te trimeată micul Dedalus să iei de două ori cîte nouă nuiele la palmă“. Am rîs de pomină amîndoi cu povestea asta. Ha ! Ha ! Ha !“*

Domnul Dedalus se întoarse către nevastă-sa și exclamă cu vocea lui naturală :

— Ca să vezi ce se pricep ei cum trebuie să-i ia pe băieți. A, nu-i întrece nimeni în diplomație pe iezuiți !

Luă iar vocea provincialului şi repetă :

— *Le-am povestit la toţi întîmplarea, la masă, şi Părintele Dolan cu mine, şi noi toţi, am rîs grozav. Ha ! Ha ! Ha !*

Venise seara spectacolului de Rusalii şi din fereastra vestiarului capelei, Stephen privea afară spre mica peluză deasupra căreia erau suspendate şiruri de lampioane chinezeşti. Urmărea cum coborau oaspeţii treptele casei şi treceau în sala de teatru. Bărbaţi în haine de seară, foşti elevi ai colegiului Belvedere, stăteau în grupuri în preajma intrării teatrului şi introduceau cu ceremonie pe oaspeţi. În strălucirea bruscă a unui lampion, recunoscu faţa zîmbitoare a unuia dintre preoţi.

Sfînta Cuminecătură fusese scoasă din tabernacol şi primele bănci fuseseră împinse înapoi încît să lase libere estrada altarului şi spaţiul din faţa ei. Pe lîngă pereţi stăteau cîrduri de greutăţi şi de măciuci indiene ; halterele erau îngrămădite într-un colţ, şi în mijlocul nenumăratelor movile de pantofi de gimnastică şi de tricouri şi maiouri în pachete cafenii terfelite, sta calul cel mare de sărituri, îmbrăcat în piele, aşteptîndu-şi rîndul să fie adus pe scenă şi aşezat în mijlocul echipei cîştigătoare la sfîrşitul demonstraţiei de gimnastică.

Stephen, deşi ales secretar al secţiei de gimnastică din stimă pentru reputaţia sa în materie de compuneri literare, nu luase parte la desfăşurarea primei părţi a programului, dar în piesa care alcătuia partea a doua avea rolul

principal, acela al unui pedagog caraghios. Statura lui și purtările grave făcuseră să fie distribuit în acest rol, căci își termina acum cel de-al doilea an la Belvedere și era într-a doua.

Vreo douăzeci de băieți dintre cei mici care ieșiseră din scenă îmbrăcați în chiloți albi și în maiouri, trecură tropăind prin vestiar și intrară în capelă. Vestiarul și capela se umpluseră de băieți și de profesori aferați. Sergentul major îndesat și chel proba cu piciorul trambulina calului de sărituri. Tînărul subțiratic în pardesiu lung, care urma să facă o demonstrație specială de savante exerciții cu măciuci, sta în apropiere, atent la ce se petrecea, iar măciucile argintate îi mijeau din buzunarele adînci. Se auzea clămpănitul sec al halterelor de lemn, pe cînd o altă echipă se pregătea să urce pe scenă și o clipă mai tîrziu prefectul emoționat îi mîna pe băieți prin vestiar ca pe un cîrd de gîște, zbătîndu-și nervos aripile sutanei și strigînd îndemnuri de grabă celor zăbavnici.

O mică trupă de țărani napolitani își repetau pașii de dans în capătul capelei, unii rotindu-și brațele deasupra capetelor, alții legănîndu-și coșurile cu violete de hîrtie și făcînd reverențe. Într-un colț întunecat al capelei, aproape de altar de partea Evangheliei, o doamnă corpolentă sta îngenuncheată printre copioasele ei fuste negre. Cînd se ridică ieși la iveală îndărătul ei o mică făptură îmbrăcată în roz, purtînd pe cap o perucă aurie buclată și o bonetă de soare de modă veche, din pai ; sprîncenele îi erau creionate cu negru și obrajii delicat rujați

și pudrați. Un ușor murmur de curiozitate se răspîndi prin capelă la descoperirea acestei figuri de fată. Unul din prefecți se apropie de colțul întunecos surîzînd și clătinînd din cap și, după ce făcu o plecăciune bătrînei doamne corpolente, spuse cu ton agreabil :

— Ce aveți aici, *Mrs.* Tallon, o frumoasă domnișoară sau o păpușă ?

Apoi, aplecîndu-se pe sub borul pălăriuței pentru a cerceta chipul fardat care surîdea, exclamă :

— Nu ! Pe cuvîntul meu, mi se pare că e micul Bertie Tallon !

De la postul lui de observație de lîngă fereastră, Stephen auzi pe bătrîna doamnă rîzînd cu preotul și auzi îndărătul său murmurul de admirație al băieților pe cînd înaintau ca să-l vadă pe băiețașul ce urma să danseze singur dansul pălăriuței de soare. Îi scăpă un gest de nerăbdare. Lăsă să cadă marginea storului și, coborînd de pe banca pe care se suise, părăsi capela.

Ieși din casa școlii și se opri sub colonada galeriei care mărginea grădina. Dinspre teatrul ce-l avea acum în față venea înăbușit zgomotul publicului și cîte o subită izbucnire metalică de-a fanfarei militare. Lumina iradia în sus prin acoperișul de sticlă dînd teatrului o înfățișare de arcă festivă ancorată printre casele groaie, priponită de țărm cu delicatele lanțuri ale lampioanelor. O ușă laterală a teatrului se deschise brusc și o suliță de lumină zbură pieziș peste peluze. O subită izbucnire de muzică țîșni din

arcă, preludiul unui vals; și cînd ușa laterală se închise din nou, ascultătorul mai auzea ritmul stins al muzicii. Senzația măsurilor inițiale, langoarea și mișcarea lor suplă, îi evocau incomunicabila emoție care-i pricinuise neliniștea din tot timpul zilei și gestul de nerăbdare de adineauri. Neliniștea îl părăsi, ieși din el ca o undă de sunet; purtată de valurile muzicii curgătoare arca pornise în călătorie trăgîndu-și pe urmele ei lanțurile de lampioane. Dar un zgomot ca al unei artilerii de pitici îi curmă înaintarea. Erau aplauzele care salutau intrarea în scenă a echipei de haltere.

La capătul de lîngă stradă al galeriei un punct de lumină roză mijea în întuneric și pe cînd se îndreptă într-acolo simți o ușoară mireasmă aromatică. Doi băieți stăteau în adăpostul unei porți, fumînd; mai înainte de-a ajunge la ei îl recunoscuse pe Heron după glas:

— Iată-l pe nobilul Dedalus! strigă un glas puternic gutural. Bun venit, vrednice prieten!

Acest bun venit sfîrși într-un hohot moale de rîs lipsit de voioșie, pe cînd Heron îi făcu o plecăciune și începu apoi să ciocăne pămîntul cu bastonul său de plimbare.

— Da, iată-mă, spuse Stephen, oprindu-se și mutîndu-și privirea de la Heron la prietenul lui.

Acesta îi era străin, dar în întuneric, cu ajutorul capetelor de țigări licărinde, putea desluși o față palidă de adolescent spilcuit pe care se așternea cu încetul un zîmbet, o siluetă înaltă înfășurată într-un pardesiu și o pălărie tare. Heron nu se osteni să facă prezentările.

— Tocmai îi spuneam prietenului meu Wallis, spuse, ce nostim ar fi dacă l-ai copia deseară pe rector în rolul profesorului. Ar fi o farsă formidabilă.

Heron făcu o încercare nereuşită de a imita pentru prietenul său Wallis basul cu inflexiuni pedante al rectorului şi apoi, rîzînd singur de eşecul său, îl rugă pe Stephen s-o facă.

— Haide, Dedalus, tu ştii să-l imiţi formidabil. *Pe cel ce n-ascultă de biseeehrică phriviţi-l ca pe-un păgîîîn şi ca pe un vaameş.*

Imitaţia fu împiedicată de o domoală izbucnire de mînie a lui Wallis căruia i se înţepenise ţigara în ţigaret.

— Afurisita asta de drăcie, zise, scoţînd ţigaretul din gură, zîmbind şi încruntîndu-se cu îngăduinţă asupră-i. Mereu ţi se înţepeneşte aşa. Dumneata foloseşti ţigaret ?

— Eu nu fumez, răspunse Stephen.

— Nu, întări Heron, Dedalus e un tînăr model. Nu fumează şi nu merge la serbări şi nu flirtează şi nu drăcuie pe nimeni şi nici pe toată lumea.

Stephen dădu din cap şi zîmbi feţei încinse şi mobile a rivalului său cu un cioc ca de pasăre. Îi păruse adesea ciudat că Vincent Heron avea chip de pasăre cum avea şi nume de pasăre. Un ciuf de păr palid îi sta pe frunte ca o creastă zbîrlită, fruntea îi era îngustă şi osoasă şi un nas subţire coroiat sărea în afară printre ochii apropiaţi şi proeminenţi palizi şi neexpresivi. Heron îi era rival şi prieten de şcoală. Şedeau

împreună în clasă, îngenuncheau împreună în capelă, stăteau amîndoi de vorbă după rozarii cînd își luau gustarea. Cum băieții dintr-a-ntîia erau fără excepție niște tembeli, Stephen și Heron fuseseră de fapt în timpul anului trecut cei mai buni din școală. Ei doi suiau împreună la rector pentru a cere o zi liberă sau iertare pentru un coleg.

— A, apropo, spuse deodată Heron, l-am văzut venind pe babacu-tău.

Pe fața lui Stephen se stinse zîmbetul. Orice aluzie a unui coleg sau a unui profesor la tatăl său îi alunga într-o clipă calmul. Aștepta în temătoare tăcere să audă ce va adăuga Heron. Dar Heron îl ghionti expresiv cu cotul și-i spuse :

— Păcătos viclean ce ești !

— Cum așa ? făcu Stephen.

— S-ar zice că ești ușă de biserică, răspunse Heron. Dar mă tem că ești un păcătos viclean.

— Dă-mi voie să te întreb la ce te referi ? făcu Stephen politicos.

— Cum să nu, îți dau voie, spuse Heron. Am văzut-o, nu-i așa, Wallis ? Și e drăguță foc. Și curioasă ! *„Ce rol i s-a dat lui Stephen, domnule Dedalus ? Și n-are să cînte Stephen, domnule Dedalus ?“* Iar babacu-tău nu-și desprindea ochii de la ea, o tot țintea prin faimosul lui monoclu de se vedea cît de colo că-ți dibuise jocul. Mie-n locul tău puțin mi-ar păsa, zău așa ! E grozavă, nu-i așa, Wallis ?

— Nu-i rău de loc, răspunse placid Wallis, punîndu-și iar țigaretul în colțul gurii.

Un tăiş de mînie fulgeră o clipă mintea lui Stephen la aceste aluzii nedelicate de faţă cu un străin. El nu găsea subiect de amuzament interesul şi solicitudinea unei fete. Toată ziua nu se gîndise decît la despărţirea lor pe treptele tramvaiului în Harold's Cross, la şuvoiul de emoţie şi mîhnire ce-l străbătuse şi la poemul ce-l scrisese atunci. Toată ziua imaginase o nouă întîlnire cu ea, fiindcă ştia că va veni la spectacol. Vechea melancolie şi nelinişte îi umpluse iar inima ca şi în seara acelei petreceri, dar nu-şi găsise revărsare în versuri. Înaintarea în vîrstă şi cunoaştere a doi ani de adolescenţă sta între atunci şi acum, neîngăduind o asemenea revărsare ; şi toată ziua şuvoiul sumbrei duioşii dinlăuntrul lui se avîntase şi se retrăsese iarăşi în neguroase valuri şi vîltori, obosindu-l în cele din urmă, pînă cînd gluma prefectului şi băieţaşul fardat îi smulseseră un gest de nerăbdare.

— Aşa că trebuie să recunoşti, continuă Heron, că de data asta te-am demascat. Cu mine nu-ţi mai merge să faci pe sfîntul, asta s-o ştii.

Un hohot moale de rîs lipsit de veselie îi scăpă de pe buze şi aplecîndu-se ca şi mai înainte, îl lovi uşor pe Stephen cu bastonul peste fluierul piciorului în chip de mustrare glumeaţă.

Lui Stephen îi şi trecuse clipa de mînie. Nu era nici măgulit şi nici stînjenit, ci pur şi simplu doritor să se termine gluma. Păstra prea puţină rancună pentru ceea ce-i păruse o neroadă nedelicateţe, fiindcă ştia că aventura din inima lui nu era cîtuşi de puţin primejduită de acele

vorbe și chipul lui oglindea falsul surîs al rivalului său.

— Recunoaște ! repetă Heron, lovindu-l iarăși cu bastonul peste fluierul piciorului.

Lovitura era dată în joacă dar ceva mai puțin ușurel decît prima oară. Stephen își simți pielea furnicînd și încingîndu-se ușor, mai fără nici o durere, și plecînd capul supus, ca pentru a face pe voie toanei glumețe a colegului său, începu să recite *Confiteor*-ul [1]. Episodul se termină cu bine, căci atît Heron cît și Wallis rîseră indulgent de această ireverență.

Confesiunea îi pornea lui Stephen doar de pe buze ; pe cînd buzele rosteau cuvintele, o subită amintire îl duse către o altă scenă, evocată ca prin farmec în clipa cînd observase ușoarele cute de cruzime în colțurile gurii zîmbitoare a lui Heron și simțise bine cunoscuta lovitură a bastonului pe fluierul piciorului și auzise bine cunoscutul îndemn dojenitor :

— Recunoaște !

Se petrecuse către sfîrșitul primului său trimestru la colegiu, cînd era într-a șasea. Firea lui simțitoare mai era încă aprig rănită de șfichiuirile unei vieți lipsită de elevație și demnitate. Sufletul lui mai era încă tulburat și abătut de întunecatul fenomen al Dublinului. Ieșise iar la suprafață după un răstimp de visare de doi ani pentru a se găsi în mijlocul unui cadru nou, în care fiece întîmplare și fiece figură îl

[1] *Confiteor* — în latinește : mărturisesc. Rugăciune a catolicilor, începînd cu acest cuvînt. (n. tr.)

atingea de aproape, îl întrista și-l atrăgea și fie că-l atrăgea fie că-l întrista, totdeauna îl umplea de neliniște și de gînduri amare. Tot răgazul ce i-l lăsa viața de școlar și-l petrecea în tovărășia unor scriitori subversivi, ale căror derîderi și violențe de limbaj făceau să încolțească un ferment în creierul lui înainte de a trece în scrierile sale necoapte.

Tema la compunere era pentru dînsul munca cea mai însemnată a săptămînii și în fiece marți, mergînd de acasă spre școală, își citea sorții în incidentele traiectului, luînd drept rival vreun ins care mergea în fața-i și iuțind pasul pentru a-l depăși înainte de atingerea unui anumit punct sau înfigîndu-și tălpile scrupulos printre spațiile lespezilor trotuarului și rostind pentru el însuși că va fi sau nu va fi primul la compunerea săptămînală.

Într-o anumită marți cursul izbînzilor sale fu brutal spulberat. Domnul Tate, profesorul de engleză, își îndreptă degetul spre el și spuse scurt :

— Băiatul ăsta are erezie în compunerea lui.

În clasă se lăsă tăcere.

Domnul Tate nu rupse tăcerea ci-și înfipse degetele scormonitoare între coapse pe cînd olanda bățos scrobită a cămășii îi scîrțîia pe lîngă ceafă și pe la încheieturile mîinilor. Stephen nu ridică privirea. Era o dimineață de primăvară crudă și avea încă ochii iritați și cu vederea slabă. Era conștient de eșec și de dare în vileag, de nevrednicia propriei sale minți și

a vieții de acasă, și simțea în ceafă dunga tăioasă a gulerului său întors zimțat.

Un scurt rîs zgomotos al domnului Tate îi făcu pe școlari să răsufle mai în voie.

— Poate că n-ai știut, zise.

— Unde ? întrebă Stephen.

Domnul Tate își retrase din adîncuri mîna scotocitoare și întinse compunerea :

— Aici. E vorba de Creator și de suflet. Imm... îmm... îmmm... A ! *„fără putința de a se apropia vreodată“*. Asta-i erezie.

Stephen murmură :

— Am vrut să zic : „fără putința de a atinge vreodată.“

Era un act de supunere și domnul Tate, potolit, împături compunerea și i-o puse în mînă, zicînd :

— Aha ! *„a atinge vreodată“*. Asta-i altă poveste.

Clasa însă nu se potolise atît de repede. Deși nimeni nu-i vorbi despre chestia asta după lecție, percepea în juru-i o vagă bucurie răutăcioasă a tuturor.

La cîteva seri după această mustrare publică mergea de-a lungul Căii Drumcondra ca să ducă o scrisoare cînd auzi o voce strigînd :

— Stai !

Întoarse capul și văzu trei colegi de-ai săi apropiindu-se prin umbra înserării. Heron era cel care strigase și, pe cînd înainta între cei doi care-i alcătuiau suita, șfichiuia aerul dinainte-i cu un băț subțire, în ritmul marșului. Boland, prietenul lui, mergea alături de el cu

un rînjet larg pe faţă, iar Nash venea la cîţiva paşi în urma lor, gîfîind de grabă şi clătinînd capul lui mare şi roşu.

De cum cotiră împreună în Clonliffe Road, băieţii începură a vorbi despre cărţi şi scriitori, spunînd ce citeau şi cîte volume aveau părinţii lor în rafturile bibliotecii acasă. Stephen îi asculta cu oarecare mirare căci Boland era nătîngul şi Nash leneşul clasei. Într-adevăr, după oarecare vorbărie despre scriitorii lor favoriţi, Nash optă pentru Căpitanul Marryat[1] care, spunea el, a fost cel mai mare scriitor.

— Aiurea ! făcu Heron. Cine-i cel mai mare scriitor, Dedalus ?

Stephen percepu nuanţa de ironie a întrebării şi spuse :

— Te referi la proză ?

— Da.

— Cred că Newman[2].

— Cine, cardinalul Newman ? întrebă Boland.

— Da, îi răspunse Stephen.

Pe faţa pistruiată a lui Nash se lăţi rînjetul, în timp ce se întoarse către Stephen întrebîndu-l :

[1] *Frederick Marryat* (1792—1828), căpitan în marina britanică, cunoscut mai cu seamă ca autor al unor romane de aventuri maritime, pentru tineret (n. tr.).

[2] *John Henry Newman* (1801—1890), cardinal, unul dintre membrii „Mişcării de la Oxford" care încerca să dea o concepţie mai elevată rolului bisericii. Autor al lucrării *Apologia pro vita sua* (1864), în care răspunde unei greşite interpretări dată concepţiilor sale, al unor scrieri de apologie religioasă, al unor poeme şi versuri de ocazie, care nu sînt lipsite de o delicată frumuseţe (n. tr.).

— Şi ţie-ţi place Cardinalul Newman, Dedalus ?

— O, mulţi spun că Newman are cel mai frumos stil în proză, îi lămuri Heron pe ceilalţi doi, dar bineînţeles că poet nu e.

— Şi cel mai bun poet cine e, Heron ? întrebă Boland.

— Lord Tennyson[1], bineînţeles, răspunse Heron.

— Da, desigur, lord Tennyson, repetă Nash. Avem acasă o carte cu toate poeziile lui.

Aici Stephen uită ce-şi făgăduise pe tăcute şi izbucni :

— Tennyson poet ! Aş, nu-i decît un versificator !

— Hai, isprăveşte ! spuse Heron. Ştie oricine că Tennyson e cel mai mare poet.

— Şi tu cine crezi că-i cel mai mare poet ? întrebă Boland, făcîndu-i cu cotul prietenului său.

— Byron, bineînţeles, răspunse Stephen. Cu Heron în frunte porniră toţi să rîdă dispreţuitor.

— De ce rîdeţi ? întrebă Stephen.

— De tine, spuse Heron. Byron, cel mai mare poet ! Nu-i decît un poet pentru oameni fără educaţie.

— Ce mai poet trebuie să fie ! făcu Boland.

— Tu mai bine ţi-ai ţine gura, îl repezi aprig Stephen. Tot ce ştii tu în materie de poezie e

[1] *Alfred Tennyson* (1809—1892), cunoscut poet englez, situat pe poziţii conservatoare (n. r.).

ce-ai scris pe pavajul din curte — şi pentru care era să fii pedepsit cu arest la pod.

Se spunea, într-adevăr, că Boland ar fi scris pe pavajul din curte un cuplet despre un coleg de clasă care pleca adesea acasă călare pe un poney.

Cînd Tyson călărea spre Ierusalim
Căzu şi se lovi la Fundùsalim.

Această lovitură îi făcu să tacă pe cei doi aghiotanţi dar Heron continuă :

— În tot cazul Byron a fost un eretic şi pe deasupra şi imoral.

— Nu-mi pasă ce-a fost ! se aprinse Stephen.

— Nu-ţi pasă dac-a fost eretic sau nu ? întrebă Nash.

— Ce ştii tu despre asta ? strigă Stephen. N-ai citit în viaţa ta un rînd din absolut nimic, afară doar de vreo juxtă şi Boland la fel !

— Ştiu că Byron a fost un stricat, spuse Boland.

— Alo, ia puneţi mîna pe ereticul ăsta, strigă Heron.

Într-o clipă, Stephen fu prizonierul lor.

— Tate ţi-a dat un bobîrnac deunăzi cu erezia din compunerea ta.

— Las' că-i spui eu mîine, zise Boland.

— Nu zău ? făcu Stephen. O să-ţi fie frică să deschizi gura.

— Frică ?

— Da. Frică să n-o păţeşti.

— Ia vezi, poartă-te cuviincios ! strigă Heron, şfichiuind cu băţul picioarele lui Stephen.

Fu pentru ceilalţi semnalul de atac. Nash îi ţintui braţele la spate în timp ce Boland înşfăcă un ciot lung de varză care zăcea în rigola străzii. Luptîndu-se şi izbind din picioare sub sfichiuirile tăioase ale băţului şi sub pocniturile ciotului noduros, Stephen fu împins înapoi pînă în sîrma ghimpată a unui gard.

— Recunoaşte că Byron n-a fost un scriitor bun.

— Nu recunosc.

— Recunoaşte.

— Nu.

— Recunoaşte.

— Nu. Nu.

În cele din urmă, după un şir de frenetice smuceli izbuti să se elibereze. Călăii săi o luară către *Jone's Road*, cu rîsete şi ocări, iar el, pe jumătate orbit de lacrimi, porni înainte poticnindu-se, strîngînd din pumni nebuneşte şi plîngînd cu sughiţuri.

Pe cînd încă mai repeta *Confiteor*-ul în rîsetele îngăduitoare ale ascultătorilor săi şi pe cînd scenele acelui episod malign încă îi mai treceau iute şi ascuţit prin minte se mira cum de nu purta pică celor ce-l chinuiseră atunci. Nu uitase nici o fărîmă din laşitatea şi cruzimea lor dar amintirea acestei laşităţi şi cruzimi nu-i mai stîrnea nici o mînie. Toate descrierile de aprigă iubire sau ură întîlnite în cărţi îi păreau nereale. Chiar şi în seara aceea, pe cînd înainta poticnindu-se de-a lungul Căii Jones, simţise cum o putere îl dezbăra de această iute

urzită mînie la fel de lesne cum e dezbărat un fruct de pielița lui coaptă și moale.

Rămase cu cei doi tineri în capătul galeriei ascultînd alene vorbele lor și izbucnirile de aplauze din teatru. Acolo ședea ea printre ceilalți așteptînd poate să apară el. Încercă să-și amintească înfățișarea ei dar nu putu. Nu-și putea aminti decît că purtase un șal în jurul capului asemenea unei glugi și că ochii ei negri îl îmbiau și-i tăiau curajul. Se întreba dacă și ea se gîndise oare la dînsul cum se gîndise el la ea. Apoi pe întuneric și nevăzut de ceilalți doi își odihni vîrfurile degetelor unei mîini în palma celeilalte, de-abia atingînd-o ușor. Dar apăsarea degetelor ei fusese mai ușoară și mai hotărîtă : și dintr-o dată amintirea atingerii lor îi străbătu creierul și trupul ca o undă nevăzută.

Un băiat se îndrepta către ei, alergînd de-a lungul galeriei. Era ațîțat și-și pierduse suflul.

— Vai, Dedalus, strigă, Doyle e supărat foc din cauza ta. A zis să intri imediat ca să te îmbraci pentru piesă. Ai face bine să te grăbești.

— O să vie cînd o să-i convină, îi spuse Heron mesagerului, pe un ton tărăgănat și țanțoș.

Băiatul se întoarse către Heron și repetă :

— Dar Doyle e supărat foc.

— Te rog să-i dai lui Doyle salutări din partea mea și să-i spui să se ducă la dracu.

— Ei, acu trebuie să plec, spuse Stephen, care nu făcea cazuri de onoare din asemenea nimicuri.

— Eu nu m-aş duce, afurisit să fiu dacă m-aş duce. Asta nu-i o manieră de-a trimite după un băiat din cursul superior. Supărat foc, nu zău! Să fie mulţumit c-ai primit să joci un rol în idioata lui de piesă.

Acest spirit de camaraderie belicoasă pe care-l observase în ultimul timp la rivalul său nu-l ispitise pe Stephen să se abată de la deprinderile sale de calmă supunere. N-avea încredere în turbulenţa acestui fel de camaraderie şi se îndoia de sinceritatea ei; i se părea o josnică anticipare a bărbăţiei. Problema onoarei, ce fusese ridicată aci era pentru el, ca toate asemenea probleme, trivială. Pe cînd gîndul lui îşi urmărise intangibilele fantome sau cuprins de nehotărîre renunţa să le mai urmărească, auzise în juru-i, statornice, glasul tatălui său şi glasurile învăţătorilor săi, îmboldindu-l să fie gentleman mai presus de toate şi îmboldindu-l să fie un bun catolic mai presus de toate. Acum aceste glasuri ajunseseră goale de înţeles urechilor lui. Cînd se deschisese sala de gimnastică auzise un alt glas, îmboldindu-l să fie puternic şi bărbat şi voinic iar cînd începuse a se face simţită în colegiu mişcarea pentru renaşterea naţională, încă o voce îi poruncise să fie credincios ţării sale şi să ajute la reînălţarea limbii şi tradiţiilor ei. În lumea profană prevedea că o voce lumească îi va porunci să reînalţe prin truda lui condiţia decăzută a tatălui său şi între timp vocea colegilor de şcoală îl îmboldea să fie bun camarad, să-i ocrotească pe alţii de pedepse şi să intervină pentru ier-

tarea lor, sau să facă tot ce putea pentru obținerea de zile libere. Și zvonul tuturor acestor glasuri seci și goale de înțeles îl făceau să se oprească șovăielnic în urmărirea fantomelor. Nu le dădea ascultare decît vremelnic, însă fericit era numai departe de ele, acolo unde nu-l puteau ajunge, cînd se afla singur sau în tovărășia unor camarazi fantomatici.

În vestiar, un iezuit bondoc cu o față vioaie și un bărbat mai în vîrstă, în niște haine ponosite albastre, se aferau pe lîngă o casetă cu vopsele și tibișire. Băieții gata grimați se plimbau de colo-colo ori stăteau locului, încă stîngaci, atingîndu-și ușurel fețele cu vîrfurile degetelor, pe furiș. În mijlocul vestiarului sta un tînăr iezuit aflat în vizită la colegiu, și se legăna ritmic din vîrfurile pantofilor către călcîie și iar înapoi, cu mîinile bine înfipte în buzunarele sutanei aduse înainte. Capul său mic încadrat de zulufi roșii lucioși și fața lui proaspăt bărbierită se potriveau bine cu imaculata corectitudine a Sutanei și cu ghetele sale imaculate.

Urmărind această siluetă oscilantă și încercînd să descifreze zîmbetul ironic al preotului, Stephen își aduse aminte de — o vorbă ce-o auzise de la taică-său înainte de a fi fost trimis la Clongowes: că-l cunoști totdeauna pe-un iezuit după cum se îmbracă. În aceeași clipă i se păru că vede o asemănare între felul de-a gîndi al tatălui său și acela al acestui preot zîmbitor și bine îmbrăcat; și-și dete

seama de un fel de profanare a misiunii acelui preot sau a însuşi vestiarului capelei, a cărui tăcere era acum alungată de vorbele şi glumele zgomotoase, al cărui aer împungea cu mirosul gazului aerian şi al unsorilor.

Pe cînd bărbatul cel vîrstnic îi punea zbîrcituri pe frunte şi îi vopsea fălcile cu negru şi cu albastru, el asculta tulburat vocea tînărului iezuit bondoc care-l îndemna a vorbi inimos şi a-şi spune poantele desluşit. Auzea orchestra cîntînd *Crinul din Killarney* şi ştia că în cîteva clipe avea să se ridice cortina. Nu simţea nici un fel de trac dar gîndul la rolul ce-l avea de jucat în piesă îl umilea. Amintindu-şi unele pasaje, i se încinseră brusc obrajii sub vopsea. Apoi văzu ochii ei gravi şi îmbietori urmărindu-l din sală şi imaginea lor îi înlătură îndată năvalnic orice şovăială lăsîndu-i voinţa întreagă. Parcă ar fi dobîndit cu împrumut o altă fire : contagiunea aţîţării şi tinereţii din juru-i pătrunse posaca lui neîncredere şi o transformă. O clipă rară păru investit cu adevăratele atribute ale adolescenţei şi, stînd în culise printre ceilalţi actori, luă parte la voioşia comună în mijlocul căreia cortina fu ridicată.

Cîteva clipe mai tîrziu se găsea pe scenă sub lumina stridentă a gazului şi în decorul vag, jucînd în faţa nenumăratelor chipuri ale golului. Îl surprindea să vadă că piesa pe care la repetiţii o cunoscuse drept ceva nearticulat şi neînsufleţit dobîndise deodată o viaţă proprie. Părea acum că se joacă singură, el şi ceilalţi actori doar ajutînd-o cu rolurile lor. Cînd

căzu cortina asupra ultimei scene auzi golul umplîndu-se de aplauze și prin crăpătura unui decor lateral văzu corpul unitar înaintea căruia jucase deformîndu-se magic, schimbîndu-și ca prin vrajă forma, și golul cu chipuri frîngîndu-se în toate părțile și despicîndu-se în grupuri fremătătoare.

Părăsi repede scena, își lepădă deghizarea și ieși prin capelă în grădina colegiului. Acum că se terminase piesa nervii lui țipau după o aventură nouă. Alerga zorit de parcă ar fi vrut s-o ajungă din urmă. Teatrul sta cu toate ușile deschise și se golise de public. Pe șirurile ce-i păruseră niște lanțuri care legau arca de țărm, se legănau în adierea serii cîteva lampioane pîlpîind mohorît. Sui în mare grabă scările din grădină, de parcă ar fi zorit să nu-i scape o pradă, și-și croi drum prin mulțime pînă în hol, trecînd pe lîngă cei doi iezuiți care vegheau la ieșirea publicului ploconindu-se și dînd mîna cu vizitatorii. Își croia drum cu o grabă nervoasă, prefăcîndu-se și mai zorit decît era și ușor conștient de zîmbetele, privirile și ghionteliile schimbate pe urma lui de către cei care-i observau capul pudrat.

Cînd ieși pe scări își văzu familia așteptîndu-l sub primul felinar. Dintr-o aruncătură de ochi își dete seama că grupul era alcătuit doar din figuri familiare și coborî în fugă scările, supărat.

— Am de lăsat vorbă ceva, jos, în George's Street, îi spuse grăbit tatălui său. O să-ajung acasă după voi. Fără să mai aștepte întrebările

lui taică-său trecu drumul alergînd şi coborî panta într-o fugă nebună. Mîndrie, nădejde, dorinţă, ca nişte ierburi strivite în inima lui înălţau aburii unei tămîi înnebunitoare către ochii minţii. Alerga la vale în iureşul aburilor de mîndrie rănită şi nădejde pierdută şi dorinţă contrariată, fără de veste stîrniţi. Ţîşneau înălţîndu-se în fumuri dense şi înnebunitoare pe dinaintea ochilor săi chinuiţi şi se risipiră deasupră-i pînă cînd în sfîrşit aerul fu iarăşi limpede şi rece.

Ochii îi erau încă învăluiţi de-o ceaţă dar nu mai ardeau. O putere, înrudită cu aceea care adesea îl dezbărase de mînie sau de ciudă, îi alină paşii. Se opri şi privi în sus spre portalul sumbru al morgii şi de acolo spre cărarea întunecată presărată cu pietriş de-alături. Văzu cuvîntul *Loturi* pe zidul drumului şi inspiră lent aerul rînced greu.

— Asta-i urină de cal şi fîn putrezit, gîndi. E-un miros bun de respirat. O să-mi liniştească inima. Mi s-a liniştit inima de tot acum. O să mă-ntorc.

Stephen şedea iarăşi lîngă tatăl său în colţul unui compartiment de tren la Kingsbridge. Călătorea împreună cu taică-său către Cork şi luaseră cursa de seară. Pe cînd trenul părăsea gara, învăluit în abur, el îşi aminti cum se minunase copilăreşte cu ani în urmă şi fiece întîmplare din prima lui zi la Clongowes. Dar acum nu se mai minuna de loc. Vedea cîmpiile tot mai întunecoase lunecînd pe lîngă dînsul

şi pierind, stîlpii de telegraf tăcuţi trecînd iute pe lîngă fereastra lui la patru secunde o dată, micile gări scînteietoare, populate cu cîţiva gardieni tăcuţi, zvîrlite înapoi de tren şi mai sclipind o clipă în întuneric ca nişte boabe de foc zvîrlite îndărătul său de un alergător.

Asculta fără simpatie cum evoca taică-său oraşul Cork şi scene din tinereţea lui, o istorie întreruptă de oftaturi şi de sorbituri din sticla lui de buzunar ori de cîte ori apărea în ea chipul unui prieten mort sau ori de cîte ori povestitorul îşi amintea subit scopul actualei sale vizite. Stephen auzea dar nu putea simţi milă. Chipurile celor morţi îi erau toate străine în afară de acela al unchiului Charles, care în timpul din urmă îi pălise în amintire. Că proprietatea lui taică-său urma să fie vîndută la licitaţie ştia însă, şi în felul în care era el însuşi deposedat, simţea cum lumea dă o brutală dezminţire fanteziei sale.

La Maryborough adormi. Cînd se trezi, trenul trecuse de Mallow iar taică-său dormea lungit pe cealaltă bancă. Lumina rece a zorilor se aşternea peste ţinut, peste cîmpiile deşerte şi colibele închise. Teroarea somnului îi fascina mintea pe cînd privea ţinutul cufundat în tăcere sau auzea la răstimpuri răsuflarea adîncă a tatălui său ori mişcările lui bruşte în somn. Vecinătatea altora care dormeau nevăzuţi îl umplea de o spaimă ciudată, ca şi cum i-ar fi putut face vreun rău, şi se rugă să vină mai repede ziua. Rugăciunea lui care nu se adresa nici lui Dumnezeu nici vreunui sfînt, începu cu

un fior cînd adierea răcoroasă a dimineţii se strecură prin crăpătura uşii compartimentului spre picioarele sale şi sfîrşi cu un şir de cuvinte neroade pe care le adapta ritmului insistent al trenului ; şi tăcuţi, la intervale de cîte patru secunde, stîlpii de telegraf reţineau notele galopante ale muzicii ca între bare marcînd măsura. Această muzică frenetică îi potoli spaima şi, rezemat de rama ferestrei, închise iar pleoapele.

Încă mai mijea ziua cînd traversară Corkul în clinchet de zurgălăi şi Stephen îşi termină somnul într-o cameră de dormit a hotelului Victoria. Lumina strălucitoare şi caldă a soarelui ţîşnea prin fereastră şi de afară se auzea larma circulaţiei.

Taică-său sta înaintea mesei de toaletă, cercetîndu-şi cu mare atenţie părul şi faţa şi mustaţa, întinzîndu-şi gîtul pe deasupra cănii cu apă şi trăgîndu-şi-l iar înapoi pieziş, ca să vadă mai bine. Şi în acest timp îşi cînta încetişor un cîntec, cu accent şi frazare ciudate :

Nerod şi tînăr
Fiind, să te-nsori vrei ;
Deci eu, drăguţă
De tine fug.
Nu pot s-o-nving, vai,
Deci va s-o frîng, vai,
Dragostea mea ;
Spre America
De-acu mă duç.
Frumoasă-i draga,

Mîndru i-i boiul;
E ca rachiul
Nou cînd îl bei;
Cînd se-nvecheşte
Şi se răceşte
Se uscă, piere
Ca roua-n stei.

Senzaţia oraşului cald şi însorit dincolo de fereastră şi tandrele tremolouri pe care vocea tatălui său le broda în jurul ciudatului cîntec trist-fericit, goniră toate ceţurile relei dispoziţii a nopţii trecute din creierul lui Stephen Se sculă repede să se îmbrace şi, cînd se sfîrşi cîntecul, zise :

— Asta-i mult mai drăguţ decît toate *come-all-you*[1] pe care le cînţi.

— Aşa ţi se pare ? întrebă domnul Dedalus.

— Îmi place, spuse Stephen.

— E un cîntec vechi drăguţ, spuse domnul Dedalus răsucindu-şi vîrfurile mustăţii. A, da' să-l fi auzit cîntat de Mick Lacy ! Bietul Mick Lacy ! Avea el nişte mici întorsături, îl zicea cu nişte înflorituri pe care eu nu le-am prins. Asta ştiu că era un băiat care se pricepea să cînte un *come-all-you* să-ţi meargă la inimă.

Domnul Dedalus comandase *drisheens* la micul dejun şi în timp ce mîncau îl interoga pe chelner asupra noutăţilor locale. Mai tot timpul vorbeau pe-alături cînd se menţiona cîte un

[1] *Come-all-you* — Cîntec popular care cheamă publicul să se alăture la cîntat (n. tr.).

nume, aproape de fiece dată chelnerul gîndindu-se la actualul deținător, iar domnul Dedalus la tatăl sau poate la bunicul aceluia.

— Ei, da' sper că-n tot cazu' n-au mutat *Queen's College*, spuse domnul Dedalus, fiindcă vreau să-l arăt acestui fecior al meu.

De-a lungul Mardyke-ului copacii erau în floare. Intrară pe terenurile colegiului și traversară curtea pătrată, conduși de paznicul flecar. Dar cam o dată la zece pași cîte un răspuns de-al paznicului oprea înaintarea lor peste pietriș.

— Ei, nu mai spune ! Și zi, bietul Pottlebelly a murit ?

— Da, *sir*. A murit.

În timpul acestor opriri, Stephen rămînea stingherit în urmă, plictisit de subiect și așteptînd cu neastîmpăr să reînceapă mersul cu înaintarea-i înceată. Pînă să traverseze curtea, neastîmpărul lui ajunsese febril. Se mira cum taică-său, pe care-l cunoștea drept un om isteț și bănuitor, se lăsa prostit de purtarea servilă a paznicului ; și vorbirea vioaie din sud care-l amuzase toată dimineața acum îi irita auzul.

Trecură în amfiteatrul de anatomie unde domnul Dedalus, ajutat de paznic, cerceta pupitrele în căutarea inițialelor sale. Stephen rămase în urmă mai abătut ca oricînd de întunecimea și tăcerea amfiteatrului și de atmosfera de învățătură istovitoare și formală. Pe un pupitru citi cuvîntul *Foetus* crestat de cîteva ori în lemnul înnegrit și pătat. Neașteptatul text îi înfioră sîngele : i se părea că-i simte în juru-i

pe studenții absenți ai colegiului și parcă se trăgea înapoi ca să nu se amestece cu ei. O viziune a vieții lor, pe care vorbele lui taică-său n-avuseseră puterea s-o evoce, îi răsări înainte din cuvîntul crestat în pupitru. Cu seriozitate, un student spătos, mustăcios, cresta cu un briceag literele. Alți studenți stăteau jos sau în picioare pe lîngă dînsul rîzînd de ceea ce lucra. Unul îl ghionti în cot. Studentul spătos se întoarse către el, încruntîndu-se. Purta haine largi cenușii și cizme de piele cafenii-roșcate.

Stephen se auzi chemat. Coborî în grabă treptele amfiteatrului ca să se depărteze pe cît cu putință de vedenia sa și plecîndu-și ochii foarte de aproape asupra inițialelor lui taică-său, își ascunse fața îmbujorată.

Dar cuvîntul și vedenia îi jucau în fața ochilor pe cînd se întorcea prin curtea pătrată spre poarta colegiului. Îl zguduise a găsi în lumea din afară o urmă a ceea ce considera pînă atunci o boală bestială proprie minții sale. Reveriile lui monstruoase i se îmbulzeau în amintire. Și ele îi răsăriseră dinainte, subit și frenetic, din simple cuvinte. Curînd li se supusese și le îngăduise a-i bîntui gîndirea și a i-o înjosi, mirîndu-se mereu de unde veneau, din ce vizuină cu chipuri monstruoase, și rămînînd mereu slab și umil față de alții, neliniștit și îngrețoșat de el însuși după ce-l bîntuiseră.

— O, Doamne Sfinte! Ia uită-te și dugheana, zău așa! strigă domnul Dedalus. M-ai auzit adesea vorbind despre dugheană, nu-i așa, Stephen? De cîte ori n-am dat fuga acolo ca să

facem rost de ceva băuturică — după cum ne ieşea la sorţi numele — cîţi şi mai cîţi dintre noi, ba Harry Peard şi micul Jack Mountain, ba Bob Dyas şi Maurice Moriarty, franţuzul, şi Tom O'Grady şi Mick Lacy de care-ţi vorbii azi-dimineaţă şi Joey Corbet şi bietu micu Jonny Keevers din Tantile care avea o inimă de aur.

Frunzele copacilor de-a lungul digului fremătau şi şuşoteau în lumina soarelui. Trecea o echipă de cricketişti, tineri agili îmbrăcaţi în pantaloni de flanelă şi în tricouri, unul dintre ei purtînd sacul cel lung verde cu arcurile porţii. Într-o liniştită stradă lăturalnică o fanfară nemţească de cinci inşi, în uniforme veştede şi cu instrumente de alamă scofîlcite cînta pentru public de puşti gură-cască şi de tineri comisionari şomeri. O slujnică cu şorţ şi bonetă albă uda o lădiţă cu plante pe un prag de fereastră care lucea ca o lespede de var în lumina orbitoare, caldă. Dintr-o altă fereastră deschisă pentru aerisire veneau sunetele unui pian, gamă după gamă înălţîndu-se pînă la acute.

Stephen umbla înainte pe lîngă taică-său ascultînd poveşti pe care le mai auzise, auzind o dată mai mult numele împrăştiaţilor şi decedaţilor cheflii care-i fuseseră tovarăşi de tinereţe tatălui său. Şi o uşoară sfîrşeală suspina în inima lui. Îşi amintea propria lui situaţie echivocă de la Belvedere, aceea de băiat independent, de conducător speriat de propria-i autoritate, mîndru şi susceptibil şi bănuitor, luptîn-

du-se cu inepţia meschină a vieţii sale şi cu iureşul răscolitor al gîndurilor lui. Literele crestate în lemnul pătat al pupitrului îl priveau ţintă rîzîndu-şi de slăbiciunea lui trupească şi de entuziasmele lui vane şi făcîndu-l să deteste pentru nebunele şi murdarele lui orgii lăuntrice. Saliva ce i se aduna în gîtlej devenea amară şi scîrboasă la înghiţit iar uşoara sfîrşeală se urca spre creier, încît o clipă închise ochii şi merse în întuneric.

Tot mai auzea glasul lui taică-său :

— Cînd o să-ncepi, Stephen, să dai din coate de unul singur — şi cred că nu mai e mult pîn-atunci — adu-ţi aminte, în orice situaţie ai fi, să ai de-a face cu gentlemeni. Eu, cînd am fost băiat tînăr să ştii c-am petrecut nu glumă. Am avut de prieteni băieţi splendizi şi de treabă, unul şi unul. Oricare dintre noi se pricepea la cîte ceva. Unu avea o voce bună, altul era bun actor, cîte unul se pricepea să cînte cuplete comice, altul era bun vîslaş sau juca bine tenis, un altul ştia să spună o anecdotă şi aşa mai departe. În tot cazul nu lînceziam, ne-am jucat jocul şi-am văzut ceva din viaţă şi nu ne-a stricat de loc. Dar toţi am fost gentlemeni, Stephen — cel puţin aşa sper — şi totodată am fost şi ai naibii de buni şi loiali irlandezi. Cu asemenea oameni aş vrea să te văd şi pe tine însoţindu-te, cu băieţi de soi bun. Îţi vorbesc ca un prieten, Stephen. Eu nu cred că un băiat trebuie să se teamă de taică-său. Nu — eu mă port cu tine cum se purta şi bunicu-tău cu mine cînd eram băiat tînăr. Eram

mai mult ca frații decît ca un tată cu fiu-său. N-o să uit niciodată ziua cînd m-a prins întîi fumînd. Stam într-o zi în capătul Terasei de Sud cu alți bărbăței ca și mine și bineînțeles ni se părea că sîntem grozavi fiindcă țineam niște pipe în colțul gurii. Cînd, ce să vezi, trece babacu. O vorbă n-a zis, nici nu s-a oprit. Dar a doua zi — era duminică — am ieșit împreună să ne plimbămn și pe cînd ne întorceam spre casă, scoate din buzunar cutia cu țigări de foi și zice :

— Apropo, Simon, n-am știut că fumezi — sau cam așa ceva.

Firește eu am încercat să ies basma curată cum m-am priceput.

— Dacă vrei o țigară bună, zice, uite încearcă una din astea. Mi le-a dat cadou aseară un căpitan american la Queenstown.

Stephen auzi vocea tatălui său izbucnind într-un rîs care semăna îndeaproape cu un hohot de plîns.

— Era cel mai chipeș bărbat din Cork pe vremea aceea, zău așa ! Se opreau femeile pe stradă să se uite după dînsul.

Auzi sughițul de plîns înfundîndu-se zgomotos în gîtlejul lui taică-său și deschise pleoapele într-un impuls nervos. Strălucirea soarelui năvălindu-i subit în ochi preschimba cerul și norii într-o lume fantastică de mase sumbre cu spații asemenea unor lacuri de lumină roză întunecoasă. Pînă și creierul îi era sfîrșit, făr' de vigoare. Abia de putea tălmăci literele de pe firmele prăvăliilor. Prin felul său de viață

monstruos părea să se fi așezat dincolo de limitele realității. Nimic din lumea reală nu-l mișca și nu-i spunea ceva decît dacă-i reda vreun ecou al strigătelor furioase din lăuntrul său. Nu era în stare a răspunde nici unei atracții pămîntene sau umane, mut și nesimțitor la chemarea verii și a voioșiei și a tovărășiei oamenilor, obosit și deprimat de glasul lui taică-său. Abia de-și recunoștea propriile gînduri drept gîndurile sale, și-și repeta agale sie însuși :

— Sînt Stephen Dedalus. Merg alături de tatăl meu pe care-l cheamă Simon Dedalus. Ne găsim la Cork, în Irlanda. Cork este un oraș. Locuim la Victoria Hotel. Victoria și Stephen și Simon. Simon și Stephen și Victoria. Nume.

Amintirea copilăriei lui deodată se încețoșă. Încerca să-și evoce cîteva din momentele ei mai vii dar nu reușea. Își amintea doar nume. Dante, Parnell, Clane, Clongowes. Un băiețel învățase geografie de la o femeie bătrînă care ținea în dulapul ei două perii. Apoi plecase de-acasă, fusese trimis la un colegiu, luase prima împărtășanie și mîncase acadele din șapca lui de cricket și privise flăcările focului săltînd și jucînd pe peretele unui mic dormitor de infirmerie și visase că murise și că oficiază slujba pentru el rectorul într-o capă neagră-aurie și că e apoi îngropat în cimitirul cel mic al comunității dincolo de aleea mare cu tei. Dar nu murise atunci. Parnell murise. Nu fusese nici o slujbă mortuară în capelă și nici o procesiune. Nu murise ci se mistuise ca un abur în soare. Se pierduse sau plecase din existență și se ră-

tăcise, căci nu mai exista. Ce straniu să te gîndeşti cum pierise el din existenţă în chipul ăsta nu prin moarte ci mistuindu-se în soare sau pierdut şi uitat undeva prin univers! Era straniu să vezi trupul lui mic reapărînd pentru o clipă: un băieţaş într-un veston cenuşiu încins cu o curea. Ţinea mîinile în buzunare şi pantalonii bufanţi erau strînşi sub genunchi cu benzi de elastic.

În seara zilei cînd fu vîndută proprietatea, Stephen îl urmă docil pe taică-său din bar în bar. Vînzătorilor din piaţă, chelnerilor şi chelneriţelor, cerşetorilor care îl hărţuiau ca să le arunce un ban de pomană domnul Dedalus le spunea aceeaşi istorie — că el se trăgea din Cork, că timp de treizeci de ani nu putuse să se lepede de accentul lui de Cork colo sus la Dublin şi că Năpîrstocul de lîngă el e feciorusău al mai mare, da nu-i decît un puşti dublinez.

Porniseră dimineaţa devreme de la cafeneaua Newcombe, unde ceaşca domnului Dedalus înzdrăngănise tare pe farfurioară, iar Stephen încercase mişcîndu-şi scaunul şi tuşind, să acopere acest semn ruşinos al beţiei trasă de taicăsău în ajun. Umilinţele se ţinuseră lanţ — zîmbetele prefăcute ale vînzătorilor din piaţă, zbenguielile şi ocheadele chelneriţelor cu care cocheta taică-său, complimentele şi vorbele de încurajare ale prietenilor tatii. Îi spuseseră că seamănă leit cu bunicu-său şi domnul Dedalus încuviinţase că era o copie nereuşită. Descoperiseră în pronunţarea lui urme de accent cor-

kian şi-l siliseră să admită că Lee era un rîu cu mult mai frumos decît Liffey [1]. Unul dintre dînşii, pentru a-i încerca latina, îl pusese să traducă scurte fragmente din *Dilectus* şi-l întrebase dacă e corect să spui : *Tempora mutantur nos et mutamur in illis* sau *Tempora mutantur et nos mutamur in illis* [2]. Altul, un bătrîn vioi pe care domnul Dedalus îl numea Jonny Cashman, îl făcuse să se fîstîcească grozav cerîndu-i să spună unde erau fetele mai drăguţe, la Dublin sau la Cork.

— El nu-i dintre ăia, spusese domnul Dedalus. Lasă-l în pace. El e băiat aşezat şi cu idei, care nu-şi bate capul cu asemenea prostii.

— Atunci nu-i fecioru' lu' taică-său.

— Nu ştiu, zău, făcuse domnul Dedalus surîzînd cu complezenţă.

— Taică-tău, la vremea lui, îl lămuri bătrînelul pe Stephen, era cel mai teribil curtezan din oraşul Cork. Ştii asta ?

Stephen coborîse ochii şi studia pardoseala de piatră a barului în care ajunseseră.

— Hai şi nu-i mai băga blestemăţii în cap, spuse domnul Dedalus. Lasă-l aşa cum l-a făcut Dumnezeu.

— Ei asta-i, fireşte că n-o să-i bag eu blestemăţii în cap. Aş putea să-i fiu bunic. Şi chiar şi sînt bunic, îl informă bătrînul pe Stephen. Ştii asta ?

— Da ? făcu Stephen.

[1] Rîul care curge prin Dublin. (n. tr.)

[2] Timpurile se schimbă şi noi ne schimbăm cu ele (lat.) (n. tr.)

— Zău așa, întări bătrînelul. Am doi zvăpăiați de nepoți afară la Sunday's Well. Ei, ia să te văd! Cîți ani zici că am? Eu mi-l aduc aminte pe bunicu-tău plecînd călare la vînătoare cu ogarii, îmbrăcat în haina lui roșie. Asta a fost înainte de-a veni tu pe lume.

— Oho, nici gînd nu era, făcu domnul Dedalus.

—Zău c-așa, repetă bătrînelul. Și mai mult decît atîta: mi-l amintesc chiar pe străbunicu-tău, bătrînul John Stephen Dedalus — și ce mai bătăios și focos era. Ei, ce zici? Ai văzut ce ținere de minte am?

— Va să zică trei generații — patru generații, spuse altul din grup. Păi, Johnny Cashman, înseamnă că te apropii de suta de ani.

— Ei, hai să vă spui drept, zise bătrînelul. Am exact douășapte de ani.

— Fiecare are anii care simte că-i are, așa e, Johnny, spuse domnul Dedalus. Și hai termină ce-ai în pahar, să ne mai dea un rînd. Ascultă, Tim or Tom or cum te cheamă, mai dă-ne o dată tot din ăsta. Zău dacă mă simt eu mai bătrîn de optsprezece. Uite, fecioru-meu de colo n-are nici jumate din vîrsta mea și eu îs mai tare ca dînsu orișicînd ne-ai căta.

— Hai, las-o mai domol, Dedalus. Cred că ți-a venit timpul să șezi nițel mai deoparte, zise domnul care vorbise mai înainte.

— Ba nu, Dumnezeu mi-e martor! afirmă domnul Dedalus. Mă iau la întrecere cu el și la cîntat o arie de tenor și la sărit o poartă cu cinci bariere și la o goană după ogari peste

cîmpie exact ca și-acù treizeci de ani cînd concuram alături de Kerry Boy care era ăl mai mare as.

— Da' aicea o să te-ntreacă el, opină bătrînelul, ciocănindu-și fruntea și ridicînd paharul pentru a-l da pe gît.

— Ei, sper să nu fie mai prejos de taică-său, făcu domnul Dedalus. Mai mult decît atîta ce pot să spui ?

— Dac-o fi așa, o s-o scoată la capăt, zise bătrînelul.

— Și, slavă Domnului, Johnny, adăugă domnul Dedalus, c-am trăit cît am trăit și nu prea am făcut rău pe lumea asta.

— Ba chiar am făcut mult bine, Simon, spuse bătrînelul cu gravitate. Slavă Domnului pentru cît am trăit și pentru cît bine am făcut.

Stephen privea cum ridicau cei trei paharele de pe tejgheaua barului și cum închinau acești prieteni din tinerețe în amintirea trecutului lor. O prăpastie, a soartei sau a temperamentului, îl despărțea de ei. Mintea sa părea mai vîrstnică decît a lor ; își arunca lumina rece asupra discuțiilor și asupra fericirii și asupra regretelor lor ca luna asupra unei lumi mai tinere decît ea. În el, nici viața nici tinerețea nu fremăta cum fremătase în ei. El nu cunoscuse nici plăcerea camaraderiei, nici vigoarea unei sănătăți tumultuoase bărbătești nici pietatea filială. Nimic nu fremăta înlăuntrul sufletului său decît o senzualitate rece crudă lipsită de iubire. Copilăria lui murise ori se pierduse și o dată cu ea și sufletul

lui în stare de bucurii simple — şi el luneca prin mijlocul vieţii ca găoacea stearpă a lunii.

Eşti pal de osteneala de-a pribegi în cer
Privind mereu pămîntul,
O, astrul meu stingher... ?

Îşi repeta în gînd versurile fragmentului din Shelley. Pendularea lui între trista zădărnicie omenească şi vaste cicluri de activitate neomenească îi strecură în suflet o răceală calmă şi-l făcu să uite de propria-i frămîntare omenească şi zadarnică.

Mama lui Stephen şi fratele lui şi unul dintre verii lui rămaseră să aştepte în colţul liniştitei Pieţe Foster în timp ce el şi cu taică-său urcară treptele şi o luară de-a lungul colonadei unde sentinela scoţiană se plimba în pas de paradă. După ce trecură în holul mare şi stătură în faţa casieriei, Stephen scoase ordinul de plată către guvernatorul băncii Irlandei pentru suma de treizeci şi trei de lire sterline şi aceşti bani, bursa lui şcolară şi premiul ce-l luase la compunere, îi fură plătiţi îndată de către casier în bancnote şi respectiv în monedă. Îi vîrî în buzunarele sale cu prefăcută linişte şi răbdă ca prietenosul funcţionar cu care taică-său începuse a sta la taifas să-i întindă mîna peste placa lată a ghişeului şi să-i ureze o carieră strălucită în viaţa de mai tîrziu. Abia le putea îndura vocile şi abia putea sta locului. Dar casierul tot mai amîna să-i servească pe ceilalţi pentru ca să spună că se schimbaseră timpurile şi că nimic

nu-i mai de preț pentru un băiat decît să-i dai cea mai bună educație ce-o poți plăti. Domnul Dedalus mai zăbovi în hol uitîndu-se în juru-i și în sus spre tavan și spunîndu-i lui Stephen, care-l tot îndemna spre ieșire, că se aflau în Camera Comunelor a vechiului parlament irlandez.

— Doamne ajută ! spuse cu pietate, cînd te gîndești la bărbații din acele timpuri, Stephen, la Hely Hutchinson și la Flood și Henry Grattan și la Charles Kendal Bushe, și-apoi la nobilii ce-i avem acum, care conduc poporul irlandez în țară și-n afară. Doamne, Dumnezeule, păi bărbații aceia nu i-ar răbda alături p-ăștia de-acuma nici morți și îngropați într-un cimitir de zece pogoane. Păi, Stephen, băiete, îmi pare rău că trebuie s-o spun, da' ăștia — vorba cîntecului : plecai să mă plimb într-o frumoasă zi de mai din voioasa dulce lună iulie.

Un vînt aprig de octombrie sufla în preajma băncii. Cei trei care stăteau în marginea drumului aveau obrajii încleștați și ochii lăcrămoși. Stephen se uita la maică-sa cît era de subțire îmbrăcată, și-și aminti că văzuse cu cîteva zile în urmă un palton marcat cu prețul de douăzeci de guinee în vitrinele Barnardo.

— Ei, s-a făcut și-asta, spuse domnul Dedalus.

— Am face bine să mergem să luăm masa undeva, spuse Stephen. Unde ?

— Să luăm masa ? repetă domnul Dedalus. Păi, eu zic că n-ar fi rău.

— Undeva unde nu e scump, spuse doamna Dedalus.

— La Underdone ?

— Da. Undeva unde-i liniştit.

— Haideţi, spuse zorit Stephen. N-are importanţă cît e de scump.

Le-o luă înainte cu paşi mărunţi, nervoşi, zîmbind. Ei încercau să ţină pasul, zîmbind şi ei de zelul lui.

— Fii bun şi ia-o mai domol, băiete, spuse domnul Dedalus. Doar n-am pornit în cursa de jumate milă, hm ?

Timp de-o scurtă vreme de petrecere, banii premiilor îi curseră printre degete lui Stephen. Pachete mari cu de-ale băcăniei, cu trufandale, smochine şi stafide soseau din oraş. În fiece zi *el* compunea lista de mîncare a familiei şi în fiece seară ducea un grup de cîte trei-patru la teatru să vadă *Ingomar* sau *The Lady of Lyons*. În buzunarele hainei purta pachete de ciocolată vieneză pentru musafirii lui iar buzunarele pantalonilor erau doldora de bani de argint şi de aramă. Cumpăra cadouri pentru fiecare în parte, dădu peste cap aranjamentul odăii lui ; formula în scris rezoluţii, schimba dispoziţia cărţilor sale pe rafturi cu aerul unui conducător de armate, examina tot felul de liste de preţuri ; elaboră pentru gospodărie un statut de federaţie în virtutea căruia fiecare membru deţinea o anumită slujbă ; deschise pentru familia sa o bancă de împrumut şi stărui a da împrumuturi celor dispuşi să le accepte numai ca să aibă plăcerea de a scrie adeverinţe de primire

și de a calcula dobînzile la sumele împrumutate. Cînd nu mai fu în stare de mai mult, începu să se plimbe cu tramvaiul prin oraș de la un capăt la altul. Apoi anotimpul plăcerilor se sfîrși. Oala cu vopsea de lac roz secă și imitația de lambriu de pe pereții odăii lui de culcare rămase ca și mai înainte cu spoiala neterminată și prost tencuită.

Gospodăria se înapoie la vechiul ei fel de viață. Mama nu mai avea prilejul să-l mustre că-și risipește banii. La rîndul lui, se întoarse și el la vechea viață de școală și toate recentele lui inițiative se năruiră. Federația se desființă, banca de împrumut își închise casele de bani și registrele cu o pierdere simțitoare, regulile de viață pe care le erijase în juru-i căzură în desuetudine.

Cît de nerod îi fusese țelul ! Încercase a ridica un stăvilar de ordine și eleganță împotriva sordidului flux al vieții din afară și a zăgăzui prin norme de purtare și prin interese active și relații filiale, puternica revenire a mareelor dinlăuntru-i. Zadarnic. Din afară și dinlăuntru apele se revărsaseră peste barierele lui : șuvoaiele lor începură o dată mai mult să izbească năvalnic pe deasupra digului fărîmat.

Vedea limpede și propria sa izolare vană. Nu înaintase nici un pas mai aproape de viețile de care căutase a se apropia, nici nu aruncase vreo punte peste nepotolita rușine și ciudă ce-l despărțiseră de mamă, de frați și de surori. Simțea că nu mai e de același sînge cu ei și că îi leagă

mai degrabă o rudenie mistică, de copil și frate adoptat.

Se întoarse către alinarea aprigelor doruri ale inimii lui înaintea cărora tot restul era inutil și străin. Puțin îi păsa că se află în păcat de moarte, că viața lui ajunsese să fie o urzeală de subterfugii și falsitate. Pe lîngă sălbatica dorință din el de a împlini enormitățile pe care le clocea gîndul lui, nimic nu era sfînt. Se împăca cinic cu rușinoasele amănunte ale tainicelor lui desfrîuri în care exulta pîngărind cu răbdare orice chip ce-i atrăsese privirea. Zi și noapte se mișca printre imagini schimonosite ale vieții din afară. O figură care ziua îi păruse gravă și nevinovată se apropia de el noaptea prin întortocheata întunecare a somnului, cu chipul transfigurat de o lascivă viclenie, cu ochii scînteind de bucurie bestială. Doar dimineața îl mîhnea amintirea tulbure a unui sumbru desfrîu orgiac, apriga-i și umilitoarea-i senzație de vinovăție.

Își reluă hoinărelile singuratice. Învăluitele înserări de toamnă îl purtau din stradă în stradă cum îl purtaseră cu ani în urmă prin aleile liniștite din Blackrock. Dar nici o viziune de grădinițe îngrijite în fața caselor sau de lumini prietenoase în ferestre nu revărsa acum vreo înrîurire duioasă asupră-i. Doar uneori, în răstimpurile dintre dorință, cînd luxura ce-l consuma ceda locul unei langori mai blînde, chipul lui Mercedes[1] străbătea iar adîncurile amintirii

[1] Eroina romanului „Contele de Monte-Cristo".

sale. Revedea căsuța albă și grădina cu tufișuri de trandafiri pe drumul care ducea spre munți și-și amintea gestul de refuz trist-orgolios ce-avea să-l facă acolo, stînd cu ea în grădina luminată de lună, după ani de înstrăinare și aventură. În acele clipe vorbele blînde ale lui Claude Melnotte i se suiau pe buze și-i alinau neliniștea. O tandră presimțire îl atingea, a întîlnirii ce-o aștepta pe-atunci, și, în ciuda realității odioase ce despărțea nădejdea lui de atunci de starea de acum, o presimțire a sfintei apropieri ce-o închipuise, în care slăbiciunea și sfiala și lipsa de experiență aveau să-l părăsească.

Asemenea clipe treceau și flăcările istovitoare ale poftei carnale se ațîțau iar. Pe buzele lui nu se mai iveau versuri ; strigătele nearticulate și nerostitele vorbe brutale îi năvăleau din creier pornite să răzbată cu sila. Sîngele lui era în răscoală. Rătăcea în sus și în jos prin străzile întunecate și umede scrutînd cu privirea întunericul ulicioarelor și al intrărilor de case, ascultînd avid orice zgomot. Gemea, singur, ca o jivină amăgită în urmărirea prăzii. Dorea să păcătuiască cu altă făptură din speța lui, s-o silească a păcătui cu el și să exulte cu ea în păcat.

Simți ca o prezență întunecată îndreptîndu-se irezistibil din întuneric către el, o prezență subtilă, murmurînd ca o revărsare de ape ce i-ar fi umplut toată ființa. Murmurul ei îi năvălea în auz ca murmurul unei mulțimi în somn ; subtilele-i șuvoaie îi pătrundeau ființa. Mîinile i se încleștau convulsiv și dinții se

strîngeau pe cînd suferea chinul pătrunderii ei. Întinse brațele în stradă ca să rețină forma firavă pe cale a se destrăma, ce-l ocolea și-l îmbia totodată ; și țipătul pe care atîta vreme îl înăbușise în gîtlej îi ieși de pe buze. Izbucni din el ca un vaier de disperare dintr-un infern al chinuiților și se stinse într-un vaier de frenetic îndemn, un țipăt după o păcătoasă abandonare, un țipăt ce nu era decît ecoul unei zmîngăleli obscene ce-o citise pe peretele muced al unui urinoar.

Rătăcise pînă într-un labirint de străzi înguste și murdare. Din ulicioarele duhninde auzea izbucniri de vociferări răgușite și ceartă și cîntec tărăgănat de bețiv. Umbla înainte nepăsător, întrebîndu-se dacă nimerise oare în cartierul evreiesc. Femei și fete îmbrăcate în rochii lungi de culori vii treceau strada de la o casă la alta. Umblau alene, parfumate. Fu cuprins de-un tremur și i se încețoșară ochii. Flăcările galbene ale gazului se înălțau înaintea vederii lui tulburate proiectîndu-se pe cerul aburos parcă ar fi ars în fața unui altar. În fața ușilor și în vestibulele unde era lumină vedea adunate grupuri împodobite ca pentru un rit. Se găsea în altă lume ; se trezise dintr-un somn de secole.

Se opri în mijlocul străzii, zbuciumîndu-i-se inima în piept, tumultuos. O femeie tînără, îmbrăcată într-o rochie lungă trandafirie, îi puse mîna pe braț ca să-l rețină și-i cercetă fața. Spuse vesel :

— Bună seara, Willy, dragule !

Odaia ei era caldă și luminoasă. O păpușă enormă ședea cu picioarele desfăcute în fotoliul primitor de lîngă pat. El încerca să-și silească limba a vorbi, ca să pară la largul său în timp ce o urmărea cum își desface rochia și observa mișcările mîndre, conștiente, ale capului ei parfumat.

Pe cînd sta mut în mijlocul camerei femeia veni spre dînsul și-l îmbrățișă cu voioșie și gravitate. Brațele ei rotunde îl țineau strîns și aproape, iar el, văzîndu-i fața înălțată spre dînsul serioasă și calmă și simțind calmul cald din suflarea pieptului ei, mai să izbucnească într-un plîns isteric. Lacrimi de bucurie și ușurare străluceau în ochii lui fermecați și buzele i se întredeschiseră deși nu puteau vorbi.

Ea îi trecu mîna prin păr, în clinchet de brățări, și-i spuse că e un mic ștrengar.

— Sărută-mă, îi spuse.

Buzele lui nu voiau să se aplece ca s-o sărute. Simțea nevoia să fie ținut strîns în brațele ei, să fie mîngîiat încet, încet, încet. În brațele ei simțea că devenise dintr-o dată puternic și netemător și sigur de el. Dar buzele lui nu voiau să se aplece ca s-o sărute.

Cu o mișcare bruscă îi trase capul spre dînsa și-și împreună buzele cu ale lui, iar el îi citi înțelesul gesturilor în privirea francă, înălțată spre dînsul. Era prea mult, îl copleșea. Închise ochii supunîndu-i-se cu trup și suflet, nemaiștiind de nimic pe lume decît de apăsarea sumbră a buzelor blînd întredeschise. I se lăsau pe creier ca și pe buze de parcă ar fi transmis un

limbaj nedesluşit ; şi între ele simţea o presiune necunoscută şi timidă, mai întunecată decît scufundarea în păcat, mai dulce decît sunetul sau mireasma.

3

Amurgul grăbit de decembrie se năpustise greoi după ziua mohorîtă. Cu privirea aţintită dincolo de pătratul mohorît al ferestrei sta în clasă simţindu-şi pîntecul tînjind după hrană. Spera că vor avea la masă tocană : gulii şi morcovi şi cartofi terciuiţi şi bucăţi grase de berbec scoase cu linguroiul şi puse pe dinainte în zeamă îmbelşugată, pipărată şi grasă, îngroşată cu rîntaş. Îndoapă-te, bag-o-n tine, îl povăţuia pîntecul.

Avea să fie o noapte întunecată, tăinuită. După lăsarea timpurie a întunericului, lămpile galbene aveau să lumineze ici şi colo cartierul ticălos al bordelelor. El avea să urmărească un drum ocolit în susul şi în josul străzilor, încercuindu-şi ţinta mereu mai de aproape în tremur de frică şi bucurie, pînă ce brusc picioarele îl duceau pe după un colţ întunecos. Tîrfele chiar atunci aveau să iasă de prin casele lor, pregătindu-se pentru noapte, căscînd alene după ce se sculaseră din somn şi înfigîndu-şi ace de cap în clăile de păr. Avea să treacă pe lîngă ele calm, aşteptînd o mişcare bruscă a

voinței sale sau o chemare bruscă a cărnii lor mătăsoase și parfumate trimisă sufletului său iubitor de păcat. Și totuși, pe cînd pîndea acea chemare, simțurile lui abrutizate de singura dorință ce-l stăpînea aveau să perceapă cu acuitate tot ce le rănea sau le rușina; ochii, un cerc de spumă de bere pe o masă neașternută sau o fotografie cu doi soldați stînd smirnă sau programul țipător al unui spectacol; urechile, jargonul tărăgănat al salutului de întîmpinare:

— Hello, Berty, ești bine dispus?

— Tu ești, porumbelule?

— Număru' zece. Te-așteaptă o Nelly trufanda.

— Bună seara, bărbate! Ai venit să te distrezi?

Ecuația de pe pagina maculatorului începu să desfășoare o coadă tot mai invoaltă, presărată cu ochi și cu stele ca a unui păun; și după ce ochii și stelele indicilor fură eliminate, începu să se strîngă iarăși încet. Indicii apărînd și dispărînd erau ochi ce se deschideau și se închideau; ochii ce se deschideau și se închideau erau stele ce se năşteau și se stingeau. Vastul ciclu de viață stelară îi ducea mintea obosită spre limita sa și iar înlăuntru spre centrul său, o muzică îndepărtată însoțindu-l în afară și înăuntru. Ce muzică? Muzica se apropie și el își reaminti cuvintele, cuvintele fragmentului din Shelley despre luna pribegind stingher pe cer, palidă de osteneală. Stelele începură a se

fărîma și un nor de pulbere de stele căzu prin spațiu.

Lumina mohorîtă cădea mai slab asupra paginii pe care o altă ecuație începea să se desfășoare cu încetul și să-și extindă coada tot mai invoaltă. Era sufletul lui plecînd în întîmpinarea experienței, desfășurîndu-se din păcat în păcat, răspîndindu-și flăcările vestitoare de primejdie ale stelelor lui arzătoare și strîngîndu-se iar în el însuși, pierind încet, stingîndu-și luminile și flăcările. Erau stinse : și întunericul rece umplea haosul.

O indiferență rece lucidă domnea în sufletul lui. La întîiul lui păcat violent simțise o undă de vitalitate revărsîndu-se din ei și se temuse că-și va afla trupul sau sufletul schilodit de exces. Dar unda vitală îl purtase în poala ei dincolo de el însuși și iar înapoi atunci cînd se retrăgea : și nici o parte de trup sau de suflet nu se schilodise ci o pace întunecată se stabilise între ele. Haosul în care se stingea ardoarea lui era o rece nepăsătoare cunoaștere de sine. Păcătuise de moarte nu o dată ci de multe ori și el știa că stînd în primejdia osîndirii veșnice chiar și numai pentru păcatul dintîi, prin fiece păcat următor își sporea vina și pedeapsa. Zilele, lucrările și gîndurile lui nu-l puteau scuti de ispășire, căci fîntînile harului purificator încetaseră a-i împrospăta inima. Cel mult, prin cîte o pomană dată unui cerșetor de a cărui binecuvîntare fugea, mai putea nădăjdui să dobîndească pentru moment oarecare milă. Devoțiunea lui căzuse peste bord. Ce preț mai avea

rugăciunea cînd el știa că sufletul îi tînjește după propria-i pierzanie ? Un anumit orgoliu, un anumit respect temător îl împiedicau să închine lui Dumnezeu măcar și o singură rugăciune de seară, cu toate că știa că e în puterea lui Dumnezeu să-i ia viața în timpul somnului și să-i zvîrle sufletul în iad fără a-i da timp să cerșească îndurare. Orgoliul lui întru păcat, temătoru-i respect fără iubire față de Dumnezeu, îi spuneau că ofensa lui era prea jignitoare încît să poată fi răscumpărată în întregime sau în parte printr-un omagiu fals adus Atotvăzătorului și Atotputernicului.

— Bine, Enis, recunosc că ai un cap, dar nu-i mai breaz ca al bastonului meu. Cum adică, nu ești în stare să-mi spui ce e un număr infinit ?

Răspunsul confuz ațîță disprețul mocnind sub cenușă ce-l nutrea pentru colegii săi. Față de alții nu simțea nici rușine nici teamă. Cînd trecea în diminețile de duminică pe lîngă ușa bisericii îi privea cu răceală pe credincioșii care stăteau cu capetele goale, pe cîte patru rînduri, afară lîngă biserică, prezenți cu sufletul la slujba pe care n-o puteau nici vedea nici auzi. Pietatea lor stupidă și mirosul grețos al briantinei ieftine cu care-și unseseră părul îl îndepărtau de altarul la care se rugau dînșii. Se înjosea pînă la viciul ipocriziei cu alții, neîncrezător în inocența lor pe care atît de lesne o putea amăgi.

Pe peretele odăii lui atîrna un pergament frumos împodobit prin care i se conferea conducerea pe colegiu a asociației fraterne închinată Binecuvîntatei Fecioare Maria. În diminețile de sîmbătă cînd conferința se întrunea în capelă

pentru a celebra slujba mică, el îngenunchea pe băncuţa capitonată a unui pupitru de rugăciune, în dreapta altarului, de unde îşi dirija grupul de băieţi de-a lungul răspunsurilor. Falsitatea situaţiei sale nu-l stingherea. Dacă în unele clipe era îmboldit a se scula de la locul lui de cinste şi, mărturisindu-şi în faţa tuturor nevrednicia, a părăsi capela, o privire spre feţele lor îl reţinea. Imaginile psalmilor profetici îi alinau orgoliul sterp. Laudele Fecioarei îi captivau sufletul : smirna şi mirtul şi tămîia, simbolizînd obîrşia ei regală, emblemele ei : planta cu înflorire îndelungă şi arborele dînd în floare îndelung, care simbolizau creşterea treptată de-a lungul veacurilor a cultului ei printre oameni. Cînd îi venea rîndul să citească lecţia spre sfîrşitul slujbei, o citea cu glas învăluit, liniştindu-şi conştiinţa în muzica ei.

Quasi cedrus exaltata sum in Libanon et quasi cupressus in monte Sion. Quasi palma exaltata sum in Gades et quasi plantatio rosae in Jericho. Quasi uliva speciosa in campis et quasi platanus exaltata sum juxta aquam in plateis. Sicut cinnamomum et balsamum aromatizans odorem dedi et quasi myrrha electa dedi suavitatem odoris [1].

[1] „Înălţatu-m-am asemenea cedrului din Liban şi asemenea chiparosului de pe muntele Sion. Înălţatu-m-am asemenea smochinului din Gades şi asemenea unei pajişti cu trandafiri din Jericho. Asemenea măslinului falnic din cîmpii şi asemenea platanului din şesurile de pe lîngă ape înălţatu-m-am. Asemenea scorţişoarei şi mirodeniilor îmbălsămate răspîndesc miresme şi asemenea mirtului ales împrăştii parfum suav". (n. tr.)

Păcatul lui, care-l înlăturase din ochii lui Dumnezeu, îl apropia de aceea care-i limanul păcătoşilor. Ochii ei păreau a-l privi cu o blîndă compasiune; sfinţenia ei, lumină stranie dogorind blînd din carnea ei gingaşă, nu-l umilea pe păcătosul care se apropia de dînsa. Dacă uneori era ispitit să se lepede de păcat şi să se căiască, imbold îi era dorinţa de a fi slujitorul ei. Dacă uneori — reintrînd sfios în lăcaşu-i, după ce frenezia voluptăţii lui trupeşti se consumase — sufletul lui se înturna spre ea, a cărei emblemă e steaua dimineţii, *strălucitoare şi melodioasă, vorbind despre cer şi insuflînd pace*, asta se întîmpla cînd laudele ei erau lin murmurate de nişte buze pe care încă mai stăruiau vorbe murdare şi de ruşine, ba chiar savoarea unui sărut lasciv.

Cît de ciudat! Încercă a se lămuri cum de era cu putinţă aşa ceva. Dar înserarea lăsîndu-se tot mai greu asupra clasei, îi învălui gîndurile. Suna clopotul. Profesorul indică recapitulările şi suprimările care trebuiau făcute pentru lecţia următoare şi plecă. Heron, aşezat lîngă Stephen, începu să fredoneze cu voce falsă:

Excelentul meu amic Bombados.

Ennis, care ieşise în curte, se întoarse spunînd:

— Vine servitorul de la casa congregaţiei să-l caute pe rector.

Un băiat înalt dindărătul lui Stephen îşi frecă mîinile şi zise:

— Straşnic ! O să tragem chiulu' toată ora. Nu se-ntoarce pîn' la unu jumate. Şi-atuncea n-ai decît să-i pui tu întrebări la catehism, Dedalus.

Stephen, rezemîndu-se de spătarul pupitrului şi mîzgălind alene în maculatorul lui, asculta vorbăria din jur, pe care Heron o stăvilea din cînd în cînd cu un :

— Ia mai tăceţi ! Nu mai faceţi atîta scandal !

Ciudat era de asemenea că găsea o aridă plăcere în urmărirea pînă la capăt a liniilor rigide ale doctrinelor bisericii şi în pătrunderea tăcerilor obscure doar ca să audă şi să simtă şi mai adînc propria-i condamnare. Spusele sfîntului Iacov că cel care calcă una singură dintre porunci se face vinovat faţă de toate celelalte, îi păruseră la început o frază umflată pînă cînd începuse să bîjbîie prin întunecimea propriei sale stări. Din sămînţa rea a dorinţei carnale răsăriseră toate celelalte păcate de moarte : trufie în sinea-i şi dispreţ pentru ceilalţi, cupiditate, ca să cheltuiască banii în plăceri neîngăduite, invidie faţă de cei ale căror vicii nu-i erau accesibile şi murmure calomnioase împotriva celor pioşi, plăcerea animalică de-a mînca, posomorîta mînie crîncenă cu care se gîndea necontenit la jinduirea lui, mlaştina de trîndăvie spirituală şi trupească în care i se cufundase toată fiinţa.

Pe cînd şedea în bancă privind calm către faţa ageră, aspru cioplită a rectorului, mintea lui şerpuia printre ciudatele probleme ce i se

propuneau sfredelindu-le și părăsindu-le iar. Dacă un om a furat în tinerețea lui o ghinee care i-a slujit ca să adune o avere imensă, cît era obligat să dea înapoi, numai ghineea pe care o furase sau ghineea laolaltă cu dobînzile înmulțite ce le produsese ea, sau întreaga lui avere imensă ? Dacă atunci cînd botează un laic toarnă apă înainte de a rosti cuvintele, este copilul botezat ? Botezul la care s-ar folosi o apă minerală ar fi valabil ? Cum se face că pe cînd cea dintîi dintre fericiri făgăduiește împărăția cerurilor celor săraci cu duhul, cea de-a doua făgăduiește de asemenea celor blajini că ei vor stăpîni pămîntul ? De ce era taina împărtășaniei rînduită cu cele două specii, cu pîine și cu vin, dacă Isus se află cu trupul și cu sîngele, cu sufletul și cu dumnezeirea, și numai în pîine și numai în vin ? O fărîmă de pîine consacrată conține oare întreg trupul și sîngele lui Isus Hristos sau numai o parte din trupul și sîngele său ? Dacă vinul se face oțet și ostia se fărîmițează mucegăind după ce au fost sfințite, mai se află Isus Hristos sub speciile lor ca Dumnezeu și ca om ?

— Uite-l vine ! Uite-l vine !

De la postul lui de observație de lîngă fereastră, un băiat îl văzuse pe rector venind dinspre casa congregației. Toate catehismele se deschiseră și toate capetele se plecară în tăcere asupră-le. Rectorul intră și-și luă locul la catedră. Un ușor brînci al băiatului așezat în banca

dinapoi îl îndemna pe Stephen să pună o întrebare dificilă.

Rectorul nu ceru un catehism din care să-i asculte lecția. Își împreună mîinile pe tăblia catedrei și spuse :

— Miercuri după amiază va începe retreta în cinstea sfîntului Francisc Xavier a cărui sărbătoare e sîmbătă. Retreta va dura de miercuri pînă vineri. Vineri toată după amiaza după ro-zarii se vor primi confesiuni. Dacă unii băieți au duhovnicii lor e poate mai bine să nu-i schimbe. Sîmbătă dimineața la orele nouă va avea loc slujba și împărtășania generală pentru tot colegiul. Sîmbătă va fi zi liberă. Dar cum sîmbăta și duminica vor fi zile libere, unii băieți ar putea să creadă că și lunea va fi liberă. Nu trebuie să faceți această greșeală. Cred că tu, Lawless, ai fi în stare s-o faci.

— Eu, *sir* ? De ce, *sir* ?

Din zîmbetul sever al rectorului se răspîndi prin clasă un mic val de potolită veselie. Inima lui Stephen începu să se strîngă încet, de teamă, și să piară ca o floare ce se ofilește.

Rectorul continuă grav :

— Presupun că vă este tuturor cunoscută povestea vieții sfîntului Francisc Xavier, patronul colegiului nostru. Se trăgea dintr-o veche și ilustră familie spaniolă și după cum vă amintiți a fost unul dintre primii discipoli ai sfîntului Ignațiu. S-au întîlnit la Paris unde Francisc Xavier era profesor de filozofie la universitate.

Acest tînăr şi strălucit nobil şi om de litere şi-a încheiat viaţa ideilor gloriosului nostru fondator şi cum ştiţi, după propria-i dorinţă, a fost trimis de sfîntul Ignaţiu să predice sfînta Evanghelie indienilor. Este numit, după cum ştiţi, apostolul Indiilor. A colindat Orientul din ţară în ţară, din Africa în India, din India în Japonia, botezînd popoarele. Se spune că ar fi botezat pînă la zece mii de păgîni într-o singură lună. Se spune că braţul lui drept devenise neputincios tot înălţîndu-se pentru binecuvîntarea celor pe care-i boteza. A dorit apoi să plece în China ca să cîştige şi mai multe suflete pentru Dumnezeu, dar a murit de friguri în insula Sancian. Un mare sfînt, sfîntul Francisc Xavier ! Un mare ostaş al Domnului !

Rectorul tăcu o clipă şi apoi, agitîndu-şi mîinile împreunate în faţa sa, continuă :

— Avea în el credinţa care clinteşte munţii din loc. Zece mii de suflete cîştigate pentru Dumnezeu într-o singură lună ! Iată un adevărat cuceritor, credincios devizei ordinului nostru : *ad majorem Dei gloriam !* Un sfînt care are mare putere în ceruri, amintiţi-vă : puterea de a se ruga pentru noi în întristările noastre ; puterea de a ne dobîndi tot ce-i cerem dacă-i pentru binele sufletelor noastre ; puterea mai presus de toate de a ne dobîndi harul căinţei atunci cînd ne aflăm în păcat. Un mare sfînt, sfîntul Francisc Xavier ! Un mare pescar de suflete !

Încetă a-și agita mîinile împreunate și odihnindu-le pe frunte, privi de-a dreapta și de-a stînga lor cu ochii lui negri implacabili spre cei ce-l ascultau.

În tăcere focul lor sumbru aprindea în penumbra înserării o văpaie roș-aurie. Inima lui Stephen se ofilise ca o floare în deșert care simte simunul venind de departe.

— *Adu-ți aminte doar de lucrurile cele de pe urmă și nu vei mai păcătui nicicînd.* Aceste cuvinte, dragi mici frați întru Hristos, sînt din cartea Ecleziastului, capitolul șapte, versetul al patrulea. În numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh. Amin.

Locul lui Stephen era în banca din față a capelei. Părintele Arnall ședea la o masă în stînga altarului. O mantie grea îi înfășura umerii, era palid și tras la față iar glasul îi era dogit de catar. Chipul bătrînului său profesor, atît de ciudat reapărut, îi readuse în minte lui Stephen viața lui la Clongowes : vastele terenuri de joc roind de elevi ; groapa cu lături ; micul cimitir dincolo de aleea cea mare cu tei unde visa că este îngropat ; reflexele focului pe peretele infirmeriei unde zăcea bolnav ; fața mîhnită a Fratelui Michael. Sufletul lui, pe măsură ce-și amintea toate acestea, redevenea sufletul unui copil.

— Ne-am adunat astăzi aci, dragii mei frați întru Hristos, pentru o scurtă clipă departe de forfota și de zarva lumii din afară, pentru a

sărbători şi a cinsti pe unul dintre cei mai mari sfinţi, pe apostolul Indiilor, care este totodată sfîntul patron al colegiului nostru, sfîntul Francisc Xavier.

An de an, şi mult mai dinainte decît îşi poate aminti vreunul dintre noi, dragii mei băieţaşi, şi chiar cu mult mai dinainte decît îmi pot aminti eu însumi, elevii acestui colegiu s-au adunat chiar în această capelă pentru a-şi ţine retreta anuală în preajma sărbătorii sfîntului lor patron. Timpul s-a scurs şi-a adus cu sine schimbări. De cîte schimbări nu-şi amintesc, cei mai mulţi dintre voi, petrecute chiar în ultimii cîţiva ani ? Mulţi dintre băieţii care au şezut pe aceste bănci din faţă cu cîţiva ani în urmă sînt poate acum în ţări îndepărtate, la tropicele arzătoare, sau absorbiţi de îndatoriri profesionale, sau lucrează în seminarii, sau călătoresc pe vastele întinderi ale mărilor, ori poate au fost chemaţi între timp de Atotputernicul Dumnezeu la altă viaţă şi scutiţi de sarcinile lor. Şi pe cînd anii se scurg, aducînd cu ei schimbări bune şi rele, amintirea marelui sfînt continuă să fie cinstită de către elevii colegiului său, care an de an îşi ţin retreta anuală în zilele premergătoare sărbătorii destinată de Sfînta noastră Mamă Biserica să transmită tuturor veacurilor numele şi faima unuia dintre cei mai mari fii ai Spaniei catolice.

Dar care e înţelesul acestui cuvînt, *retretă*, şi de ce este ea privită drept cel mai binefă-

cător exercițiu pentru toți cei ce doresc să ducă o viață cu adevărat creștină în fața lui Dumnezeu și în ochii oamenilor ? O retretă, dragii mei copii, înseamnă o îndepărtare pentru cîtva timp de la grijile vieții noastre, de la grijile vieții de fiece zi, cu truda ei de fiece zi, pentru a ne cerceta starea conștiințelor noastre, pentru a medita asupra tainelor sfintei religii și pentru a pricepe mai bine rostul nostru în lumea asta. În timpul acestor ctîeva zile, am intenția să vă înfățișez unele gînduri privind cele de pe urmă patru lucruri. Ele sînt, după cum știți din catehismul vostru : moartea, judecata, iadul și cerul. Vom cerca să le înțelegem pe de-a-ntregul în aceste cîteva zile, încît să putem dobîndi din înțelegerea lor un trainic folos pentru sufletele noastre. Amintiți-vă, dragii mei copii, că noi am fost trimiși pe lumea aceasta într-un anumit scop și numai într-acest singur scop : să împlinim sfînta vrere a lui Dumnezeu și să ne mîntuim sufletul nemuritor. Toate celelalte sînt fără de preț. Un singur lucru trebuiește : mîntuirea sufletului nostru. Căci ce-i va folosi omului să dobîndească lumea întreagă de e să-și piarză sufletul său nemuritor ? O, credeți-mă, dragii mei băieți, nu există nimic pe lumea asta nenorocită care să poată răscumpăra o asemenea pierdere. Vă voi cere de aceea, dragii mei copii, să alungați din cugetele voastre în timpul acestor cîteva zile orice gînd lumesc, fie că ar privi învățătura, plăcerea sau orice altă rîvnă și să vă

dăruiţi întreaga luare-aminte stării sufletelor voastre. E aproape de prisos să vă mai amintesc că în zilele de retretă aşteptăm din partea tuturor băieţilor să stăruie într-o purtare liniştită şi pioasă şi să ocolească orice plăceri zgomotoase şi necuviincioase. Fireşte că băieţii mai vîrstnici vor purta de grijă ca acest obicei să nu fie călcat şi mă aştept în deosebi din partea prefecţilor şi ofiţerilor confreriei Sfintei Fecioare şi aceleia a Sfinţilor Îngeri să dea un exemplu bun colegilor lor.

Să ne străduim aşadar a ţine această retretă în cinstea sfîntului Francisc, din toată inima şi cu tot cugetul nostru. Atunci Dumnezeu va dărui învăţăturii noastre binecuvîntarea Sa în tot timpul anului. Dar mai presus şi dincolo de orice, retreta noastră să fie aşa fel ţinută încît să vă puteţi gîndi la ea în anii de mai tîrziu, cînd veţi fi poate departe de acest colegiu şi într-un cadru foarte diferit, să vă puteţi gîndi la ea bucuroşi şi recunoscători şi să-i mulţumiţi lui Dumnezeu că v-a hărăzit acest prilej de a pune prima piatră de temelie la o viaţă de creştin evlavios, cinstit şi plin de rîvnă. Şi dacă, după cum se poate întîmpla, s-ar afla acum în aceste bănci vreun biet suflet care a avut indicibila nefericire de a pierde sfîntul har al Domnului şi de-a cădea în păcat greu, nădăjduiesc şi mă rog fierbinte ca această retretă să fie o cotitură în viaţa acelui suflet. Mă rog lui Dumnezeu ca, prin meritele zelosului Său slujitor Francisc Xavier, un asemenea suflet să fie adus

la sinceră pocăință și ca sfînta împărtășanie de ziua sfîntului Francisc din acest an să fie un legămînt trainic între Dumnezeu și acel suflet. Celui drept ca și celui nedrept, celui sfînt, ca și celui păcătos, fie ca această retretă să-i rămînă vrednică de amintire.

Ajutați-mă, dragii mei mici frați întru Hristos ! Ajutați-mă cu atenția voastră pioasă, cu propria voastră devoțiune, cu purtarea voastră. Alungați din mintea voastră toate gîndurile lumești și cugetați numai la lucrurile cele de pe urmă : la moarte, la judecată, la iad și la cer. Acela ce-și amintește de-aceste lucruri, spune Ecleziastul, nu va mai păcătui nicicînd. Acela ce-și amintește aceste lucruri de pe urmă va făptui și va gîndi avîndu-le mereu în față. Va duce o viață dreaptă și va muri de-o moarte ușoară, știind și încredințat fiind că dacă a jertfit multe în acestă viață pămînteană, le va redobîndi însutit și înmiit în viața cea de apoi, în împărăția fără de sfîrșit — fericire pe care, dragii mei copii, vi-o doresc din toată inima, vouă tuturor și fiecăruia în parte. În numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh. Amin !

Pe cînd se ducea spre casă alături de colegi tăcuți, o ceață groasă parcă-i învăluia mintea. Aștepta apatic ca această ceață să se ridice și să-i dezvăluie ceea ce ascundea. Își înghiți mîncarea cu o poftă mînioasă și cînd terminară și farfuriile unsuroase zăceau în părăsire pe masă, se ridică și merse spre fereastră, adunîndu-și cu

limba rămășițele din gură și lingîndu-și-le de pe buze. Așadar căzuse în starea unui animal care-și linge fălcile după ce și-a înghițit hrana. Asta era sfîrșitul ; o slabă licărire de teamă începu să-i străpungă ceața minții. Își apăsa fața de geam și privea afară în strada ce se întuneca. Treceau forme nelămurite încoace și încolo prin lumina mohorîtă. Și asta era viața. Literele numelui Dublin îi apăsau greu gîndul, îmbrîncindu-se mînioase între ele, cu o stăruință greoaie și aspră. Sufletul lui se îngrășa și se congela, devenea o osînză grosolană și se cufunda tot mai adînc în mohorîta-i înfricoșare, într-un sumbru amenințător asfințit, pe cînd trupul acesta al său sta inert și dezonorat, căutînd în neputința, în tulburarea, în omenescul său, vreun Dumnezeu bovin spre care să-și ațintească privirile întunecate.

Ziua următoare aduse moartea și judecata, trezindu-i cu încetul sufletul din apatica-i deznădejde. Slaba licărire de teamă devenea teroare a spiritului în timp ce glasul răgusit al predicatorului îi strecura în suflet moartea. Îi îndura agonia. Simțea frigul morții atingîndu-i extremitățile trupului și tîrîndu-se în sus spre inimă, ceața morții învăluind vederea, centrii luminoși ai creierului stingîndu-se unul cîte unul ca niște lămpi, sudoarea cea de pe urmă prelingîndu-se pe trup, neputința mădularelor ce se sfîrșeau, graiul încleindu-se și aiurind și stingîndu-se, inima zvîcnind mai slab, tot mai

slab, mai că învinsă, suflarea, biata suflare, bietul neputinciosul duh omenesc plîngînd și suspinînd, gîlgîind și horcăind în gîtlej. De nicăieri ajutor! De nicăieri! El — chiar el — trupul căruia îi cedase murea. În mormînt cu el. Bateți în cuie lada de lemn în care zace cadavrul. Scoateți-l din casă purtat pe umeri de oameni plătiți. Lepădați-l departe de ochii lumii, într-o bortă lungă în pămînt, să putrezească, să-și hrănească viermii ce se tîrăsc pe el mișunînd, să-l muște hulpav pînă l-or înghiți șobolanii borțoși ce se cațără asupră-i.

Și în timp ce prietenii încă mai stăteau lăcrămînd la căpătîiul lui, sufletul păcătosului era judecat. În ultimele clipe de luciditate văzuse întreaga-i viață pămînteană perindîndu-i-se prin față, dar mai înainte ca sufletul să poată cugeta, trupul murise și sufletul sta îngrozit înaintea scaunului de judecată. Dumnezeu, care dovedise îndelungă milă, acum avea să fie drept. Fusese îndelung răbdător, grăind sufletului păcătos și străduindu-se a-l aduce pe calea cea bună, dîndu-i răgaz să se căiască, mai cruțîndu-l un timp. Dar acel timp se sfîrșise. A fost timp pentru a păcătui și a gusta plăcerea, timp pentru a-și rîde de Dumnezeu și de mustrările sfintei Sale biserici, timp pentru a-I sfida măreția, pentru a nesocoti poruncile Sale, pentru a-și amăgi semenii, pentru a făptui păcat după păcat și a-și ascunde stricăciunea dinaintea vederii oamenilor. Dar acel timp trecuse. Acum era rîndul lui Dumnezeu: iar El nu putea fi amăgit nici

minţit. Acum fiece păcat va ieşi din ascunzişul său, cel mai răzvrătit împotriva voinţei divine şi cel mai înjositor pentru biata noastră fire coruptă, cea mai măruntă nedesăvîrşire şi cea mai odioasă răutate. La ce va folosi atunci a fi fost un mare împărat, un mare conducător de oşti, un inventator prodigios, cel mai învăţat dintre învăţaţi ? Toţi erau deopotrivă în faţa scaunului de judecată al lui Dumnezeu. El va răsplăti pe cel bun şi va pedepsi pe cel rău. O singură clipă era de-ajuns pentru judecata unui suflet omenesc. O singură clipă după moartea trupului, sufletul a şi fost cîntărit în balanţă. Judecata acelui suflet s-a sfîrşit şi el a intrat în lăcaşul fericirii veşnice ori în temniţa purgatoriului ori a fost zvîrlit în iad, urlînd.

Şi asta nu era totul. Justiţia lui Dumnezeu încă mai trebuia vădită înaintea oamenilor : după judecata fiecărui suflet în parte avea să urmeze judecata obştească. Sosise ziua de pe urmă. Se pregătea judecata de apoi. Stelele cădeau din cer pe pămînt cum cad smochinele verzi din pom cînd îl scutură vîntul puternic. Soarele, marea făclie a universului, se prefăcuse într-un sac de păr, asemenea straiului de pocăinţă. Luna era roşie ca sîngele. Bolta cerească semăna cu un pergament făcut sul şi scos de la locu-i. Arhanghelul Mihail, mai-marele oştirii cereşti, se ivea falnic şi înfricoşător pe fundalul cerului. Punînd un picior pe mare şi unul pe uscat, suflînd în trîmbiţa-i arhanghelicească, vestea

moartea neînduplecată a timpului. Cele trei trîmbițări ale îngerului răsunau în tot universul. Este timp, a fost timp, dar timp nu va mai fi. La cel din urmă sunet de trîmbiță, sufletele întregii omeniri se îngrămădeau în valea Iosafatului : suflete de bogați și de săraci, de neam și de rînd, de înțelepți și de nerozi, bune și rele. Sufletul oricărei făpturi omenești ce-a existat cîndva, sufletele tuturor acelora ce se vor mai naște, toți fiii și toate fiicele lui Adam, se vor aduna laolaltă în această zi supremă. Și iată judecătorul suprem se apropie ! Nu mai e smeritul Miel al lui Dumnezeu, nu mai e blîndul Isus din Nazaret, nu mai e Omul Durerilor, nu mai e Bunul Păstor, ci acum El se ivește călcînd pe nori, cu mare putere și maiestate, slujit de nouă cete îngerești : de îngeri și arhangheli, de începătorii, stăpînii și puteri, de Scaune și Cîrmuiri, de Heruvimi și Serafimi [1] — Dumnezeu Atotputernic, Dumnezeu Veșnic. El grăiește : și glasul Lui este auzit pînă în cele mai îndepărtate hotare ale spațiului, pînă în abisul cel fără de fund. Judecător Suprem fiind El, împotriva sentinței Sale, apel nu va fi și nici nu va putea fi. El cheamă alături de Sine pe cei drepți, poftindu-i să intre în împărăția Sa, către veșnica fericire ce le e hărăzită. Pe cei nedrepți El îi alungă de lîngă sine, strigînd în maiestatea-i

[1] Acești termeni semnalează ierarhia în „oștile îngerești", conform tradiției teologice. (n. tr.)

jignită : *Duceți-vă de la mine, blestemaților, duceți-vă în focul veșnic care s-a pregătit diavolului și îngerilor săi.* O, ce chin va fi atunci pentru nefericiții păcătoși ! Prietenul e smuls de lîngă prieten, copiii sînt smulși de lîngă părinți și soțul de lîngă soție. Sărmanul păcătos întinde brațele spre cei care i-au fost atîta de dragi pe această lume pămîntească, spre aceia de-a căror evlavie curată poate că și-a bătut joc, spre aceia care l-au sfătuit și s-au străduit a-l aduce pe calea cea dreaptă, spre un frate blajin, spre o soră iubitoare, spre mama și tatăl care l-au iubit cu atîta duioșie. Dar e prea tîrziu : cei drepți se depărtează de ticăloasele suflete osîndite care apar acum vederii tuturor cu firea lor hîdă și rea. O, voi fățarnicilor, o, voi, morminte spoite, o, voi care arătați lumii o față senină și surîzătoare pe cînd sufletul dinlăuntrul vostru e o mlaștină duhnind de păcate — ce vă veți face voi în acea zi grozavă ?

Și acea zi vine, va sosi, trebuie să vină : ziua morții și ziua judecății. Este sortit omului să moară, și după moarte judecata. Moartea e sigură. Nesigure sînt timpul și felul morții. Ea poate să vină dintr-o boală îndelungă sau dintr-o năprasnică întîmplare neprevăzută — Fiul lui Dumnezeu sosește în ceasul cînd e mai puțin așteptat. Fiți deci pregătiți în orișice clipă, de vreme ce puteți muri în orișice clipă. Moartea este sfîrșitul nostru al tuturor. Moartea și judecata, — aduse pe lume de păcatul părinților noștri dintîi, sînt porțile întunecate care închid viața

noastră pămîntească, porţi care se deschid spre necunoscut şi nevăzut, porţi prin care trebuie să treacă fiece suflet singur, neajutorat decît de faptele sale bune, fără de prieten ori frate ori părinte ori învăţător care să-l sprijine, ci singur şi tremurînd. Să avem acest gînd mereu în cugetele noastre şi atunci nu vom putea păcătui. Moartea, pricină de groază pentru cel păcătos, este o clipă binecuvîntată pentru cine a umblat pe calea cea dreaptă, îndeplinind îndatoririle stării sale în viaţă, făcîndu-şi cu luare aminte rugăciunile de dimineaţă şi cele de seară, apropiindu-se adesea de sfînta împărtăşanie şi împlinind fapte bune şi milostive. Pentru catolicul pios şi credincios, pentru omul drept, moartea nu este prilej de groază. Oare Addison, marele scriitor englez, n-a trimis el, pe patul de moarte fiind, după ticălosul tînăr conte de Warwick, pentru a-i arăta cum poate un creştin să-şi întîmpine sfîrşitul ? Doar acesta, creştinul pios şi credincios, el şi numai el, poate spune în inima sa :

Mormînt, unde ţi-e biruinţa ?
Moarte, unde ţi-este boldul ?

Fiece cuvînt era pentru el. În păcatul lui, murdar şi ascuns, ţintea toată mînia lui Dumnezeu. Bisturiul predicatorului pătrunsese adînc în conştiinţa lui deschisă ; simţea păcatul ca pe o gangrenă în sufletul lui. Da, predicatorul avea dreptate. Venise rîndul lui Dumne-

zeu. Ca o jivină în bîrlogul ei, sufletul i se tăvălise în propria-i murdărie, dar sunetele trîmbiței îngerești îl scoseseră din bezna păcatului la lumină. Cuvintele de osîndă strigate de înger dărîmaseră într-o clipă liniștea prezumțioasă. Vîntul zilei de apoi sufla prin cugetul lui ; păcatele sale, tirfele cu ochi de giuvaiere ale închipuirii lui, fugeau dinaintea uraganului, chițăind ca șoarecii îngroziți și ghemuindu-se sub coame de păr.

Pe cînd traversa scuarul îndreptîndu-se spre casă, un rîs zglobiu de fată tînără îi atinse urechile dogoritoare. Sunetul gingaș și vesel îi zdruncină inima mai puternic decît o suflare de trîmbiță, dar necutezînd să ridice ochii, își îndreptă privirea în lături, și o aținti din mers spre umbra tufișurilor învălmășite. Rușinea se ridica din inima lui zdruncinată și-i inunda întreaga ființă. Chipul Emmei îi apăru dinainte și sub ochii ei valul de rușine îi zvîcni iarăși din inimă. De-ar fi știut ea la ce o supusese imaginația lui, cum dorința lui bestială îi sfîșiase și îi călcase în picioare inocența ! Asta era dragostea unui băiat ? Cavalerism era ăsta ? Poezie era asta ? Amănuntele sordide ale orgiilor sale îi duhneau în nări. Teancul de poze soios de funingine pe care-l ținea ascuns în hornul căminului și de fața cu a căror lascivitate nerușinată sau sfioasă zăcea ore întregi păcătuind cu gîndul și cu fapta ; mostruoasele lui vise, populate de făpturi cu chipuri de gorile și de tîrfe cu ochi de giuvaiere scînteietoare ; murdarele scrisori lungi

pe care le scrisese cu bucuria mărturisirii vinovate şi le purtase cu sine în ascuns zile de-a rîndul, doar pentru a le arunca sub pavăza nopţii prin iarbă în vreun colţ de cîmp sau sub vreo uşă de colibă, sau în vreo boltă prin tufişuri unde vreo fată ar fi putut da peste ele plimbîndu-se şi le-ar fi putut citi în taină. Nebunie! Nebunie! Era cu putinţă să fi făcut el aceste lucruri? O sudoare rece îi scălda fruntea pe cînd amintirile murdare i se îndesau în creier.

Cînd îl lăsă chinul ruşinii încercă să-şi ridice sufletul din abjecta-i neputinţă. Dumnezeu şi Sfînta Fecioară erau prea departe: Dumnezeu era prea mare şi prea sever, iar Sfînta Fecioară prea curată şi sfîntă. Îşi închipui însă că sta alături de Emma într-o cîmpie vastă şi că umil şi cu lacrimi se apleca şi-i săruta cotul mînecii.

În cîmpia cea vastă, sub un cer de amurg tandru şi luminos — un nor plutind spre asfinţit în mijlocul unei mări cereşti verde pal — stăteau alături — doi copii care greşiseră. Greşeala lor jignise profund maiestatea lui Dumnezeu deşi era greşeala a doi copii; dar n-o jignise pe cea a cărei frumuseţe *nu e ca frumuseţea pămînteană, primejdioasă de privit, ci e ca steaua dimineţii care-i este emblema, strălucitoare şi melodioasă*. Privirile ce le îndrepta asupra lor nu erau jignite. Ea le împreuna mîinile şi spunea, vorbind inimilor lor:

— Daţi-vă mîinile, Stephen şi Emma. E o seară frumoasă acum în cer. Aţi greşit, dar tot copiii mei sînteţi. Iată o inimă care iubeşte o

altă inimă. Daţi-vă mîinile, dragii mei copii, şi veţi fi fericiţi împreună şi inimile voastre se vor iubi.

Capela era scăldată într-o stinsă lumină roşie portocalie care se cernea printre storurile trase ; şi prin crăpătura dintre marginea storului şi pervazul ferestrei intra o suliţă de lumină palidă şi atingea alămurile sculptate în relief ale sfeşnicelor de pe altar care sclipeau ca zalele uzate în bătălii ale îngerilor.

Ploua asupra capelei, asupra grădinii, asupra colegiului. Are să plouă veşnic, fără de zgomot. Apa are să crească puţin cîte puţin acoperind iarba şi tufişurile, acoperind copacii şi casele, acoperind monumentele şi culmile munţilor. Orişice viaţă va fi înăbuşită, fără de zgomot : păsări, oameni, elefanţi, porci, copii : cadavre plutind fără zgomot prin învălmăşeala ruinelor lumii. Patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi avea să cadă ploaia pînă ce apele aveau să acopere faţa pămîntului.

S-ar putea întîmpla. De ce nu ?

— *Iadul şi-a lărgit pofta, căscat-a gura sa peste măsură* — aceste cuvinte, dragii mei mici fraţi întru Hristos, sînt din cartea profetului Isaia, capitolul cinci, versetul patrusprezece. În numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh. Amin.

Predicatorul scoase un ceas fără lanţ dintr-un buzunar interior al sutanei şi după ce în tăcere îi privi o clipă cadranul, îl aşeză tăcut pe masa din faţă-i.

Începu a vorbi pe un ton liniştit.

— Adam și Eva, dragii mei copii, au fost, după cum știți, primii noștri părinți și vă veți aminti că ei au fost ziditi de Dumnezeu pentru a putea umple din nou locurile rămase libere în cer prin căderea lui Lucifer și a îngerilor săi răzvrătiți. Ni se spune că Lucifer era un fiu al dimineții, un înger strălucitor și puternic ; totuși el căzu : căzu și o dată cu el căzu a treia parte din oastea cerului : căzu și fu zvîrlit în iad laolaltă cu îngerii săi răzvrătiți. Care-i va fi fost păcatul nu putem spune. Teologii consideră că fu păcatul trufiei, gîndul păcătos conceput o clipă : *non serviam* : nu vreau să slujesc. Acea clipă fu ruina lui. El a insultat maiestatea lui Dumnezeu printr-un gînd păcătos de o clipă iar Dumnezeu l-a alungat din cer în iad pentru vecie.

Adam și Eva au fost deci ziditi de Dumnezeu și așezați în Eden, în cîmpia Damascului, acea grădină fermecătoare, strălucind de soare și de culori, înecată într-o vegetație luxuriantă. Pămîntul rodnic le dădea din belșug darurile sale ; dobitoacele și păsările îi slujeau de bună voie ; ei nu cunoșteau relele ce sînt moștenirea trupurilor noastre : boala și sărăcia și moartea ; tot ce-a putut face pentru dînșii un Dumnezeu mare și generos a fost făcut. Dar o singură condiție le-a impus Dumnezeu : să dea ascultare cuvîntului Său. Nu le era îngăduit să mănînce din rodul pomului oprit.

Dar vai, dragii mei băiețași, și ei căzură în păcat. Diavolul, odinioară înger radios, fiu al dimineții, devenit acum un demon hîd, veni la

dînşii în chipul şarpelui, cel mai viclean dintre jivinele cîmpiei. El îi pizmuia. El, marele căzut, nu putea îndura gîndul ca omul, făptură de lut, să stăpînească moştenirea pe care el unul prin păcatu-i o pierduse pe vecie. Veni la femeie, zidire mai slabă, şi-şi vărsă veninul graiului său iscusit — în urechea ei, făgăduindu-i — O, blasfemie a acelei făgăduinţe ! — că de vor mînca ea şi Adam din pomul oprit, se vor face ca zeii, ba chiar ca Dumnezeu însuşi. Eva căzu în mreaja arhi-ispititorului. Ea mîncă din măr şi-i dete şi lui Adam care n-avu curajul moral să i se împotrivească. Limba veninoasă a Satanei îşi împlinise scopul. Amîndoi căzură.

Şi atunci se auzi în acea grădină glasul lui Dumnezeu chemînd pe făptura Sa omul să-i dea socoteală ; şi Mihail, mai-marele oştirii cereşti cu o spadă de flăcări în mînă, se ivi în faţa perechii vinovate şi-i goni din Eden în lume ; în lumea boalei şi-a strădaniei, a cruzimii şi-a deznădejdii, a trudei şi-a lipsurilor, să-şi cîştige pîinea cu sudoarea frunţilor. Dar chiar şi atunci cît fu Dumnezeu de îndurător ! Îi fu milă de bieţii noştri părinţi decăzuţi şi făgădui că la împlinirea sorocului El avea să trimeată din cer pe Unul care-i va mîntui, îi va face din nou moştenitori ai împărăţiei cerurilor ; şi Acel Unul, acel Mîntuitor al omului căzut, avea să fie unicul Fiu al lui Dumnezeu, Cel de-al Doilea din Prea Sfînta Treime, Cuvîntul cel Veşnic.

El a venit. S-a născut dintr-o fecioară curată, Maria maica fecioară. S-a născut într-un staul sărman în Iudeea şi a trăit ca un umil dulgher

timp de treizeci de ani, pînă a sosit ceasul să-și împlinească chemarea. Și atunci, plin de dragoste pentru oameni, El a pornit și i-a chemat, pentru ca oamenii să auză noua evanghelie.

Auzit-o-au ei ? Da, au auzit, dar n-au vrut să asculte. Îl prinseră și-l legară ca pe un ticălos de rînd, îl batjocoriră ca pe un nebun, îl înlăturară de la slobozire de dragul unui hoț de drumul mare, fu biciuit cu cinci mii de șfichiuri de bici, încununat cu o cunună de spini, tîrît prin străzi de gloata iudeilor și de soldățimea romană, despuiat de veșminte și răstignit pe cruce, iar coasta îi fu străpunsă cu o lancie și din trupul rănit al Domnului nostru țîșnea necontenit apă și sînge. Dar chiar și atunci, în acel ceas al celor mai crunte chinuri, Milostivului nostru Mîntuitor i-a fost milă de omenire. Chiar acolo, pe dealul Calvarului, El a întemeiat sfînta biserică catolică împotriva căreia, s-a făgăduit, nu vor avea putere porțile iadului. El a întemeiat-o pe stînca veacurilor și a înzestrat-o cu harul Său, cu taine și cu jertfe, și a făgăduit că dacă oamenii vor asculta cuvîntul bisericii Sale, ei tot vor intra în viața cea veșnică ; dar dacă, după toate cîte s-au făcut pentru dînșii, ei tot vor mai stărui în răutatea lor, le rămînea hărăzită o veșnicie de chin : iadul.

Glasul predicatorului se stinse. Se opri, își împreună o clipă palmele, le despărți. Apoi reluă :

— Să încercăm acum o clipă a ne da seama, pe cît vom putea, ce este acel lăcaș al osîndiților pe care dreptatea unui Dumnezeu jignit

l-a creat întru veşnica pedeapsă a păcătoşilor. Iadul e o temniţă strîmtă şi întunecată şi duhnitoare, un lăcaş al demonilor şi al sufletelor osîndite, plin de flăcări şi de fum. Strîmtoarea acestei temniţe este anume orînduită de Dumnezeu spre a pedepsi pe aceia care n-au voit să fie legaţi de legile Sale. În temniţele pămînteşti, bietul osîndit are cel puţin oarecare libertate de mişcare, de n-ar fi decît înlăuntrul celor patru pereţi a celulei sale sau în curtea întunecoasă a temniţei. Dar în iad nu. Acolo, din pricina mulţimii osîndiţilor, întemniţaţii sînt îngrămădiţi laolaltă în groaznica lor temniţă, ale cărei ziduri se spune că ar avea o grosime de patru mii de leghe ; şi osîndiţii sînt atît de grozav de înlănţuiţi şi de neputincioşi încît, după cum scrie un binecuvîntat sfînt, sfîntul Anselm, în a sa carte a Similitudinilor, nu-s în stare nici să-şi scoată viermele care le roade ochiul.

Ei zac cu întunecime împrejuru-le, pentru că, amintiţi-vă, focul iadului nu dă lumină. După cum, la porunca lui Dumnezeu, flăcările cuptorului babilonian şi-au pierdut dogoarea dar lumina nu, la fel, la porunca lui Dumnezeu, focul iadului, păstrîndu-şi întreagă cumplita arşiţă, arde de-a pururi în întuneric. Într-o necontenită furtună de întuneric, de flăcări negre şi de fum negru de pucioasă arzătoare, sînt îngrămădite unele peste altele trupurile osîndiţilor, fără cea mai mică adiere de aer. Dintre toate pedepsele care s-au abătut asupra ţării Faraonilor, una singură, pedeapsa întunericului, s-a

numit groaznică. Întunericul iadului, menit să dăinuiască nu trei zile ci în vecii vecilor, cum să-l numim atunci ?

Oroarea acestei temniţe strîmte şi întunecate este sporită de groaznica ei duhoare. Toate murdăriile lumii, tot gunoiul şi toate lăturile lumii, ni se spune că se vor scurge acolo ca într-o imensă hazna puturoasă, cînd teribilul pîrjol al zilei de apoi va fi curăţit lumea. Pucioasa, de asemenea, care arde acolo într-o atît de fabuloasă cantitate, umple iadul întreg cu duhoarea ei de neîndurat ; şi trupurile osîndiţilor înşişi răspîndesc un atît de pestilenţial miros încît, după cum spune sfîntul Bonaventura, unul singur dintre ele ar fi de ajuns pentru a infecta lumea întreagă. Chiar şi aerul lumii noastre, acest element pur, începe a duhni şi devine de nerespirat cînd a stat multă vreme închis. Gîndiţi-vă dar ce trebuie să fie duhoarea aerului în iad ! Închipuiţi-vă un cadavru putred şi în descompunere care a zăcut multă vreme în mormînt putrezind şi descompunîndu-se, o masă gelatinoasă de stricăciune lichidă. Închipuiţi-vă un asemenea cadavru dat pradă flăcărilor, înghiţit de focul pucioasei arzînde şi scoţînd din el aburii groşi, înăbuşitori, ai unei descompuneri dezgustătoare, scîrboase. Şi apoi, închipuiţi-vă această duhoare greţoasă înmulţită de un milion şi încă de un milion de ori prin milioanele peste milioane de hoituri fetide învălmăşite în întunericul împuţit — un uriaş putregai uman în descompunere. Închipuiţi-vă

toate acestea și veți avea o idee despre scîrboșenia duhorii iadului.

Dar această duhoare, scîrboasă pe cît e, nu-i totuși cel mai mare dintre chinurile cărora le sînt supuși osîndiții. Tortura focului este cea mai mare dintre acelea la care vreun tiran a supus cîndva pe semenii săi. Puneți-vă o clipă degetul în flacăra lumînării și veți simți tortura focului. Însă focul nostru pămîntean a fost creat de Dumnezeu spre folosul omului, ca să păstreze în el scînteia vieții și să-l ajute în meșteșugurile utile, pe cînd focul iadului e de altă natură și a fost creat de Dumnezeu spre a-l pedepsi pe nepocăitul păcătos. De asemenea, focul nostru pămîntesc se istovește mai curînd sau mai tîrziu, după cum arde mai anevoie sau mai lesne obiectul pe care-l atacă, încît istețimea omenească a izbutit chiar să născocească preparate chimice pentru a-i frîna sau zădărnici acțiunea. Dar piatra de pucioasă care arde în iad e o substanță menită anume să arză în vecii vecilor cu nespusă furie. Mai mult decît atît, focul nostru pămîntean distruge în timp ce arde, încît dăinuiește mai puțin cu cît e mai intens, dar focul iadului are proprietatea de a păstra ceea ce arde, și cu toate că bîntuie cu o violență de neînchipuit, bîntuie de-a pururi.

Și iarăși, focul nostru de pe pămînt, oricît ar fi el de aprig sau de răspîndit, are totdeauna o extindere limitată ; dar iazul de foc din infern este făr' de hotar, fără de țărm și fără de fund. Se povestește că însuși diavolul cînd fu întrebat în această privință de către un anumit oștean,

a fost nevoit a mărturisi că, dacă un munte întreg ar fi azvîrlit în oceanul de foc al iadului, s-ar topi într-o clipită în acel foc precum o bucată de ceară.

Şi acest foc îngrozitor nu va chinui numai pe dinafară trupurile osîndiţilor, ci fiecare dintre acele suflete pierdute va fi un iad în sine, focul cel făr' de hotar bîntuind cu furie chiar şi în măruntaiele sale. O, cît de îngrozitoare este soarta acelor ticăloase fiinţe !

Sîngele le sfîrîie şi le clocoteşte în vine, creierul le arde în ţeastă, inima dogoreşte şi crapă, maţele-s o adunătură roşie, încinsă, de terci arzător, ochii plăpînzi dogoresc asemenea unor bile în topire.

Şi totuşi, toate cîte le-am spus despre tăria şi felul şi nemărginirea acestui foc nu-s nimic pe lîngă intensitatea sa, intensitate ce-o are, fiind unealta aleasă de orînduirea divină pentru pedeapsa sufletului şi a trupului deopotrivă. E un foc care se revarsă de-a dreptul din mînia lui Dumnezeu, lucrînd nu din propria-i putere ci ca unealtă a răzbunării Divine.

După cum apele botezului curăţesc sufletul o dată cu trupul, aşa şi flăcările pedepsitoare chinuie duhul o dată cu carnea. Fiece simţ al cărnii este chinuit şi totodată fiece simţire a sufletului : ochii cu întunecimea de nepătruns, nasul cu duhori puturoase, urechile cu zbierete şi urlete şi blesteme, gustul cu scîrboşenii, putreziciuni de lepră, înăbuşitoare murdării fără de nume, simţul tactil cu ţepuşe şi piroane încinse, cu aprige limbi de flăcări. Şi prin felruri-

tele chipuri ale simţurilor, sufletul nemuritor este torturat pe vecie în însăşi esenţa sa, în mijlocul leghelor peste leghe de văpăi dogoritoare, aprinse-n abis de maiestatea ofensată a Atotputernicului Dumnezeu şi înteţită pînă la furie veşnic dăinuitoare şi veşnic crescîndă, de suflarea mîniei Prea Înaltului Dumnezeu.

Gîndiţi-vă în cele din urmă că tortura acestei temniţe infernale e sporită de însăşi adunarea laolaltă a osîndiţilor. Pe pămînt vecinătatea rea e atît de primejdioasă încît plantele, ca prin instinct, se retrag din preajma a tot ce poate fi ucigător sau păgubitor pentru ele. În iad orice lege e răsturnată — nu există consideraţie pentru familie sau patrie, pentru legături sau relaţii. Osîndiţii urlă şi gem unul către altul, chinul şi furia fiindu-le sporite de prezenţa fiinţelor chinuite şi furioase ca şi dînşii. Orice simţ de umanitate e uitat. Urletele păcătoşilor în suferinţă umplu cele mai îndepărtate unghere ale vastului abis. Gurile osîndiţilor sînt pline de blasfemii împotriva lui Dumnezeu şi de ură pentru semenii lor în suferinţă şi de blesteme împotriva acelor suflete care le-au fost părtaşe într-un păcat. În timpurile de odinioară era obiceiul a se pedepsi paricidul — omul care ridicase mînă ucigătoare împotria părintelui său — lepădîndu-l în adîncurile mării într-un sac în care se bagă un cocoş, o maimuţă şi un şarpe. Scopul celor care rînduiseră această lege, ce pare crudă în timpurile noastre, era de a pedepsi pe criminal prin tovărăşia acestor jivine răufăcătoare şi duşmănoase. Dar ce e furia ace-

lor dobitoace mute față de furia și ura care țîșnește de pe buzele arse și din gîtlejurile dureroase ale osîndiților din iad cînd recunosc în tovarășii lor de suferință pe aceia care i-au ajutat și i-au ispitit întru păcat, pe aceia ale căror vorbe au semănat prima sămînță de gînduri păcătoase și de viață păcătoasă în cugetele lor, pe aceia ale căror îndemnuri necuviincioase i-au dus către păcat, ai căror ochi i-au ispitit și i-au ademenit a părăsi calea virtuții.

Ei se îndreaptă către acei părtași întru păcat și-i mustră amarnic și-i blestemă. Dar rămîn neputincioși și făr' de nădejde ; e prea tîrziu acum pentru pocăință.

Și, în sfîrșit, gîndiți-vă la groaznicul chin pentru acele suflete osîndite, suflete de ispititori cît și de ispitiți, gîndiți-vă la chinul tovărășiei diavolilor. Acești diavoli îi hărțuiesc pe osîndiți în două chipuri : prin prezența lor și prin mustrările lor. Nu ne putem imagina cît sînt de înspăimîntători acești diavoli. Sfînta Caterina din Siena a văzut o dată un diavol și a scris că, decît să-l mai privească o singură clipă pe un asemenea monstru îngrozitor, ar prefera să pășească pînă la sfîrșitul vieții pe un drum de jăratic. Acești diavoli, odinioară îngeri frumoși, au devenit la fel de respingători și de hîzi pe cît erau odinioară de frumoși. Ei batjocoresc și suduie bietele suflete pe care le-au tîrît în distrugere. Ei, demonii odioși, în infern sînt prefăcuți în glasurile conștiinței ; „De ce ai păcătuit ? De ce ți-ai plecat urechile la ispitele unor prieteni ? De ce te-ai abătut de la

obiceiurile tale pioase şi de la faptele tale bune ? De ce n-ai ocolit cu stăruinţă prilejurile de a păcătui ? de ce n-ai părăsit pe acel tovarăş ticălos ? de ce nu te-ai lăsat de acel nărav dezmăţat, de aceea deprindere necurată ? De ce nu ai ascultat sfaturile duhovnicului tău ? Chiar şi după ce ai căzut întîia ori a doua ori a treia, a patra sau şi a suta oară, de ce nu te-ai căit de ticăloşiile tale şi nu te-ai întors către Dumnezeu care nu-ţi aştepta decît pocăinţa pentru a te izbăvi de păcate ? Acum, timpul pentru pocăinţă a trecut. Este timp, a fost timp, dar timp nu va mai fi ! A fost timp pentru a păcătui pe ascuns, pentru a te lăsa în voia trăndăviei şi a trufiei, pentru a jindui cele neîngăduite, pentru a te supune imboldurilor firii tale celei mai josnice, pentru a trăi ca dobitoacele cîmpului, ba mai ticălos decît dobitoacele cîmpului — căci ele cel puţin, nu-s decît nişte brute şi n-au judecată care să le călăuzească — timp a fost dar timp nu va mai fi. Dumnezeu ţi-a vorbit cu atîtea şi atîtea glasuri, dar tu n-ai vrut să-l auzi. N-ai vrut să zdrobeşti în inima ta acea trufie şi acea mînie, n-ai vrut să înapoiezi acele bunuri dobîndite pe nedrept, n-ai vrut să asculţi de legile sfintei tale biserici, nici să-ţi împlineşti îndatoririle religioase, n-ai vrut să te îndepărtezi de acei tovarăşi nelegiuiţi, n-ai vrut să ocoleşti acele ispite primejdioase". Iată vorbele rostite de acei călăi diavoleşti, vorbe de ocară şi de mustrare, de ură şi de scîrbă. De scîrbă, da ! Căci pînă şi ei, chiar şi ei, diavolii, atunci cînd căzură în păcat, căzură în-

tr-un păcat ce singur se potrivea cu firile lor îngereşti : răzvrătirea cugetului ; şi pînă şi ei, chiar ei, demonii murdari, trebuie să-şi întoarcă privirile revoltaţi şi scîrbiţi cînd văd acele păcate inexprimabile prin care omul decăzut insultă şi pîngăreşte lăcaşul sfînt al Sfîntului Duh, pîngărindu-se şi spurcîndu-se pe sine.

— O, dragii mei mici fraţi întru Hristos, nicicînd să nu ne fie dat a auzi acele vorbe ! Nicicînd să nu ne fie dat, zic ! În ziua de apoi a groaznicei judecăţi mă rog fierbinte lui Dumnezeu ca niciun singur suflet din cele adunate astăzi în această capelă să nu se afle printre acele nenorocite făpturi cărora Înaltul Judecător le va porunci să se depărteze pe vecie din ochii Săi, ca niciunul dintre voi să nu auză vreodată răsunîndu-i în urechi groaznica sentinţă de lepădare : *Duceţi-vă de la mine, blestemaţilor, duceţi-vă în focul veşnic, pregătit pentru diavol şi îngerii săi !*

Se îndreptă spre ieşire printr-o latură a capelei ; picioarele îi tremurau şi prin pielea craniului îi treceau fiori de parcă ar fi atins-o degete de strigoi. Sui casa scării şi trecu în coridor. De-a lungul pereţilor pardesiele şi impermeabilele spînzurau ca nişte răufăcători în ştreang, fără cap, pleoştite şi picurînd. Şi la fiece pas el se înfricoşa că murise, că sufletul îi fusese smuls din teaca trupului, că era azvîrlit cu capul înainte prin spaţiu.

Cînd vru să se aşeze, picioarele nu dădeau de podea ; se lăsă greoi în pupitru, deschise la în-

tîmplare o carte și se uită prin ea. Fiecare cuvînt pentru el ! Era adevărat. Dumnezeu era atotputernic. Dumnezeu îl putea chema și acum, îl putea chema pe cînd ședea în pupitrul lui și mai înainte ca el să aibă timp să-și dea seama de chemare. Dumnezeu îl chemase. Da ? Cum ? Da ? Carnea i se chircea simțind apropierea lacomelor limbi de foc, i se usca simțind în juru-i vîrtejul de aer înăbușitor. Murise. Da. Era pe cale de a fi judecat. Un val de foc i se năpustea prin trup, cel dintîi. Încă unul. Creierul începea să-i dogorească. Iarăși. Creierul îi sfîrîia și-i clocotea în vasul crăpat al țestei. Îi țîșneau flăcări din țeastă, ca o corolă, țipînd asemenea unor glasuri :

— Iadul ! Iadul ! Iadul ! Iadul ! Iadul !

Glasuri vorbeau lîngă el :

— Despre iad.

— Cred că vi l-a băgat bine în cap.

— Și încă cum ! Ne-a făcut o frică turbată.

— Asta vă trebuie vouă — și cît mai multă — ca să vă pună pe lucru.

Se rezemă înapoi în pupitru, sleit. Nu murise. Dumnezeu încă îl mai crutase. Era încă în lumea binecunoscută a școlii. Domnul Tate și Vincent Heron stăteau de vorbă lîngă fereastră, glumeau, se uitau la ploaia rece, își mișcau capetele.

— Mi-ar plăcea să se însenineze. Aranjasem cu niște colegi o tură cu bicicletele ; spre Malahide. Dar cred că te scufunzi în noroi pînă la genunchi acum.

— Poate se înseninează, *sir*.

Glasurile pe care le cunoștea atît de bine, cuvintele obișnuite, liniștea clasei cînd glasurile

tăcură şi tăcerea se umplu de-un zgomot ca de vite păscînd domol, pe cînd băieţii îşi mestecau calmi gustarea de dimineaţă — toate astea îi alinau sufletul rănit.

Încă mai era timp. O, Fecioară Maria, liman al păcătoşilor, roagă-te pentru el! O, Fecioară Curată, scapă-l din prăpastia morţii!...

Lecţia de engleză începu prin ascultarea la istorie. Personaje regale, favoriţi, intriganţi, episcopi, treceau unul după altul, ca nişte fantome mute îndărătul vălului numelor lor. Cu toţii muriseră: cu toţii fuseseră judecaţi. Ce-i folosea omului să dobîndească lumea întreagă dacă-şi pierdea sufletul? În sfîrşit înţelesese: şi viaţa omenească se aşternea în juru-i, cîmpie paşnică pe care oamenii, asemenea furnicilor, trudeau înfrăţiţi, morţii lor dormind sub movile liniştite. Îl atinse cotul colegului său şi-şi simţi inima mişcată — iar cînd vorbi, răspunzînd la o întrebare a profesorului, îşi auzi glasul plin de calmul umilinţei şi al pocăinţei.

Sufletul i se cufundă şi mai adînc în adîncuri de paşnică pocăinţă, nemaiputînd îndura chinul spaimei şi pe cînd se cufunda, susura o rugăciune. O, da, încă va mai fi cruţat; se va căi în inima lui şi va fi iertat; şi atunci cei de sus, cei din cer, or să vadă ce va face el pentru a-şi răscumpăra trecutul; o viaţă întreagă, fiece ceas din viaţă. Doar răbdare să aibă, să-l lase.

— Tot, Dumnezeule! Tot, tot!

Un mesajer veni pînă la uşă spre a spune că în capelă se primeau spovedanii. Patru băieţi

ieşiră din clasă şi-i auzea pe alţii trecînd prin coridor. Un fior rece îi suflă prin inimă, nu mai puternic ca o adiere de vînt ; şi totuşi, ascultînd şi suferind în tăcere, părea că şi-ar fi pus urechea lîngă muşchiul inimii, simţindu-l aproape şi înfricoşat, ascultîndu-i pîlpîitul ventriculelor.

Nici o scăpare. Trebuia să se spovedească, să rostească în cuvinte ceea ce făcuse şi gîndise, păcat după păcat. Cum ? Cum ?

— Părinte, am...

Gîndul la confesiune i se strecura ca un pumnal rece în carnea-i vie. Dar nu aici în capela colegiului ! Are să mărturisească tot, fiece păcat cu gîndul şi cu fapta, deschis ; dar nu aici printre colegii lui de şcoală ! Departe de aici în vreun loc întunecos îşi va rosti în murmur ruşinea ; şi îl implora cu umilinţă pe Dumnezeu să nu se supere pe el că nu cuteza a se spovedi în capela colegiului, şi în desăvîrşită smerenie a cugetului implora în tăcere inimile băieţilor din juru-i să-l ierte.

Timpul se scurse. Şedea iarăşi în banca din faţă a capelei. Afară lumina zilei se şi micşora — şi strecurîndu-se tot mai slab printre storurile roşii mohorîte, se părea că asfinţeşte soarele zilei de apoi şi că toate sufletele erau chemate la adunare spre a fi judecate.

— *„Lepădat sînt din faţa ochilor Tăi :* aceste cuvinte, dragii mei mici fraţi întru Hristos, sînt din Cartea Psalmilor, psalmul treizeci, versul douăzeci şi trei. În numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh. Amin.

Predicatorul începu să vorbească pe un ton liniştit, prietenos. Faţa îi era blajină ; îşi împreună uşurel degetele ambelor mîini, alcătuind o colivie fragilă.

— În dimineaţa aceasta ne-am străduit, în meditaţia noastră asupra infernului, să facem ceea ce sfîntul nostru patron numeşte în cartea sa de exerciţii spirituale [1], compunerea locului. Ne-am străduit, adică, să imaginăm cu simţurile minţii, în închipuirea noastră, caracterul material al acelui loc groaznic şi al chinurilor fizice pe care toţi cei ce se află în iad le îndură. În seara aceasta vom considera cîteva clipe natura chinurilor morale din infern.

Păcatul, amintiţi-vă, este o dublă monstruozitate. Este o ticăloasă consimţire la imboldirile firii noastre corupte către instincte josnice, către ceea ce-i grosolan şi bestial ; şi e totodată un refuz de a asculta sfatul naturii noastre mai înalte, o îndepărtare de tot ce avem curat şi sfînt, de însuşi Sfîntul Dumnezeu. Din această pricină păcatul de moarte este pedepsit în iad cu două feluri de pedepse : cu pedeapsa fizică şi cu pedeapsa morală.

Or, dintre toate aceste dureri morale cu mult cea mai mare este durerea despărţirii, a pierderii — atît de mare într-adevăr încît în ea însăşi este o tortură mai mare decît toate celelalte. Sfîntul Toma, cel mai mare învăţat al bisericii, „angelicul învăţat“ cum e numit, spune că cea mai mare osîndă constă în aceasta, că în-

[1] *„Îndreptar de exerciţii spirituale“* lucrare de căpetenie a lui Ignaţiu de Loyola. (n. tr.)

ţelegerea omului este cu desăvîrşire lipsită de lumină divină, iar dragostea sa cu tenacitate îndepărtată de la bunătatea lui Dumnezeu. Dumnezeu, amintiţi-vă, este o fiinţă nesfîrşit de bună, şi de aceea pierderea unei asemenea fiinţe este fireşte o pierdere nesfîrşit de dureroasă. În viaţa aceasta nu avem o noţiune destul de limpede despre ce trebuie să însemne o asemenea pierdere, însă osîndiţii din iad, spre şi mai marea lor osîndă, înţeleg pe deplin ceea ce au pierdut şi înţeleg că singuri şi pentru totdeauna şi-au pricinuit această pierdere, prin păcatele lor.

În chiar clipa morţii, cătuşele trupului se sparg şi sufletul zboară către Dumnezeu ca înspre centrul existenţei sale. Amintiţi-vă, dragii mei copii, sufletele voastre jinduiesc a se afla în preajma lui Dumnezeu. De la Dumnezeu venim, prin Dumnezeu trăim, lui Dumnezeu îi aparţinem ; ai Lui sîntem, inalienabil ai Lui.

Dumnezeu iubeşte cu dumnezeiască iubire fiece suflet omenesc şi fiece suflet omenesc trăieşte în această iubire. Cum ar putea fi altfel ? Fiece suflare ce o tragem în piept, fiece gînd al creierului nostru, fiece clipă a vieţii purcede din bunătatea neistovită a lui Dumnezeu.

Şi dacă este o durere pentru mamă a fi despărţită de copilul ei, pentru bărbat a fi surghiunit de la vatra şi din ţara sa, pentru prieten a fi despărţit de prieten, o, gîndiţi-vă ce crîncenă durere trebuie să fie pentru bietul suflet a fi zvîrlit cu dispreţ departe de cel mai bun şi mai plin de iubire Creator, Care l-a chemat la exis-

tență pe acel suflet din neant și l-a sprijinit în viață și l-a iubit cu nemăsurată iubire. Aceasta, așa dar, a fi despărțit pe vecie de cel mai prețios bun al său, de Dumnezeu, și a simți chinul acestei despărțiri știind foarte bine că e de nestrămutat — aceasta este tortura cea mai mare pe care sufletul creat de Dumnezeu e în stare s-o îndure, *poena damni*, durerea pierderii.

Cea de a doua durere care va sfîșia sufletele osîndiților în infern este durerea conștiinței. Precum în trupurile moarte putreziciunea zămislește viermi, aidoma și în sufletele celor lepădați se naște din putreziciunea păcatului o necurmată remușcare, boldul conștiinței, „viermele cu triplă mușcătură" cum îl numește Papa Inocent al Treilea. Cea dintîi mușcătură a acestui vierme va fi amintirea plăcerilor trecute. O, ce amintire groaznică fi-va aceasta! În iazul flăcărilor atotînghițitoare regele cel trufaș își va aminti fala curții sale, omul cel învățat dar ticălos bibliotecile lui și uneltele sale de cercetare, iubitorul de plăceri artistice marmurile și tablourile și celelalte comori de artă ce a stăpînit, cel care se înfrupta cu încîntare din plăcerile mesei își va aminti ospățurile lui somptuoase, bucatele pregătite cu atîta rafinament, vinurile sale alese, avarul maldărele de aur ce le-a fost strîns, tîlharul averea dobîndită pe căi ticăloase, ucigașii iuți la mînie răzbunători și nemiloși își vor aminti faptele sîngeroase și cumplite la care s-au dedat, cei ce-au dus o viață impură și adulteră plăcerile inexprimabile și murdare pe care le-au gustat cu încîntare. Ei își vor aminti toate

acestea și se vor detesta pe sine și păcatele lor. Căci nespus de jalnice vor părea toate aceste plăceri sufletului osîndit a pătimi în focul iadului, veacuri peste veacuri. Cum vor fierbe și vor turba de mînie la gîndul că au pierdut fericirea cerească pentru noroiul lumii, pentru niște bucăți de metal, pentru onoruri vane, pentru tihne trupești, pentru o gîdilare a nervilor. Se vor căi cu adevărat — și aceasta-i a doua mușcătură a viermelui conștiinței, o tîrzie și nerodnică părere de rău pentru păcatele săvîrșite. Justiția divină vrea cu tot dinadinsul ca înțelegerea acestor bieți păcătoși să fie necontenit ațintită asupra păcatelor de care s-au făcut vinovați — și mai mult decît atît, după cum arată sfîntul Augustin, Dumnezeu le va împărtăși propria-I cunoaștere a păcatului, încît păcatul le va apare în toată răutatea lui groaznică, precum apare în ochii lui Dumnezeu Însuși. Ei își vor vedea păcatele în toată hidoșenia lor și se vor căi — dar va fi prea tîrziu și atunci vor plînge asupra bunelor prilejuri pe care le-au trecut cu vederea. Aceasta e mușcătura de pe urmă și cea mai adîncă și mai cumplită a viermelui conștiinței. Conștiința are să spună : „ai avut timp și prilej pentru a te căi și nu ai voit. Ai fost crescut în religie de către părinții tăi. Ai avut întru ajutorul tău sfintele taine și harul și indulgențele bisericii. L-ai avut pe slujitorul Domnului, preotul, să-ți vestească cuvîntul lui Dumnezeu, să te cheme înapoi cînd te rătăciseși, să te ierte de păcate, oricîte ar fi fost, orișicît de respingătoare, doar de te-ai fi spovedit și

te-ai fi căit. N-ai vrut. I-ai înfruntat pe slujitorii sfintei religii, ai întors spatele confesionalului, te-ai înglodat tot mai adînc în mlaştina păcatului. Dumnezeu te-a chemat, te-a mustrat cu ameninţări, te-a rugat stăruitor să te înapoiezi la El. O, ce ruşine, ce jale ! Cîrmuitorul universului te ruga cu stăruinţă pe tine, făptură de lut, să-L iubeşti pe El care te-a făcut şi să-l respecţi legea. Nu. Tu n-ai vrut. Şi acum, chiar de-ar fi să scalzi tot iadul cu lacrimile tale, dacă ai mai putea plînge, tot acel lac de lacrimi pocăite nu ţi-ar dobîndi ce ţi-ar fi dobîndit în timpul vieţii tale trecătoare o singură lacrimă vărsată întru sinceră căinţă. Implori acum o clipă de viaţă pămîntească în care să te poţi căi : în van. Timpul acela a trecut pe vecie."

Iată cele trei bolduri ale conştiinţei, ale viperei ce-i roade în miezul inimii pe osîndiţii din iad, încît plini de infernală furie ei se blestemă pe sine pentru nebunia lor şi-i blestemă pe tovarăşii cei răi care i-au dus la asemenea năruire şi-i blestemă pe diavolii care i-au ispitit în viaţă şi care acum îi batjocoresc pe vecie, şi ocărăsc şi blestemă pînă şi Fiinţa Supremă a cărei bunătate şi răbdare au dispreţuit-o şi au luat-o în deşert, dar a cărei dreptate şi putere n-o pot ocoli.

Următoarea suferinţă morală căreia sînt supuşi osîndiţii este aceea a întinderii chinului. Omul, în viaţa sa pămîntească, deşi e în stare a suferi multe rele, nu e în stare a le suferi pe toate o dată, întrucît un rău îl potoleşte şi îl combate pe un altul, după cum adesea un venin

lucrează împotriva altuia. În iad, dimpotrivă, o tortură în loc de a combate pe alta, îi sporește puterea, și mai mult decît atît : puterile lăuntrice fiind mai desăvîrșite ca simțurile din afară, sînt și mai apte de-a suferi. Aidoma cum fiecare dintre simțuri este torturat cu un anume supliciu potrivit, tot astfel și fiecare însușire spirituală : închipuirea cu imagini oribile, puterea de simțire cu dorință și furie pe rînd, mintea și înțelegerea cu o întunecare lăuntrică mai teribilă chiar decît întunericul exterior care domnește în acea groaznică temniță. Răutatea, oricît de neputincioasă, care stăpînește aceste suflete diavolești, e o suferință de o nemărginită întindere, de o durată fără limită, o groaznică stare de ticăloșie pe care cu greu ne-o putem închipui, dacă nu ținem seama de monstruozitatea păcatului și de ura ce i-o inspiră lui Dumnezeu.

În contradicție cu această suferință prin întindere și totuși coexistînd cu ea, e durerea prin intensitate. Iadul este centrul tuturor suferințelor și după cum știți, toate cele sînt mai intense în centrul lor decît în punctele lor mai îndepărtate. Nu se află antidoturi sau leacuri de niciun fel care să domolească sau să aline cîtuși de puțin suferințele din iad. Ba dimpotrivă lucrurile bune în sinea lor devin rele în iad. Tovărășia celorlalți, în alte părți izvor de alinare pentru cel mîhnit, aci va fi o tortură necontenită, cunoașterea atît de rîvnită drept cel dintîi bun al minții, aci va fi și mai urîtă decît neștiința ; lumina după care atîta jinduiește orișice ființă,

de la stăpînul creaţiunii pînă la cea mai umilă buruiană a pădurii, va fi intens detestată. În viaţa aceasta de pe pămînt durerile noastre sau nu-s foarte îndelungi sau nu-s foarte mari, pentru că natura fie că le învinge prin deprindere, fie că le pune capăt năruindu-se sub greutatea lor. Dar în iad chinurile nu pot fi învinse prin deprindere, căci fiind de o groaznică intensitate sînt totodată de o diversitate necontenită, fiecare suferinţă, am putea spune, luînd foc de la cealaltă şi totodată aţîţînd în cea care a aprins-o o flacără şi mai aprigă. Şi nici nu poate scăpa natura de aceste chinuri intense şi felurite sucombîndu-le, căci sufletul este susţinut şi menţinut în rău, pentru ca suferinţa să-i fie mai mare. Nemărginită întindere a chinului, intensitate de necrezut a suferinţei, felurime necontenită a torturii — asta vrea maiestatea divină, atît de grav insultată de către păcătoşi ; asta pretinde sfinţenia cerului, trecută cu vederea şi înlăturată de dragul plăcerilor josnice şi vicioase ale cărnii corupte ; asta cere imperios sîngele vărsat de mielul nevinovat al lui Dumnezeu, pentru mîntuirea păcătoşilor, şi călcat în picioare de către cei mai ticăloşi dintre ticăloşi.

Ultimul chin care pune vîrf tuturor chinurilor acelui loc îngrozitor este veşnicia iadului. Veşnicie ! O, vorbă cumplită, înfiorătoare ! Veşnicie ! Care cuget omenesc o poate înţelege ? Şi nu uitaţi, e o veşnicie de durere. Chiar dacă suferinţele din iad nu ar fi atît de îngrozitoare pe cît sînt, încă ar deveni nesfîrşite, menite a dăinui necontenit. Dar dăinuind veşnic, sînt

totodată precum știți, intolerabil de intense, insuportabil de răspîndite. Să înduri veșnic chiar și înțepătura unei insecte ar fi un chin îngrozitor. Ce trebuie să fie, atunci, să înduri multiplele chinuri ale infernului pe vecie ? Pe vecie ! Pe toată veșnicia ! Nu un an sau un veac, ci pe vecie. Încercați să vă închipuiți groaznicul înțeles al acestui lucru. Ați văzut adesea nisipul pe țărmul mării. Cît sînt de mărunte subțirele-i fire ! Și din cît de multe asemenea fire subțiri și mărunte e alcătuită mica mînă de nisip ce-o înșfacă în joaca lui copilul. Închipuiți-vă acum un munte din acest nisip, înalt de un milion de mile, ridicîndu-se din pămînt pînă la cele mai înalte înălțimi ale cerurilor și lat de un milion de mile, întinzîndu-se pînă în spațiul cel mai îndepărtat și gros de un milion de mile, și închipuiți-vă o asemenea masă enormă de fărîme de nisip înmulțite cu cîte frunze are pădurea, cîte picături de apă vastul ocean, cîte pene au păsările, cîți solzi peștii, cîți peri dobitoacele, cîți atomi nemăsuratul cuprins al aerului — și închipuiți-vă că la sfîrșitul fiecărui milion de ani o pasăre micuță ar veni la acel munte și ar ciuguli din el un fir subțire de nisip și l-ar duce în ciocul ei. Cîte milioane și milioane de secole ar trebui să treacă pînă ca această pasăre să scoată și să ia cu sine măcar și un picior pătrat din acel munte, cîți eoni [1] peste eoni de veacuri pînă să scoată tot nisipul din acel munte ?...

[1] eon — o eră a universului, perioadă incomensurabilă, eternitate. (n. tr.)

Şi totuşi, după trecerea acelei imense perioade de timp nici o clipă a veşniciei nu s-ar putea spune că va fi trecut. După trecerea tuturor acelor bilioane şi trilioane de ani, veşnicia abia ar fi început. Şi dacă acel munte iarăşi s-ar înălţa după ce va fi fost scos în întregime de la locu-i, şi dacă pasărea iarăşi ar veni şi l-ar scoate iarăşi de la locu-i, grăunte cu grăunte, şi dacă tot astfel s-ar înălţa şi s-ar istovi de atîtea ori cîte stele-s pe cer, cîţi atomi în aer, cîte picături de apă în mare, cîte frunze-n copaci, cîte pene pe păsări, cîţi solzi au toţi peştii, cîţi peri toate animalele, la capătul tuturor acestor nenumărate înălţări şi istoviri ale acelui munte nemăsurat de vast, nici o singură clipă a veşniciei nu s-ar putea spune că va fi trecut chiar şi atunci, la sfîrşitul unei asemenea perioade, după acea infinită întindere de timp a cărei simplă evocare ne ameţeşte mintea, veşnicia de abia ar fi început.

Unui prea fericit sfînt (cred că a fost chiar unul dintre părinţii ordinului nostru) îi fu cîndva îngăduită o viziune a infernului. I se părea că stă în mijlocul unei săli mari, întunecată şi tăcută în afară de ticăitul unui orologiu mare. Ticăitul nu contenea o clipă şi i se părea acelui sfînt că ticăitul suna asemenea unei necontenite repetări a cuvintelor : mereu, nicicînd, — mereu, nicicînd. Mereu în iad, nicicînd în cer ; mereu alungat din faţa lui Dumnezeu, nicicînd bucurîndu-te de prea fericita viziune ; mereu devorat de flăcări, ros de insecte scîrboase, străpuns de cuie înroşite în foc, nicicînd iertat

de aceste chinuri ; mereu să te mustre conștiința, să te facă să turbezi amintirea, nicicînd să nu scapi ; mereu să blestemi și să ocărăști pe scîrnavii diavoli ce se bucură vrăjmășește de mizeria celor amăgiți de dînșii, nicicînd să nu vezi mijind veșmintele strălucitoare ale preafericitelor duhuri ; mereu să strigi din prăpastia de foc către Dumnezeu, implorînd o clipă, o singură clipă de răgaz în aceste suferințe cumplite, nicicînd să nu dobîndești, nici timp de o clipă, iertarea lui Dumnezeu ; mereu să suferi, nicicînd să te bucuri ; mereu osîndit, nicicînd mîntuit ; mereu, nicicînd ; mereu nicicînd. O, ce pedeapsă îngrozitoare ! O veșnicie de chin nesfîrșit, de nesfîrșită tortură trupească și sufletească, fără o rază de nădejde, fără o clipă de încetare ; o veșnicie de chin de-o intensitate nelimitată, de tortură nesfîrșit de diversă, de chin care întreține veșnic ceea ce veșnic devoră, de groază care sfîșie sufletul în timp ce distruge carnea, o veșnicie din care fiece clipă în sine e o veșnicie de suferință. Aceasta-i pedeapsa îngrozitoare dată celor ce mor în păcat de moarte, de către un Dumnezeu atotputernic și drept.

Da, un Dumnezeu drept ! Oamenii, raționînd totdeauna ca oameni ce sînt, se miră ca Dumnezeu să orînduiască pedeapsă veșnică și infinită în flăcările iadului pentru un singur păcat grav. Ei raționează astfel pentru că, orbiți de grosolana amăgire a cărnii și de întunecimea

priceperii omenești nu-s în stare să înțeleagă odioasa ticăloșie a păcatului de moarte. Raționează astfel pentru că nu-s în stare să priceapă că măcar și păcatul venial[1] este de o natură atît de mîrșavă și odioasă încît chiar dacă atotputernicul Creator ar putea pune capăt la toate relele și nenorocirile din lume : la boli, la jafuri, la crime, la moarte, la ucideri, cu condiția să lase nepedepsit un singur păcat venial, — o minciună, o privire mînioasă, o clipă de trîndăvie voită — El, marele, atotputernicul Dumnezeu, n-ar putea proceda astfel, deoarece păcatul, fie cu gîndul, fie cu fapta, este o încălcare a legii Sale și Dumnezeu n-ar fi Dumnezeu de n-ar pedepsi pe cel ce-I calcă legea.

Un păcat, o clipă de orgoliu răzvrătit al cugetului l-a făcut pe Lucifer să cadă din fala sa împreună cu a treia parte din cohorta îngerilor. Un păcat, o clipă de nebunie și de slăbiciune, i-a alungat pe Adam și Eva din grădina Edenului și a adus mortea și suferința pe pămînt. Pentru a răscumpăra urmările acelui păcat, unicul Fiu al lui Dumnezeu a coborît pe pămînt, a trăit și a suferit moartea cea mai dureroasă, spînzurînd trei ore pe cruce.

O, dragii mei mici frați întru Isus Hristos, jigni-vom așa dară pe acest bun Mîntuitor și stîrni-vom mînia Sa ? Călca-vom din nou în picioare acest trup sfîșiat și schingiuit ? Scuipa-vom acest obraz atît de plin de durere și de iubire ?

[1] „Păcat venial" — de la latinescul *venia*-indulgență, iertare ; păcat ce poate fi iertat, care are o scuză. (n. tr.).

Batjocori-vom şi noi asemenea iudeilor cruzi şi soldaţilor brutali pe-acest Mîntuitor blînd şi milostiv care de dragul nostru a călcat singur strugurii amari ai durerilor? Fiecare cuvînt păcătos e o rană în carnea Sa vie. Fiecare faptă păcătoasă e un spin ce-I străpunge fruntea. Fiecare gînd necurat căruia îi cedăm cu bună ştiinţă este o lancie ascuţită care sfredeleşte acea inimă sfîntă şi curată. Nu, nu! Nu e cu putinţă ca o fiinţă umană să facă ceea ce jigneşte atît de adînc maiestatea divină, ceea ce-i pedepsit cu o veşnicie de chinuri, ceea ce-L răstigneşte din nou pe Fiul lui Dumnezeu şi-L batjocoreşte.

Mă rog Domnului ca bietele mele cuvinte să fi izbutit astăzi a păstra în cuvioşie pe cei ce au harul lui Dumnezeu, a întări pe cei şovăielnici, a aduce înapoi către harul lui Dumnezeu pe bietul suflet rătăcit, de s-ar afla vre-un asemenea suflet printre voi. Mă rog Domnului, şi rugaţi-vă şi voi o dată cu mine, ca să ne pocăim din toată inima. Vă voi cere acum, tuturor, să repetaţi după mine actul de contriţie [1] îngenunchiind aci în această umilă capelă, în prezenţa lui Dumnezeu. El e aci în tabernaclu, arzînd de dragoste pentru omenire, gata să-i mîngîie pe cei mîhniţi. Nu vă fie teamă. Oricît de multe şi oricît de respingătoare v-ar fi păcatele, e deajuns să vă pocăiţi şi vă vor fi iertate. Să nu vă oprească nici o sfială pămîntească. Dumnezeu este încă Domnul milostiv care nu voieşte

[1] Pocăinţă, adîncă părere de rău pentru păcate. (n. tr.)

moartea veşnică a păcătosului, ci aducerea lui la calea cea bună şi la viaţă.

El vă cheamă la Dînsul. Ai Lui sînteţi. V-a adus pe lume din neant. El v-a iubit cum numai un Dumnezeu poate iubi. Braţele Sale sînt deschise pentru a vă primi, chiar dacă aţi păcătuit împotriva Sa. Vino la El, sărman păcătos ce rătăceşti cu inima plină de zădărnicie ! Acum e timpul cînd poţi fi primit. Acum e ceasul.

Preotul se ridică şi, întorcîndu-se către altar, îngenunche pe treapta dinaintea tabernacolului în semiîntunericul ce se lăsase. Aşteptă pînă toţi din capelă îngenunchează şi cel mai mic zgomot se stinse. Apoi înălţă capul şi recită cu fervoare actul de contriţie, frază cu frază. Băieţii îi răspundeau frază cu frază. Stephen, cu limba încleiată de cerul gurii, îşi înclinase capul şi se ruga cu inima.

— *O, Dumnezeul meu !*
— *O, Dumnezeul meu !*
— *Mă căiesc din inimă*
— *Mă căiesc din inimă*
— *de a Te fi jignit*
— *de a Te fi jignit*
— *şi îmi urăsc păcatele*
— *şi îmi urăsc păcatele*
— *mai mult decît orice alt rău*
— *mai mult decît orice alt rău*
— *pentru că ele Te scîrbesc pe Tine*
— *pentru că ele Te scîrbesc pe Tine*
— *Carele eşti atîta de vrednic*
— *Carele eşti atîta de vrednic*

— de toată dragostea mea
— de toată dragostea mea
— şi voiesc a mă strădui cu hotărîre
— şi voiesc a mă strădui cu hotărîre
— ca ajutat de sfîntul Tău har
— ca ajutat de sfîntul Tău har
— să nu Te mai jignesc niciodată
— să nu Te mai jignesc niciodată
— şi să-mi îndrept viaţa
— şi să-mi îndrept viaţa.

După masă, se urcă în odaia lui ca să fie singur cu sufletul său, şi la fiece pas sufletul său părea să suspine, şi la fiece pas sufletul său urca laolaltă cu picioarele sale, printr-un ţinut de tenebre vîscoase, suspinînd în urcuş.

Se opri pe palier în faţa uşii, apoi, apucînd mînerul de porţelan, deschise uşa repede. Aşteptă înspăimîntat, cu sufletul pierit, rugîndu-se în tăcere ca moartea să nu-i atingă fruntea pe cînd trecea pragul, ca diavolii care pîndesc în întuneric să nu dobîndească putere asupră-i. Tot mai aştepta în prag, ca la intrarea unei peşteri întunecate. Erau chipuri acolo ; ochi ce aşteptau şi pîndeau.

...Ştiam foarte bine fireşte că deşi trebuia totul să iasă la lumină îi va fi destul de greu să se străduiască să încerce să se silească să încerce să se străduiască să-şi recunoască singur plenipotenţiarul spiritual aşa că ştiam foarte bine fireşte...

Chipuri murmurînde aşteptau şi pîndeau ; murmur de glasuri umplea bolta întunecată a

peșterii. Era adînc înspăimîntat cu duhul și cu trupul — dar înălțînd capul curajos păși hotărît înăuntrul odăii. Un prag, o odaie, aceeași odaie, aceeași fereastră. Își spuse cu calm că acele cuvinte ce păreau să se înalțe în murmur din întuneric nu aveau niciun sens. Își spuse că nu era decît odaia lui cu ușa deschisă.

Închise ușa și ducîndu-se iute pînă la pat, îngenunche alături de el și-și acoperi fața cu mîinile. Mîinile îi erau reci și jilave și-l dureau mădularele străpunse de fiori reci. Neliniștea trupească și frigul și oboseala năvăliră asupră-i, învălmășindu-i gîndurile. De ce sta îngenuncheat acolo ca un copil făcîndu-și rugăciunea de seară ? Ca să fie singur cu sufletul său, ca să-și întîmpine păcatele față în față, să-și amintească timpul și felul și împrejurările fiecăruia și să plîngă asupră-le. Nu putea plînge. Nu le putea sili să i se înfățișeze în amintire. Nu simțea decît o durere a sufletului și a trupului, — întreaga-i ființă, amintire, voință, înțelegere, carnea-i întreagă năucite și obosite.

Asta era fapta diavolilor : îi risipiseră gîndurile și-i încețoșaseră conștiința, asaltîndu-l la porțile lașului trup corupt de păcat ; și rugîndu-l sfios pe Dumnezeu să-i ierte slăbiciunea, se sui tîrîș în pat și strînse cuverturile în juru-i și-și acoperi iar fața cu mîinile. Păcătuise. Păcătuise atît de profund împotriva cerului și a lui Dumnezeu încît nu era vrednic să fie numit copilul lui Dumnezeu.

Oare putea fi adevărat că el, Stephen Dedalus, făcuse acele lucruri ? Conştiinţa lui suspina drept răspuns. Da, le făcuse, în chip ascuns, murdar, iarăşi şi iarăşi, şi, înăsprit în păcătoasă impenitenţă, cutezase să poarte masca cuvioşiei pînă şi în faţa tabernacolului, cînd sufletul lui era pe dinăuntru un maldăr viu de putreziciune. Cum se face că nu-l trăsnise Dumnezeu ? Leproasa adunătură a păcatelor sale îl încolţea tot mai de-aproape, sufla supră-i, se apleca supră-i din toate părţile. Se strădui să uite de ele rugîndu-se, ghemuindu-şi şi mai strîns mădularele şi încleştîndu-şi pleoapele ; dar simţurile sufletului său nu se lăsau legate şi, cu toate că ţinea ochii strîns închişi, vedea locurile unde păcătuise şi cu toate că urechile îi erau astupate de pături, auzea. Dori cu toată voinţa lui să nu audă şi să nu vadă. Dori pînă prinse a-i tremura tot trupul sub încordarea acestei dorinţe şi pînă ce simţurile sufletului său se învăluiră. Se învăluiră pentru o clipă şi iar se limpeziră. Vedea.

Un cîmp înţesat cu mărăciniş şi scaieţi şi tufe înfoiate de urzici. În tot locul, presărate printre desişurile de bălării ţepoase, zăceau cutii de tinichea scofîlcite şi grămezi şi volute de excremente întărite. O leşinată lumină de mlaştină lupta să se ridice peste toată această scîrnăvie de printre ţepoasele buruieni verzi-cenuşii. O duhoare, leşinată şi tulbure ca şi lumina, unduia leneş spre văzduh din cutiile de tinichea şi din pojghiţele bălegarului stătut.

Erau nişte făpturi în cîmp : una, trei, şase : nişte făpturi se mişcau prin cîmp, încoace şi în-

colo. Făpturi de țapi cu fețe de om, cu frunți încornorate, cu bărbuțe rare ; făpturi de culoarea cenușie a cauciucului. Maliția viciului le sticlea în ochii duri, pe cînd se mișcau încoace și încolo, tîrînd în urmă-le cozile lungi. Un rînjet de răutate crudă le lumina cenușiu fețele bătrîne osoase. Unul își strîngea în jurul coastelor o vestă de flanelă ruptă, un altul se văita monoton, încîlcindu-i-se barba în plasa de mărăciniș. Șoapte stinse le ieșeau de pe buzele uscate pe cînd foșneau șerpuind încoace și încolo printre bălării, tîrîndu-și cozile lungi printre cutiile de tinichea ce țăcăneau. Se mișcau în cercuri tîrîșe, în cercuri tot mai strînse și mai strînse, să-l strîngă, să-l strîngă, și de pe buzele uscate le ieșeau vorbe șoptite și cozile lungi șuierătoare le erau mînjite cu balegă rîncedă și-și ridicau fețele înspăimîntătoare...

— Ajutor !

Aruncă de pe el cuverturile ca nebun, să-și libereze fața și gîtul. Era iadul lui acela. Dumnezeu îi îngăduise să vadă iadul ce-l aștepta pentru păcatele lui : puturos, bestial, malign, un iad al diavolilor lubrici, asemănători țapilor. Pentru el ! Pentru el !

Sări din pat, cu mirosul puturos revărsîndu-i-se prin gîtlej, năvălindu-i în măruntaie, răzvrătindu-i-le. Aer ! Aerul cerului ! Se repezi poticnindu-se spre fereastră, gemînd și mai să leșine de greață. În fața lavaboului îl năpădi o convulsie lăuntrică, și strîngîndu-și sălbatic fruntea rece, vomită abundent în chin cumplit.

După ce criza se istovi merse slăbit pînă la fereastră, ridică rama glisantă și se așeză într-un colț rezemîndu-și cotul de pervaz. Ploaia se trăsese mai departe și printre aburii plutitori de la un punct de lumină la altul orașul țesea în juru-i un mătăsos cocon de pîclă gălbuie. Cerul era calm și ușor luminos și aerul dulce de respirat, ca într-un tufiș scăldat de ploi repezi ; și în mijlocul păcii și luminilor lucitoare și miresmei line el încheie un legămînt cu inima lui.

Se rugă :

— El vru odinioară să vină pe pămînt în slavă cerească dar noi am păcătuit ; și atunci n-a putut veni la noi decît învăluindu-și maiestatea și întunecîndu-și strălucirea, căci El era Dumnezeu. Și a venit în slăbiciune și nu în putere și te-a trimis pe tine, făptură, în locu-I, cu gingășia și cu lumina unei făpturi, potrivit stării noastre. Și acum însuși chipul și înfățișarea ta, maică iubită, ne grăiesc despre Cel Veșnic ; nu asemenea frumuseții pămîntene, primejdioasă de privit, ci ca steaua dimineții care-ți este emblema, strălucitoare și melodioasă, respirînd puritate, vorbind despre cer și insuflînd pace. O, vestitoare a zilei ! O, lumină a pelerinului ! Călăuzește-ne încă precum ai călăuzit. În noaptea cea neagră, prin pustiul întunecat, călăuzește-ne către Domnul nostru Isus, călăuzește-ne către casa noastră.

Ochii îi erau împăienjeniţi de lacrimi. Ridicîndu-şi smerit privirea spre cer, îşi plîngea inocenţa pierdută.

După căderea serii, plecă de acasă şi întîia atingere a aerului jilav şi întunecos, zgomotul uşii cînd se închise îndărătu-i, îi readuseră durerea conştiinţei, alinată de rugăciune şi de lacrimi. Să se spovedească ! Să se spovedească ! Nu era deajuns să-şi aline conştiinţa cu o lacrimă şi cu o rugăciune. Trebuia să îngenuncheze înaintea slujitorului Sfîntului Duh şi să-i spună toate păcatele lui ascunse, cu adevăr şi pocăinţă. Înainte de-a auzi iar scîndura de jos a uşii frecînd pragul cînd se deschidea ca să-l lase să intre, înainte de a revedea masa din bucătărie aşternută pentru cină, va fi îngenuncheat şi se va fi spovedit. Era foarte simplu.

Durerea conştiinţei încetă şi el merse înainte repede prin străzile întunecoase. Erau atîtea lespezi de piatră în trotuarul acestei străzi şi atîtea străzi în acest oraş şi atîtea oraşe în lume. Dar veşnicia nu se sfîrşea niciodată. El se afla în păcat de moarte. Chiar şi o singură dată însemna păcat de moarte. Se putea întîmpla într-o clipă. Dar cum atît de repede ? Cînd vedeai sau ţi se părea că vezi. Ochii văd acel lucru, fără ca mai înainte să fi dorit să-l vadă. Apoi într-o clipă se întîmplă. Dar oare acea parte a trupului înţelege sau cum ? Şarpele, cea mai vicleană jivină a cîmpului. Desigur că înţelege cînd doreşte într-o clipă şi apoi îşi prelungeşte dorinţa clipă după clipă, stăruind în păcat. Simte şi înţelege şi doreşte. Ce lucru oribil ! Cine oare a

creat-o așa, acea parte bestială a trupului capabilă să înțeleagă și să dorească în chip bestial ? Era oare parte din el sau ceva neomenesc mînat de un suflet inferior ? Sufletul lui se îngrețoșa la gîndul acelei existențe care dormita șerpește în el hrănindu-se din măduva tînără a vieții sale și îngrășîndu-se din balele viciului. O, de ce este așa ? De ce ?

Se ghemuia în umbra acelui gînd, umilindu-se în venerație temătoare față de Dumnezeu Care creașe toate cele și pe toți oamenii. Nebunie. Cine putea gîndi un asemenea gînd ? Și ghemuit în negură și ticăloșie, se ruga mut îngerului său păzitor să alunge cu sabia lui demonul care șoptea creierului său.

Șoapta încetă și atunci el știu limpede că propriul lui suflet păcătuise cu gîndul și cu vorba și cu fapta de bună voie prin propriul său trup. Să se spovedească ! Trebuie să se spovedească de fiece păcat. Cum putea rosti cu vorbe către preot ceea ce făcuse ? Trebuie, trebuie. Dar cum putea explica fără să moară de rușine ? Dar cum putuse face asemenea lucruri fără rușine ? Nebun ! Să se spovedească ! O, da, o va face, ca să fie iar liber și curățat de păcate ! Poate că preotul va ști. O, Doamne Dumnezeule !

Mergea mereu înainte prin străzi luminate sărăcăcios, temîndu-se a se opri o clipă ca nu cumva să aibă aerul că dă înapoi de la ceea ce-l aștepta, temîndu-se de-a ajunge la locul către care se îndrepta totuși cu jind. Cît de frumos

trebuie să fie un suflet în starea de har cînd Dumnezeu îl priveşte cu dragoste !

Fete şleampăte şedeau pe marginile trotuarului în faţa unor coşuri. Părul plouat le atîrna în şuviţe lungi pe frunţi. Nu erau plăcute la vedere, cum stăteau aşa cinchite în noroi. Dar sufletele lor erau privite de Dumnezeu : şi dacă sufletele lor se aflau în stare de har, erau strălucitoare la vedere şi Dumnezeu văzîndu-le le iubea.

O istovitoare suflare de umilinţă îi adie rece prin suflet cînd se gîndi cît de căzut era el, cînd simţi că sufletele acelea îi erau mai dragi lui Dumnezeu decît al său. Adierea sufla pe deasupră-i şi trecea către miriadele şi miriadele de alte suflete pe care le lumina harul lui Dumnezeu, cînd mai mult cînd mai puţin, stele cînd mai strălucitoare cînd mai întunecate, susţinute ori căzînd. Şi licărind, sufletele se perindau şi piereau, susţinute sau căzînd, scăldate în suflarea adiindă. Un singur suflet era pierdut, un suflet micuţ : al lui. Mai clipi o dată şi se stinse, uitat, pierdut. Sfîrşitul : negru, rece, gol, pustiu.

Conştiinţa locului îi reveni ca un flux domol peste o vastă întindere de timp neluminat, nesimţit, netrăit. Cadrul sordid se alcătui împrejuru-i : accentele vulgare, flăcările arzătoare ale gazului prin prăvălii, mirosurile de peşte şi de alcooluri şi de rumeguş jilav, bărbaţi şi femei care se mişcau. O femeie bătrînă se pregătea să traverseze strada cu un bidon de pe-

trol în mînă. El se plecă spre ea şi o întrebă unde era prin apropiere o capelă.

— O capelă, *sir* ? Da, *sir*. Capela din Church street.

— Church ?

Ea îşi mută bidonul în mîna cealaltă şi-i arătă direcţia ; şi cum îşi ţinea întinsă mîna dreaptă urît mirositoare şi uscată pe sub ciucurii şalului, el se aplecă şi mai mult spre dînsa, întristat şi alinat de glasul ei.

— Vă mulţumesc.

— Cu toată plăcerea, *sir*.

Lumînările la altarul mare erau stinse dar mireasma de tămîie încă mai plutea prin nava întunecoasă. Nişte lucrători bărboşi, cu feţe pioase, scoteau un baldachin printr-o uşă laterală, sacristanul ajutîndu-le cu gesturi şi vorbe domoale. Cîţiva credincioşi mai zăboveau încă rugîndu-se în faţa unuia dintre altarele laterale sau îngenuncheaţi în bănci în apropierea confesionalelor. El se apropie sfios şi îngenunche în ultima bancă, recunoscător pentru pacea şi liniştea şi umbra înmiresmată a bisericii. Scîndura pe care sta îngenuncheat era îngustă şi uzată şi cei care se aflau în preajmă-i erau umili slujitori ai lui Hristos. Şi Hristos se născuse în sărăcie şi muncise în atelierul unui dulgher, tăind cu fierăstrăul scîndurile şi dîndu-le la rîndea, şi vorbise mai întîi despre împărăţia lui Dumnezeu pescarilor sărmani, învăţîndu-i pe toţi oamenii să fie blînzi şi cu inima smerită.

Își apleca fruntea sprijinind-o în mîini și porunci inimii sale să fie blîndă și smerită pentru ca să poată fi și el asemenea celor care îngenuncheau în preajmă-i și rugăciunea lui să poată fi primită ca și a lor. Se ruga alături de dînșii dar era greu. Sufletul lui era murdărit de păcate și el nu cuteza să ceară iertare cu credința simplă a acelora pe care Isus, după căile tainice ale lui Dumnezeu, îi chemase mai întîi alături de Dînsul, dulgherii, pescarii, oamenii sărmani și simpli, cu îndeletniciri umile, mînuind lemnul copacilor și fasonîndu-l, cîrpindu-și cu răbdare mrejele.

O siluetă înaltă venea de-a lungul sînului lateral al bisericii și penitenții tresăriră ; ridicînd și el repede ochii, văzu o barbă lungă și sură și veșmîntul brun al unui capucin. Preotul pătrunse în boxă și rămase ascuns. Doi penitenți se ridicară și intrară fiecare în cîte o parte a confesionalului. Ușa glisantă fu trasă la loc și murmurul stins al unui glas tulbură liniștea.

Începu să-i murmure sîngele în vine ; murmura ca o cetate plină de păcate, chemată din adîncurile somnului ca să-și audă sentința de condamnare. Cădeau flăcărui de foc și cădeau ușor pulberi de cenușă, lăsîndu-se peste casele oamenilor. Ei tresăreau, trezindu-se din somn, tulburați de aerul încins.

Ușa glisantă fu împinsă îndărăt. Un penitent se ivi din latura boxei. Cealaltă latură fu trasă. O femeie intră liniștită și agilă acolo unde îngenunchease primul penitent. Murmurul stins reîncepu.

Încă mai putea părăsi capela. Putea să se ridice, să pună un picior în fața celuilalt și să iasă încetișor și apoi să fugă, să fugă, să fugă repede prin străzile întunecoase. Încă mai putea scăpa de rușine. De-ar fi fost orice crimă teribilă, numai păcatul ăsta nu! De-ar fi fost un omor! Flăcărui de foc cădeau și-l atingeau pretutindeni : gînduri rușinoase, vorbe rușinoase, fapte rușinoase. Rușinea îl acoperea ca o pulbere de cenușă încinsă, lăsîndu-se într-una asupră-i. Să spună asta în cuvinte! Avea să i se înăbușe sufletul și, neputincios, avea să se stingă.

Ușa glisantă fu împinsă îndărăt. Un penitent se ivi din cealaltă latură a boxei. Ușa fu trasă dincoace. Un penitent intră în locul celui care ieșise. Din boxă se înălța un susur moale de șoapte în norișori aburoși. Era femeia : norișori moi de susur, abur moale de susur, susurînd, dispărînd.

El își bătu pieptul cu pumnul, smerit, în taină, sub ascunzișul rezemătorii pentru mîini. Are să se împace cu semenii și cu Dumnezeu. Are să-și iubească aproapele. Are să-L iubească pe Dumnezeu care l-a creat și care îl iubea. Are să îngenunche și are să se roage alături de alții și are să fie fericit. Dumnezeu își va coborî privirea asupra lui și asupra lor și-i va iubi pe toți.

Era ușor să fii bun. Jugul lui Dumnezeu era dulce și ușor. Ar fi fost mai bine să nu fi păcătuit niciodată, să fi rămas mereu copil, căci Dumnezeu îi iubea pe copilași și-i lăsa să vină

la El. Era cumplit și trist să păcătuiești. Dar Dumnezeu e milostiv cu bieții păcătoși care se căiesc din inimă. Cît de adevărat! Asta-i adevărata bunătate!

Ușa glisantă fu împinsă brusc. Penitentul ieși. Era rîndul lui. Se ridică îngrozit și intră orbește în boxă.

Sosise clipa în cele din urmă. În penumbra liniștită îngenunche și-și ridică ochii către crucifixul alb agățat deasupră-i. Dumnezeu putea să vadă că el se căia. Își va mărturisi toate păcatele. Confesiunea lui va fi lungă. Toți care se aflau în capelă vor ști atunci cît fusese de păcătos. Lasă-i să știe. Era adevărat. Dar Dumnezeu făgăduise că-l va ierta dacă se căiește. El se căia. Își împreună strîns mîinile și le înălță către imaginea albă, rugîndu-se din ochii întunecați, rugîndu-se din tot trupul tremurător, legănîndu-și capul încoace și încolo ca o făptură pierdută, rugîndu-se cu gemete pe buze.

— Îmi pare rău! Îmi pare rău! O, cît îmi pare de rău!

Ușa glisantă clempăni trasă înapoi, îi săltă inima în piept. La grilaj se afla fața unui preot bătrîn, întoarsă dinspre el, sprijinită într-o mînă. El făcu semnul crucii și-l rugă pe preot să-l binecuvînteze căci păcătuise. Apoi, plecîndu-și capul, repetă *Confiteorul*, înspăimîntat. La cuvintele *cea mai vinovată greșeală a mea* se opri, tăindu-i-se răsuflarea.

— Cît timp e de la ultima ta confesiune, copile?

— Mult, părinte.

— O lună, copilul meu ?
— Și mai mult, părinte.
— Șase luni ?
— Opt luni, părinte.
Începuse. Preotul întrebă :
— Și ce-ți amintești de atunci încoace ?
El începu să-și mărturisească păcatele : slujbele la care nu se dusese, rugăciunile pe care nu le făcuse, minciunile.
— Mai e ceva, copilul meu ?
Păcate de mînie, invidie față de alții, lăcomie, vanitate, neascultare.
— Mai e ceva, copilul meu ?
Nu mai avea încotro. Murmură :
— Am... comis păcate de necurățenie, părinte.
Preotul nu întoarse capul.
— Cu tine însuți, copilul meu ?
— Și... cu alte persoane.
— Cu femei, copilul meu ?
— Da, părinte.
— Erau femei măritate, copilul meu ?
Nu știa. Păcatele i se scurgeau de pe buze, i se scurgeau în picuri rușinoși de pe suflet, copseseră și supurau ca o rană, se prelingeau ca o revărsare scîrboasă a viciului. Cele din urmă păcate se scurgeau, ieșind la iveală cu încetul, murdare. Nu mai avea ce spune. Își plecă fruntea copleșit.
Preotul tăcea. Apoi întrebă :
— Cîți ani ai, copilul meu ?
— Șaisprezece, părinte.

Preotul își trecu de cîteva ori mîna peste față. Apoi, sprijinindu-și fruntea într-o mînă, se rezemă de grilaj și tot cu ochii întorși dinspre el, vorbi încet. Glasul îi era obosit și bătrîn.

— Ești foarte tînăr, copilul meu, zise ; dă-mi voie să te rog stăruitor a te lăsa de păcatul acesta. E un păcat groaznic. Omoară trupul și omoară sufletul. E pricina multor crime și nenorociri. Lasă-te de el, copilul meu, pentru numele lui Dumnezeu. Este dezonorant și te face neom. Nu poți ști unde te va duce acest nărav ticălos sau cînd se va întoarce împotriva ta. Atîta timp cît vei comite acest păcat, sărman copil, nu vei prețui nici cîtuși de puțin în ochii lui Dumnezeu. Roagă-te Maicii Domnului să te ajute. Are să te ajute, copilul meu. Roagă-te de Preacurata Fecioară Maria cînd îți trece prin minte acest păcat. Sînt încredințat c-o vei face, nu-i așa ? Te căiești de toate aceste păcate. Sînt încredințat că te căiești. Și-i vei făgădui acum lui Dumnezeu că de te ajută cu sfîntul Său har, nu-l vei mai mînia niciodată prin acest păcat ticălos. Vei face această făgăduială solemnă lui Dumnezeu, nu-i așa ?

— Da, părinte.

Glasul bătrîn și obosit se lăsa ca o ploaie lină pe inima lui tremurîndă. Ce lin și ce trist !

— Așa să faci, bietul meu copil. Diavolul te-a dus pe căi greșite. Gonește-l înapoi în iad cînd te-o mai ispiti să-ți necinstești astfel trupul — gonește duhul mîrșav care-l urăște pe Domnul nostru. Făgăduiește acum că te vei lăsa de acest păcat, de acest păcat nespus de ticălos.

Orbit de lacrimi şi de lumina mizericordiei divine îşi plecă fruntea şi ascultă cuvintele grave de dezlegare şi văzu mîna preotului înălţată asupră-i în semn de iertare.

— Dumnezeu să te binecuvînteze, copile. Roagă-te pentru mine.

Îngenunche ca să-şi spună rugăciunea de penitenţă într-un ungher al navei întunecoase ; şi rugăciunile lui se înălţau către cer din inima lui purificată ca mireasma ce-o avîntă-n înalt o inimă de trandafir alb.

Străzile noroioase erau vesele. Grăbea spre casă, conştient de un har nevăzut care-i străbătea mădularele şi i le făcea sprintene. Oricît de greu i-a fost, o făcuse. Se spovedise şi Dumnezeu îl iertase. Sufletul lui era iarăşi frumos şi sfinţit, sfinţit şi fericit.

Va muri frumos dacă Dumnezeu va voi să moară. Era frumos să trăieşti în har o viaţă de pace şi virtute şi îngăduinţă faţă de ceilalţi.

Şedea lîngă focul din bucătărie, neîndrăznind să vorbească de fericire. Pînă în clipa asta nu ştiuse cît de frumoasă şi paşnică putea fi viaţa. Din pătratul verde de hîrtie prins cu ace în jurul lămpii, se lăsa o umbră dulce. Pe tăblia bufetului sta o farfurie cu cîrnaţi şi un *pudding* alb şi pe raft erau ouă. Stau pregătite pentru gustarea de mîine dimineaţă după împărtăşania în capela colegiului. *Pudding* alb şi ouă şi cîrnaţi şi ceşti de ceai. Ce simplă şi frumoasă era viaţa la urma urmei ! Şi toată viaţa i se aşternea înainte.

Într-un vis adormi. Într-un vis se trezi și văzu că era dimineață. Într-un vis treaz se îndreptă către colegiu prin dimineața liniștită. Toți băieții erau acolo, îngenuncheați la locurile lor. Îngenunche și el printre ei, fericit și sfios. Altarul era acoperit cu maldăre înmiresmate de flori albe și în lumina dimineții palidele flăcări ale lumînărilor printre florile albe erau limpezi și liniștite ca și sufletul său.

Îngenunche în fața altarului laolaltă cu colegii săi de clasă, ținînd între ei pînza de pe altar ca deasupra unei bare vii de mîini. Mîinile îi tremurau și-i tremura sufletul auzind preotul cum trecea cu sfîntul potir de la un băiat la altul.

— *Corpus Domini nostri*[1].

Putea fi adevărat? Sta îngenuncheat acolo făr' de păcat și sfios; și va ține pe limbă ostia și Dumnezeu va intra în trupul său curățit.

— *In vitam eternam. Amen.*[2]

O altă viață! O viață de har și virtute și fericire! Era adevărat. Nu era un vis din care să se trezească. Trecutul trecuse.

— *Corpus Domini nostri.*

Sfîntul potir venise la dînsul.

4

Duminica era dedicată tainei Sfintei Treimi, lunea Sfîntului Duh, marțea Îngerilor Păzitori,

[1] Trupul Domnului nostru (lat.) (n. tr.).
[2] Întru viață veșnică. Amin. (lat.) (n. tr.).

miercurea sfîntului Iosif, joia Prea sfintei Taine de pe Altar, vinerea Patimilor lui Isus, sîmbăta Prea Curatei Fecioare Maria.

În fiece dimineaţă el se sfinţea din nou în prezenţa cîte unei imagini sau taine sfinte. Ziua lui începea cu o eroică dăruire a fiecărei clipe şi fapte şi a fiecărui gînd intenţiilor pontifului suveran şi cu o slujbă matinală. Aerul aspru al zorilor îi ascuţea pietatea fermă ; şi adesea pe cînd sta îngenuncheat în faţa altarului lateral printre puţinii veniţi să se închine, şi cu cartea de rugăciuni plină de file intercalate urmărea murmurul preotului, îşi înălţa o clipă ochii către silueta lui înveşmîntată, stînd în penumbră între cele două lumînări care înfăţişau vechiul şi noul testament, şi-şi închipuia că stă îngenuncheat la o slujbă în catacombe.

Viaţa sa zilnică se împărţea în zone de devoţiune. Prin evocări frecvente şi rugăciuni aduna fără zgîrcenie indulgenţe pentru sufletele din purgatoriu pe sute de zile şi luni şi ani ; totuşi triumful spiritual pe care-l simţea realizînd cu uşurinţă atîtea ere de penitenţe canonice nu-i răsplătea pe de-a-ntregul felul rugăciunii, pentru că niciodată nu putea şti cîtă iertare de pedeapsă temporală obţinuse prin stăruinţa sa pentru sufletele ce aşteptau în chinuri ; şi temîndu-se că în focul purgatoriului, care nu se deosebea de acela al iadului decît prin faptul că nu era veşnic, penitenţa lui putea să nu însemne mai mult ca o picătură de rouă, îşi silea

zilnic sufletul să străbată un cerc tot mai larg de supererogație[1].

Fiece parte a zilei, împărțită după ceea ce considera acum drept îndatoririle existenței sale pămîntene, se rotea în jurul propriului ei centru de energie spirituală. Viața lui părea să se fi apropiat de veșnicie ; din fiece gînd, cuvînt sau faptă, din fiece manifestare a conștiinței sale, știa că putea emana un vibrant ecou luminos în cer ; și uneori percepea atît de viu această repercusiune imediată, încît i se părea că-și simte sufletul în rugăciune apăsînd ca niște degete pe clapele unei mașini de înregistrare și că vede suma obținută ivindu-se în aceeași clipă în cer, nu sub formă de cifră, ci de fragilă coloană de tămîie sau de zveltă floare.

Rozariile de asemenea, pe care le recita statornic — căci purta la îndemînă în buzunarul pantalonului un șirag moale de mătănii pentru ca să se poată ruga și cînd umbla pe stradă — se prefăceau în cununi de flori cu petale de-un țesut atît de aerian și nepămîntesc încît îi apăreau fără colorit și fără miresme, precum erau și fără de nume. Înălța fiecare dintre cele trei cicluri cotidiene de asemenea rugăciuni cu dorința ca sufletul său să se întărească în fiecare dintre cele trei virtuți teologice, credința în Tatăl Carele îl crease, nădejdea în Fiul Carele îl mîntuise și dragostea pentru Sfîntul Duh Carele îl sfințise, și această de trei ori întreită

[1] A supererога : a face mai mult decît se cere sau se așteaptă din partea cuiva (n. tr.).

rugăciune o închina Celor Trei Persoane prin mijlocirea Mariei, în numele fericitelor și dureroaselor și slăvitelor ei mistere.

Apoi se mai ruga în fiecare dintre cele șapte zile ale săptămînii ca unul din cele șapte daruri ale Sfîntului Duh să pogoare în sufletul său și să gonească dintr-însul zi de zi cele șapte păcate de moarte care-l pîngăriseră în trecut, și pentru fiecare dintre daruri se ruga în ziua prescrisă, încrezător că va pogorî asupră-i, deși îi părea ciudat uneori ca înțelepciunea și înțelegerea și cunoașterea să fie într-atîta de felurite în natura lor încît să trebuiască să te rogi pentru fiecare în parte. Credea totuși că într-o etapă viitoare a progresului său spiritual această dificultate avea să fie înlăturată atunci cînd sufletu-i plin de păcate va fi fost înălțat din slăbiciunea-i și luminat de către cea de-a Treia Persoană a Prea Fericitei Treimi. Cu atît mai mult și mai vibrant credea într-aceasta, datorită divinei penumbre și liniști în care sălășluia nevăzutul Paraclet[1] ale cărui simboluri sînt hulubul și vîntul puternic, împotriva căruia orice păcat e păcat de neiertat, veșnica, misterioasa Ființă tainică spre care, drept Dumnezeu, preoții înalță slujba o dată pe an, înveșmîntați în purpura limbilor de foc.

Imagistica din care mijeau tulbure, în cărțile de pietate ce le citea, natura și înrudirea celor Trei Persoane ale Treimei — Tatăl contemplîndu-și dintru vecie ca într-o oglindă Divinele

[1] Paraclet — în limba greacă, Sfîntul Duh. (n. tr.)

Desăvîrşiri şi zămislind astfel întru vecie pe Veşnicul Fiu şi Sfîntul Duh Carele dintru vecie purcede din Tată şi Fiu — erau mai lesne acceptabile minţii sale, graţie augustei lor obscurităţi, decît simplul fapt că Dumnezeu îi iubise sufletul dintru vecie, cu veacuri înainte ca el să se fi născut pe lume, cu veacuri înainte ca lumea însăşi să fi existat.

Auzise numele patimilor dragostei şi ale urii solemn pronunţate pe scenă şi de la amvon, le aflase solemn etalate în cărţi şi se mirase de ce sufletul său era incapabil a le adăposti pentru cîtăva vreme sau a-i sili buzele să le rostească numele cu convingere. Cîte o mînie scurtă îl năpădise adesea dar niciodată nu fusese în stare să facă din ea o patimă stăruitoare şi totdeauna se simţise ieşind dintr-însa de parcă însuşi trupul său s-ar fi dezbărat firesc de vreo piele sau coajă exterioară. Simţise o prezenţă subtilă, întunecoasă şi murmurîndă, penetrîndu-i fiinţa şi încingîndu-l cu o scurtă voluptate vinovată : dar şi aceasta se scursese din el fără ca s-o mai poată opri, lăsîndu-i mintea lucidă şi indiferentă. Doar de acest fel păreau c-ar fi singura dragoste şi singura ură ce le putea adăposti sufletul său.

Dar acum nu se mai putea îndoi de realitatea iubirii, de vreme ce însuşi Dumnezeu îi iubise sufletul lui individual cu o iubire divină de la începuturile veşniciei. Treptat, pe măsură ce sufletul i se îmbogăţea în cunoaştere spirituală, el vedea lumea întreagă alcătuind o unică vastă expresie simetrică a puterii şi iubirii lui Dum-

nezeu. Viața devenea un dar dumnezeiesc pentru a cărei fiece clipă și senzație, fie ea doar vederea unei singure frunze aninată de un copac, sufletul lui se cuvenea să-L slăvească pe Cel ce i-o dăruise și să-i mulțumească. Lumea, cu toată substanța ei solidă și cu toată complexitatea ei, nu mai exista pentru sufletul său decît ca o teoremă a puterii și iubirii și universalității divine. Atît de întreg și de neîndoielnic primise în sufletul lui acest sentiment al divinului înțeles al întregii naturi încît cu greu înțelegea de ce mai era cîtuși de puțin necesar să continue a trăi. Totuși aceasta făcea parte din intenția divină și el nu cuteza să-i pună la îndoială folosul, el mai puțin ca oricine, el care păcătuise atît de profund și de murdar împotriva intenției divine. Smerit și prosternat în această conștiință a unicei eterne omniprezente realități perfecte, sufletul lui își relua povara de practici pioase, slujbe și rugăciuni și taine și mortificații, și abia atunci pentru întîia dată de cînd medita asupra marelui mister al iubirii, simți înlăuntru-i o mișcare caldă asemeni aceleia a unei vieți sau a unei virtuți nou-născute a însuși sufletului. Atitudinea extazului în arta sacră, mîinile înălțate și depărtate între ele, buzele întredeschise și ochii ca ai unuia pe cale să leșine, deveniră pentru el o imagine a sufletului în rugăciune, umilindu-se topit în fața Creatorului său.

Dar fusese prevenit asupra primejdiilor exaltării spirituale și nu-și îngăduia să omită nici cea de pe urmă sau cea mai măruntă devo-

ţiune, străduindu-se de asemeni prin constantă mortificare mai degrabă să-şi anuleze trecutul de păcate decît să dobîndească o sfinţenie încărcată cu primejdie. Fiecare dintre simţurile sale fu supus unei discipline riguroase. Pentru a mortifica simţul vederii îşi impuse regula să umble pe stradă cu ochii plecaţi, nearuncînd nici o privire în dreapta sau în stînga şi niciodată îndărăt. Ochii lui ocoleau cu tot dinadinsul ochii femeilor. La răstimpuri îi şi contraria printr-o încordare subită de voinţă, de pildă ridicîndu-i brusc în mijlocul unei fraze neterminate şi închizînd cartea. Spre a-şi mortifica auzul nu exercita niciun control asupra vocii sale pe atunci în schimbare, nici nu cînta, nici nu fluiera şi nu încerca să fugă de zgomote care îi pricinuiau o penibilă enervare, ca ascuţitul de cuţite pe tocilă, adunarea zgurii focului pe lopăţică şi bătutul covoarelor. Să-şi mortifice mirosul era mai greu deoarece nu afla în sine vreo repulsie firească faţă de mirosurile urîte, fie că erau ale lumii din afara casei, ca cel de bălegar sau de smoală, fie că erau mirosuri ale propriului său trup, printre care făcuse multe ciudate asemuiri şi experienţe. Constată pînă la urmă că singurul miros împotriva căruia se răzvrătea simţul său olfactiv era o anumită duhoare de peşte vechi asemănătoare aceleia a urinei stătute, şi ori de cîte ori era cu putinţă, se supunea acestui miros neplăcut. Pentru a-şi mortifica gustul, practica la masă deprinderi stricte, respecta literalmente toate posturile Bisericii şi căuta prin abaterea atenţiei să-şi

înlăture din gînd savoarea anumitor feluri de mîncare. Dar cea mai asiduă ingeniozitate de născocire o aduse în mortificarea simțului tactil. Niciodată nu-și schimba conștient poziția în pat, ședea în atitudinile cele mai incomode, suferea răbdător orice mîncărime sau durere, nu se apropia de căldura focului, rămînea în genunchi tot timpul slujbei cu excepția citirii Evangheliilor, își lăsa nešterse de umezeală parte din gît și din față încît să fie înțepate de aer și ori de cîte ori nu-și recita rugăciunile cu mătănii își ținea brațele rigide pe lîngă coaste, ca un alergător, și niciodată în buzunare sau împreunate la spate.

N-avea nici un fel de ispite de-a păcătui de moarte. Fu totuși surprins a constata că la sfîrșitul șirului de complicată pietate și stăpînire de sine era atît de lesne supus unor imperfecțiuni copilărești și nedemne. Rugăciunile și posturile sale îl ajutau prea puțin a-și înăbuși mînia cînd o auzea pe maică-sa strănutînd sau cînd era deranjat în devoțiunile lui. Îi trebuia un imens efort de voință ca să-și stăpînească impulsul de a da frîu liber unei astfel de enervări. Îi reveneau în amintire imagini ale izbucnirilor de mînie trivială pe care le observase adesea la unii dintre profesorii săi, gurile lor schimonosite, buzele încleștate, obrajii aprinși, și-l descurajau prin asemuire, în ciuda exercițiilor sale de umilință. A-și revărsa viața în șuvoiul comun al altor vieți îi era mai greu decît orice postit și orice rugăciune, iar statornica-i nereușită de a împlini aceasta spre pro-

pria-i satisfacţie, pricinui în cele din urmă sufletului său o senzaţie de uscăciune spirituală laolaltă cu o creştere a îndoielilor şi a scrupulelor. Sufletul lui trecea printr-o perioadă de pustiire în care înseşi sfintele taine păreau a se fi prefăcut în izvoare secate. Confesiunea sa devenea o cale de scurgere a unor imperfecţiuni asupra cărora se frămînta dar de care nu se căia. Acum primirea împărtăşaniei nu-i mai dăruia aceleaşi clipe relaxante, de abandon virginal, cum îi dădeau comuniunile spirituale ce le încerca uneori la încheierea vreunei adorări a Sfîntului Sacrament. Folosea pentru acest act pios o veche carte căzută în desuetudine, scrisă de sfîntul Alphonsus Liguori ; literele îi erau pălite de vreme şi filele pătate. O lume apusă de iubire arzătoare şi răspunsuri virginale părea să reînvie pentru sufletul său cînd citea aceste pagini în care imaginile cîntărilor se împleteau cu rugăciunile comuniantului. Un glas inaudibil părea să dezmierde sufletul, dîndu-i nume de alint şi slăviri, îmbiindu-l a se trezi ca pentru o îmbrăţişare de cununie, a se desprinde şi a porni, îmbiindu-l a privi în depărtări, ca o mireasă, dinspre Amana şi de pe munţii leoparzilor ; iar sufletul părea a răspunde, cu acelaşi glas inaudibil, supunîndu-se : *Inter ubera mea commorabitur*[1].

Această idee de supunere avea pentru mintea lui o primejdioasă atracţie acum că-şi simţea din nou sufletul asaltat de stăruitoarele gla-

[1] Între sînii mei sălăşlui-va (lat.) (n. tr.).

suri ale cărnii care începeau să-i șoptească iarăși în timpul rugăciunilor și meditațiilor sale. Conștiința că printr-un singur act de consimțire, cu un gînd de o clipă, putea destrăma tot ce înfăptuise îi dădea un intens sentiment de putere. I se părea că simte o maree revărsîndu-se domol spre picioarele lui goale și că așteaptă primul vălurel firav, sfios și tăcut care să-i atingă pielea încinsă de febră. Apoi, aproape în clipa acelei atingeri, aproape la limita consimțirii vinovate, se regăsea stînd la mare depărtare de năvala mării, pe un țărm uscat, salvat printr-un brusc act de voință sau o bruscă invocare ; și văzînd în depărtare linia argintie a apelor cum prindea iarăși a înainta domol către picioarele sale, un nou fior de putere și de mulțumire îi zguduia sufletul știind că nu cedase și nu destrămase totul.

După ce scăpase astfel de multe ori de mareea ispitei, începu a se tulbura și a se întreba dacă harul pe care se împotrivise a-l pierde nu cumva îi era sustras încetul cu încetul. Certitudinea limpede a imunității sale se întunecă și fu urmată de o vagă teamă că de fapt sufletul lui căzuse fără ca el să-și dea seama. Cu greu redobîndea vechea-i conștiință de a poseda harul spunîndu-și că se rugase lui Dumnezeu la fiece ispită și că harul ce-l implorase trebuie să-i fi fost acordat întrucît Dumnezeu era obligat să-l acorde. Însăși frecvența și tăria ispitelor îi arătară în cele din urmă adevărul celor ce auzise despre încercările sfinților. Ispitirile dese și

violente erau o dovadă că citadela sufletului nu căzuse şi că diavolul turba s-o facă să cadă.

Adesea după ce-şi mărturisise îndoielile şi scrupulele — vreo neatenţie momentană în timpul rugăciunii, o pornire de mînie trivială în suflet sau o subtilă îndărătnicie în vorbă sau în faptă — confesorul său înainte de a-i da absoluţiunea îi poruncea să numească un păcat din viaţa lui anterioară. El îl numea cu umilinţă şi ruşine, căindu-se o dată mai mult. Îl umilea şi-l ruşina gîndul că niciodată n-avea să fie eliberat pe de-a-ntregul de-acel păcat, în oricîtă sfinţenie ar trăi sau oricîte virtuţi şi desăvîrşiri ar fi dobîndit. Neliniştea vinovăţiei nu-l va părăsi nicicînd, se va spovedi şi căi şi va fi absolvit, şi iarăşi se va spovedi şi căi şi iar va fi absolvit, zadarnic. Nu cumva prima spovedanie pripită, ce i-o smulsese frica de infern, n-a fost bună ? Nu cumva, preocupat numai de osînda ce-l aştepta necruţătoare, nu resimţise o îndeajuns de sinceră mîhnire pentru păcatul său ? Dar semnul cel mai sigur că spovedania lui fusese bună şi că se mîhnise sincer pentru păcatul său, era, o ştia bine, îndreptarea vieţii sale.

— Doar mi-am îndreptat viaţa, nu ? — aşa se întreba.

Directorul stătea în cadrul ferestrei, cu spatele la lumină, cu un cot rezemat de oblonul cafeniu, iar pe cînd vorbea şi zîmbea, legănînd şi încolăcind încet şnurul draperiei, Stephen

sta în fața lui, urmărind în treacăt cu privirea cum pierea lumina lungii zile de vară deasupra acoperișurilor sau cum se mișcau încet și dibaci degetele preoțești. Fața preotului era pe de-a-ntregul în umbră, dar lumina ce pălea îndărătu-i îi atingea tîmplele adînc scobite și curbele craniului. Iar cu auzul Stephen urmărea accentele și intervalele vocii preotului pe cînd îi vorbea grav și cordial despre subiecte indiferente : despre vacanța care tocmai se terminase, despre colegii de-ale ordinului în străinătate, despre transferuri de-ale profesorilor. Vocea gravă și cordială curgea firesc și lesnicios, iar în pauze Stephen se simțea dator s-o facă a se porni iarăși, prin întrebări respectuoase. Știa că ce-i spunea preotul nu era decît o introducere și mintea lui aștepta urmarea. Din clipa cînd i se transmisese mesajul că directorul îl poftește la dînsul, mintea lui se frămîntase a ghici înțelesul acelui mesaj ; și în lungul timp în care șezuse făr' de astîmpăr în sala de primire a colegiului așteptînd să intre directorul, ochii lui däduseră ocol pereților trecînd de la un tablou sobru la altul, iar mintea lui trecuse de la o supoziție la alta pînă cînd înțelesul invitației mai că i se limpezise. Și atunci, tocmai cînd dorea ca vreo cauză neprevăzută să-l împiedice pe director de-a veni, auzise mînerul ușii învîrtindu-se și foșnetul unei sutane.

Directorul începuse a vorbi despre ordinul dominican și despre cel franciscan și despre pri-

etenia dintre sfîntul Toma[1] şi sfîntul Bonaventura[2]. Veşmîntul capucin, gîndea el, e totuşi cam prea...

Faţa lui Stephen oglindi şi ea zîmbetul indulgent al preotului, apoi, cum nu dorea să-şi dea o părere, făcu din buze o uşoară mişcare dubitativă.

— Cred, continuă directorul, că e vorba acum chiar printre capucini să se renunţe la îmbrăcămintea asta şi să urmeze şi ei exemplul celorlalţi franciscani.

— Bănuiesc că în mînăstiri o vor păstra? spuse Stephen.

— A, bineînţeles, zise directorul. Pentru mînăstire merge foarte bine, dar pentru stradă gîndesc c-ar fi preferabil să se renunţe la ea, nu crezi?

— Trebuie să fie incomodă, bănuiesc.

— Bineînţeles c-aşa e, mai e vorbă. Închipuieşte-ţi, cînd eram în Belgia, îi vedeam ieşind cu bicicleta, pe orice vreme, cu poalele sumese peste genunchi! Era de-a dreptul ridicol. *Les jupes*[3], aşa li se zice în Belgia.

Rostea vocala atît de modificată, încît era de nedesluşit.

[1] *Toma de Aquino* (1225—1274) — filozof scolastic italian şi cel mai important teolog catolic. Teoriile sale estetice au exercitat o importantă influenţă. Joyce însuşi, educat la iezuiţi, şi-a făurit teoria estetică după cum se va vedea mai tîrziu, pornind de la Aristotel şi Toma de Aquino (n. tr.).

[2] *Bonaventura* (1221—1274), Cardinal, general al ordinului franciscan şi legat al Papei în Franţa. Numeroasele sale scrieri de teologie şi filozofie i-au adus printre catolici numele de *„Magistrul serafic"* (n. tr.).

[3] Fustele (fr.).

— Cum li se zice ?
— *Les jupes.*
— O !

Stephen zîmbi din nou răspunzînd zîmbetului nevăzut de pe fața umbrită a preotului, a cărui imagine ori nălucă îi trecu repede prin minte, pe cînd timbrul discret de bas îi atingea urechea. Privi calm înainte-i către cerul pălind, bucuros de răcoarea înserării și de ușoara lumină gălbuie care ascundea mica dogoare ce-o simțea aprinzîndu-i-se în obraji.

Numele unor obiecte de îmbrăcăminte purtate de femei sau al anumitor materiale moi și gingașe folosite în fabricarea lor îi aducea întotdeauna în gînd o mireasmă gingașă și vinovată. Cînd era băiețel își închipuise hățurile cu care erau mînați caii drept niște panglici subțiri de mătase și fusese foarte decepționat cînd la Stradbrooke pipăise pielea unsuroasă a hamurilor. Îl șocase de asemenea cînd atinsese prima oară cu degete tremurînde țesătura aspră a unui ciorap de femeie, fiindcă, nereținînd nimic din cîte citea afară doar de ceea ce-i părea un ecou sau o profeție a propriei sale stări, numai printre fraze dulci modulate sau în țesuturi gingașe ca rozele cuteza să conceapă sufletul sau trupul unei femei însuflețit de o viață tandră.

Dar acea frază pe buzele preotului suna dubios fiindcă el știa că unui preot nu-i este iertat a vorbi cu ușurință pe această temă. Fraza aceea fusese rostită cu ușurință intenționat, și el simțea cum îi era scrutată fața de către

ochii din umbră. Orice auzise sau citise despre vicleşugurile iezuiţilor înlăturase fără şovăială ca neizvorînd din propria-i experienţă. Profesorii săi, chiar cînd nu-i fuseseră simpatici, îi păruseră întotdeauna preoţi inteligenţi şi serioşi, prefecţi atletici şi cu spirit elevat şi ager. Îi vedea ca pe nişte oameni care-şi spălau vioi trupurile cu apă rece şi purtau rufărie curată, proaspătă. În toţi aceşti ani cît trăise printre dînşii la Clongowes şi la Belvedere, nu primise decît de două ori pedepse corporale şi deşi acestea i se aplicaseră pe nedrept, ştia că totuşi scăpase adesea de pedeapsă. În toţi aceşti ani nu auzise niciodată de la vreunul din pofesorii săi vreo vorbă uşuratică : ei îl învăţaseră doctrina creştină şi-l îmboldiseră să ducă o viaţă dreaptă, iar cînd căzuse în păcat greu, ei îl aduseseră înapoi la starea de har.

Prezenţa lor îi inspirase sfială şi atenţie faţă de purtările sale pe cînd era un puşti la Clongowes şi de asemenea pe cînd se afla în echivoca poziţie de la Belvedere. Păstrase statornic acest sentiment pînă în ultimul an al vieţii sale şcolare. Niciodată nu fusese neascultător şi nu îngăduise unor colegi turbulenţi să-l ispitească şi să-l abată de la deprinderea lui de calmă supunere şi chiar cînd se îndoia de vreo afirmaţie a unui profesor, nu-şi permisese niciodată să se îndoiască făţiş. În ultimul timp unele opinii ale lor îi păruseră cam copilăroase şi-i inspiraseră un fel de părere de rău şi de milă, de parcă ar fi ieşit cu încetul dintr-o lume fa-

miliară şi i-ar fi auzit pentru ultima oară limbajul. Într-o zi cînd se adunaseră cîţiva băieţi în jurul unui preot sub galeria din preajma capelei, îl auzise pe preot spunînd :

— Cred că Lordul Macaulay a fost un bărbat care probabil niciodată în viaţă n-a comis un păcat de moarte, vreau să zic un păcat de moarte comis în mod deliberat.

Apoi unul dintre băieţi pusese preotului întrebarea dacă Victor Hugo nu era cel mai mare scriitor francez. Preotul răspunsese că Victor Hugo n-a mai scris nici pe jumătate atît de bine după ce s-a întors împotriva bisericii, ca atunci cînd era catolic.

— Dar sînt mulţi critici francezi eminenţi, spuse preotul, care consideră că însuşi Victor Hugo, mare cum desigur a fost, n-a avut un stil francez atît de pur ca Louis Veuillot[1].

Firava flacără ce-o aprinsese aluzia preotului în obrajii lui Stephen se retrăsese şi ochii lui erau iarăşi calm aţintiţi asupra cerului palid. Dar o îndoială nepotolită îi zburătăcea prin gînd : recunoştea scene şi persoane fiind totuşi conştient că nu izbutise să-şi dea seama de-o împrejurare vitală în ele. Se vedea dînd ocol terenurilor de sport de la Clongowes uitîndu-se la jocuri şi ronţăind acadele din şapca lui de cricket. Cîţiva iezuiţi se plimbau primprejurul pistei de ciclism în tovărăşia unor doamne. Ecourile anumitor expresii folosite la

[1] *Louis Veuillot* (1813—1883), publicist francez, fervent adept şi prozelit al doctrinelor teologice ale Romei (n. tr.)

Clongowes răsunau în peşteri îndepărtate ale minţii lui.

Era cu auzul aţintit asupra acelor ecouri din depărtări, în liniştea sălii de primire, cînd deveni conştient că preotul îi vorbea cu alt glas.

— Am trimes să te cheme astăzi, Stephen, pentru că am dorit să-ţi vorbesc despre un subiect foarte important.

— Da, *sir*.

— Ai simţit vreodată că ai avea o vocaţie ?

Stephen îşi desfăcu buzele pentru a răspunde „da" şi brusc reţinu acel cuvînt. Preotul aşteptă un răspuns şi adăugă :

— Vreau să spun, ai simţit vreodată în tine, în sufletul tău, dorinţa de a te alătura ordinului nostru ? Gîndeşte-te.

— M-am gîndit uneori la asta, spuse Stephen.

Preotul dădu drumul şnurului draperiei şi împreunîndu-şi mîinile, îşi sprijini cu gravitate bărbia în ele, cufundat solemn în propriile-i gînduri.

— Intr-un colegiu ca acesta, spuse în cele din urmă, pe un singur băiat sau poate pe doi, trei, îi cheamă Dumnezeu către viaţa religioasă. Un asemenea băiat se deosebeşte de tovarăşii lui prin exemplul cel bun pe care-l dă celorlalţi. Ei îl consideră ca pe superiorul lor ; uneori este ales căpetenie de către colegii săi de congregaţie. Şi tu, Stephen, ai fost un asemenea băiat în acest colegiu, ai fost prefect al confreriei Sfintei Fecioare. Poate că tu eşti în acest cole-

giu băiatul pe care Dumnezeu voiește să-l cheme către Dînsul.

Inima lui Stephen răspunse cu bătăi mai repezi timbrului puternic de mîndrie care întărea gravitatea vocii preotului.

— A primi această chemare, Stephen, spuse preotul, este cea mai mare cinste pe care Atotputernicul Dumnezeu o poate hărăzi unui om. Niciun rege sau împărat de pe acest pămînt nu are puterea unui preot al lui Dumnezeu. Niciun înger sau arhanghel din ceruri, nici un sfînt, nici chiar însăși Sfînta Fecioară, n-are puterea unui preot al lui Dumnezeu : puterea cheilor, puterea de a lega și de-a dezlega de păcate, puterea de-a exorcisa, puterea de a goni din făpturile Domnului duhurile rele care au pus stăpînire asupra lor, puterea, autoritatea, de-a-L face pe Dumnezeu cel mare din Cer să pogoare pe altar și să ia înfățișarea pîinii și a vinului. Ce putere teribilă, Stephen !

O flacără începu să pîlpîie din nou pe obrazul lui Stephen auzind în cuvintele orgolioase ce i se adresau un ecou al propriilor sale visări orgolioase. Cît de des nu se văzuse ca preot exercitînd calm și smerit măreața putere care inspira reverență îngerilor și sfinților ! Sufletului său îi plăcuse a mîngîia în taină această dorință. Se văzuse, preot tînăr și tăcut, intrînd agil în confesional, suind treptele altarului, legănînd cădelnița, făcînd genuflexiuni, îndeplinind tainicele acțiuni ale preoției care-i plăceau prin asemănarea lor cu realitatea și prin depărtarea lor de ea. În această viață tulbure între-

văzută pe care o străbătuse în visările sale, adoptase vocea şi gesturile pe care le observase la diferiţi preoţi. Îndoise lateral genunchiul, cum făcea cutare, legănase uşurel cădelniţa, cum făcea un anume altul, sfita i se deschidea în lături ca la cutare altul, cînd se întorcea din nou spre altar după ce binecuvîntase norodul. Şi, mai presus de toate, îi plăcuse să ocupe locul al doilea în acele scene pe care le imagina nelămurit. Se dădea înapoi de la demnitatea celebrantului pentru că îi displăcea să-şi închipuie ca tot acel fast misterios să-şi aibă sfîrşitul în propria-i persoană sau ca ritualul să-i atribuie lui o funcţie atît de limpede şi finală. Jinduia după oficiile sacre minore, să fie înveşmîntat în tunica subdiaconului la slujba mare, să stea mai de-o parte de altar, uitat de asistenţă, cu umerii acoperiţi de un văl humeral, în faldurile căruia să ţină patena[1] sau, după ce jertfa va fi fost celebrată, să stea ca diacon într-o dalmatică[2] din brocart ţesut cu fir de aur, o treaptă mai jos de celebrant, cu mîinile împreunate şi cu faţa în spre norod, cîntînd cîntarea *Ite missa est*. Dacă se văzuse vreodată celebrant, se văzuse ca în pozele ce înfăţişau slujba în cartea de liturghie a copilăriei, într-o biserică fără credincioşi, în afară de îngerul sacrificiului, în faţa unui altar nud,

[1] Taler de metal pe care stă azima de împărtăşanie. (n. tr.)

[2] Veşmînt lung, despicat în părţi, cu mîneci largi, purtat de diaconi şi episcopi în anumite ocazii, iar de regi şi împăraţi în special la încoronare. (n. tr.)

şi slujit de un acolit cu puţin mai juvenil decît dînsul. Numai actele vagi de sacrificiu sau de ceremonie păreau să-i atragă voinţa de-a întîmpina realitatea, şi în parte tocmai absenţa unui rit prescris îl silise totdeauna la inacţiune, fie că lăsase tăcerea să-i acopere mînia sau orgoliul, fie că doar acceptase o îmbrăţişare pe care tînjea să o dea.

Asculta acum în tăcere respectuoasă apelul preotului şi printre cuvintele sale auzea încă şi mai lămurit un glas chemîndu-l să se apropie, oferindu-i cunoaştere secretă şi putere secretă. Va şti atunci care a fost păcatul lui Simon Magus şi ce fel era păcatul împotriva Duhului Sfînt pentru care nu exista iertare. Va cunoaşte lucruri obscure, ascunse altora zămisliţi şi născuţi copii ai mîniei. Va cunoaşte păcatele, darurile vinovate, gîndurile vinovate şi faptele vinovate ale altora, auzindu-le murmurate în urechile sale de buzele femeilor şi fetelor în confesional, în întunericul sfios al capelei ; dar sufletul lui, devenit imun, în chip misterios, la hirotonisirea sa prin aşezarea mîinilor, va trece iarăşi necontaminat spre pacea albă a altarului. Nici urmă de păcat nu se va lipi de mîinile sale cu care avea să înalţe şi să rupă azima sfîntă, nici urmă de păcat nu se va lipi de buzele sale în timpul rugăciunii făcîndu-l să mănînce şi să bea propria-i osîndă nedeosebind trupul Domnului. Îşi va avea cunoaşterea secretă şi puterea secretă, fiind fără de păcat ca nevinovaţii,

şi va fi pe veci preot după orînda lui Melchisedec[1].

— La liturghia de mîine dimineaţă, spuse directorul, mă voi ruga Atotputernicului Dumnezeu să-ţi dezvăluie voinţa sa. Iar tu, Stephen, oferă-i o novenă[2] sfîntului tău patron, întîiul dintre martiri şi care are mare putere pe lîngă Dumnezeu, ca Domnul să-ţi lumineze mintea. Dar trebuie să fii absolut sigur, Stephen, că ai vocaţia pentru că ar fi groaznic să descoperi mai tîrziu că n-o aveai. O dată preot eşti totdeauna preot, adu-ţi aminte. Catehismul tău îţi va spune că sfinţirea cu Taina Preoţiei este una din acelea ce nu pot fi primite decît o singură dată pentru că ea imprimă sufletului o pecete spirituală indelebilă ce nicicînd nu poate fi ştearsă. Mai înainte trebuie să cumpăneşti bine, nu mai tîrziu. Este o problemă solemnă, Stephen, pentru că de ea poate depinde mîntuirea sufletului tău veşnic. Dar ne vom ruga lui Dumnezeu împreună.

Deschise uşa grea a sălii şi-i întinse mîna ca unuia care de pe acum i-ar fi fost tovarăş de viaţă spirituală. Stephen ieşi pe terasa largă ce domina treptele şi simţi mîngîierea aerului blînd al serii. Spre biserica Findlater un cvartet de tineri treceau cu paşi mari, braţ la braţ, legănîndu-şi capetele şi păşind în ritmul sprin-

[1] *Melchisedec* — rege al Salem-ului, conform Bibliei preot, contemporan al lui Avram. (n. tr.)

[2] Acte de devoţiune (rugăciuni, liturghii etc.) pe care le împlineşte creştinul catolic timp de 9 zile. (n. tr.)

ten al acordeonului mînuit de conducătorul lor. Muzica trecu într-o clipă peste fantasticele urzeli ale minții sale, cum i se întîmpla totdeauna cînd auzea pe neașteptate primele măsuri ale unei muzici, topindu-le fără durere și fără zgomot cum topește un val neașteptat turnulețele clădite din nisip ale copiilor. Surîzînd melodiei banale își înălță ochii către fața preotului și văzînd pe ea un reflex mohorît al zilei în declin își desprinse încet mîna care încuviințase slab acea însoțire.

Pe cînd cobora treptele impresia ce-i șterse tulburata-i cufundare în sine fu aceea a unei măști mohorîte reflectînd o zi în declin de pe pragul colegiului. Apoi umbra vieții colegiului pluti grav asupra conștiinței sale. Era o viață gravă și ordonată și fără de patimi cea care-l aștepta, o viață fără griji materiale. Se întreba cum își va trece prima noapte în noviciat[1] și cu ce dezolare se va trezi prima dimineață în dormitorul comun. Îi reveni tulburătorul miros al coridoarelor lungi de la Clongowes și auzi zumzetul discret al flăcărilor arzînde ale gazului. Îndată, din fiece parte a ființei sale, începu să iradieze o neliniște. Urmă o iuțire febrilă a zvîcnirilor pulsului și larma unor cuvinte fără sens care îi gonea de colo-colo gîndurile cuminți, răvășindu-i-le. Plămînii i se dilatau și se lăsau înapoi de parcă ar fi inhalat un aer cald și jilav, neprielnic, adulmeca din nou aerul jilav și cald ce plutea apăsător prin baia

[1] Primul stadiu în ierarhia ordinului iezuiților. (n. tr.)

de la Clongowes peste apa leneşă de culoarea turbei.

Un instinct, trezindu-se la aceste amintiri, mai puternic decît educaţia sau pietatea, se însufleţea tot mai viu înlăuntrul său de cum se apropia mai mult de acea viaţă, un instinct subtil şi duşmănos, înarmîndu-l împotriva acceptării. Răceala şi ordinea acelei vieţi îi inspirau repulsie. Se vedea sculîndu-se în frigul dimineţii şi coborînd în şir cu ceilalţi la slujba matinală şi încercînd zadarnic să lupte prin rugăciune împotriva senzaţiei de leşin şi greaţă din stomac. Se vedea luînd masa laolaltă cu întreaga comunitate a unui colegiu. Ce devenise, aşadar, acea sfială adînc înrădăcinată a lui care-l făcuse totdeauna să deteste a mînca sau a bea sub un acoperiş străin? Ce se făcuse mîndria spiritului său care-l îmboldise totdeauna să se simtă o făptură aparte în orişice grup.

Reverendul Stephen Dedalus, S.J.[1]

Numele lui în acea viaţă nouă îi zvîcni înaintea ochilor în litere şi acestei vedenii îi urmă percepţia mentală a unui nedefinit obraz sau colorit de obraz. Coloritul pălea şi se accentua ca iradierea schimbătoare a unui palid roşu cărămiziu. Era oare grosolana roşeaţă ce-o văzuse atît de des în dimineţile de iarnă radiind de pe guşile bărbierite ale preoţilor?

[1] *Society of Jesus — Compania lui Isus*, numele pe care şi l-a dat la întemeiere ordinul. „Iezuiţi" le-au zis de fapt la început adversarii lor (cei mai notorii fiind adepţii Sfîntului Augustin). Pînă la urmă au devenit cunoscuţi pretutindeni sub acest din urmă nume. (n. tr.)

Obrazul era fără ochi şi cu o expresie acră şi bigotă, cotropit de petele roze ale unei mînii înăbuşite. Nu cumva era o nălucă mintală a acelui iezuit pe care unii băieţi îl numeau Fălci găunoase iar alţii Campbell Vulpoiul ?

Trecea în clipa aceea prin faţa casei iezuiţilor din Gardiner Street şi se întreba vag care ar fi fereastra lui dacă vreodată ar intra în ordin. Apoi se miră de caracterul vag al curiozităţii sale, de distanţa la care se afla sufletul său de ceea ce considerase pînă acum că-i era sanctuarul, de firava stăpînire pe care atîţia ani de ordine şi ascultare o aveau asupră-i de îndată ce un act hotărît şi irevocabil de-al său ameninţa să pună capăt pentru totdeauna, în timp şi în veşnicie, libertăţii sale. Glasul directorului amintindu-i stăruitor falnicele prerogative ale bisericii şi misterul şi puterea demnităţii preoţeşti îi răsuna zadarnic în amintire. Sufletul lui nu era de faţă ca să-l asculte şi să-l întîmpine şi în clipa asta ştia că îndemnul stăruitor ce-l ascultase nu mai era, de pe acum, decît o poveste inutilă convenţională. El niciodată nu va legăna cădelniţa în faţa tabernacolului ca preot. Destinul lui era a se feri de ordinele sociale sau religioase. El era sortit să înveţe propria-i înţelepciune la o parte de alţii sau să înveţe înţelepciunea altora, pribeag el însuşi printre capcanele lumii. Capcanele lumii erau căile ei de-a păcătui. El avea să cadă. Nu căzuse încă dar avea să cadă, în tăcere, de la o clipă la alta. A nu cădea era prea anevoios, prea ; şi simţea lunecarea tăcută a sufletului

său, pe cînd avea să cadă într-o anume clipă viitoare, să cadă, să cadă, deși încă nu căzuse, pînă aci nu căzuse, ci era pe cale să cadă.

Traversă podul peste apa Tolka și o clipă își întoarse ochii cu răceală înspre statuia de un albastru decolorat a Sfintei Fecioare ce sta cocoțată ca o pasăre pe un stîlp, în mijlocul unei îngrămădiri de căsuțe sărăcăcioase avînd forma unui jambon. Apoi, cotind spre stînga, urmă poteca ce ducea acasă. Dinspre grădinile de zarzavat de pe dîmbul de peste apă venea pînă la el o ușoară duhoare acră de verze stricate. Zîmbi la gîndul că această dezordine, proasta gospodărire și talmeș-balmeșul din casa părintească și stagnarea vieții vegetale, aveau să iasă triumfătoare în sufletul lui. Apoi îi zvîcni de pe buze un hohot scurt de rîs cînd se gîndi la muncitorul singuratic din grădinile de zarzavat dinapoia casei lor, pe care-l porecliseră omul cu pălăria. După scurt timp izbucni iar involuntar într-un al doilea rîs, iscat din primul, cînd își aduse aminte cum lucra omul cu pălăria, scrutînd pe rînd cele patru puncte ale zărilor și apoi înfigîndu-și cu părere de rău cazmaua în pămînt.

Deschise ușa fără de clanță a verandei împingînd-o și trecu prin vestibulul nud în bucătărie. Un grup — parte din frații și surorile lui — ședea împrejurul mesei. Ora ceaiului era aproape de sfîrșit și pe fundul castronașelor de sticlă și borcănașelor de marmeladă ce slujeau drept cești nu mai rămăseseră decît ultimele resturi din ceaiul pentru a doua oară

opărit. Coji lepădate și bucățele de pîine tăvălite în zahăr și devenite cafenii din ceaiul turnat peste ele, zăceau risipite pe masă. Ici-colo se adunaseră pe scîndura mesei minuscule bălțoace de ceai și un cuțit cu mînerul de fildeș frînt era înfipt în lemnul spongios al unei tăblii pliante ce suferise ravagii. Lumina tristă lină albastră-cenușie a zilei ce pierea intra pe fereastră și pe ușa deschisă, învăluind și potolind lin o bruscă pornire de remușcare în inima lui Stephen. Tot ce le fusese refuzat lor i se dăduse din plin lui, celui mai mare ; totuși lumina lină a înserării nu-i arăta pe fețele lor nici-o urmă de ciudă.

Se așeză lîngă ei la masă și întrebă unde erau tata și mama. Unul răspunse :

— Dușiprum săprum vaprum dăprum oprum casăprum.

Altă mutare ! Un băiat cu numele de Fallon de la Belvedere îl întreba adesea rîzînd prostește pentru ce se mutau atît de des. Părîndu-i-se că aude iar rîsul prostesc, o cută de mînie disprețuitoare îi întunecă grabnic fruntea. Întrebă :

— Și de ce ne mutăm iar, e voie să știm ?

— Fiindcă domprum nulprum proprum prieprum tarprum neprum dăprum afarăprum.

Din colțul îndepărtat de lîngă vatră glasul celui mai mic dintre frații lui intonă melodia *Adesea în Liniștea Nopții*. Unul cîte unul i se alăturară și celelalte glasuri, pînă ce în curînd cînta un adevărat cor. Cîntau așa ore întregi, cîntare după cîntare, pînă cînd se stingea ultima

lumină palidă în zare, pînă cînd se iveau primii nori întunecați ai serii și se lăsa noaptea.

Ascultă cîteva clipe în tăcere înainte de a intona și el melodia. Asculta cu durere în suflet nota dominantă de oboseală îndărătul firavelor glasuri nevinovate. Încă mai înainte de a fi pornit în călătoria vieții, păreau să fie obosiți de drum.

Auzea corul glasurilor din bucătărie îngînat ca de un ecou și multiplicat de nesfîrșita reverberație a corurilor unor nesfîrșite generații și în toate ecourile auzea și ecoul mereu revenindei note de oboseală și durere. Cu toții păreau obosiți de viață încă mai înainte de-a o începe. Și își aminti că Newman auzise și dînsul această notă revenind ici și colo în rîndurile lui Virgil, *exprimînd, ca și glasul Naturii însăși, acea durere și oboseală și totodată acea nădejde de mai bine pe care au încercat-o copiii ei în fiece epocă.*

Nu mai putea să aștepte.

De la ușa cafenelei Byron pînă la poarta capelei Clontarf, de la poarta capelei Clontarf pînă la ușa cafenelei Byron și apoi iar îndărăt pînă la cafenea, se plimbase mai întîi agale, implîntîndu-și pașii cu mare atenție pe suprafețele fără model ale lespezilor trotuarului, iar apoi măsurîndu-le cadența după cadența unor versuri. O oră întreagă trecuse de cînd taică-său intrase cu Dan Crosby, meditatorul, să ia informații pentru el în privința universității. De o

oră întreagă se tot plimba în sus şi în jos, aşteptînd — dar acum nu mai putea să aştepte.

Porni brusc către Bull, mergînd repede ca nu cumva şuieratul strident al lui taică-său să-l cheme înapoi ; şi în cîteva clipe cotise după colţul barăcii poliţiei şi se simţea în siguranţă. Da, maică-sa era ostilă planului lui, înţelesese asta din tăcerea ei înverşunată. Dar neîncrederea ei îl îmboldise mai aprig decît mîndria lui taică-său şi cu răceală îşi aminti cum văzuse credinţa care se mistuia cu încetul în sufletul lui, crescînd şi întărindu-se în ochii ei.

Un nelămurit antagonism prindea putere în el şi ca un nor îi întuneca gîndul împotriva trădării ei, iar după ce trecea, asemenea norilor, lăsîndu-i iarăşi gîndul faţă de ea senin şi conştient de îndatoririle-i filiale, îşi dădea seama în chip nelămurit şi fără părere de rău că vieţile lor pentru prima oară se rupseseră una de alta fără zgomot.

Universitatea ! Aşa dar trecuse peste somaţia sentinelelor care stăteau de strajă adolescenţei lui şi se străduiseră să-l ţină în mijlocul lor pentru ca să le fie supus şi să le slujească scopurile. Se simţi înălţat mai întîi de mulţumire apoi de mîndrie ca de nişte valuri lungi, încete. Ţinta pentru a cărei slujire se născuse el, deşi n-o vedea încă, îl călăuzise spre scăpare pe o cale nevăzută şi acum îi făcea semn o dată mai mult şi o nouă aventură era pe cale a i se deschide. I se părea că aude notele unei muzici ţîşnind la răstimpuri, zvîcnind cu un ton în sus şi cu o quartă diminuată în jos, în sus cu un

ton şi în jos cu o terţă majoră, ca nişte flăcări cu cîte trei limbi zvîcnind la răstimpuri, flacără după flacără, dintr-o pădure în miez de noapte. Era un preludiu de spiriduşi, fără sfîrşit şi fără formă ; şi pe cînd devenea tot mai sălbatic şi mai iute şi flăcările zvîcneau rupînd ritmul, i se părea că aude de sub crengi şi de sub ierburi gonind făpturi sălbatice şi picioarele lor tropăind uşurel ca ploaia peste frunziş. Picioarele lor treceau în tumult de tropot moale peste gîndurile lui, picioare de iepuri şi de iepuraşi, picioare de cerbi şi de cerboaice şi de antilope, pînă cînd nu le mai auzi şi nu-şi mai aminti decît o cadenţă falnică din Newman.

— *Cei cu picioare ca picioarele de cerbi iar dedesubt tot veşnicele braţe.*

Fala acestei imagini nelămurite îi aduse iar în minte demnitatea situaţiei ce o refuzase. De-a lungul întregii sale adolescenţe visase la ceea ce atît de des credea că-i este destinul şi o dată venită clipa cînd ar fi trebuit să asculte de chemare se dăduse în lături, şi ascultase de un instinct capricios. Acum trecuse timpul, uleiurile hirotonisirii niciodată nu-i vor mirui trupul. Se împotrivise. De ce ?

La Dollymount coti din drum spre mare şi pe cînd trecea pe podeţul subţire de lemn simţi scîndurile vibrînd sub tropăiala unor picioare cu încălţări grele. Un escadron de călugări din ordinul Fraţilor Creştini se întorcea de la Bull şi începuseră să treacă podul, doi cîte doi. Curînd tot podul vibra şi răsuna. Feţele fruste treceau pe lîngă el două cîte două, colorate

de mare cu pete galbene roşii sau livide şi în timp ce se silea a-i privi cu naturaleţe şi nepăsare, uşoare pete de ruşine şi compătimire îi colorară şi lui obrajii. Mînios pe sine încerca să-şi ascundă faţa de privirile lor uitîndu-se în lături spre apa mică ce curgea clocotind sub pod, dar tot mai vedea şi acolo o răsfrîngere a ţilindrelor lor cu calota greoaie, a umilelor gulere înfăşurate pe gît şi a veşmintelor clericale atîrnînd larg de pe ei.

— Fratele Hickey.

Fratele Quaid.

Fratele MacArdle.

Fratele Keogh.

Pietatea lor, îşi zicea, trebuie să fie ca numele lor, ca feţele lor, ca veşmintele lor ; zadarnic îşi spunea că poate inimile lor smerite şi penitente aduceau un prinos de evlavie cu mult mai bogat decît fusese vreodată al lui, un dar de zece ori mai vrednic de primit decît adoraţia lui elaborată. Zadarnic se îndemna să fie mărinimos cu dînşii, să-şi spună că de s-ar întîmpla vreodată să vină la uşile lor dezbărat de orgoliu, înfrînt şi în zdrenţe de cerşetor, ei ar fi mărinimoşi cu dînsul şi l-ar iubi ca pe ei înşişi. Zadarnic şi amar pînă la urmă era să opună propriei sale certitudini nepărtinitoare argumentul că porunca de a ne iubi aproapele ne prescrie să-l iubim ca pe noi înşine nu cu aceeaşi cantitate şi intensitate de iubire ci să-l iubim ca pe noi înşine cu acelaşi fel de iubire.

Scoase din tezaurul lui o frază şi şi-o rosti încetişor.

— O zi cu nori rozaurii purtați de valuri.

Fraza și ziua și cadrul se îmbinau într-un acord armonios. Cuvinte. Oare culorile lor îl bucurau ? Le lăsă să se aprindă și să se stingă pe rînd, nuanță după nuanță : aurul răsăritului de soare, rumeneala gălbuie și verdele livezilor de meri, azurul valurilor, lîna norilor destrămîndu-se în ciucuri cenușii. Nu, nu erau culorile, era echilibrul, cadența însăși a perioadei. Așa dar iubea suișul și căderea cuvintelor mai mult decît asociațiile lor de sens și culoare ! Sau poate că fiindu-i vederea deopotrivă de slabă pe cît îi era gîndirea de sfioasă, simțea mai puțină plăcere în reflectarea strălucitoarei lumi sensibile prin prisma unui limbaj multicolor și cu narațiune bogată decît în contemplarea unei lumi lăuntrice de emoții individuale oglindită desăvîrșit în perioadele unei proze lucide și suple !

De pe podul ce vibra încă trecu iarăși pe uscat. În clipa aceea i se păru că simte în aer un fior de răceală și uitîndu-se în lături, spre apă, văzu o pală de vînt în zbor întunecînd și încrețind brusc revărsarea mareei. O ușoară zvîcnire în inimă, o ușoară pulsație în gîtlej îi spuseră o dată mai mult cît se temea carnea lui de mirosul acela infrauman al mării ; totuși nu o luă peste dune spre stînga ci ținu drept înainte de-a lungul crestei de stînci ce-și îndrepta colții spre gura rîului.

Un soare învăluit lumina slab pînza de apă care primea în sînul mării rîul. Departe, de-a lungul cursului leneșei Liffey, catarge zvelte

tărcau cerul şi mai departe încă, urzeala tulbure a oraşului zăcea prosternată în pîclă. Asemenea unei scene dintr-un nelămurit goblen fastuos, vechi ca şi oboseala omului, imaginea celei de-a şaptea cetăţi a creştinătăţii îi mijea prin văzduhul fără de timp, nici mai veche nici mai ostenită nici mai puţin răbdător supusă ca în zilele celor dintîi parlamente scandinave. Cu inima strînsă înălţă ochii către norii ce pluteau agale, rozaurii şi răsfrînţi în valurile mării. Călătoreau prin deşerturile cerului, oaste de nomazi în mers, călătoreau sus deasupra Irlandei, spre apus. Europa de unde veniseră se aşternea acolo, dincolo de Marea Irlandei, Europa cu limbi ciudate, brăzdată de văi, încinsă cu păduri, semănată cu citadele, Europa neamurilor cu fortăreţe şi conducători. Auzea înlăuntrul său o nelămurită muzică, de amintiri parcă şi de nume, era aproape conştient de ele dar nici pentru o clipă nu le putea prinde; apoi muzica păru a se îndepărta, a se îndepărta, a se îndepărta, şi din fiece dîră de muzică nebuloasă îndepărtîndu-se, mereu se desprindea o lung tărăgănată notă de chemare, străpungînd ca o stea penumbra tăcerii. Iarăşi! Iarăşi! Iarăşi! Un glas de dincolo de lume îl chema.

— Alo, Stephanos!

— Uite, vine Dedalusul!

— Au-u!... Ascultă, astîmpără-te, Dwyer, n-auzi, c-acu-ţi dau un bobîrnac în fleoancă de nu te vezi... Auu!

— Aşa, Towser! La apă cu el!

— Hai și tu, mă Dedalus! *Bous Stephanoumenos? Bous Stephaneforos!*[1]

— La apă cu el! Hai, acu, dă-l la fund!

— Ajutor! Ajutor!... Auu!

Le recunoscu vorbirea colectivă mai înainte de a le distinge fețele. Simpla vedere a acestui vălmășag de nuditate udă îi strecura în oase un fior de frig. Trupurile lor, albe ca niște cadavre sau scăldate de o palidă lumină aurie sau tăbăcite de soare, licăreau de umezeala mării. Piatra de pe care plonjau, cumpănită pe temeliile ei masive și clătinîndu-se sub plonjoanele lor, și pietrele cioplite din gros ale digului înclinat peste care se cățărau în hîrjoana lor de mînji licăreau cu un lustru umed și rece. Prosoapele cu care-și biciuiau trupurile erau grele de apă rece sărată și muiat de apă sărată rece le era părul încîlcit.

El se opri luîndu-le în seamă chemarea și ținu piept tachineriilor cu vorbe facile. Cît de lipsiți de individualitate păreau: Shuley fără gulerul lui larg deschis, cu nasturii descheiați, Ennis fără cureaua lui roșie cu cataramă în chip de șarpe, și Connolly lipsit de vesta lui de Norfolk cu buzunare fără capace! Era o suferință să-i privești, o suferință ascuțită să vezi semnele adolescenței care făceau respingătoare jalnica lor nuditate. Poate că de spaima secretă din sufletele lor fugeau căutînd adăpost

[1] În greacă, în derîdere: Bou încoronat! Bou purtător de coroană! Numele Stephen, fiind o aluzie nu numai la primul martir al creștinismului, Sf. Ștefan, ci și la înțelesul său în limba greacă: cunună.

în număr și în zgomot. El însă, deoparte și în tăcere, își aminti propria lui spaimă în fața tainei trupului său.

— Stephanos Dedalos! *Bous Stephanoumenos! Bous Stephaneforos!*

Tachinăriile lor nu erau noi pentru el și de data asta îi măguleau superioritatea blînd orgolioasă. Ca niciodată pînă acum, ciudatul lui nume îi părea o profeție. Atît de fără de timp îi părea aerul cenușiu și cald, atît de fluidă și impersonală atmosfera din propriul lui suflet, încît toate secolele se contopiseră pentru el într-unul singur. Adineauri se ivise fantoma străvechiului regat danez de sub straiul orașului învăluit în pîclă. Acum, la numele meșterului mitic, i se păru că aude zgomotul unor nelămurite valuri și că vede o formă înaripată zburînd pe deasupra valurilor și înălțîndu-se încet în văzduh[1]. Ce însemna asta? era oare o ciudată ilustrație introducînd o pagină din vreo carte medievală de profeții și simboluri, un om în chip de șoim zburînd spre soare pe deasupra mării, o prevestire a scopului pentru slujirea căruia se născuse el și pe care-l urmărise prin cețurile copilăriei și adolescenței, un simbol al artistului făurind din nou în atelierul său, din

[1] Aluzie, ca și mottoul de pe frontispiciul cărții, la *Dedal* — conform mitologicei grecești, arhitect, constructor al labirintului din Creta, în care a fost închis Minotaurul. Din ordinul regelui Minos, Dedal fu el însuși închis în labirint, dar scăpă de acolo făcîndu-și aripi din pene și ceară, împreună cu fiul său Icar; acesta din urmă, apropiindu-se în zbor prea mult de soare, se prăbuși, topindu-i-se aripile. (n. tr.).

trîndava materie pămîntească, o ființă nouă planînd în înălțime, impalpabilă, nepieritoare ?

Inima îi tremura ; respirația i se iuți și o suflare sălbatică trecu peste mădularele sale, de parcă ar fi plutit spre soare. Inima îi tremura într-un extaz de teamă și sufletul lui se afla în zbor. Sufletul lui plutea într-un aer de dincolo de lume și trupul pe care și-l cunoștea era purificat dintr-o suflare și eliberat de incertitudine și devenit strălucitor și unul cu substanța spiritului. Un extaz de zbor îi aprindea strălucire în ochi și-i iuțea răsuflarea și vibrînde și iuți și strălucitoare îi erau mădularele bătute de vînt.

— Unu ! Doi !... Atenție !

— Au-u, Cripes, mă-nnec, mă !

— Unu ! Doi ! Trei și fă-i vînt !

— Altu' la rînd ! Altu' la rînd !

— Unu !... Ic !

— Stephaneforos !

Îl frigea gîtlejul de dorul de-a striga tare, strigătul șoimului sau vulturului plutind în înălțimi, de-a vesti vînturilor printr-un strigăt pătrunzător eliberarea sa. Era strigătul vieții către sufletul lui, nu glasul searbăd și brutal al lumii îndatoririlor și deznădejdii, nu glasul neuman care-l chemase către searbăda slujire a altarului. O clipă de zbor vijelios îl eliberase și strigătul de triumf pe care buzele lui îl stăvileau îi spărgea creierii.

— Stephaneforos !

Ce mai erau acum decît lințolii lepădate de trupul mort : teama în care umblase zi și noapte,

incertitudinea ce-l încercuise, rușinea ce-l înjosise pe dinăuntru și pe dinafară — lințolii, pînze mortuare. Da ! Da ! Da ! Are să creeze mîndru din libertatea și puterea sufletului său, asemenea marelui meșter al cărui nume îl purta, ceva viu, nou, planînd în înălțime și frumos, impalpabil, nepieritor.

Se ridică agitat de pe stînca pe care șezuse ; nu mai putea înnăbuși flacăra din sîngele lui. Își simțea obrazul arzînd și gîtlejul zvîcnind de cîntecul ce se adunase în el. Era un dor de ducă în picioarele lui care tînjeau să pornească spre hotarele pămîntului. Înainte ! Înainte ! părea să strige inima lui. Înserarea se va lăsa tot mai adînc asupra mării, noaptea va cuprinde cîmpiile, zorile vor scînteia în fața drumețului și-i vor arăta cîmpuri și dealuri și fețe neobișnuite. Unde oare ?

Privi către nord în spre Howth. Marea coborîse mai jos de șirul algelor pe partea cu apa mică a digului și refluxul descreștea cu repeziciune de-a lungul țărmului. O fîșie lungă și ovală de nisip se așternea caldă și uscată printre vălurele. Ici și colo insulițe calde de nisip licăreau pe deasupra apei scăzute iar în jurul fîșiei celei lungi și în micile șuvoaie ale plăjii siluete în culori luminoase străbăteau cu picioarele apa sau se cufundau în ea.

În cîteva minute fu desculț, cu ciorapii împăturiți în buzunare și cu pantofii de pînză legănîndu-i-se pe umăr de șireturile înnodate, apoi culese din epavele de printre stînci un băț ascuțit mîncat de sare și coborî printre pietroaie

povîrnişul digului. Pe ţărm mai curgea un rîuşor lung şi pe cînd îl străbătea încet cu piciorul se minuna de necontenita plutire a algelor. Verzi ca smaraldul, negre şi ruginii şi verzi-cenuşii, se mişcau pe sub cursul apei, legănîndu-se şi încolăcindu-se. Apa rîuşorului era întunecată de necontenita lor plutire şi oglindea norii plutind în înalt. Norii pluteau în tăcere deasupră-i şi-n tăcere pluteau dedesubtu-i buruienile mării şi aerul cald cenuşiu era calm şi o viaţă nouă îi cînta în vine.

Unde era acum vîrsta lui de copilandru? Unde era sufletul care se dăduse înapoi dinaintea destinului său, pentru a tot medita sumbru şi singur asupra ruşinii rănilor sale şi în lăcaşu-i de turpitudine şi subterfugiu a se împodobi falnic cu palide linţolii şi cununi ce se ofileau la atingere? Sau unde era el?

Era singur. Era uitat de toţi, fericit şi aproape de inima vijelioasă a lumii. Era singur şi tînăr şi hotărît şi cu inima vijelioasă, singur în mijlocul unui deşert de aer liber şi ape sărate, şi printre roadele mării de scoici şi de bălării, şi-n lumina cenuşiu învăluită a soarelui printre vesel şi luminos îmbrăcate făpturi de copii şi de fete, şi glasuri copilăreşti şi feciorelnice în aer.

Avea în faţă-i o fată, ce sta în mijlocul şuvoiului, singură, nemişcată, privind departe, spre mare. Ca o făptură atinsă de-o vrajă ce-ar fi făcut-o să semene cu o stranie şi frumoasă pasăre de mare. Picioarele ei lungi, goale şi zvelte, erau fragile ca ale unui cocor şi curate, în afară de locul unde dîra de smarald a unei

alge trăsese un semn pe carnea ei. Coapsele, mai pline şi de nuanţa dulce a ivoriului, erau dezvelite aproape pînă la şold, unde franjurile albe ale chiloţilor aminteau un penaj de fulgi moi şi albi. Poalele fustelor de albastrul ardeziei, sumese îndrăzneţ în jurul taliei, îi alcătuiau în spate o coadă invoaltă de hulub. Sînul era ca al unei păsări, catifelat şi gingaş, gingaş şi catifelat ca guşa unui hulub cu penaj sumbru. Dar părul lung, bălai, era al unei copile ; şi al unei copile, atins de miracolul frumuseţii pieritoare a oamenilor îi era chipul.

Sta singură, nemişcată, privind departe, spre mare ; şi cînd îi simţi prezenţa şi adoraţia din ochi, ochii ei se îndreptară spre ai lui, răbdîndu-le liniştit privirea, fără sfială şi fără provocare. Lung, îndelung, îi răbdă privirea, apoi îşi întoarse calmă ochii dintr-ai lui şi-i îndreptă către şuvoi, tulburînd uşurel cu piciorul apa, de colo-colo, în susur uşor. Prinse să susure tainic unda-n mişcare domoală, rupînd pentru prima oară tăcerea — în şopot domol şi tainic — domol ca sunetul clopoţeilor somnului — de colo-colo, în susur uşor, foşneau vălurelele — şi pe faţa ei pîlpîia o uşoră umbră de jar.

„Doamne !" strigă sufletul lui Stephen într-o izbucnire de bucurie profană.

Se desprinse brusc şi porni de-a curmezişul ţărmului. Îi ardeau obrajii, îi dogorea tot trupul ; îi tremurau mădularele. Înainte şi tot înainte, înainte şi tot înainte mergea cu paşi mari, departe peste nisipuri, avîntîndu-şi către mare cîntecul pătimaş, chiuind să întîmpine

solia de viață ce strigase spre dînsul. Imaginea ei îi trecuse în suflet pe veci — și niciun cuvînt nu rupsese tăcerea sfîntă a extazului său. Ochii ei îl chemaseră și sufletul lui se avîntase către chemare. Să trăiești, să greșești, să cazi, să izbîndești, să creezi iar viață din viață ! Un înger sălbatic îi apăruse, îngerul tinereții și frumuseții muritoare, sol din bogatele încinte ale vieții, furtunos să-i deschidă într-o clipă de extaz porți către căile toate de-a greși și-a se înălța. Înainte și tot înainte, înainte și tot înainte !

Se opri brusc și-și ascultă inima, în tăcere. Cît de departe mersese ? Ce oră era ?

Nu se afla nicio făptură omenească în apropierea lui și aerul nu aducea pînă la el niciun zgomot. Dar mareea se pregătea să se reverse din nou și se lăsa asfințitul.

Se întoarse către uscat și alergă spre țărm și suind în fugă povîrnișul plăjii fără să-i pese de pietricelele tăioase, dădu de un cotlon nisipos încins cu dîmburi de nisip întesate cu bălării și se trînti acolo, ca pacea și liniștea serii să-i potolească iureșul sîngelui.

Simțea deasupră-i bolta cea vastă și nepăsătoare și mișcarea calmă a corpurilor cerești ; și țărîna, țărîna ce-l zămislise, îl luase la sînul ei.

Închise ochii cotropit de sfîrșeala somnului. Pleoapele îi tremurau de parcă ar fi simțit vasta mișcare ciclică a pămîntului și a străjilor lui stelare, tremurau de parcă ar fi simțit strania lumină a vreunei lumi noi. Sufletul i se topea în vreo lume nouă, fantastică, tulbure, nelămurită ca sub apele mării, străbătută de forme și ființe

nouroase. O lume, o licărire, sau o floare ? Licărind şi tremurînd, tremurînd şi desfăcîndu-se, o lumină răsărind, o floare deschizîndu-se, se desfăşura în necontenită succesiune, irupînd în purpură aprinsă şi desfăcîndu-se şi pălind pînă la cea mai stinsă nuanţă roză, petală cu petală şi undă de lumină cu undă de lumină, inundînd toate cerurile cu îmbujorările ei dulci, una mai profundă ca alta.

Cînd se trezi se lăsase seara şi nisipul şi ierburile aride ale culcuşului său nu mai dogoreau. Se ridică domol şi amintindu-şi vraja visului său, suspină după acea bucurie.

Se căţără pe creasta dîmbului de nisip şi privi în juru-i. Se lăsase seara. Conturul lunii noi despica pustiul palid al zării, contur al unui cerc de argint incrustat în nisip cenuşiu ; iar mareea se revărsa cu iuţeală spre ţărm cu un susur lin al valurilor ei, izolînd cele din urmă cîteva siluete în lăculeţe îndepărtate.

Goli pînă la drojdii a treia ceaşcă de ceai apos şi începu să ronţăie cojile de pîine prăjită risipite în preajmă-i, cu privirea aţintită la lăculeţul mohorît din castronaş. Infuzia galbenă sorbită scobise ca o albie de mlaştină şi lăculeţul rămas dedesubt îi aduse în amintire apa mohorîtă, de culoarea turbei, a băii de la Clongowes. Lîngă cotul lui sta cutia cu adeverinţe de la casa de împrumut pe amanet prin care scotociseră adineauri ; luă agale unul cîte unul între degetele-i unsuroase formularele albastre şi albe, mîzgălite cu cerneală mînjite cu nisip şi moto-

tolite, în care figurau drept nume al împrumutătorului Daly sau MacEvoy de pildă.

1 Pereche cizme.

1 Pardesiu de cul. închisă.

3 Diverse în Învelitoare albă.

1 Pantalon bărb.

Le puse la loc și privi gînditor capacul cutiei, pătat cu urme de ploșnițe, apoi întrebă într-o doară :

— Cu cît mai avansează ceasul ?

Maică-sa îndreptă ceasul deșteptător scofîlcit care sta pe o rînă în mijlocul etajerei șemineului pînă ce cadranul arătă douăsprezece fără un sfert, apoi îl culcă la loc.

— Cu o oră și douăzecișicinci de minute, spuse. Înseamnă că e ora zece și douăzeci acum. Zău c-ai putea să-ncerci să ajungi la timp la cursurile tale.

— Pregătește-mi să mă spăl, spuse Stephen.

— Katy, pregătește-i lui Stephen să se spele.

— Boody, pregătește-i lui Stephen să se spele.

— Eu nu pot, mă duc după albastru de rufe. Pregătește-i tu, Maggy.

După ce ligheanul smălțuit fu așezat în scobitura lavoarului și vechea mănușă de baie zvîrlită pe marginea ligheanului, Stephen îi îngădui maică-si să-l frece pe gît și să-i scormonească prin cutele urechilor și prin adînciturile de lîngă nări.

— Mai mare rușinea, zău așa, spuse ea, un student la universitate să fie atît de murdar încît să trebuiască să-l spele maică-sa.

— Doar îţi face plăcere, făcu Stephen calm.

Un şuierat strident se auzi din susul scării şi mama îi îndesă în mîini un şorţ jilav, zicînd :

— Şterge-te şi grăbeşte-te să pleci, pentru numele lui Dumnezeu !

Un al doilea şuierat strident, prelungit şi mînios, o făcu pe una dintre fete să alerge la piciorul scării.

— Da, tată ?

— Putoarea de frate-tu tot n-a plecat încă ?

— Ba da, tată.

— Eşti sigură ?

— Da, tată.

— Hm !

Fata veni înpoi, făcîndu-i semne să dea zor şi să iasă fără zgomot pe uşa din spate.

Stephen spuse rîzînd :

— Curioasă idee are despre genuri dacă crede că putoare e masculin.

— O ! să-ţi fie ruşine, Stephen, eşti revoltător, spuse mama ; ai s-apuci ziua cînd te vei căi c-ai pus piciorul acolo. Eu văd de pe-acuma cît te-ai schimbat.

— Bună ziua la toţi, făcu Stephen, zîmbind şi trimiţîndu-le din vîrfurile degetelor un sărut de adio.

În spatele terenului înălţat pe care stăteau casele, ulicioara se împotmolise în umezeală. Pe cînd o cobora agale, alegînd locurile unde să calce printre grămezile de gunoaie ude, auzi o călugăriţă smintită ţipînd în azilul pentru călugăriţe nebune de dincolo de zid.

— Isuse ! O Isuse ! Isuse !

Își goni din urechi țipetele, zvîrlind supărat din cap și zori înainte, împiedicîndu-se de gunoaiele în putrefacție. I se și strecurase în inimă mușcătura dezgustului și amărăciunii. Șuieratul lui taică-său, bodogănelile maică-si, țipătul unei smintite nevăzute erau acum pentru el tot atîtea glasuri care îi jigneau mîndria tinereții și amenințau să i-o umilească. Scoțînd un blestem își alungă din inimă pînă și ecourile lor, iar pe cînd cobora aleea și simțea lumina cenușie a dimineții lăsîndu-se împrejuru-i, strecurată printre copacii care picurau de umezeală, și pe cînd aspira ciudatul miros sălbatic de frunze ude și de scoarță de copac udă, sufletul lui își lepădă povara de necazuri.

Copacii încărcați de ploaie ai aleii îi evocau, ca totdeauna, amintiri despre fetele și femeile din piesele lui Gerhart Hauptmann [1], și amintirea palidelor lor mîhniri și mireasma ce se lăsa din crengile umede se contopeau într-o atmosferă de calmă bucurie. Își începuse plimbarea matinală prin oraș ; știa dinainte că atunci cînd va trece prin noroaiele din Fairview se va gîndi la proza claustrală, străbătută de vine argintii, a lui Newman ; că atunci cînd va umbla de-a lungul Căii North Strand, privind alene în vitrinele magazinelor de comestibile, își va aminti de melancolia lui Guido Cavalcanti [2] și

[1] *Gerhart Hauptmann* (1862—1946), cunoscut dramaturg german.

[2] *Guido Cavalcanti* (1259—1300), poet italian, reprezentant al curentului „Dulcele stil nou" ; a scris sonete, balade, care au rupt cu influența bisericii catolice și se disting prin caracterul lor umanist. (n. tr.).

va zîmbi ; că atunci cînd va trece pe lîngă cioplitoria de piatră Baird din Talbot's Place va sufla printr-însul spiritul lui Ibsen ca un vînt aprig, un spirit de o rebelă frumuseţe tinerească ; şi că în dreptul unei dughene murdare cu articole pentru marinari, dincolo de Liffey, îşi va repeta cîntecul lui Ben Jonson[1] care începe aşa :

Mai ostenit n-am fost zăcînd.

Gîndul său, cînd era obosit de cercetarea esenţei frumosului printre cuvintele spectrale ale lui Aristotel sau Aquino, se îndrepta adesea cu plăcere către gingaşele cîntece ale poeţilor elizabetani. Gîndul său, în strai de călugăr cuprins de îndoieli, sta adesea în umbră sub ferestrele acelei epoci, ca să asculte muzica gravă şi şăgalnică a cîntăreţilor din lăută sau rîsul făţiş al tîrfelor, pînă cînd un rîs prea vulgar, o expresie întinată de vreme, evocînd dezmăţ sau fanfaronadă, îi jigneau orgoliul monacal şi-l alungau de la locu-i de pîndă.

Comoara de ştiinţă despre care se presupunea că-l absoarbe într-atît încît îl smulsese camaraderiei cu tineretul, nu era decît o rezervă de vreo cîteva maxime din poetica şi psihologia lui Aristotel şi o *Synopsis Philosophiae Scholasticae ad mentem divi Thomae*[2]. Gîndirea lui era

[1] *Ben Jonson* (1572—1637), dramaturg englez, reprezentant de seamă al dramei umaniste (n. tr.).

[2] Rezumat al Filozofiei Scolastice după concepţia divinului Toma. (n. tr.).

o penumbră de îndoială și neîncredere în sine, luminată ici colo pentru cîteva clipe de fulgerele intuiției, dar fulgere de o splendoare atît de clară încît în acele clipe lumea pierea sub picioarele sale de parcă ar fi fost înghițită de flăcări ; iar după aceea limba i se îngreuna și ochii lui întîlneau privirile celorlalți fără a le răspunde ; simțea că duhul frumuseții îl învăluise ca o hlamidă și că în visare cel puțin cunoscuse măreția. Dar cînd nu-l mai susținea acest scurt orgoliu al tăcerii, era bucuros de a se mai găsi tot printre vieți obișnuite, străbătînd fără teamă și cu inima ușoară, mizeria și zgomotul și murdăria orașului.

Aproape de bariera de scînduri de pe canal îl întîlni pe ofticosul cu fața de păpușă și cu pălăria fără boruri coborînd spre el panta podului, cu pași mărunți, strîns încheiat la pardesiul lui de culoarea șocolatei și ținîndu-și umbrela strînsă sul, la oarecare distanță de corp, ca pe-o baghetă de magician. Trebuie să fie unsprezece, își spuse, și aruncă o privire prin ușa unei lăptării să vadă cît era ceasul. Orologiul lăptăriei îi arătă ora cinci fără cinci minute dar, pe cînd se îndepărta, auzi un orologilu nevăzut, undeva prin apropiere, care bătu de unsprezece ori la rînd cu precizie rapidă. Rîse auzindu-l căci îl făcu să se gîndească la McCann, și parcă-i vedea făptura îndesată îmbrăcată cu o vestă de vînătoare și pantaloni bufanți, cu bărbuța-i bălaie de țap, stînd în colț la Hopkins, bătut de vînt, și parcă-l auzea spunîndu-i :

— Dedalus, ești o ființă antisocială, preocupat numai de tine însuți. Eu nu-s așa. Eu sînt democrat și voi lucra și acționa pentru libertatea și egalitatea socială a tuturor claselor şi sexelor din Statele Unite ale Europei viitorului.

— Unsprezece! înseamnă că întîrziase și la cursul ăsta. Ce zi din săptămînă era? Se opri în fața unei agenții de publicitate ca să citească primul rînd al unui anunț. Joi. De la zece la unsprezece, engleza; de la unsprezece la douăsprezece, franceza; douăsprezece la unu, fizică. Își închipui cursul de engleză și simți, chiar de la această distanță, neastîmpăr și neputință. Vedea capetele colegilor săi de clasă supus aplecate pe cînd își notau în caiete punctele ce li se spunea să noteze, definiții nominale, definiții esențiale și exemple sau date de naștere ori de deces, operele principale, o judecată critică favorabilă și una nefavorabilă figurînd alături. Capul său nu era plecat căci gîndurile îi pribegeau departe și fie că îmbrățișa cu privirea mica clasă de studenți fie că privea afară pe fereastră la peluzele pustii ale parcului, îl copleșea un miros mohorît de igrasie subterană și de mucegai. Un alt cap în afară de-al lui, chiar în fața sa în primele bănci, se înălța drept și fățiș deasupra tovarășilor săi aplecați, asemenea capului unui preot care s-ar fi rugat fără umilință tabernacolului pentru umilii credincioși din preajmă-i. De ce oare cînd se gîndea la Cranly nu-și putea niciodată evoca imaginea întreagă a trupului său ci doar imaginea capului și a feței? Chiar și acum, pe fundalul dra-

periei cenușii a dimineții, o vedea ca pe-o fantomă dintr-un vis, față a unui cap despărțit de trup sau a unei măști mortuare, cu fruntea încununată ca de-o coroană de fier de părul negru stînd țeapăn în sus. Era ca de preot fața aceasta, ca de preot în paloarea ei, cu nasul cu aripi largi, cu umbra dedesubtul ochilor și de-a lungul fălcilor, ca de preot buzele lungi și anemice, surîzînd ușor ; și Stephen, amintindu-și o clipă cum îi povestise lui Cranly zi de zi și seară de seară tot tumultul și neastîmpărul și toate dorurile sufletului său, fără vreun alt răspuns decît tăcerea ascultătoare a prietenului, și-ar fi spus că era fața unui preot vinovat ascultînd confesiunile unora pe care n-avea puterea a-i absolvi, de n-ar fi simțit din nou în amintire privirea ochilor lui întunecoși, feminini.

Prin mijlocirea acestei imagini avu o clipă viziunea unei ciudate peșteri întunecoase de speculație, dar își întoarse îndată gîndul dintr-acolo simțind că nu sosise încă timpul de a o cerceta. Dar mătrăguna indolenței prietenului său parcă răspîndea în aerul din preajmă-i o subtilă exalație distrugătoare ; se văzu privind, unul după altul, cîte un cuvînt, la întîmplare, în dreapta sau în stînga lui, cu o calmă uimire că în chip atît de tăcut se goliseră de orice înțeles momentan, pînă cînd fiece text oarecare de firmă îi încătușă gîndirea asemenea unei formule magice și-și simți sufletul uscîndu-se și suspinînd de bătrînețe pe cînd urmărea un drum printre mormane de cuvinte moarte. Pro-

pria-i conştiinţă a limbii se retrăgea din creierul său ca un reflux de maree şi se strecura în cuvinte înseşi care începură a se lega şi a se dezlega în ritmuri capricioase :

Iederă-n vaier pe zid înalt,
Vaier şi caier pe zid înalt,
Iederă aurie pe zid înalt,
Iederă, iederă suie-n înalt.

Cine-a mai auzit asemenea bîlbîială ? Cine-a mai auzit de o iederă-n vaier pe un zid ? Iederă aurie ; asta merge. Şi ivoriu auriu. Dar iederă ivorie cum ar fi ? Cuvîntul îi lucea acum în creier, mai limpede şi luminos ca orice ivoriu tăiat din colţi pătaţi de elefant. *Ivoriu, ivoire, avorio, ebur*[1]. Unul dintre primele exemple ce le învăţase în limba latină era : *India mittit ebur*[2] ; şi-şi aminti faţa isteaţă de nordic a rectorului care-l învăţase să transpună *Metamorfozele* lui Ovidiu într-o engleză de curte, în care sunau bizar cuvinte precum : porcari, cioburi de ulcele şi hălci de slănină. Puţinul ce-l ştia despre legile limbii latine îl învăţase dintr-o carte zdrenţuită scrisă de un preot portughez.

Contrahit orator, variant in carmine vates[3].

Crizele şi victoriile şi luptele intestine din istoria Romei îi fuseseră transmise în cuvin-

[1] Ivoriu sau fildeş, în limbile franceză, italiană, latină (n. tr.).
[2] India dă ivoriu. (n. tr.).
[3] Oratorul se exprimă concis, iar poetul bogat (n. tr.).

tele tocite *in tanto discrimine*[1] şi încercase să întrevadă viaţa socială a cetăţii prin cuvintele *implere ollam denariorum*[2], pe care rectorul le rostise sonor de parcă ar fi umplut un vas cu dinari. Paginile Horaţiului său îngălbenit de vreme niciodată nu-i păreau reci la atingere chiar cînd îşi simţea degetele reci ; erau pagini omeneşti şi fuseseră răsfoite cu cincizeci de ani în urmă de către degetele omeneşti ale lui John Duncan Inverarity şi de ale fratelui aceluia, William Malcolm Inverarity. Da, erau nume nobile cele înscrise pe prima pagină pălită de timp a coperţii interioare şi chiar pentru un latinist atît de mediocru ca el, versurile pălite de timp erau atît de înmiresmate de parcă ar fi dormit toţi aceşti ani în mirt şi levănţică şi floare de lămîiţă ; totuşi îl rănea gîndul că el n-avea să fie niciodată mai mult decît un oaspe timid la ospăţul culturii universale şi că erudiţia monacală în termenii căreia se străduia să-şi făurească o filozofie estetică, nu se bucura în epoca în care trăia el de-o mai înaltă preţuire decît subtilele şi ciudatele jargoane ale heraldicei sau ale vînătorii cu şoimi.

Blocul cenuşiu al colegiului Trinity în stînga lui, înfipt masiv în ignoranţa oraşului ca o piatră mohorîtă într-un inel greoi, îi atrase gîndul spre pămînt şi pe cînd încerca într-un chip sau altul să-şi elibereze picioarele din că-

[1] De atîta despicare (lat.) (n. tr.).

[2] A umple oalele cu dinari. (n. tr.).

tușele conștiinței reformate, ajunse la statuia grotescă a poetului național al Irlandei.

O privi fără mînie; căci, deși moliciunea trupului cît și a sufletului se tîra deasupra-i ca o vermină nevăzută, peste picioarele ce păreau să pășească tîrîș și în susul cutelor mantiei și în jurul capului servil, figura părea umil conștientă de propria-i nevrednicie. Era un Firbolg care împrumutase mantia unui Milesian[1]; și se gîndi la prietenul său Davin, studentul țăran. Era porecla glumeață ce i-o dăduse el; dar tînărul țăran o purta fără supărare.

— Bine, Stevie, tot spui tu că-s tare de cap. Zi-mi cum vrei.

Versiunea familiară a numelui său de botez pe buzele acestui prieten îi plăcuse lui Stephen de cum o auzise întîia oară, căci el era în vorbire ceremonios cu alții pe cît erau ei cu dînsul. Adesea, cînd ședea în odaia lui Davin din Grantham Street, minunîndu-se de ghetele bine lustruite ale prietenului său, înșirate perechi pe lîngă perete, și recitind pentru urechea simplă a prietenului versurile și cadențele altora, văluri ale propriilor sale doruri și deznădejdi, mintea elementară de Firbolg a ascultătorului său îl atrăgea și iarăși îl respingea. Davin îl atrăgea printr-o înnăscută și calmă politețe a atenției, sau printr-o întorsătură nostimă de vorbire veche englezească, sau prin intensitatea plăcerii cu care practica viguroase exerciții fizice — căci

[1] Milesian — Irlandez; de la *Milesius*, rege mitic, ai cărui fii sînt presupuși a fi cucerit Irlanda în anul 1300 î.e.n. (n. tr.).

el şezuse la picioarele lui Michael Cusack, Galul [1] — şi îl respingea repede şi brusc prin cîte o neagerime a inteligenţei sau cîte o lipsă de fineţe a simţirii sau cîte o stupidă expresie de teroare în ochi, teroarea sufletului unui sat irlandez muritor de foame în care stingerea focurilor încă mai era o spaimă de fiece seară.

Alături de amintirea performanţelor unchiului său atletul Mat Davin, tînărul ţăran cultiva cu adoraţie amintirea trecutului dureros al Irlandei. Colegilor săi studenţi, care încercau să dea cu orice preţ importanţă vieţii banale a colegiului, le plăcea în comentariile lor să-l considere drept un tînăr fenian [2]. Dădaca lui îl învăţase irlandeza şi-i formase imaginaţia crudă la luminile răzleţe ale miturilor irlandeze. Faţă de mitul căruia nici o gîndire individuală nu-i adăogise vreodată un fir de frumuseţe şi faţă de poveştile-i necioplite care s-au divizat împotriva lor înşile pe măsura coborîrilor de-a lungul ciclurilor, Davin avea aceeaşi atitudine ca şi faţă de religia romano-catolică, aceea a unui rob docil şi trîndav la minte. Din supunere faţă de o lozincă, orice gînd sau orice sentiment care i-ar fi venit din Anglia sau pe calea culturii

[1] *„The Gael"* — E vorba aci de rasa *celtă* a scoţienilor şi irlandezilor. (n. tr.).

[2] *fenian* — iniţial membru al unei ligi întemeiate printre emigranţii irlandezi din Statele Unite ale Americii, agitînd pentru revoluţia în Irlanda şi răsturnarea cîrmuirii engleze. Originea cuvîntului derivă din limba veche irlandeză : *féné* — numele străvechiului popor irlandez contopit cu : *fiane*, strajă a regilor irlandezi legendari. (n. tr.).

engleze întîmpina în cugetul lui împotrivire; iar din lumea de dincolo de Anglia nu știa decît de Legiunea străină a Franței în care spunea că are să se înroleze.

Împerechind această ambiție cu temperamentul tînărului, Stephen îl numise adesea „una din gîștele domestice“ și acest epitet conținea de fapt un dram de iritație tocmai împotriva acelei sile de-a vorbi și a acționa a prietenului său care atît de adesea părea a se interpune între mintea lui Stephen însetată de speculație și căile ascunse ale vieții irlandeze.

Într-o seară, tînărul țăran, cu spiritul ațîțat de limbajul vehement sau extravagant în care evada Stephen din tăcerea rece a revoltei intelectuale, evocase în mintea lui Stephen o viziune stranie. Cei doi se îndreptau agale către locuința lui Davin prin ulicioarele întunecoase ale evreilor săraci.

— Mi s-a întîmplat și mie o poveste, Stevie, în toamna trecută, către iarnă, și n-am spus niciodată o vorbuliță nimănui pe lume — tu ești întîiul om căruia îi vorbesc despre asta. Nu mai țin minte de era-n octomvrie ori în noemvrie... octomvrie era, a findcă a fos mai 'nainte de-a veni eu încoace să mă înscriu la universitate.

Stephen își întoarse ochii zîmbitori către fața prietenului său, măgulit de confidența lui și cucerit de accentul simplu al povestitorului.

— Lipsisem toată ziua de-acasă de la noi și fusesem dus dincolo la Buttevant — nu știu

dacă tu știi unde e — la un meci de *hurley*[1] între flăcăii din Croke și neînfricații din Thurles. Zău așa, Stevie, a fost o luptă aprigă ! Văru-meu primar, Fonsy Davin, a ieșit de-acolo cu cămașa zdreanță — în ziua aceea el avea de păzit poarta pentru cei din Limerick, dar jumătate din timp era cu înaintașii și zbiera ca turbat. N-o să uit niciodată ziua ceea. Într-un rînd un flăcău din Crokes i-a pocnit una grozavă cu crosa și zău dacă nu era cît p-aci să-l izbească în tîmplă. Da zău, să-l fi atins atunci vîrful crosei, s-ar fi zis cu el.

— Îmi pare bine c-a scăpat, spuse Stephen rîzînd, dar desigur că nu asta a fost povestea deosebită care ți s-a întîmplat ?

— Da — probabil că pe tine asta nu prea te interesează — vorba e că pîn' la urmă a fost atîta zarvă după meci c-am pierdut trenul cînd să mă-ntorc acasă și nici n-am putut găsi vreun car cu boi să mă ia findcă din întîmplare se ținea în aceeași zi o mare adunare dincolo de Castletownrocke și toate carele din ținut erau acolo. Așa că n-aveam încotro, trebuia ori să rămîi peste noapte ori s-o iau la picior. Ei, am pornit-o pe jos și-am tot mers așa 'nainte pîn 'ce s-a 'nnoptat cam cînd s-ajung în dreptul dealurilor de la Ballyhoura care-s la mai bine de zece mile de Kilmalloch, și-apoi vine un drum lung și pustiu. Nici urmă de vreo casă de creștin tot drumu' și nici pic de zgomot. Era un întuneric — aproape beznă. De vreo

[1] *hurley* — hockey. (n. tr.).

două ori m-am mai oprit în drum sub cîte un tufiș să-mi aprind pipa — să nu fi fost brumă pe jos m-aș fi tolănit să dorm în cîmp. Într-un tîrziu, tupilată după un cot al drumului am iscodit o căscioară cu o lumină în fereastră. M-am apropiat și-am bătut în ușă. Un glas a-ntrebat cine e și-am răspuns că veneam de la meciul din Buttevant și că mă-ntorceam spre casă pe jos și c-aș mulțumi frumos pentru un pahar cu apă. Mai trecu o lecuță și se deschise ușa și-n prag se ivi o femeie tînără care-mi întinse o ulcea mare cu lapte. Era pe jumătate dezbrăcată de parc-ar fi fost gata să se culce cînd bătusem eu și cu părul despletit atîrnîndu-i pe umeri — iar după trup și după nu știu ce în privirea ei, mi-am zis că trebuie să fie însărcinată. Mă ținu mult de vorbă la ușă — și mie asta mi se păru ciudat, fiindcă sta cu pieptul și cu umerii goi. Mă întrebă de eram obosit și de nu mi-ar plăcea să mîi noaptea acolo. Zise că era numai dînsa singurică acasă și că bărbatu-său era dus de cu dimineață la Queenstonn ca s-o conducă pe soră-sa care plecase. Și cît vorbea, Stevie, tot își ținea ochii ațintiți asupră-mi și așa de-aproape ce sta că-i auzeam răsuflarea. Cînd i-am dat înapoi ulceaua, pîn' la urmă m-a apucat de mînă ca să mă tragă peste prag. „*Hai 'năuntru* zice *și mîi aci peste noapte. N-ai de ce te teme. N-ar' să fie nimenea în casă decît numai noi doi...*" N-am intrat. Stevie. I-am mulțumit și-am pornit-o 'nainte, cuprins de friguri. La 'ntîia cotitură m-am uitat 'napoi și ea tot mai sta-n prag.

Ultimele cuvinte ale poveştii lui Davin îi cîntau în amintire şi figura din poveste se desprindea limpede oglindită în alte figuri de ţărănci pe care le văzuse stînd în praguri la Clane cînd treceau trăsurile şcolii. Era imaginea tipică a rasei ei şi a propriei lui rase, cu suflet de liliac orb trezindu-se la conştiinţa de sine în întuneric şi taină şi singurătate şi, cu ochii şi glasul şi gestul unei femei neştiutoare de vicleşuguri, chemînd pe străin în culcuşul ei.

O mînă i se aşeză pe braţ şi un glas tînăr strigă :

— Hei ! Cuconaşule, ia te uită ici — pentru drăguţa matale ! ! Al dintîi bucheţel care-l vînz azi. Ia te uită, ce mai buchet frumos ! Îl iei, conaşule ?

Florile albastre ce le înălţa spre el fata şi ochii ei tineri albaştri îi părură în acea clipă întruchipări ale nevinovăţiei şi se opri locului pînă ce imaginea dintîi pieri şi nu mai văzu decît rochia zdrenţăroasă şi părul jilav răvăşit şi faţa de mahalagioaică.

— Hai, cuconaşule ! Ia-le ! N-o uita pe drăguţa matale !

— N-am bani, făcu Stephen.

— Cumpără-le, conaşule, uite ce frumoase-s ! numa' un penny !

— N-ai auzit ce ţi-am spus ? o întrebă Stephen, aplecîndu-se spre ea. Ţi-am spus că n-am bani. Îţi mai spun o dată.

— De, las' c-o să ai şi matale cîndva, cuconaşule, cu ajutorul lui Dumnezeu, răspunse fata după o clipă.

— Poate, făcu Stephen, dar nu prea cred.

Plecă repede, temîndu-se ca această familiaritate să nu degenereze și dorind să nu mai fie acolo cînd își va oferi marfa altuia, vreunui turist din Anglia sau vreunui student de la Trinity. Strada Grafton, de-a lungul căreia trecu, îi prelungi acest moment de sărăcie descurajată. În capul străzii era așezată în mijlocul drumului o lespede comemorativă în amintirea lui Wolfe Tone ; își aduse aminte că asistase cu taică-său la ceremonia așezării ei. Își amintea cu amărăciune de acel omagiu gălăgios. Se aflau acolo patru delegați francezi într-o mașină și unul dintre ei, un tînăr scurt și îndesat care zîmbea într-una, ținea în vîrful unui băț un carton purtînd tipărite cuvintele : *Vive l'Irlande !*

Dar copacii din Stephen's Green erau înmiresmați de ploaie și pămîntul mustind de apă își exala mirosul mortuar, fum ușor de tămîie înălțîndu-se prin țărînă din multe inimi. Sufletul viteazului, venalului oraș despre care îi istorisiseră bătrînii săi se uscase cu timpul ; nu mai rămăsese decît un ușor miros mortuar ridicîndu-se din pămînt. Știa că o clipă mai tîrziu cînd avea să intre în colegiul cel sumbru va percepe o descompunere alta decît cea a lui Egan cel frumos și al lui Burnchapel Whaley.

Era prea tîrziu ca să mai urce sus la cursul de franceză. Traversă holul și o luă pe coridorul din stînga care ducea la amfiteatrul de fizică.

Coridorul, întunecos și tăcut, nu era lipsit de o ocultă supraveghere. De ce avea el oare această senzație? Fiindcă auzise că pe timpul lui Buck Whaley se afla acolo o scară secretă? Sau era casa iezuiților extrateritorială și umbla el cumva printre străini? Irlanda lui Tone și a lui Parnell părea să se fi retras în spațiu.

Deschise ușa amfiteatrului și se opri locului în lumina rece cenușie care se lupta să intre prin ferestrele prăfuite. O formă omenească sta ghemuită în fața grătarului mare al căminului și după înfățișarea ei deșirată și sură cunoscu că era decanul de studii care aprindea focul. Stephen închise ușa binișor și se apropie.

— Bună dimineața, *sir*! Pot să vă ajut cu ceva?

Preotul ridică ochii cu vioiciune și zise:

— Stai o clipă, domnule Dedalus, și-o să vezi. E o artă să aprinzi focul. Există artele liberale și artele utile. Asta-i una din artele utile.

— Am să încerc s-o învăț, spuse Stephen.

— Nu prea mult cărbune, zise decanul, văzîndu-și de treabă cu însuflețire, ăsta e unul din secrete.

Scoase la iveală din buzunarele laterale ale sutanei patru mucuri de lumînare și le așeză cu dibăcie printre cărbuni și fîșii de hîrtie răsucită. Stephen îl urmărea în tăcere. Îngenuncheat astfel pe lespedea de piatră a pardoselii, absorbit de rînduiala fîșiilor lui de hîrtie și mucurilor lui de lumînărele, părea mai mult ca oricînd un umil slujitor pregătind locul sacri-

ficiului într-un templu deşert, un levit [1] al Domnului. Ca straiul simplu al unui levit cădea sutana uzată şi pălită în jurul făpturii îngenuncheate a unuia pe care marile veşminte canonice sau ephodul [2] tivit cu clopoţei l-ar fi obosit şi stingherit. Chiar şi trupul său îmbătrînise în umilă slujire a Domnului — întreţinînd focul la altar, ducînd mesagii tainice, slujind tineri de lume, lovind iute cînd era pus să lovească — şi totuşi rămăsese pe de-a-ntregul nedăruit cu harul frumuseţii de sfînt sau de prelat. Ba chiar şi sufletul său îmbătrînise în această slujbă fără a se înălţa spre lumină şi frumuseţe sau a răspîndi în juru-i dulcea mireasmă a sfinţeniei — nu era decît o voinţă mortificată care nu se mai înfiora de emoţia supunerii cum nu se mai înfiora de emoţia iubirii sau a luptei trupul său vîrstnic, slab şi vînos, albit de-un puf cu vîrful argintiu.

Decanul se aplecă înapoi odihnindu-se pe vine şi urmărind cum luau foc surcelele. Stephen, pentru a umple golul tăcerii, spuse :

— Sînt sigur că eu n-aş fi în stare să aprind un foc.

— Dumneata eşti un artist, nu-i aşa, domnule Dedalus ? spuse decanul, ridicînd privirea către el şi clipind din ochii lui palizi. Scopul

[1] Conform Bibliei, orice membru al tribului lui Levi, ales pentru a asista pe preoţii evrei. (n. tr.).

[2] *ephod* (din l. ebraică, *aphad* — a îmbrăca), tunică îmbrăcată de preoţii evrei în timpul marilor ceremonii. (n. tr.).

artistului este crearea frumosului. Ce este frumosul e altă problemă.

Își frecă mîinile încet și placid în fața întrebării dificile.

— Poți să răspunzi la această problemă ? întrebă.

— Aquino, răspunse Stephen, spune *pulcra sunt quae visa placent*[1].

— Acest foc din fața noastră are să fie plăcut ochiului. Fi-va el deci frumos ?

— În măsura în care ochiul îl va percepe, ceea ce presupun că înseamnă aici înțelegere estetică, focul va fi frumos. Dar Aquino mai spune *Bonum est in quod tendit appetitus*[2] În măsura în care satisface nevoia animală de căldură focul este bun. În iad, totuși, el este un rău.

— Întocmai, ai nimerit la țintă.

Se ridică sprinten, merse spre ușă și o întredeschise spunînd :

— Se pare că e de folos curentul în treburile astea.

Pe cînd venea înapoi către vatră, șchiopătînd un pic dar cu pasul vioi, Stephen văzu sufletul tăcut de iezuit privindu-l cu ochii palizi lipsiți de dragoste. Ca și Ignațiu[3] era șchiop dar în ochii săi nu ardea nici o scînteie din entuziasmul lui Ignațiu. Nici chiar legendara istețime

[1] Frumoase sînt cele ce-s plăcute ochiului (lat.) (n. tr.).

[2] Bun este în măsura în care tinde să satisfacă nevoia (lat.) (n. tr.).

[3] Aluzie la *Ignațiu de Loyola*, întemeietorul ordinului „Iezuiților". (n. tr.).

a companiei, o isteţime mai subtilă şi mai secretă decît faimoasele ei cărţi de subtilă secretă înţelepciune, nu aprinsese în sufletul său energia apostolatului. Părea a folosi resursele şi experienţa şi vicleşugurile lumii, după poruncă, pentru mai marea slavă a lui Dumnezeu [1], fără plăcere în mînuirea lor sau silă faţă de răul din ele, ci îndreptîndu-se spre ele anume cu un gest hotărît de supunere ; şi cu toată această tăcută slujire părea a nu-şi iubi de loc stăpînul şi prea puţin — de o va fi iubit cît de cît — cauza ce-o slujea. *Similiter atque senis baculus* [2] era, după cum i-ar fi plăcut cititorului, asemenea unui toiag în mîna unui bătrîn, bun şi de sprijin la drum cînd se lasă noaptea sau pe vreme rea, potrivit şi să stea alături de buchetul vreunei doamne pe o bancă de grădină, potrivit şi să fie ridicat spre ameninţare.

Decanul se întoarse lîngă vatră şi începu să-şi mîngîie bărbia.

— Cînd putem spera să ne dai ceva în problema estetică ? întrebă.

— Eu ! făcu Stephen uimit. Eu sînt bucuros cînd îmi vine o idee o dată la două săptămîni.

— Aceste probleme sînt foarte profunde, domnule Dedalus, spuse decanul. E ca şi cum ai privi în adînc de sus de pe stîncile Moher. Mulţi coboară în adîncuri şi nu se mai întorc niciodată sus. Numai scufundătorul experimentat poate

[1] Aluzie la deviza ordinului iezuit : „*Ad Majorem Dei Gloriam*". (n. tr.).

[2] Asemenea toiagului unui bătrîn (lat.) (n. tr.).

să coboare în acele adîncuri, să le exploreze şi să urce iarăşi la suprafaţă.

— Dacă vă referiţi, *sir*, la gîndirea speculativă, spuse Stephen, şi eu sînt sigur că nu există ceeace se cheamă gîndire liberă, întrucît orice gîndire trebuie să fie legată de propriile-i legi.

— Ha!

— Pentru scopurile mele pot acum să-mi continui cercetarea la lumina cîtorva idei ale lui Aristotel şi ale lui Aquino.

— Înţeleg. Înţeleg foarte bine punctul dumitale de vedere.

— Am nevoie de ele doar pentru uz propriu şi drept călăuză pînă ce voi fi realizat eu însumi ceva cu ajutorul luminilor lor. Dacă lampa va scoate fum sau miros urît, voi încerca să-i curăţ fitilul. Dacă nu-mi va da lumină destulă o voi vinde şi voi cumpăra alta.

— Şi Epictet[1] a avut o lampă, spuse decanul — s-a vîndut după moartea lui la un preţ extravagant. Era lampa la lumina căreia şi-a scris dizertaţiile folozofice. Îl cunoşti pe Epictet?

— Un bătrîn domn care spunea că sufletul seamănă foarte mult cu o găleată cu apă, răspunse aspru Stephen.

— Ne povesteşte în stilul lui familiar, continuă decanul, că a aşezat o lampă de fier în faţa statuii unui zeu şi că un hoţ a furat lampa. Ce-a făcut filozoful? A reflectat că e în firea

[1] *Epictet* — filozof stoic din secolul I. (n. tr.).

hoţului să fure şi-a hotărît să cumpere a doua zi o lampă de argilă în locul celei de fier.

Un miros de seu topit se înălţa din mucurile de lumînare ale decanului şi se contopea în conştiinţa lui Stephen cu zăngănitul cuvintelor, găleată şi lampă, lampă şi găleată. Glasul preotului avea de asemenea un sunet dur, zăngănit. Gîndul lui Stephen se opri din instinct, frînat de tonul ciudat, de imagini şi de faţa preotului ce semăna cu o lampă neaprinsă sau cu un reflector atîrnînd, cu focarul deviat. Ce era îndărătul acestui reflector sau înăuntrul lui ? O întunecată torpoare a sufletului sau întunecarea norului care va slobozi trăsnetul, a unui nor încărcat cu înţelegere şi capabil de înnegurarea divină ?

— Eu mă gîndeam la o altfel de lampă, *sir*, spuse Stephen.

— Fără îndoială, făcu decanul.

— Una din dificultăţi în discuţia estetică, spuse Stephen, este a se şti dacă vorbele sînt folosite conform cu tradiţia literară sau conform cu tradiţia pieţii publice. Îmi amintesc de o frază a lui Newman în care spunea despre Sfînta Fecioară că a fost „reţinută" în plina adunare a sfinţilor. Folosirea cuvîntului pe piaţă e cu totul diferită. *Sper că nu vă reţin.*

— Nu, cîtuşi de puţin, replică decanul politicos.

— Nu, nu, explică Stephen, zîmbind. Vreau să spun...

— Da, da, văd, făcu repede preotul, pricep foarte bine : *a reţine.*

Își împinse înainte maxilarul inferior și tuși scurt și rece.

— Ca să revenim la lampă, spuse, alimentarea ei e o problemă gingașă. Trebuie să alegi un ulei pur și trebuie să ai grijă cînd îl torni să nu se reverse din lampă, să nu torni în ea mai mult decît poate cuprinde leica.

— Ce-i leica ? întrebă Stephen.

— Leica prin care torni uleiul în lampă.

— A ! făcu Stephen. Leică o numiți ? Nu e tundish [1] ?

— Ce-i aceea tundish ?

— Asta... Leica.

— Așa se cheamă în Irlanda ? întrebă decanul. N-am auzit în viața mea cuvîntul ăsta.

— Așa se cheamă în Drumcondra de jos, spuse Stephen rîzînd, și acolo vorbesc oamenii cel mai bine englezește.

— „Tundish", repetă decanul gînditor. E un cuvînt cît se poate de interesant. Trebuie să-l caut în dicționar. Neapărat trebuie să-l caut.

Politețea lui suna cam fals și Stephen îl privi pe convertitul englez cu aceiași ochi cu care îl va fi privit fratele mai mare din parabolă pe cel risipitor. Urmaș al unor conversiuni sonore, sărman englez în Irlanda, părea să fi intrat în scena istoriei iezuite atunci cînd ciudatul joc al intrigilor și suferințelor, invidiilor și luptelor și infamiilor era pe cale să ia sfîrșit — un întîrziat, un spirit zăbavnic, retardatar. De unde

[1] *tundish*, cuvînt englezesc, rar uzitat, pentru pîlnie.

pornise ? Poate că se născuse şi crescuse printre nişte dizidenţi convinşi care nu vedeau mîntuirea decît în Hristos şi aveau oroare de pompa vană a bisericii oficiale. Simţise oare nevoia unei credinţe implicite, în mijlocul confuziei sectelor şi al jargonului turbulentelor ei schisme, adepţi ai celor şase principii, maniaci, baptişti aderînd la teoria seminţei sau a şarpelui, dogmatici supralapsarieni ?[1] Descoperise oare subit adevărata biserică după ce depănase pînă la capăt ca pe-un mosor de aţă vreun fir subţire şi solid de raţionament asupra însufleţirii[2] la punerea mîinilor sau a procesiunii[3] Sfîntului Duh ? Sau poate că Domnul Isus îl atrăsese poruncindu-i a-l urma pe cînd şezuse în uşa vreunei capele cu acoperiş de tablă, căscînd şi numărînd bănuţii primiţi de la credincioşi, precum odinioară pe acel discipol care şedea la primirea vămilor ?[4]

Decanul repetă iar cuvîntul :

— „Tundish !" Într-adevăr interesant !

— Problema pe care mi-aţi pus-o adineauri mi se pare cu mult mai interesantă. Ce este acea frumuseţe pe care artistul se străduieşte s-o

[1] *Supralapsarieni* — (spre deosebire de sub- sau infralapsarieni) adepţi ai doctrinei că Dumnezeu şi-a făcut alegerile şi repudierile *nu în urma* căderii omului ci mai înainte de această cădere şi de preştiinţa sa despre ea. (De la latinescul *lapsus* — căzut, lunecat — din virtute) (n. tr.).

[2] Însuflare — rit de exorcizare (alungare a duhurilor rele) ; însuflare a duhului sfînt. (n. tr.).

[3] Procesiune — în teologie, emanare a Sfîntului duh. (n. tr.).

[4] E vorba de apostolul Matei — fost vameş. (n. tr.).

exprime cu bulgări de argilă, spuse Stephen rece.

Acel cuvînt neînsemnat asupra căruia se opriseră, parcă i-ar fi întors sensibilitatea ca pe un vîrf de spadă împotriva curtenitorului şi vigilentului său adversar. Simţea o urmă de contrarietate la gîndul că omul căruia îi vorbea era un compatriot al lui Ben Jonson.

Îşi zicea :

„Limba pe care o vorbim este a lui înainte de a fi a mea. Cît sînt de deosebite cuvintele ; *casă, Hristos, bere, învăţător*, în gura lui şi într-a mea. Eu nu pot rosti sau scrie cuvintele astea fără o nelinişte a spiritului. Limba lui, atît de familiară şi atît de străină, va fi totdeauna pentru mine o limbă dobîndită. Nu eu i-am alcătuit cuvintele, nu eu le-am acceptat. Glasul meu le opune rezistenţă. Sufletul meu se frămîntă exasperat în umbra limbii sale."

— Şi care este distincţia dintre frumos şi sublim, adăugă decanul, distincţia dintre frumuseţea morală şi frumuseţea materială. Apoi cercetarea felului de frumuseţe propriu fiecăreia dintre feluritele arte. Iată cîteva puncte interesante pe care le-am putea aborda.

Stephen, descurajat brusc de tonul ferm şi sec al decanului, tăcu. Străbătînd tăcerea, zgomotul îndepărtat al unei mulţimi de ghete şi glasuri confuze suia scara.

— Dacă urmăreşti asemenea cercetări, spuse decanul în chip de concluzie, rişti însă să pieri de inaniţie. Mai întîi trebuie să-ţi iei licenţa. Fixează-ţi asta ca prim ţel. Apoi, puţin cîte

puţin, îţi vei găsi calea. În toate sensurile, în viaţă şi în gîndire. Poate că pentru început vei pedala la deal. Priveşte-l pe domnul Moonan I-a trebuit mult pînă s-ajungă în vîrf. Dar a ajuns.

— Poate că eu nu am talentul lui, spuse Stephen calm.

— Nu poţi şti, întîmpină decanul voios. Niciodată nu ştii ce zace în tine. Eu în locul dumitale sînt sigur că nu m-aş descuraja. *Per aspera ad astra.*[1]

Se depărtă repede de cămin şi merse pe palier să supravegheze sosirea clasei întîi de literatură.

Sprijinit de cămin, Stephen îl auzea întîmpinînd cu glas voios şi imparţial pe fiecare dintre studenţii clasei şi i se părea că vede pe tinerii mai necioplţi hlizindu-se făţiş. O dezolantă milă începu a se lăsa asupra inimii sale, atît de lesne înveninată, pentru acest slujitor al cavalerescului Loyola, acest frate vitreg al clericilor, mai coruptibil ca ei în vorbe, mai statornic la suflet ca dînşii, pentru acest om pe care niciodată el n-avea să-l numească părintele său spiritual. Şi se gîndi cum omul acesta şi cei asemenea lui dobîndiseră faima de oameni preocupaţi de cele lumeşti nu numai din partea clericilor departe de lume ci şi a oamenilor de lume înşişi, pentru faptul că de-a lungul întregii istorii a ordinului lor, pledaseră la bara

[1] Prin dificultăţi spre culmi (lat.)

justiţiei divine pentru sufletele celor cu credinţă vagă, ale celor temperaţi sau prudenţi.

Intrarea profesorului fu semnalată prin cîteva rînduri de bocănituri din încălţările grele ale studenţilor care şedeau pe banca cea mai de sus a întunecosului amfiteatru, sub ferestrele cenuşii împăienjenite. Începu apelul nominal ; veneau răspunsurile pe felurite tonuri pînă ce se ajunse la numele de Peter Byrne.

— Aici !

O notă adîncă de bas veni drept răspuns din banca cea mai de sus, urmată de o tuse protestatară de-a lungul celorlalte bănci.

— Cranly !

Nici un răspùns.

— Domnul Cranly !

Un zîmbet zbură peste faţa lui Stephen cînd se gîndi la studiile prietenului său.

— Poate fi găsit pe cîmpul de curse din Leopardstown ! se auzi un glas în banca dindărătul lui.

Stephen se uită repede înapoi dar faţa porcină a lui Moynihan conturată pe fundalul de lumină cenuşie era impasibilă. O formulă fu enunţată. În fîşîitul caietelor, Stephen întoarse iar capul zicînd :

— Dă-mi nişte hîrtie, pentru numele lui Dumnezeu !

— Eşti chiar aşa grăbit ? întrebă Moynihan rînjind cu gura pînă la urechi .

Smulse o foaie din maculatorul său şi i-o trecu pe sub bancă, şoptind :

— La nevoie o rezolvă orişicine, chiar şi un laic sau o femeie.

Formula pe care o scrise docil pe foaia de hîrtie, înşirarea şi desfăşurarea calculelor profesorului, simbolurile spectrale de forţă şi viteză fascinau şi hărţuiau mintea lui Stephen. Auzise pe unii spunînd că bătrînul profesor era un francmason ateu. O, ce zi cenuşie şi mohorîtă! Părea o benignă zonă de hotar cu iadul a conştiinţei indolore paciente în care ar fi putut rătăci suflete de matematicieni, proiectînd lungi subtile structuri din plan în plan al unui tot mai rar şi mai pal crepuscul, iradiind vîrtejuri repezi pînă la limitele unui univers tot mai vast, tot mai îndepărtat şi mai impalpabil.

— Aşa dar trebuie să distingem între eliptic şi elipsoidal. Poate că unora dintre dumneavoastră, domnilor, le sînt cunoscute operele domnului W. S. Gilbert[1]. Într-unul din cîntecele sale vorbeşte despre un trişor la biliard condamnat să joace:

Pe o masă în vînt
Cu un băţ cam frînt
Şi eliptice mingi de biliard.

El înţelege prin asta o minge avînd forma unui elipsoid despre ale cărui axe principale v-am vorbit adineauri.

[1] *Sir William Schwenk Gilbert* (1836—1911), autor de versuri umoristice, comedii, şi, în colaborare cu *Arthur Sullivan*, al unui mare număr de *opere comice* incluzînd satiră socială şi contemporană. (n. tr.).

Moynihan se aplecă spre urechea lui Stephen și mormăi :

— La ce preț îs mingiile elipsoidale ! Dați fuga, doamnelor, eu îs din cavalerie !

Humorul grosolan al colegului său trecu asemenea unei pale de vijelie prin caustrul gîndurilor lui Stephen, zgîlțîind și trezind la o viață veselă pleoștite veșminte preoțești care atîrnau de pereți, stîrnindu-le să se clatine și să zburde într-o walpurgică dezordine. Din veșmintele biciuite de vijelie ieșeau la iveală figurile comunității, decanul de studii, economul rotofei și rumen cu bereta lui de păr alb, președintele, preotul mărunțel cu păr zburlit care scria versuri pioase, făptura îndesată țărănoasă a profesorului de economie politică, silueta înaltă a tînărului profesor de etică, discutînd pe palier cu studenții săi un caz de conștiință, ca o girafă care ar fi păscut într-un frunziș înalt înconjurată de o turmă de antilope, gravul tulburatul prefect al confreriei, greoiul profesor de italiană cu cap rotund și ochi de pehlivan. Veneau pripit și poticnit, de-a berbeleaca, în zbenguieli, sumecîndu-și poalele pentru săritura de-a capra, punîndu-și piedică pe la spate, scuturați de hohote groase de rîs prefăcut, plesnindu-și unul altuia fundul și rîzînd de șotiile lor bădărane, strigîndu-se unul pe altul cu porecle familiare, protestînd cu subită demnitate împotriva cîte unei tratări necuviincioase, șușotind doi cîte doi cu palma la gură.

Profesorul se dusese către vitrinele din peretele lateral ; scoase de pe un raft o serie de

bobine, suflă praful din mai multe puncte şi după ce le transportă cu grijă pe masă rămase cu degetul pe ele în timp ce-şi continua lecţia. În bobinele moderne, explică el, firele sînt dintr-un aliaj numit platinoid, descoperit recent de F. W. Martino.

Enunţă distinct iniţialele şi numele de familie ale inventatorului. Dindărătul lui Stephen, Moynihan şopti :

— Brava, Frate Vesele Martin !

— Întreabă-l, şopti înapoi Stephen, glumind în silă, dacă nu-i trebuie un subiect pentru electrocutare. Mă ofer eu.

Moynihan, văzîndu-l pe profesor aplecat deasupra bobinelor, se ridică în bancă şi făcîndu-se că pocneşte din degetele mîinii drepte, începu să cheme cu vocea unui puşti care se smiorcăie :

— Domnule ! domnule ! Băiatul ăsta a zis nişte vorbe urîte.

— Platinoidul, spuse profesorul solemn, este preferat maichortului[1] pentru mai micul său coeficient de rezistenţă la variaţii de temperatură. Firul de platinoid este izolat iar învelişul de mătase care-l izolează este înfăşurat pe bobinele de ebonită chiar aici unde e degetul meu. Dacă ar fi înfăşurat fără protecţie s-ar produce un curent suplimentar în bobine. Bobinele sînt impregnate cu parafină fierbinte...

[1] Maichort (de la Maillot şi Chorier numele inventatorilor). Aliaj de zinc, aramă şi nichel, care imită argintul. (n. tr.).

O voce ascuţită cu accent de Ulster[1] se auzi din banca de sub Stephen.

— O să ni se pună întrebări de ştiinţă aplicată ?

Profesorul începu să jongleze grav cu termenii ştiinţă pură şi ştiinţă aplicată. Un student masiv, cu ochelari de aur, aţinti o privire cam uimită asupra celui care întrebase. Dindărăt, Moynihan murmură cu vocea lui firească :

— Ce zici de Mac Alister, e dracu' gol, cu toate că n-are decît juma' de kil de carne pe el.

Stephen privi cu răceală craniul lunguieţ de dedesubtul lui, năpădit de-o chică de nuanţa cînepii. Glasul, accentul, mintea celui care pusese întrebarea îl jigneau ; îngădui acestei jigniri să-l ducă spre o hotărîtă lipsă de bunăvoinţă, permiţîndu-şi gîndul că tatăl studentului ar fi făcut mai bine să-şi fi trimis feciorul să studieze la Belfast[2] şi în felul ăsta ar mai fi economisit şi la banii pentru tren.

Craniul lunguieţ de sub el nu se întoarse pentru a primi săgeata acestui gînd şi totuşi săgeata se înapoie, căci într-o clipă Stephen văzu faţa studentului, palidă ca zerul de lapte covăsit.

„Gîndul acesta nu e al meu, îşi spuse repede. A venit de la irlandezul caraghios din spatele meu. Răbdare. Poţi spune cu certitudine care din cei doi a făcut schimb cu sufletul neamului

[1] Cea mai nordică dintre provinciile vechii Irlande (n. tr.).

[2] Capitala Provinciei Ulster. (n. tr.).

tău și i-a trădat pe cei mai aleși din acest neam — cel care pune întrebări sau cel care batjocorește ? Amintește-ți de Epictet. Probabil că e în firea lui să pună o asemenea întrebare într-un asemenea moment și într-un asemenea ton și să pronunțe cuvîntul *știință* cu două silabe.

Vocea hîrîită a profesorului continua să se tot înfășure agale în jurul bobinelor de care vorbea, sporindu-și energia somnolentă de două, de trei, de patru ori, în măsura în care-și sporea bobina ohmii de rezistență.

Vocea lui Moynihan chemă dindărăt, ecou al unui clopot din depărtare :

— Gata, domnilor ! Închidem !

Vestibulul era plin de studenți și de gălăgie. Pe o masă în apropierea ușii se aflau două fotografii înrămate iar între ele o fîșie lungă de hîrtie pe care se întindea o coadă neregulată de iscălituri. MacCann circula cu însuflețire de colo pînă colo printre studenți, vorbind repede, ripostînd la refuzuri agresive, conducînd pe unul după altul către masă. În hol, decanul de studii sta de vorbă cu un profesor tînăr, mîngîindu-și cu gravitate bărbia și dînd din cap

Stephen, oprit în ușă de aglomerație, rămase locului nehotărît. De sub borul lat, lăsat pe frunte, al unei pălării moi, ochii întunecoși ai lui Cranly îl urmăreau :

— Tu ai semnat ? întrebă Stephen.

Cranly își închise gura lungă, cu buze subțiri, medită o clipă și răspunse :

— *Ego habeo !*[1]

— Pentru ce e ?

— *Quod ?*[2]

— Pentru ce e ?

Cranly își întoarse fața palidă către Stephen și răspunse suav și amar :

— *Per pax universalis*[3].

Stephen arătă către fotografia Țarului :

— Are fața unui Crist abrutizat.

Disprețul și mînia din glasul lui întoarseră ochii lui Cranly de la examinarea calmă a pereților holului.

— Ești supărat ?

— Nu, răspunse Stephen.

— Ești prost dispus ?

— Nu.

— *Credo ut vos sanguinarius mendax estis*, spuse Cranly *quia facies vostra monstrat ut vos in damno malo humore estis*[4].

Moynihan, îndreptîndu-se spre masă, îi spuse lui Stephen la ureche :

— MacCann e într-o formă grozavă. Gata să verse pînă la ultima picătură. O lume nou-nouță. Stimulentele interzise și vot pentru muieri.

[1] Eu am (lat.) (n. tr.).

[2] Ce ? (lat.) (n. tr.).

[3] Pentru pace universală. (lat.) (n. tr.).

[4] Cu intenție de zeflemea, studentul format în familiaritatea limbii latine traduce în latinește unele expresii argotice englezești (*„sanguinaris"* traduce desigur, aparent solemn pe *„bloody"* al dracului ; *„damno malo humore"* : afurisit de rea dispoziție.) Sensul : după cum te-arată mutra, ești într-o a naibii de rea dispoziție. (n. tr.)

Stephen zîmbi de stilul acestei confidențe și, după ce trecu Moynihan, se întoarse iar să întîlnească ochii lui Cranly.

Poate știi tu de ce-și revarsă ăsta sufletul în urechea mea chiar așa pe șleau ? Știi ?

O încruntare întunecată apăru pe fruntea lui Cranly. Privi spre masa asupra căreia se aplecase Moynihan ca să-și scrie numele pe listă și apoi spuse hotărît :

— E-un rahat !

— *Quis est in malo humore*, spuse Stephen, *ego aut vos ?*[1]

Cranly nu băgă în seamă ironia. Acru, continua să-și mediteze verdictul și repetă cu aceeași vehemență categorică :

— Dă-l dracului, e-un păcătos de rahat, asta e !

Era epitaful lui pentru toate prieteniile moarte și Stephen se întreba dacă va fi cîndva rostit pe acelaș ton și cu privire la el. Fraza grea botocănoasă se scufundă cu încetul în tăcere, ca o piatră aruncată într-o băltoacă. Stephen o văzu scufundîndu-se așa cum văzuse multe altele și simți greutatea ei apăsîndu-i inima. Vorbirea lui Cranly, deosebită de a lui Davin, nu avea nici expresii rare de engleză elizabetană nici întorsături din dialectele irlandeze. Rostirea ei tărăgănată era ecoul cheurilor dublineze îngînat de un port maritim posomorît și decăzut, energia ei era un ecou al

[1] Cine e prost dispus, eu sau tu ? (lat.) (n. tr.).

elocinței sacre a Dublinului răsunînd banal de la un amvon de țară din Wicklow.

Încruntarea grea se șterse de pe fața lui Cranly cînd Mac Cann se îndreptă vioi către ei dinspre cealaltă parte a sălii.

— Iată-te și pe tine! exclamă MacCann cu voioșie.

— Iată-mă și pe mine! răspunse Stephen.

— Întîrziat ca de obicei. Nu poți să asociezi tendința către progres cu respectul pentru punctualitate?

— Această problemă e în afara ordinei de zi, spuse Stephen. Să trecem la următoarea.

Ochii lui zîmbitori erau ațintiți asupra unei tablete de ciocolată cu lapte înfășurată în foiță argintie care mijea dintr-un buzunar al propagandistului. Un mic cerc de ascultători se adună în jurul lor ca să asiste la disputa dintre băieții spirituali. Un student slăbănog cu pielea măslinie și părul lins și negru își vîrî fața între cei doi, uitîndu-se cînd la unul cînd la celălalt, la fiecare frază, de parcă ar fi încercat să prindă din zbor fiece frază cu gura lui deschisă și umedă. Cranly scoase din buzunar o minge mică cenușie și prinse a o cerceta îndeaproape, tot sucind-o pe toate părțile.

— Problema următoare? zise MacCann. Hîm!

Hohoti zgomotos, zîmbi larg și trase de vreo două ori de bărbuța palidă de țap care-i atîrna din bărbia teșită.

— Problema următoare e să semnezi proclamația.

— Îmi plătești ceva dacă semnez? făcu Stephen.

— Credeam că ești un idealist, răspunse MacCann.

Studentul cu aer de țigan privi în juru-i și se adresă spectatorilor cu un glas nesigur, behăit :

— La dracu, ciudată idee. Consider ideea asta o idee mercenară.

Vocea i se stinse în tăcere. Nu se dădu nici o atenție vorbelor lui. Își întoarse către Stephen fața măslinie, cu expresie cabalină, îmbiindu-l să vorbească din nou.

MacCann începu a vorbi cu fluentă energie despre proclamarea Țarului, despre Stead[1], despre dezarmarea generală, despre arbitraj în cazuri de dispute internaționale, despre semnele timpului, noua umanitate și despre noua evanghelie a vieții conform căreia va fi sarcina comunității să asigure cît de ieftin posibil cea mai mare fericire posibilă pentru cel mai mare număr de oameni posibil.

Studentul țigănos reacționă la încheierea acestei perioade de elocință prin strigătul :

— Trăiască frăția universală ! Trăiască ! Trăiască !

— Dă-i înainte Temple, spuse un student gras, roșcovan la față. Îți fac cinste c-o halbă după aia.

[1] Cunoscut ziarist al vremii. (n. tr.)

— Eu sînt un adept al frăţiei universale. Ştiu că şi Marx a spus ceva în privinţa asta, dar mie nu-mi pasă.

Cranly îl înşfăcă strîns de braţ ca să-i pună frîu limbii şi cu un surîs stînjenit spuse de cîteva ori :

— Uşurel, uşurel, uşurel !

Temple se lupta să-şi elibereze braţul dar continua, cu gura mînjită de o spumă subţire :

— Socialismul a fost întemeiat de-un irlandez şi primul bărbat din Europa care a predicat libertatea gîndirii a fost Collins[1]. Cu două sute de ani în urmă. El, filozoful din Middlessex, a denunţat vicleşugurile preoţimii. Trăiască amintirea lui John Anthony Collins ! De trei ori urra !

O voce subţire răspunse dinspre marginea cercului :

— Ţiú ! ţiú !

Moynihan murmură la urechea lui Stephen :

— Da' ce ne facem cu biata surioară a lui John Anthony :

Lolota Collins şi-a pierdut pantalonaşii ;
Îi dai, te rog, niţel pe-ai tăi ?

Stephen rîse, iar Moynihan, bucuros de rezultat, murmură iar :

— Să mizăm în tot cazul cîte cinci biştari pe John Anthony Collins.

[1] *John Anthony Collins* (1676—1729), filozof materialist englez, liber cugetător, discipol şi prieten al lui Locke.

— Îţi aştept răspunsul, zise MacCann scurt.

— Nu mă interesează cîtuşi de puţin treaba asta, făcu Stephen plictisit. O ştii foarte bine. De ce provoci o scenă ?

— Bine ! făcu MacCann şi ţocăi din buze. Aşadar eşti un reacţionar ?

— Crezi că mă impresionezi agitîndu-ţi sabia de lemn ? întrebă Stephen.

— Metafore ! îi reteză vorba MacCann. Să te vedem la fapte.

Stephen roşi şi se dădu la o parte. MacCann nu se lăsă bătut şi continuă cu umor ostil :

— Poeţii minori probabil că sînt mai presus de asemenea probleme triviale cum e problema păcii universale.

Cranly îşi înălţă capul şi întinse palma între cei doi studenţi în chip de propunere de pace, rostind :

— *Pax super totum sanguinarium globum*[1].

Stephen, dînd deoparte asistenţa, smuci din umăr, supărat, înspre portretul Ţarului şi zise :

— Ţine-ţi icoana. Dacă trebuie să avem un Cristos, să avem un Cristos legitim.

— La dracu ! Asta-i bună ! făcu studentul ţigănos către cei din juru-i, asta a fost o vorbă straşnică. Mi-a plăcut enorm vorba asta.

Îşi înghiţi saliva de parcă ar fi înghiţit fraza ce-i plăcuse şi scărmănîndu-se în vîrful tichiei de *tweed*, se întoarse către Stephen şi-l întrebă :

— Scuză-mă, *sir*, ce vrei să spui cu fraza pe care ai rostit-o adineauri ?

[1] Pace pe tot afurisitul de glob. (lat.) (n. tr.).

Simţindu-se stimulat de studenţii din preajmă-i, li se adresă :

— Sînt curios să ştiu ce-a vrut să spună cu fraza aceea.

Se întoarse iar către Stephen şi spuse în şoaptă :

— Crezi în Cristos ? Eu cred în om. Fireşte, nu ştiu dacă dumneata crezi în om. Te admir, domnule. Admir spiritul omului independent de orice religie. Asta-i şi opinia dumitale despre spiritul lui Cristos ?

— Zi' nainte, Temple, făcu studentul gros, roşcovan, înapoindu-se, după cum obişnuia, la prima lui idee, te aşteaptă halba aia.

— Crede că-s un imbecil, îi explică Temple lui Stephen, fiindcă sînt un adept al forţei spiritului.

Cranly, luîndu-i de cîte un braţ pe Stephen şi pe admiratorul lui, spuse :

— *Nos ad manum ballum jocabimus*[1].

Stephen, pe cale de a fi astfel îndepărtat, dădu cu ochii de faţa încinsă, cu trăsături boante, a lui MacCann.

— Semnătura mea nu contează, spuse politicos. Ai dreptate să-ţi urmezi calea. Lasă-mă pe mine să mi-o urmez pe-a mea.

— Dedalus, răspunse MacCann dur, cred că eşti un băiat de treabă, dar trebuie să mai înveţi ce înseamnă demnitatea altruismului şi răspunderea individului uman.

[1] În jargonul studenţilor : Hai mai bine să jucăm mingea ! (handball) (n. tr.).

O voce rosti :

— De intelectuali cu toane preferăm să ne lipsim în mişcarea noastră.

Stephen, recunoscînd tonul aspru al vocii lui MacAlister, nu întoarse capul în direcţia acelei voci. Cranly îşi croia solemn drum prin îmbulzeala studenţilor, ţinîndu-i alături pe Stephen şi pe Temple, ca un celebrant asistat de cei doi acoliţi ai săi, îndreptîndu-se spre altar.

Temple se aplecă plin de zel peste pieptul lui Cranly, întrebîndu-l pe Stephen :

— L-ai auzit pe MacAlister ce-a spus ? Junele ăsta e gelos pe tine. Ţi-ai dat seama ? Cranly pariez că nu şi-a dat seama. La dracu, eu-unu mi-am dat seama imediat.

Pe cînd traversau holul interior, decanul de studii era pe cale să evadeze din conversaţia ce-o avusese cu un student. Sta lîngă scară, cu o gheată pe treapta cea mai de jos, gata să urce, strîngîndu-şi în juru-i, grijuliu ca o femeie, sutana uzată. Dădea din cap des, repetînd :

— Nicio îndoială c-aşa e, domnule Hackett ! Foarte frumos ! Nicio îndoială !

În mijlocul holului, prefectul congregaţiei colegiului vorbea grav cu un student intern, pe un glas moale şi morocănos. Vorbind, îşi încreţea puţintel fruntea pistruiată şi printre fraze muşca un creion subţire de os.

— Sper că cei noi-înscrişi vor veni toţi. Pe cei din anul întîi cred că putem conta. Şi dintr-al doilea la fel. Trebuie să ne asigurăm de cei noi.

Temple se aplecă iar peste pieptul lui Cranly pe cînd treceau pragul și spuse în șoaptă pripită :

— Știi că-i om însurat ? Era om însurat înainte să-l convertească. Are pe undeva nevastă și copii. La dracu, asta-i chestia cea mai bizară ce-am auzit-o vreodată !

Șoapta lui se înăbuși într-un rîs șiret cotcodăcit. De îndată ce trecură pragul, Cranly îl înșfăcă zdravăn de ceafă și zgîlțîindu-l izbucni :

— Mă bîlbîitule, mă nătîng nenorocit ce ești, îs gata să jur cu mîna pe evanghelie că nu se află în toată nenorocita și păcătoasa asta de lume un maimuțoi mai mare și mai nătîng ca tine !

Temple se zvîrcolea sub pumnul lui, continuînd să rîdă șiret și satisfăcut, în timp ce Cranly repeta cu hotărîre la fiecare nou zgîlțîit :

— Un nătîng, un păcătos de bîlbîit imbecil !

Străbătură împreună grădina cotropită de buruieni. Președintele colegiului, înfășurat într-o pelerină ce-i cădea grea de pe umeri, venea către ei, citindu-și rugăciunile. La capătul cărării se opri înainte de a-și relua plimbarea și înălță ochii. Studenții salutară, Temple scărmănîndu-se iar prin creștetul tichiei ca și adineauri. Umblară înainte în tăcere. Pe măsură ce se apropiau de terenul de joc, Stephen deslușea bușiturile mîinilor și plescăitul jilav al mingii și vocea lui Davin scoțînd strigăte ațîțate la fiece lovitură. Cei trei studenți se opriră în jurul lăzii pe care ședea Davin urmărind jocul.

După cîteva clipe, Temple se strecură pieziș spre Stephen și spuse :

— Scuză-mă, voiam să te-ntreb, crezi că Jean-Jacques Rousseau era sincer ?

Stephen rîse fățiș. Cranly, culegînd din iarba de la picioarele sale o doagă de butoi frîntă, se întoarse iute și rosti aspru :

— Temple, Dumnezeu mi-e martor că dacă mai sufli o vorbă, oricum, în orice materie, te omor *super spottum*[1].

— Era ca și tine, îmi închipui, un emotiv, zise Stephen.

— Afurisitul, blestematul ! exclamă tărăgănat Cranly. Nu-i mai vorbi. Sînt sigur că dacă vorbești c-un țucal, auzi tu, e totuna ca și dacă vorbești cu Temple. Hai, cară-te, Temple. Pentru Dumnezeu, cară-te.

— Nu-mi pasă cîtuși de puțin de tine, Cranly, răspunse Temple, deplasîndu-se din raza doagei ridicate și arătînd spre Stephen. El e singurul bărbat ce-l văd eu în instituția asta care să aibă un spirit individual.

— Instituție ! Individual ! strigă Cranly. Cară-te, mă afurisitule, că ești un nătîng incurabil.

— Sînt un emotiv, făcu Temple. S-a exprimat foarte bine. Și sînt mîndru de-a fi un emotiv.

Ieși de pe teren strecurîndu-se pieziș, cu un zîmbet șiret. Cranly îl urmărea cu o față golită de orice expresie, indescifrabilă.

[1] Pe loc. Traducere glumeață în jargonul latinizant al studenților. (n. tr.).

— Uită-te la el ! spuse. Ai mai văzut vreodată așa trîntor proptea de ziduri ?

Fraza lui fu întîmpinată de un straniu hohot de rîs scos de un student care trîndăvea proptit de zid, cu tichia-i ascuțită lăsată pe ochi. Rîsul subțiratic venind dintr-o statură atît de mușchiuloasă părea nechezatul unui elefant. Tot trupul studentului se zgîlțîia ; și ca să-și dea drumul veseliei, își freca încîntat cu amîndouă mîinile partea de jos a pîntecelui.

— Lynch e treaz, spuse Cranly.

Lynch, drept răspuns, se îndreptă și-și umflă pieptul.

— Lynch își arcuiește pieptul — drept comentar la adresa vieții, spuse Stephen.

Lynch își lovi sonor pieptul și întrebă :

— Cine are ceva de zis împotriva trunchiului meu viguros ?

Cranly fu cel care reacționă și cei doi începură a se lupta. Cînd li se încinseră fețele de efort se desprinseră, gîfîind. Stephen se plecă spre Davin care, absorbit de joc, nu dăduse atenție vorbelor celorlalți.

— Și ce mai face mica mea gîscă domestică ? îl întrebă. A semnat și ea ?

Davin dădu din cap afirmativ și întrebă la rîndu-i :

— Și tu, Stevie ?

Stephen scutură din cap.

— Ești un om îngrozitor, Stevy, spuse Davin, scoțîndu-și din gură pipa lui scurtă — totdeauna singur.

— Acum c-ai semnat jalba pentru pace universală, spuse Stephen, presupun c-o să arzi caieţelul pe care l-am văzut la tine în cameră.

Cum Davin nu răspundea, Stephen începu să citeze :

— Pasul mare, *fianna* ![1] Aplecare spre dreapta, *fianna* ! Toată trupa, salutaţi, *fianna*, un' doi !

— Asta-i altă poveste, spuse Davin. Eu îs naţionalist irlandez, mai întîi şi mai înainte de orice. Dar aşa eşti tu făcut — să iei totul în bătaie de joc.

— La următoarea voastră rebeliune, înarmată cu crose de *hurley*, spuse Stephen, dacă vă lipseşte indispensabilul delator, să-mi spui mie. Îţi găsesc cîţiva aici în colegiu.

— Eu nu te pot înţelege, făcu Davin. O dată te aud vorbind împotriva literaturii engleze. Acum vorbeşti împotriva denunţătorilor irlandezi. Ce eşti tu, cu numele şi cu ideile tale ?... Eşti de fapt irlandez ?

— Hai acum cu mine la arhive să-ţi arăt arborele meu genealogic, rîse Stephen.

— Atunci vino alături de noi, spuse Davin. De ce nu înveţi irlandeza ? De ce-ai părăsit cursurile ligii după prima lecţie ?

— Unul din motive îl ştii, răspunse Stephen.

Davin clătină din cap rîzînd.

— Hai, lasă — zise. Din pricina unei anumite domnişoare şi a Părintelui Moran ? Dar asta-i

[1] *fianna* în irlandeză : soldat, oştean. (n. tr.).

scos-o din capul tău, Stevie. N-au făcut alt-ceva decît să stea puţin de vorbă şi să rîdă.

Stephen tăcu şi aşeză o mînă prietenoasă pe umărul lui Davin.

— Mai ţii minte, zise apoi, cînd ne-am cunoscut întîi? În prima dimineaţă cînd ne-am întîlnit m-ai rugat să-ţi arăt drumul spre sala de imatriculare şi accentuai foarte tare prima silabă? Ţii minte? Şi apoi obişnuiai să le zici iezuiţilor „părinte",[1] îţi aminteşti? Eu mă întrebam: „Este oare atît de candid pe cît îi e vorbirea?"

— Sînt o făptură simplă, zise Davin. Ştii asta. Cînd mi-ai povestit atunci seara, în Harcourt Street, acele lucruri despre viaţa ta intimă, crede-mă, Stevie, n-am mai putut să-mi mănînc cina. Mi-era rău de-a binelea. Am stat mult treaz în noaptea aceea. De ce mi-ai spus lucrurile acelea?

— Mulţumesc, făcu Stephen. Vrei să zici că sînt un monstru.

— Nu, răspunse Davin. Dar aş fi preferat să nu-mi fi spus.

Stephen începu să simtă năvala unei revărsări de mînie, pe sub suprafaţa calmă a dispoziţiei sale prietenoase.

— Neamul ăsta şi ţara asta şi viaţa asta m-au făcut ceea ce sînt, spuse. Mă voi exprima aşa cum sînt.

[1] Iezuiţilor li se spune „domnule" (*sir*). (n. tr.).

— Încearcă să fii unul dintre noi, repetă Davin. În inima ta ești irlandez însă mîndria ți-e prea puternică.

— Strămoșii mei și-au lepădat limba și au adoptat alta, spuse Stephen. Au îngăduit să-i subjuge o mînă de străini. Îți închipui că voi plăti cu viața și cu ființa mea datorii făcute de dînșii ?

— Pentru libertatea noastră, spuse Davin.

— Din zilele lui Tone pînă la acelea ale lui Parnell, nici un om vrednic de stimă nu și-a dat în mîinile voastre viața și tinerețea și atașamentele fără ca să-l vindeți dușmanului sau să-l abandonați cînd s-a aflat în nevoie sau să-l defăimați și să-l părăsiți pentru a urma pe un altul. Și tu mă inviți alături de voi. Prefer să vă văd ducîndu-vă dracului.

— Au murit pentru idealurile lor, Stevie, spuse Davin. Are să vină și ziua noastră, crede-mă.

Stephen, urmîndu-și propriile reflecții, tăcu o clipă.

— Sufletul se naște, spuse apoi pe gînduri, mai întîi în acele clipe despre care ți-am vorbit. El se naște încet și în întuneric — e o naștere mai misterioasă decît aceea a trupului. Cînd se naște sufletul unui om în această țară se zvîrle cu mreje după el ca să fie împiedicat să zboare. Tu îmi vorbești de naționalitate, limbă, religie. Eu am să încerc să zbor dincolo de aceste mreje.

Davin își scutură cenușa din pipă.

— Prea profund pentru mine, Stevie, spuse. Dar un om se gîndește întîi și întîi la țara lui, Stevie. Mai întîi și întîi gîndește-te la Irlanda, Stevie. Poet sau mistic poți fi după aceea.

— Știi ce e Irlanda ? întrebă Stephen cu o violență rece. Irlanda e purceaua bătrînă care-și mănîncă puii după ce i-a fătat.

Davin se sculă de pe ladă și se îndreptă spre jucători clătinînd trist din cap. Dar o clipă mai tîrziu îl părăsise mîhnirea și discuta aprins cu Cranly și cu cei doi jucători care-și terminaseră partida. Aranjară o partidă în patru, Cranly stăruind însă să se joace cu mingea lui. O zvîrli de vreo două trei ori de pămînt prinzînd-o iarăși în mîini și apoi o izbi puternic și iute spre fundul terenului exclamînd drept ecou la bufnitura ei :

— Sufletu' tău !

Stephen stătu și el, alături de Lynch, pînă ce scorul începu să crească. Apoi își trase de mînecă vecinul dîndu-i a înțelege să plece amîndoi. Lynch se supuse, zicînd :

— Să ne cărăm de-aci, cum ar spune Cranly.

Stephen zîmbi la această aluzie ironică.

Străbătură înapoi grădina și ieșiră prin hol unde portarul tremurînd de bătrînețe era pe cale să prindă o înștiințare în cadrul anunțurilor. La piciorul scării se opriră și Stephen scoase un pachet de țigări și-l întinse însoțitorului său.

— Știu că ești sărac, spuse.

— Fi-ți-ar afurisită galbena ta de insolență.

Această a doua dovadă a culturii lui Lynch îl făcu pe Stephen să zîmbească din nou.

— A fost o zi mare pentru cultura europeană cea în care te-ai hotărît tu să blestemi galben.

Își aprinseră țigările și cotiră spre dreapta. După o pauză Stephen începu :

— Aristotel nu a definit mila și groaza. Eu da. Spun că...

Lynch stătu locului și zise pe șleau :

— Oprește-te ! Nu te ascult ! Mi-e rău. Am tras aseară o galbenă de beție cu Horan și cu Goggins.

Stephen continuă :

— Mila este sentimentul care reține spiritul față de tot ce e grav și constant în suferințele omenești și îl unește cu omul care suferă. Groaza este sentimentul care reține spiritul față de tot ce e grav și constant în suferințele omenești și îl unește cu cauza secretă.

— Repetă, spuse Lynch.

Stephen repetă rar definițiile.

— La Londra o fată s-a suit acum cîteva zile într-un cupeu. Se ducea să se întîlnească cu mama ei pe care n-o văzuse de mulți ani. La un colț de stradă, o hulubă de camion sfărîmă geamul cupeului în formă de stea. O țandără lungă, subțire, de sticlă străpunse inima fetei. Ea muri pe loc. Reporterul a numit-o o moarte tragică. Ceea ce nu este. E departe de groază cît și de milă după termenii definițiilor mele. Emoția tragică este de fapt o față care privește în două direcții, către groază și către milă, ambele constituindu-i fazele. Ai văzut că folo-

sesc cuvîntul *reține*. Vreau să spun că emoția tragică este statică. Sau mai bine zis emoția dramatică. Sentimentele stîrnite de arta improprie sînt cinetice : dorință, repulsie. Dorința ne împinge să posedăm, să mergem spre ceva ; repulsia ne împinge să părăsim, să ne îndepărtăm de ceva. Artele ce stîrnesc asemenea sentimente, fie ele pornografice ori didactice, sînt deci arte improprii. Emoția estetică (am folosit termenul general) este așadar statică. Spiritul e reținut, înălțat deasupra dorinței sau repulsiei.

— Spui că arta nu trebuie să stîrnească dorință, reflectă Lynch. Ți-am spus că într-o zi, la muzeu, m-am iscălit cu creionul pe dosul Afroditei lui Praxitel. Asta n-a fost dorință ?

— Vorbesc de naturi normale. Tu mi-ai mai spus și că în copilărie, cînd erai la acea drăgălașă școală carmelită, ai mîncat balegă uscată.

Lynch izbucni iar într-un rîs nechezat și iarăși își frecă pîntecul cu amîndouă mîinile dar fără să le scoată din buzunar.

— Da, așa-i, așa-i ! strigă.

Stephen se întoarse spre însoțitorul lui și-l privi o clipă cu stăruință drept în ochi. Lynch, revenindu-și din rîs, răspunse acestei priviri cu ochi smeriți. Craniul lung subțiratic și turtit sub tichia lungă ascuțită evocă în mintea lui Stephen imaginea unei reptile cu scufie. Ochii, și ei, aduceau cu ochii de reptilă, în luciu și în fixitatea privirii. Dar în clipa aceasta cînd priveau smeriți și treji, erau totuși luminați de o mică scînteie omenească, fereastra unui suflet

scorojit, ascuţit de dureros şi înveninat împotrivă-şi.

— Cît despre asta, spuse Stephen drept paranteză politicoasă, sîntem toţi animale. Şi eu sînt un animal.

— Eşti, zise Lynch.

— Dar acum ne aflăm într-o lume a ideilor, continuă Stephen. Dorinţa şi repulsia stîrnite de mijloace estetice improprii nu sînt cu adevărat emoţii estetice nu numai pentru că sînt de un caracter cinetic ci şi fiindcă nu-s mai mult decît fizice. Carnea noastră se dă înapoi de la ceea ce o înfricoşează şi răspunde stimulării a ceea ce o atrage datorită unei acţiuni pur reflexe a sistemului nervos. Pleoapa ni se închide înainte să ne dăm seama că ne intră o muscă în ochi.

— Nu totdeauna, comentă critic Lynch.

— Tot astfel, continuă Stephen, carnea ta a răspuns stimulării unei statui goale, dar asta, spun eu, doar ca o acţiune reflexă a nervilor. Frumuseţea exprimată de artist nu poate trezi în noi o emoţie de ordin cinetic sau o senzaţie care să fie pur fizică. Ea trezeşte, sau se cuvine să trezească, sau produce, sau se cuvine să producă, o *stare* estetică, o milă ideală sau o groază ideală, o stare deşteptată, prelungită şi în cele din urmă dizolvată de ceea ce numesc eu ritmul frumuseţii.

— Asta ce este exact ? întrebă Lynch.

— Ritmul, spuse Stephen, este prima relaţie formală estetică de la parte la parte a oricărui întreg estetic sau de la un întreg estetic la o

parte sau la toate părţile sale sau de la oricare dintre părţi la întregul estetic din care face parte.

— Dacă asta e ritmul, s-auzim ce numeşti tu frumosul — şi te rog aminteşte-ţi că deşi e adevărat că am mîncat o dată balegă uscată, nu admir decît frumosul.

Stephen îşi dezveli capul, ca şi cum ar fi salutat această declaraţie. Apoi, roşind uşor, îşi aşeză mîna pe braţul îmbrăcat în postav gros al lui Lynch.

— Noi sîntem cei care avem dreptate, spuse, iar ceilalţi se înşală. A vorbi despre aceste lucruri şi a încerca să înţelegem natura lor şi după ce am înţeles-o, a ne strădui încet şi umil şi statornic, să exprimăm, să stoarcem iară, din pămîntul brut sau din ce naşte el, din sunet şi formă şi culoare care-s porţile închisorii sufletului nostru, un chip al frumuseţii pe care am ajuns s-o înţelegem — asta e arta.

Ajunseseră la podul canalului — se abătură şi merseră înainte pe lîngă copaci. O lumină crudă cenuşie, oglindită de apa leneşă şi o mireasmă de ramuri umede deasupra capetelor lor păreau a se lupta cu mersul gîndurilor lui Stephen.

— Dar n-ai răspuns la întrebarea mea, spuse Lynch. Ce e arta ? Ce e frumosul pe care-l exprimă ea ?

— Asta a fost prima definiţie pe care ţi-am dat-o, mă adormitule, spuse Stephen, atunci cînd am început să încerc a-mi lămuri pînă la capăt problema. Ţi-aduci aminte de seara a-

ceea ? Cranly s-a înfuriat şi s-a apucat să vorbească despre slănina de la Wicklow.

— Mi-aduc aminte, spuse Lynch. Ne-a vorbit despre afurisiţii ăia de porci ai dracului de graşi.

— Arta, spuse Stephen, este rînduirea de către om a materiei sensibile sau inteligibile într-un scop estetic. De porci îţi aduci aminte şi asta uiţi. Tu şi cu Cranly puteţi să aduceţi omul la disperare.

Lynch făcu o grimasă înspre cerul aspru cenuşiu.

— Dacă-i vorba să-ţi ascult filozofia estetică, cel puţin mai dă-mi o ţigară. Pe mine nu mă interesează. Nici măcar femeile nu mă interesează. Despre mine du-te dracului şi ducă-se dracului totul. Mie-mi trebuie o slujbă cu cinci sutari pe an. Şi tu aia nu poţi să mi-o dai.

Stephen îi puse în mînă pachetul de ţigări. Lynch o luă pe ultima rămasă şi spuse simplu :

— Continuă !

— Aquino, zise Stephen, spune că frumos este ceea ce ne face plăcere să percepem.

Lynch dădu din cap.

— Îmi amintesc asta, zise, *Pulchra sunt quae visa placent* [1].

— El foloseşte cuvîntul *visa*, spuse Stephen, pentru a include perceperi estetice de tot felul, fie prin văz fie prin auz sau pe orice altă cale de percepere. Acest cuvînt, deşi vag, este îndeajuns de limpede pentru a înlătura bunul

[1] Frumoase sînt cele plăcute la vedere. (lat.) (n. tr.).

sau răul care stîrnesc dorință sau repulsie. Înseamnă desigur o stare de echilibru și nu o mișcare, o *stasis* și nu o *kinesis*. Dar adevărul ? Și el dă naștere unui echilibru al gîndirii. N-o să te apuci să te iscălești cu creionul pe ipotenuza unui triunghi drept.

— Nu, zise Lynch, vreau ipotenuza Afroditei lui Praxitel.

— Așadar statică. Cred că Plato e cel care a spus că frumosul e splendoarea adevărului. Eu nu cred că asta are alt sens decît că adevărul și frumosul sînt înrudite. Adevărul e văzut de intelect pe care-l mulțumesc cele mai satisfăcătoare relații ale inteligibilului ; frumosul este văzut de imaginație pe care o mulțumesc cele mai satisfăcătoare relații ale sensibilului. Primul pas spre adevăr e să pricepem structura și capacitatea intelectului însuși ; să înțelegem actul însuși al intelecției. Întregul sistem filozofic al lui Aristotel se întemeiază pe cartea sa de psihologie și aceasta la rîndu-i se întemeiază pe afirmația lui că același atribut nu poate în același timp și în aceeași conexiune să aparțină și să nu aparțină aceluiași subiect. Primul pas spre frumos e să pricepem structura și capacitatea imaginației, să înțelegem lămurit actul însuși al perceperii estetice. E clar ?

— Dar ce e frumosul ? făcu Lynch impacientat. Scoate altă definiție ! Ceva ce vedem și ne place ! Asta-i tot ce-ați putut găsi mai bun, tu și cu Aquino ?

— Să luăm femeia, propuse Stephen.

— S-o luăm ! spuse Lynch cu fervoare.

— Grecul, turcul, chinezul, coptul, hotentotul, continuă Stephen, fiecare admiră cîte un tip deosebit de frumuseţe feminină. Pare a fi un labirint fără ieşire posibilă. Eu văd totuşi două soluţii posibile. Una este următoarea ipoteză : că fiece însuşire fizică pe care o admiră bărbaţii la femei e în legătură directă cu multiplele funcţii ale femeii în vederea propagării speciei. S-ar putea să fie aşa. Lumea e mai searbădă decît ţi-o închipui pînă şi tu, Lynch. În ce mă priveşte îmi displace această soluţie. Duce mai degrabă la eugenie decît la estetică. Te scoate din labirint aducîndu-te într-o nouă şi pompoasă sală de cursuri unde MacCann, cu o mînă pe *Originea Speciilor* şi cu cealaltă pe noul testament, îţi spune că ai admirat şoldurile superbe ale Afroditei pentru că ai simţit că ea ţi-ar naşte o progenitură zdravănă şi că ai admirat sînii ei superbi fiindcă ai simţit că ar da un lapte bun copiilor ei şi ai tăi.

— Atunci MacCann îndrugă nişte minciuni galbene ca pucioasa.

— Mai rămîne o altă cale de ieşire, spuse Stephen rîzînd.

— Anume ? făcu Lynch.

— Ipoteza aceasta — începu Stephen.

O căruţă lungă încărcată cu fier vechi coti de după colţul spitalului „Sir Patrick Dun", acoperind ultimele vorbe ale lui Stephen cu un vuiet şi zdrăngănit strident de metal hurducăit. Lynch îşi astupă urechile şi scoase un blestem după altul pînă trecu căruţa. Apoi răsucindu-se brusc pe călcîie, luă altă direcţie.

Stephen se întoarse şi el şi aşteptă cîteva clipe pînă cînd reaua dispoziţie a tovarăşului său se împrăştie.

— Ipoteza următoare, repetă Stephen, este cealaltă cale de-a ieşi la lumină : că deşi unul şi acelaşi obiect poate să nu pară frumos tuturora, toţi cei care admiră un obiect frumos găsesc în el anumite relaţii care satisfac înseşi stadiile oricărei perceperi estetice şi coincid cu ele. Aceste relaţii ale sensibilului, vizibile pentru mine într-o anumită formă şi pentru tine într-alta, trebuie deci să fie calităţile necesare ale frumosului. Acum ne putem întoarce iar la vechiul nostru prieten sfîntul Toma, ca să-i mai cerem de doi bani înţelepciune.

Lynch rîse.

— Mă amuză enorm, spuse, să te tot aud citîndu-l pe sfîntul Toma, ca un drăguţ de călugăr cumsecade. Nu cumva rîzi şi tu pe sub mustaţă ?

— MacAlister, răspunse Stephen, ar numi teoria mea estetică *Aquinas aplicat*. De-a lungul acestei laturi a filozofiei estetice, Aquino mă poate călăuzi foarte bine. Ajuns la fenomenele concepţiei artistice, gestaţiei artistice şi reproducerii artistice, îmi trebuie o nouă terminologie şi o nouă experienţă personală.

— Bineînţeles, făcu Lynch. La urma urmelor, Aquino, cu tot intelectul lui, n-a fost decît un bun călugăr cumsecade. Dar las' că-mi vorbeşti altă dată despre noua experienţă personală şi noua terminologie. Grăbeşte-te şi termină partea întîi.

— Cine știe ? ripostă Stephen zîmbind. Poate că Aquino m-ar înțelege mai bine ca tine. Era și el poet. A scris un imn pentru Joia Mare. Începe cu cuvintele *Pange linqua gloriosi*[1]. Se spune c-ar fi cea mai înaltă falā a artei imnului. E un imn complicat și alinător. Îmi place mult ; dar nu există imn care să poată sta alături acelui cînt de procesiune melancolic și maiestuos *Vexilla Regis*[2] al lui Venantius Fortunatus[3].

Lynch începu să cînte molcom și solemn cu o voce adîncă de bas :

Impleta sunt quae concinit
David fideli carmine
Dicendo nationibus
Regnavit a ligno Deus.[4]

— E grozav ! spuse, foarte satisfăcut. Muzică mare !

Cotiră în Lower Mount Street.

La cîțiva pași după colț, un tînăr gras, purtînd la gît un fular de mătase, îi salută și se opri.

— Ați auzit rezultatele examenelor ? îi întrebă. Griffin a fost trîntit. Halpin și O'Flynn au trecut la slujba în țară. Moonan a luat locul

[1] Cu glas de laudă, cîntă ! (lat.) (n. tr.)

[2] *Stindardul regelui.* (lat.) (n. tr.)

[3] *Fortunat* (530—609), episcop de Poitiers, proclamat sfînt ; a scris versuri în limba latină. (n. tr.)

[4] „S-au împlinit cele cîntate de David în credincioasa-i cîntare grăind neamurilor : Domni-va Dumnezeul de pe lemn" (cel răstignit). (lat.) (n. tr.)

cinci la sujba în Indii. O'Shaughnessy a ieşit al paisprezecelea. Irlandezii de la colegiul Clark i-au tratat aseară c-un ospăţ. Toată lumea a mîncat *curry*[1].

Faţa lui palidă şi buhăită exprima o maliţie binevoitoare şi pe măsură ce debita şirul succeselor, ochişorii lui înecaţi în grăsime piereau şi vocea lui slabă şi gîfîită se stingea.

Drept răspuns la o întrebare a lui Stephen ochii şi vocea reapărură din ascunzişurile lor de pîndă.

— Da, MacCullagh şi cu mine, zise. El ia matematicile pure şi eu istoria constituţională. Eu mai iau şi botanica. Ştiţi că eu sînt membru al clubului campestru.

Se depărtă de ceilalţi doi într-un chip plin de demnitate, punînd pe piept o mînă bondoacă înmănuşată în lînă şi izbucni îndată într-un rîs înăbuşit gîfîit.

— Adu-ne cîteva gulii şi cepe cînd mai ieşi la cîmp, spuse Stephen impasibil, să facem şi noi un ghiveci.

Studentul rîse indulgent şi zise :

— Sîntem cu toţii persoane foarte respectabile în clubul cîmpenesc. Sîmbăta trecută am fost în excursie la Glenmalure, şapte dintre noi.

— Cu femei, Donovan ? întrebă Lynch.

Donovan îşi puse iar mîna pe piept şi zise :

— Ţinta noastră este dobîndirea cunoaşterii.

Apoi adăugă grăbit :

— Aud că scrii un eseu despre estetică.

[1] Mîncare din carne pregătită cu mirodenii pisate şi ghimber. (n. tr.)

Stephen făcu un gest vag de negare.

— Goethe şi Lessing, spuse Donovan, au scris o mulţime despre lucrurile astea — şcoala clasică şi şcoala romantică şi toate astea. *Laocoon*[1] m-a interesat foarte mult cînd l-am citit. Bineînţeles că e idealist, nemţesc, ultra-profund.

Niciunul dintre ceilalţi nu spuse ceva. Donovan îşi luă rămas-bun cuviincios.

— Trebuie să mă duc, se scuză blajin şi binevoitor, am o puternică suspiciune, devenită aproape convingere, că soră-mea intenţiona să pregătească astăzi clătite pentru cina familiei Donovan.

— La revedere, strigă Stephen pe urmele lui. Nu uita să ne aduci la amîndoi gulii.

Lynch se uită după el şi buzele i se schimonosiră cu încetul într-o grimasă de dispreţ, pînă ce faţa lui semănă cu o mască diavolească.

— Cînd te gîndeşti că acest galben excrement mîncător de clătite poate găsi o slujbă bună, rosti în cele din urmă, şi eu trebuie să fumez ţigări proaste !

Se întoarseră către Merrion Square şi merseră cîtăva vreme în tăcere.

— Ca să termin ce spuneam despre frumos, vorbi Stephen, relaţiile cele mai satisfăcătoare ale sensibilului trebuie aşadar să corespundă fazelor necesare ale perceperii artistice. Găsindu-le

[1] *Laokoon, oder über die Grenzen der Malerei und Poesie (Laokoon, sau despre graniţele dintre pictură şi poezie)* însemnată scriere de estetică a celebrului dramaturg şi critic progresist german *Gotthold Ephraim Lessing* (1729—1781). (n. tr.)

pe acestea, găsești însușirile frumosului universal. Aquino spune : *Ad pulchritudinem tria requiruntur : integritas, consonantia, claritas*[1]. Eu traduc așa : *Trei lucruri îi trebuie frumosului : integritate, armonie și luminozitate.* Corespund aceasta fazelor perceperii ? Mă urmezi ?

— Firește că da, spuse Lynch. Dacă ți se pare că am o inteligență excrementoasă, fugi după Donovan și poftește-l pe el să te asculte.

Stephen arătă cu degetul spre un coș pe care un băiat de măcelărie și-l pusese pe cap cu fundul în sus.

— Uită-te la coșul acela, zise.

— Îl văd, făcu Lynch.

— Pentru a vedea acel coș, continuă Stephen, mintea ta mai întîi de toate separă coșul de restul universului vizibil care nu e coșul. Prima fază a perceperii este o linie despărțitoare trasă în jurul obiectului perceput. O imagine estetică ni se prezintă fie în spațiu, fie în timp. Ceea ce-i audibil se prezintă în timp, ce e vizibil se prezintă în spațiu. Dar, temporală sau spațială, imaginea estetică este mai întîi luminos percepută delimitîndu-se pe sine și conținîndu-se pe sine, proiectată pe fundalul incomensurabil de spațiu sau timp care nu este ea. Ai perceput-o ca pe *un* lucru. O vezi ca pe un întreg. Îi percepi integritatea. Iată ce e *„integritas"*.

— La țintă ! spuse Lynch, rîzînd. Zi'nainte.

[1] Frumuseții trei lucruri i se cer : integritate, armonie, lumină. (lat.) (n. tr.)

— Apoi, continuă Stephen, treci de la un punct la altul, călăuzit de liniile formale ale obiectului. Îl percepi în cadrul limitelor sale ca parte cumpănită cu parte, îi simţi ritmul structurii. Cu alte cuvinte, sinteza perceperii imediate e urmată de analiza perceperii. După ce ai simţit mai întîi că e *un* obiect, simţi acum că e un *obiect*. Îl percepi drept complex, multiplu, divizibil, separabil, alcătuit din părţile sale, rezultat al părţilor sale şi însumare a lor, armonios. Iată ce-i *„consonantia"*.

— Iar la ţintă ! observă Lynch spiritual. Mai spune-mi acum ce e *claritas* şi cîştigi ţigara.

— Implicaţiile cuvîntului, spuse Stephen, sînt mai degrabă vagi. Aquino foloseşte un termen care pare a fi inexact. Pe mine m-a lăsat multă vreme nelămurit. Te-ar face să crezi că în capul lui era un simbolism sau idealism, calitatea supremă a frumosului fiind o lumină din vreo altă lume şi materia doar umbra ideii ei, doar simbolul realităţii ei. M-am gîndit că s-ar putea să înţeleagă prin *„claritas"* descoperirea şi reprezentarea artistică a scopului divin în orice lucru, adică o forţă de generalizare care ar face din imaginea estetică o imagine universală, ar face-o să iradieze dincolo de condiţiile ei proprii. Dar asta e vorbărie literară. Eu înţeleg aşa : După ce ai perceput acel coş drept *un* lucru şi l-ai analizat apoi în forma sa şi l-ai perceput drept un *lucru*, faci singura sinteză îngăduită logic şi estetic. Vezi că este acel lucru care este şi nu altul. Lumina de care vorbeşte Aquino în

scolasticul *quidditas*[1], ceea ce face ca acel lucru să fie el și nu altul. Această calitate supremă este simțită de artist din clipa cînd el concepe cu închipuirea imaginea estetică. Shelley asemuiește frumos spiritul în clipa aceea cu un jăratic sclipind înainte de a se stinge. Momentul în care această calitate supremă a frumosului, iradierea limpede a imaginii estetice este luminos percepută de către spiritul reținut de integritatea ei și fascinat de armonia ei, este starea de echilibru luminos și tăcut a plăcerii estetice, o stare de spirit foarte asemănătoare acelei stări cardiace pe care fiziologul italian Luigi Galvani[2], folosind o expresie aproape la fel de frumoasă ca a lui Shelley, a numit-o încîntarea inimii.

Stephen se opri și cu toate că tovarășul lui tăcea, simți că vorbele sale creaseră în juru-le o tăcere pătrunsă de încîntarea gîndurilor.

— Ceea ce am spus, reîncepu, se referă la frumos în sensul mai larg al cuvîntului, sensul ce-l are cuvîntul în tradiția literară. Pe piață are alt înțeles. Cînd vorbim despre frumos în cel de-al doilea sens al termenului, judecata noastră e influențată în primul rînd de artă însăși și de forma acelei arte. Imaginea, e limpede, trebuie așezată între gîndirea sau simțurile artistului însuși și gîndirea sau simțurile celorlalți. Dacă ții minte asta, vei vedea că arta se împarte prin urmare în chip firesc în trei forme progre-

[1] Ce? prin ce? cum? de ce? (lat.) (n. tr.)

[2] *Luigi Galvani*, 1737—1798, fiziolog italian, unul dintre întemeietorii electricității ca știință.

sînd de la una către următoarea. Aceste forme sînt : forma lirică, adică forma în care artistul își prezintă imaginea în imediată relație cu sine-însuși ; forma epică, forma în care el își prezintă imaginea în relație intermediară cu sine și cu ceilalți ; forma dramatică, aceea în care el își prezintă imaginea în relație imediată cu ceilalți.

— Asta mi-ai spus-o acu cîteva seri, zise Lynch, cînd am început faimoasa discuție.

— Am acasă un caiet, spuse Stephen, în care mi-am notat întrebări mai amuzante decît ale tale. Găsindu-le răspunsurile, am găsit teoria estetică pe care încerc să ți-o explic. Iată cîteva întrebări pe care le-am pus eu : *Un scaun frumos lucrat este tragic sau comic ? Este portretul Monei Lisa bun dacă doresc să-l văd ? Dacă nu, de ce asta ?*

— De ce, într-adevăr ? întrebă Lynch rîzînd.

— *Dacă un om, izbind furios într-un trunchi de lemn*, continuă Stephen, *produce acolo imaginea unei vaci, este acea imagine o lucrare de artă ?* Dacă nu, de ce asta ?

— Asta-i drăguță, zise Lynch. Are autentica duhoare scolastică.

— Lessing n-ar fi trebuit să ia drept subiect un grup de statui. Arta aceasta, fiind inferioară, nu înfățișează formele despre care am vorbit deosebindu-se limpede una de alta. Chiar și în literatură, arta cea mai înaltă și cea mai spirituală, formele se confundă adesea. Forma lirică este de fapt cel mai simplu veșmînt verbal al unei clipe de emoție, un țipăt ritmic ca acelea care cu ere în urmă îl stimulau pe omul trăgînd la vîsle sau

pe cel care căra pietre la deal pe un povîrniș. Cel care scoate țipătul este mai conștient de clipa de emoție decît de sine ca resimțind emoția. Cea mai simplă formă epică o vezi ivindu-se din literatura lirică atunci cînd artistul zăbovește și meditează asupra lui însuși ca centru al unui fapt epic și această formă progresează pînă cînd centrul de gravitate al emoției este la egală distanță de artist cît și de ceilalți. Narația încetează a mai fi personală. Personalitatea artistului trece în narație însăși, curgînd continuu în jurul personajelor și acțiunii ca o mare vitală. Acest progres îl poți vedea ușor în vechea baladă englezească *Turpin Hero* care începe la persoana întîi și sfîrșește la persoana a treia. Forma dramatică este atinsă atunci cînd vitalitatea care a curs și s-a învolburat în jurul fiecărui personaj umple fiece personaj cu asemenea vitalitate încît ea sau el prinde o viață estetică proprie și intangibilă. Personalitatea artistului, la început un țipăt sau o cadență sau o anumită atmosferă, iar apoi o narație curgătoare și luminoasă, în cele din urmă se subție pînă ce piere, se despersonalizează, ca să zicem așa. Imaginea estetică în formă dramatică este viața purificată în imaginația umană și reproiectată de aceasta. Misterul creației estetice, ca și acela al creației materiale, este atunci împlinit. Artistul, ca și Dumnezeul creației, rămîne înlăuntrul sau îndărătul lucrării sale, sau dincolo de ea ori deasupra ei, nevăzut, subțiat pînă la neființă, impasibil, curățindu-și unghiile.

— Încercînd să le subţie şi pe ele pînă la nefiinţă, spuse Lynch.

O ploaie măruntă începu să cadă din cerul înalt, învăluit. Cotiră spre Duke's Lawn ca să ajungă la Biblioteca naţională înainte de a se înteţi ploaia.

— Ce rost are să trăncăneşti despre frumos şi imaginaţie, spuse Lynch cătrănit, în mizerabila asta de insulă uitată de Dumnezeu ? Nu-i de mirare că după ce a comis ţara asta, artistul s-a retras înăuntrul sau îndărătul lucrului care i-a ieşit din mîini.

Ploaia se iuţise. Cînd trecură prin pasaj pe lîngă Kildare House găsiră o mulţime de studenţi adăpostiţi sub arcadele Bibliotecii. Cranly, sprijinit de o coloană, îşi scobea dinţii cu vîrful unui chibrit, ascultînd pe unii dintre colegi. Cîteva fete stăteau aproape de uşa de la intrare. Lynch îi şopti lui Stephen :

— Adorata ta e aici.

Stephen îşi luă locul în tăcere pe treapta dedesubtul cetei de studenţi, nepăsător de ploaia care cădea tot mai repede şi întorcîndu-şi la răstimpuri ochii spre ea. Şi dînsa stătea tăcută printre tovarăşele ei. N-are nici un preot cu care să flirteze, gîndi Stephen cu o lucidă amărăciune, amintindu-şi cum o văzuse data trecută. Lynch avea dreptate. Mintea lui Stephen, golită de teorii şi de îndrăzneală, recăzu într-o linişte apatică.

Îi auzea pe studenţi discutînd. Vorbeau despre doi prieteni care trecuseră examenul fi-

nal de medicină, despre șansele de a găsi slujbe pe transatlantice, despre vaduri de clientelă bogată ori săracă.

— Asta-i apă de ploaie. O clientelă de țară în Irlanda e mult mai de preferat.

— Hynes a fost doi ani la Liverpool și spune la fel. Zice că era o văgăună groaznică. Nici un caz interesant — doar să faci pe moașa.

— Vrei să spui că-i mai bine să iei o slujbă aici la țară decît într-un oraș bogat ca acela? Eu știu pe unul...

— Hynes e un prost. Și-a luat examenele numai cu toceală. Toceală și-atît.

— Nu vă luați după el. Poți să faci o groază de bani într-un mare oraș comercial.

— *Ego credo ut vita pauperum est simpliciter atrox, simpliciter sanguinarius atrox, in Liverpoolio*[1].

Vocile lor îi ajungeau la urechi ca din depărtare într-o pulsație întreruptă. Ea se pregătea să plece cu tovarășele ei.

Aversa iute și sprințară se trăsese mai departe, zăbovind în ciorchini de diamante printre tufișurile grădinii din fața Bibliotecii unde stîrnise o emanație din pămîntul înnegrit. Fetele costăteau pe treptele colonadei și botinele lor cochete țăcăneau guralive, pe cînd ele vorbeau liniștite și vesele, aruncînd priviri spre nori, ținîndu-și cu dibăcie umbrelele încît să le apere de

[1] În jargonul latinizant al studenților, aproximativ: „Eu cred că viața săracilor e pur și simplu atroce, ba chiar a dracului de atroce, la Liverpool". (n. tr.)

ultimii cîţiva stropi de ploaie, închizîndu-le iă-răşi, strîngîndu-şi cu gravitate poalele fustelor. Şi dacă o judecase aspru ? Dacă viaţa ei era doar un rozariu de ore, o viaţă simplă şi stranie ca viaţa unei păsări, zglobie dimineaţa, făr' de astîmpăr de-a lungul zilei, obosită în asfinţit ? Inima ei simplă şi neîmblînzită ca a unei păsări ?

Spre mijirea zorilor se trezi. O, ce muzică dulce ! Sufletul îi era scăldat în rouă. Peste mădularele sale, pe cînd dormea, trecuseră palide valuri răcoroase de lumină. Stătea nemişcat, de parcă sufletul i s-ar fi odihnit printre ape răcoroase, conştient de o muzică stinsă, dulce. Mintea i se trezea încet la o cunoaştere vibrîndă, matinală, o inspiraţie matinală. Îl umplea un duh, curat ca apa cea mai curată, dulce ca roua, tulburător ca muzica. Dar cît de lin se insufla, cît de senin, de parcă serafimii înşişi l-ar fi suflat asupră-i ! Sufletul lui se trezea cu încetul, temîndu-se a se trezi pe de-a-ntregul. Era ceasul din zori cînd vîntul încetează să freamăte, cînd nebunia veghează şi se deschid spre lumină plante ciudate şi molia îşi ia zborul tăcut.

Încîntare a inimii ! Petrecuse o noapte de încîntare. În vis sau într-o viziune cunoscuse extazul vieţii serafice. Fusese doar o clipă de încîntare sau ceasuri îndelungi şi ani şi ere ?

Clipa inspiraţiei părea acum răsfrîntă, din toate părţile odată, de o multitudine de reprezentări nebuloase a ceea ce se întîmplase în realitate sau a ceea ce ar fi putut să se întîmple.

Clipa țîșnise ca un punct de lumină și acum din văl nebulos în văl nebulos de întîmplare vagă o formă confuză învăluia blînd lumina-i zăbavnică. O ! În poala virgină a imaginației cuvîntul se întrupa. Gabriel serafimul venise în cămara fecioarei. O lumină zăbavnică se lăsa tot mai profund în sufletul lui, din care flacăra albă pierise, tot mai profund, prefăcîndu-se în lumină roză arzătoare. Acea lumină roză și arzătoare era inima ei stranie și neîmblînzită, stranie pe care nici un bărbat n-o cunoscuse și n-avea s-o cunoască vreodată, neîmblînzită dinaintea începutului lumii ; și ispitite de acea arzătoare vîlvoare roză corurile serafimilor cădeau din ceruri.

N-ai obosit pe căile arzătoare,
Ispită a serafimului căzut ?
Nu-mi mai vorbi de zilele de încîntare.

Versurile îi treceau din gînd pe buze și, repetîndu-le în murmur, simțea curgînd prin ele mișcarea ritmică a unei vilanele [1]. Arzătoarea vîlvoare roză își emana razele de rime : arzătoare, încîntare, dogoare, sfîșietoare, înfiorare. Razele ei consumau în flăcările lor inimile oamenilor și ale îngerilor : razele rozei care era inima ei neîmblînzită.

[1] Vilanelă — formă (în deosebi franceză) a unui poem cuprinzînd nouăsprezece rînduri, pe două rime. (n. tr.)

Cu ochii tăi aprins-ai iar dogoare
In inima pe care mreaja ți-ai țesut
N-ai obosit pe căile arzătoare ?

Şi apoi ? Ritmul se stingea, înceta, începea iar să tresară şi să palpite. Şi apoi ? Nori de slavă, nori de tămîie înălțîndu-se de pe altarul lumii.

Iar fum de slavă peste-a dorului vîlvoare
Din țărm în țărm de-ocean se 'nalță, renăscut.
Nu-mi mai vorbi de zilele de încîntare.

Fum de tămîie se-nălța de pe întregul pămînt, din oceanele fumegînde, nor de tămîie întru slava ei. Pămîntul era asemenea unei cădelnițe legănate întru slavă, glob de tămîie, minge elipsoidală. Ritmul se stinse deodată ; vaierul inimii lui se frînse. Buzele lui începură să murmure iarăşi şi iarăşi primele versuri ; înaintară apoi poticnindu-se printre jumătăți de versuri, gîngav, împiedicate ; apoi se opriră. Vaierul inimii se frînsese.

Ceasul învăluit, fără de vînt, trecuse şi îndărătul ochiurilor de geam ale ferestrei goale se aduna lumina dimineții. Un clopot bătea slab foarte de departe. O pasăre ciripea ; două, trei. Clopotul şi pasărea tăcură şi lumina albă searbădă se împrăştia către răsărit şi apus, cotropind lumea, cotropind lumina roză din inima lui.

Temîndu-se să nu piardă tot, se ridică brusc sprijinindu-se într-un cot şi se uită după hîrtie şi creion. Nu se vedeau pe masă ; nu era nimic decît farfuria de supă din care-şi mîncase ore-

zul la cină şi sfeşnicul cu scursurile de lumînare şi cu manşeta pîrlită de flacăra din urmă. Întinse obosit braţul către piciorul patului, bîjbîind cu mîinile prin buzunarele vestonului atîrnat acolo. Degetele lui dădură de un creion şi apoi de un pachet de ţigări. Se întinse îndărăt şi, rupînd pachetul, scoase cea din urmă ţigară şi-o aşeză pe tocul ferestrei, apoi începu să transcrie strofele vilanelei cu litere mărunte, îngrijite, pe suprafaţa aspră a cartonului.

După ce le scrise pe toate, lăsă iar capul pe perna plină de ghemotoace şi le murmură din nou. Cocoloaşele din umplutura pernei de sub cap îi aminteau ghemotoacele de păr de cal din canapeaua camerei ei de primire, unde şedea de obicei el, zîmbitor sau grav, întrebîndu-se de ce venise, nemulţumit de ea şi de el însuşi, stînjenit de litografia Sfintei Inimi deasupra bufetului deşert. O văzu apropiindu-se de dînsul într-un moment cînd conversaţia aţipise şi rugîndu-l să cînte unul din curioasele lui cîntece. Apoi se văzu pe sine şezînd în faţa pianului vechi, scoţînd din clapele pătate acorduri încete şi în mijlocul zumzetului de vorbe ce reîncepuse în odaie cîntîndu-i ei care se răzima de etajera căminului un cîntec gingaş de-al elizabetanilor, un trist şi dulce cîntec de rămas-bun, cîntecul victoriei de la Azincourt, cîntecul vesel al Mînecilor Verzi. Cîtă vreme cînta iar ea asculta sau se făcea că ascultă, inima lui era calmă, dar de cum se sfîrşeau ciudatele cîntece vechi şi se auzeau iar glasurile din odaie, el îşi

amintea de propriu-i sarcasm : casa unde li se spune cam prea repede pe nume tinerilor.

Erau clipe cînd ochii ei păreau pe cale să i se încredinţeze, dar aşteptase în zadar. Ea trecea acum dansînd uşoară prin amintirea lui aşa cum fusese în noaptea aceea la balul carnavalului, cu rochia-i albă niţeluş sumeasă, cu o ploiţă de flori albe vibrîndu-i în păr. Uşoară, dansa în cerc. Dansînd venea spre dînsul şi, pe cînd se apropia, ţinea ochii în lături şi obrajii i se încinseseră uşor. În pauza din lanţul mîinilor, mîna ei se odihnise o clipă într-a lui, ca un obiect catifelat.

— Nu te mai vede lumea de loc.

— Da, sînt născut a fi călugăr.

— Mă tem că eretic.

— Te temi tare ?

Drept răspuns ea se depărtase dansînd de-a lungul lanţului de mîini, dansînd discret şi uşor, neabandonîndu-se nimănui. Ploiţa albă din păr vibra în tactul dansului şi cînd era în umbră dogoarea din obraji i se adîncea.

Călugăr ! Îi răsări înainte propriu-i chip profanator al claustrului, franciscan eretic, supus, hotărît a nu se supune, ţesînd un suplu păienjeniş de sofisme, asemenea lui Gherardino da Borgo San Donnino şi murmurînd la urechea ei.

— Nu, nu era chipul lui. Semăna cu acela al tînărului preot în a cărui tovărăşie o văzuse ultima oară, privindu-l cu ochi de porumbiţă, pe cînd se juca prin filele glosarului ei irlandez.

— Da, da, tinerele doamne încep să vină alături de noi. Zi de zi pot să constat asta. Doam-

nele sînt cu noi. Cele mai bune ajutoare în sprijinul limbii noastre.

— Dar biserica, părinte Moran ?

— Biserica de asemeni. Şi ea ni se alătură. Şi acolo se lucrează bine. Să nu fiţi îngrijorată în privinţa bisericii.

Aa ! n-are decît ! Bine-a făcut el c-a plecat din cameră dispreţuitor. Bine-a făcut că n-a salutat-o pe treptele bibliotecii ! Bine-a făcut c-a lăsat-o să flirteze cu preotul ei, să se joace cu o biserică ce nu-i decît rîndăşiţa creştinătăţii.

O mînie primitivă, brutală îi goni din suflet ultima clipă de extaz care mai zăbovea şi sparse violent imaginea ei, zvîrlindu-i cioburile cît colo, în toate părţile. Din toate părţile reflecţii deformate ale imaginii ei porniră a i se trezi în amintire : florăreasa în zdrenţe cu părul jilav răvăşit şi cu faţa obraznică, aceea care-şi zisese drăguţa lui şi se rugase de el să-i cumpere primul buchețel, slujnica din bucătăria casei vecine, care cînta în clămpănitul vaselor, după felul tărăgănat al cîntăreţilor de ţară, primele măsuri din *Lacurile şi Munţii din Killarney*, o altă fată care rîsese veselă cînd el se poticnise fiindcă i se prinsese talpa sfîşiată a ghetei într-o zăbrea din grilajul trotuarului, o fată ieşind de la fabrica de biscuiţi Jacob, căreia el îi aruncase o privire, atras de gura ei mică şi coaptă, şi care-i strigase peste umăr :

— Ei, îţi plăcu ce văzuşi la mine — păr lins, sprîncene creţe ?

Şi totuşi simţea că oricît i-ar înjosi şi ironiza imaginea, mînia aceasta era şi ea un fel de omagiu. Părăsise clasa cu un dispreţ nu pe de-a-ntregul sincer, simţind că poate îndărătul acelor ochi întunecaţi peste care genele lungi aruncau o umbră fugară se ascundea taina neamului ei. Plimbîndu-se pe străzi îşi spuse cu amărăciune că ea era prototipul femeilor ţării sale, un suflet de liliac de noapte trezindu-se la conştiinţa de sine în întuneric şi taină şi singurătate, zăbovind o clipă, fără dragoste şi fără păcat, lîngă blîndu-i iubit şi lăsîndu-l apoi pentru a-şi murmura inocentele abateri de la virtute în urechea zăbrelită a preotului. Mînia lui împotrivă-i se uşura în sarcasme grosolane la adresa curtezanului ei care cu numele şi cu glasul şi cu trăsăturile sale îi jignea mîndria amăgită : un ţăran popit, cu un frate poliţist la Dublin şi alt frate băiat de prăvălie la o cîrciumă din Moycullen. Acestuia îi dezvăluia nuditatea sfioasă a sufletului ei, unuia dresat în şcoală să execute rituri formale, mai curînd decît lui însuşi, preot al eternei imaginaţii, care ştia să preschimbe pîinea zilnică a experienţei în radiosul trup al vieţii veşnic vii.

Imaginea radioasă a eucaristiei îi adună iar într-o clipă gîndurile amare şi deznădăjduite, vaierele lor înălţîndu-se nestăvilit într-un imn de slavă.

Cernite cînturi, vaiere sfîşietoare
Ţi-nchină un eucaristic imn precum ai vrut
N-ai obosit pe căile arzătoare ?

Şi mîinile înalţă cu înfiorare
Potirul jertfei pînă-n vîrf umplut.
Nu-mi mai vorbi de zilele de încîntare.

Rosti versurile tare, de la primele rînduri, pînă ce muzica şi ritmul îi pătrunseră sufletul întorcîndu-l către o calmă îngăduinţă ; apoi le copie cu trudă, ca să le simtă mai bine văzîndu-le ; şi apoi se lăsă iar pe pernă.

Venise lumina plină a dimineţii. Nici un sunet nu se auzea ; dar el ştia că jur împrejuru-i viaţa era pe cale a se trezi în zgomote banale, voci răguşite, rugăciuni somnoroase. Dîndu-se înapoi de la acea viaţă îşi înfăşură capul cu pătura ca într-o glugă şi-şi aţinti ochii asupra florilor împrăştiate pe tapetul zdrenţuit de pe perete. Încerca să-şi încălzească bucuria pe cale de-a pieri la focul roşului lor aprins, imaginînd o alee de trandafiri de la culcuşul lui pînă la cer presărată toată cu flori de un roşu aprins. Obosit ! Obosit ! Obosise şi el pe căile arzătoare.

O treptată căldură, o languroasă oboseală îl străbătea, coborîndu-i de-a lungul şirii spinării dinspre capul strîns înfăşurat. O simţea coborînd şi, văzîndu-se cum zăcea, zîmbi. Curînd are să adoarmă.

Scrisese din nou versuri pentru ea, după zece ani. Cu zece ani în urmă ea purtase şalul înfăşurat ca o glugă în jurul capului, emanînd bure de răsuflare caldă în aerul noptatic, ciocănind cu piciorul strada sticloasă de frig. Era ultimul tramvai ; caii roibi o ştiau şi-şi scuturau clopoţeii în noaptea luminoasă ca pentru a o vesti.

Conductorul stătea de vorbă cu vizitiul, amîndoi clătinînd adesea din cap în lumina verde a felinarului. Ei stăteau pe treptele tramvaiului, el pe cea de sus, ea pe cea de jos. Printre fraze, ea se suise în mai multe rînduri pe treapta lui și coborîse iar, și o dată sau de două ori rămăsese alături de el, uitînd să coboare iar ; apoi coborîse. Las-o ! Las-o !

Zece ani de la acea înțelepciune de copil pînă la nebunia lui de acum. Dacă i-ar trimite versurile ? Ar fi citite tare la micul dejun, pe cînd se ciocăneau capacele ouălor fierte. Nebunie într-adevăr ! Frații ei ar rîde și ar țipa smulgîndu-și unul altuia pagina cu degetele lor puternice și aspre. Suavul preot, unchiu-său, șezînd în fotoliul lui, cu brațul întins spre a ține pagina la distanța potrivită, ar citi-o zîmbind și ar lăuda forma literară.

Nu, nu ; asta era nebunie. Chiar dacă i-ar trimite versurile, ea nu le-ar arăta altora. Nu, nu ; n-ar putea face una ca asta.

Începu să simtă că o nedreptățise. Un sentiment al inocenței ei aproape că-l îndemna la milă ; o inocență pe care niciodată n-o înțelesese pînă a nu ajunge la cunoașterea ei prin păcat, o inocență pe care nici ea n-o înțelesese cîtă vreme fusese nevinovată sau înainte să se fi abătut asupră-i pentru prima oară ciudata umilință a firii ei de femeie. Atunci începuse sufletul ei să trăiască, după cum sufletul lui începuse a trăi cînd păcătuise prima oară — și o duioasă compătimire îi umplu inima amintin-

du-şi firava ei paloare şi ochii umiliţi şi întristaţi de ascunsa ruşine a feminităţii.

Pe cînd sufletul lui trecea de la extaz către langoare, ea unde era ? S-ar fi putut oare, pe căile misterioase ale vieţii spirituale, ca sufletul ei să fi fost în aceleaşi clipe conştient de omagiul lui ? Poate că da.

Un val cald de dorinţă îi aprinse iar sufletul, îi încinse şi-i umplu tot trupul. Conştientă de dorinţa lui, ea se trezea din somnu-i înmiresmat, ispititoarea vilanelei lui. Ochii ei întunecaţi se deschideau languroşi înaintea ochilor lui. Goliciunea ei i se supunea, iradiindă, caldă, înmiresmată, trupul ei îmbia la nesfîrşite mîngîieri, îl învăluia ca un nor lucitor, îl învăluia ca apa cu o viaţă fluidă ; şi ca un nor de abur sau ca nişte ape scăldînd de jur împrejur spaţiul, literele fluide ale cuvintelor, simboluri ale elementului de mister, se revărsau acum fără oprelişte peste gîndurile lui.

N-ai obosit pe căile arzătoare,
Ispită a serafimului căzut ?
Nu-mi mai vorbi de zilele de încîntare.

Cu ochii tăi aprins-ai iar dogoare
In inima pe care mreaja ţi-ai ţesut.
N-ai obosit pe căile arzătoare ?

Iar fum de slavă peste-a dorului vîlvoare
Din ţărm în ţărm de-ocean se-nalţă, renăscut
Nu-mi mai vorbi de zilele de încîntare.

Cernite cînturi, vaiere sfîşietoare
Ţi-nchină un eucaristic imn precum ai vrut
N-ai obosit pe căile arzătoare ?

Şi mîinile înalţă cu înfiorare
Potirul jertfei pînă-n vîrf umplut.
Nu-mi mai vorbi de zilele de încîntare.

O tu cu ochii-ţi languroşi de vrăjitoare
Şi trup mlădios pentru sărut făcut !
N-ai obosit pe căile arzătoare ?
Nu-mi mai vorbi de zilele de încîntare.

Ce fel de păsări erau ? Stătea pe scările bibliotecii să le privească, sprijinindu-se obosit în bastonul lui subţire de frasin. Zburau într-una în jurul umărului ieşit în afară al unei case din Molesworth Street. Aerul serii de sfîrşit de martie reliefa limpede zborul lor, trupurile lor negre săgetătoare fremătătoare zburau reliefîndu-se limpede pe cer ca pe un văl moale-aninat de un pal şi vaporos albastru.

Le urmărea zborul ; pasăre după pasăre : o săgeată neagră, un viraj, o fîlfîire de aripi. Încercă să le numere înainte de trecerea tuturor trupurilor lor săgetătoare fremătătoare. Şase, zece, unsprezece : şi se întrebă dacă numărul lor era oare cu soţ sau fără ? Douăsprezece, treisprezece : căci două coborau în zbor rotit din înălţimile cerului : zburau cînd în înalt cînd jos dar mereu rotindu-se în linii drepte sau unduinde şi mereu dinspre stînga spre dreapta dînd roată unui templu de aer.

Le asculta țipetele : ca țiuitul șoarecilor îndărătul lambriului de pe perete : o ascuțită notă dublă. Dar notele erau lungi și ascuțite și vibrînde, nu ca țiuitul paraziților, cădeau cu o terță sau o cvartă și vibrau în tril pe cînd ciocurile zburătoare despicau aerul. Țipătul lor se auzea ascuțit și limpede și frumos parcă s-ar fi lăsat fire de lumină mătăsoasă depănate de pe mosoare vibrînde.

Larma neomenească îi alina urechile în care murmurau insistent suspinele de plîns și mustrările maică-si iar delicatele trupuri negre fremătătoare rotindu-se și fîlfîind și virînd în jurul unui templu aerian din cerul pal îi alinau ochii care tot mai vedeau chipul mamei.

Pentru ce privea spre înalt de pe treptele porticului, ascultînd dublul lor țipăt ascuțit, urmărindu-le zborul ? Aștepta un bun sau un rău augur ?

Îi zbură prin minte o frază din Cornelius Agrippa[1] și apoi îi zburară încolo și încoace prin minte gînduri fără de formă din *Swedenborg*[2] despre corespondența dintre păsări și cele ce țin de intelect, și spusele lui cum că făpturile văzduhului își au cunoașterea, își știu timpurile și anotimpurile pentru că au rămas statornice în rostul vieții lor, nu ca omul, pentru că ele nu și-au pervertit acel rost prin rațiune.

[1] *Cornelius Agrippa von Nettesheim* (1486—1535), medic și filozof german, adept al magiei și al unor teorii oculte.

[2] *Emanuel Swedenborg* (1688—1772), teozof suedez, a cărui doctrină filozofică mistică și vizionară, intitulată la timpul său „Biserica nouă", a avut mulți aderenți. (n. tr.)

Şi de-a lungul erelor oamenii îşi înălţaseră privirile în înalt spre zborul păsărilor, ca el acum. Colonada deasupră-i îl făcu să se gîndească vag la un templu antic şi bastonul de frasin pe care se sprijinea obosit, la băţul curbat al unui augur. Un sentiment de teamă în faţa necunoscutului fremăta în inima oboselii sale, o teamă de simboluri şi prevestiri, de omul-şoim al cărui nume îl purta, cel care evadase din captivitate planînd pe aripi împletite din răchită, de Toth, zeul scriitorilor [1], scriind cu o trestie pe o tabletă şi purtînd pe capul lui îngust de ibis cornul lunii.

Zîmbi gîndindu-se la chipul zeului fiindcă-i amintea de un judecător cu nas borcănat şi cu perucă, punînd virgule într-un document pe care-l ţinea cu braţul întins ca să vadă mai bine ; şi apoi ştia că nu şi-ar fi amintit numele zeului dacă n-ar fi semănat cu o înjurătură irlandeză.

Nebunie. Dar oare pentru nebunia asta era el pe cale să părăsească pentru totdeauna casa rugăciunii şi prudenţei în care se născuse şi rînduiala de viaţă din care se trăgea ?

Se întorceau cu ţipete ascuţite pe deasupra umărului proeminent al casei, în zbor întunecat pe cerul tot mai pal. Ce fel de păsări erau ? Gîndi că trebuie să fie rîndunele care se înapo-

[1] *Toth*, divinitate egipteană, care pare să provină din confuzia între două divinităţi lunare : un zeu ibis şi un zeu cynocefal ; (maimuţă mare cu cap de cîine, adorată de egipteni). Grecii tîrzii l-au identificat pe Toth cu zeul Hermes. (n. tr.)

iaseră din sud. Însemna atunci că trebuie să plece, fiindcă ele erau păsări care mereu plecau și veneau, mereu zideau căminuri nestatornice sub streșinile caselor de oameni și părăseau mereu cuiburile ce-și clădiseră, pentru a pribegi.

Plecați-vă obrajii, Una și Elil
Mă uit la ei precum se uită rînduneaua,
Gata de pribegie peste-al valurilor vuiet,
La cuibul de sub strașină.[1]

O bucurie blîndă fluidă ca zgomotul multor ape i se revărsa în amintire și simțea în inimă pacea blîndă a spațiilor tăcute de cer pălind delicat pe deasupra apelor, a tăcerii oceanice, a zborului rîndunelelor prin amurgul marin peste valurile curgătoare.

O bucurie blîndă fluidă curgea printre cuvintele în care vocalele lungi blînde se ciocneau fără zgomot și se depărtau iar, clipocind și iar revărsîndu-se și iar îndepărtîndu-se, clătinînd mereu clopotele albe ale valurilor lor în dangăt mut și în ropot mut și-n blîndă lină chemare stingîndu-se în susur ; și simți că prevestirea ce-o căutase în păsările rotinde săgetînde și în palul spațiu de cer de-asupră-i pogorîse din inima lui liniștit și grabnic ca o pasăre dintr-un turn.

Simbol al plecării sau al singurătății ? Versurile ce-i susuraseră în urechea amintirii realcă-

[1] Versuri din poetul și dramaturgul irlandez *William Butler Yeats* (1865—1939). (n. tr.)

tuiră cu încetul în fața ochilor care-și aminteau tabloul sălii în seara deschiderii teatrului național.[1]

Era singur într-o latură a balconului, privind cu ochi istoviți la cultivații Dublinului în fotoliile de orchestră și la decorurile de gust ieftin și păpușile omenești încadrate de luminile prea violente ale scenei. Un polițist gros asuda îndărătul lui și părea gata să intre în acțiune din clipă în clipă. Miorlăielile, fluieratul și strigătele de ocară veneau în rafale violente pornind de la colegii lui studenți împrăștiați prin sală.

— Defăimare a Irlandei!

— Fabricată în Germania!

— Blasfemie!

— Noi nu ne-am vîndut niciodată credința!

[1] Teatrul național irlandez (devenit mai tîrziu celebru, grație marilor săi dramaturgi și faimoșilor „Irish Players" — la origină o trupă de amatori) și-a deschis porțile în mai 1899 cu piesa poetului *W. B. Yeats*, *„Contesa Kathleen"*. Subiectul piesei a cărei premieră o evocă Joyce: În Irlanda vremurilor vechi, într-o perioadă de foamete, în care oamenii și-au vîndut demonilor sufletele pentru a căpăta hrană, contesa Kathleen face tot ce-i stă în putere ca să aline nevoile poporului. Demonii însă îi fură averea, obligînd-o să le vîndă propriul ei suflet, în schimbul unei mari sume de bani. În final, contesa este iertată, deoarece intențiile ei au fost bune. Piesa cu implicațiile ei, se pare că a suscitat o vie polemică. Tînărul Joyce, deși înflăcărat adept al teatrului lui Ibsen, a salutat cu entuziasm această primă manifestare artistică a teatrului irlandez — desolidarizîndu-se de cei ce o considerau drept blasfematorie. Mai tîrziu Joyce a luat atitudine hotărîtă împotriva „esteticismului folcloric" al scriitorilor grupați în jurul lui Yeats, considerînd limitarea la teme folclorice drept o piedică pentru integrarea culturii irlandeze în circuitul culturii universale (n. tr.).

— Nici o femeie irlandeză n-a făcut vreodată una ca asta !

— Nu ne trebuie atei amatori !

— Nu ne trebuie boboci budiști !

Un zumzet scurt coborî brusc din ferestrele sub care stătea ; știu că se aprinseseră lămpile în camera de lectură. Se îndreptă către sala cu coloane, sui scările și trecu înăuntru, în clămpănitul portiței turnante.

Cranly ședea spre partea dicționarelor. O carte groasă, deschisă la frontispiciu, sta în fața lui pe pupitrul de lemn. Ședea rezemat în scaunul lui, aplecîndu-și urechea ca un confesor spre fața unui student în medicină care-i citea o problemă din pagina de șah a unui jurnal. Cînd Stephen se așeză la dreapta lui, preotul care ședea de cealaltă parte a mesei își închise exemplarul din „Tableta" pocnindu-l mînios și se ridică.

Cranly se uită după el cu o privire vagă și pierdută. Studentul în medicină continuă cu o voce mai domoală :

— Pion la al patrulea cîmp de rege.

— Am face mai bine să plecăm, Dixon, avertiză Stephen. S-a dus să se plîngă.

Dixon împături jurnalul și se sculă demn, spunînd :

— Oamenii noștri s-au retras în desăvîrșită ordine.

— Cu arme și cu vite, adăugă Stephen, îndreptîndu-și arătătorul spre cartea lui Cranly, pe care sta tipărit : *„Bolile Boului"*.

Pe cînd treceau printre mese, Stephen spuse :

— Cranly, vreau să-ți vorbesc.

Cranly nu răspunse, nici nu se întoarse. Depuse cartea pe masa custodelui și ieși din sală țăcănind sec parchetul cu picioarele-i bine încălțate. Pe scări se opri și privind absent spre Dixon repetă :

— Pion la afurisitu de-al patrulea cîmp de rege.

— Zi și-așa dacă vrei, făcu Dixon.

Avea un glas liniștit, fără intonații, și maniere curtenitoare iar pe un deget al mîinii sale durdulii și curate se arăta din cînd în cînd un inel cu pecete.

Pe cînd traversau holul un bărbat cu statură de pitic venea spre ei. Sub cupola pălăriei micuțe fața lui nebărbierită începu să zîmbească de plăcere și-l auziră murmurînd. Ochii îi erau melancolici ca ai unei maimuțe.

— Bună seara, domnilor, zise fața țepoasă de maimuță.

— Ce vreme caldă pentru martie, spuse Cranly. Sus au deschis ferestrele.

Dixon zîmbea și-și răsucea inelul. Fața negricioasă cu riduri de maimuță își țuguie cu o blîndă satisfacție gura de om și glasul hîrîi dulce :

— Încîntătoare vreme pentru martie. Pur și simplu încîntătoare.

— Sus sînt două domnișoare drăguțe, nerăbdătoare să vă vadă, spuse Dixon.

Cranly zîmbi și comentă binevoitor :

— Căpitanul are o singură dragoste: *sir* Walter Scott. Nu-i așa, căpitane?

— Ce citiți acum, căpitane? întrebă Dixon. „*Mireasa din Lammermoor*"? [1]

— Îl ador pe bătrînul Scott, rostiră buzele flexibile, sînt de părere că scrie superb. Nu există scriitor să se compare cu *sir* Walter Scott.

Agita delicat în aer, în ritmul elogiului său, o mînă subțire, zbîrcită și brună și pleoapele lui subțiri și agitate se zbăteau des peste ochii triști.

Și mai tristă era pentru urechea lui Stephen vorbirea lui — o rostire manierată cu glas jos și jilav, deteriorată de greșeli — și ascultîndu-l, Stephen se întreba dacă era oare adevărată povestea, dacă sîngele anemic curgînd prin trupul lui zbîrcit era un sînge nobil zămislit de o dragoste incestuoasă?

Copacii parcului erau grei de ploaie și ploaia tot mai cădea într-una în lacul ce se așternea cenușiu ca un scut. Un stol de lebede zbura prin apropiere și apa și țărmul dedesubt erau murdare de spumele lor băloase albe verzui. Ei se îmbrățișau blînd, îmbiați de lumina ploioasă cenușie, de copacii uzi și tăcuți, de lacul ca un scut ce le era martor, de lebede. Se îmbrățișau fără bucurie și fără patimă, brațul lui cuprinzînd grumazul surorii. Ea purta o pelerină cenușie de lînă căzîndu-i în falduri oblice de pe umăr spre talie și capul bălai și-l ținea aplecat în sfielnică încuviințare. Lui îi atîrna în plete părul castaniu roșcat iar mîinile dez-

[1] Roman de *Walter Scott* (1819).

mierdătoare şi frumos modelate erau puternice şi pistruiate. Faţa ? Nu se vedea nici o faţă. Faţa fratelui era aplecată peste părul ei bălai înmiresmat de ploaie. Mîna mîngîietoare pătată de pistrui şi puternică şi frumos modelată era mîna lui Davin.

Se încruntă mînios la gîndul ce-i venise şi la omuleţul pipernicit care i-l provocase. Îi ţîşniră în amintire batjocurile lui taică-său la adresa clicii Bantry. Le îndepărtă şi-şi cloci iar neliniştit propriul său gînd. De ce oare nu erau acelea mîinile lui Cranly ? Oare simplitatea şi inocenţa lui Davin îl impresionaseră mai adînc ?

Trecu înainte cu Dixon prin hol, lăsîndu-l pe Cranly să-şi ia rămas bun de la pitic în chip elaborat.

Sub colonadă sta Temple în mijlocul unui mic grup de studenţi. Unul din ei strigă :

— Dixon, vino-ncoa s-auzi. Temple e într-o formă grozavă.

Temple întoarse către cel ce vorbise ochii lui întunecaţi de ţigan.

— Eşti un ipocrit, O'Keeffe, spuse. Iar Dixon e-un zîmbitor. La naiba, cred că nu-i rău asta ca termen literar.

Rîse şiret, privindu-l în faţă pe Stephen şi repetînd :

— La naiba — sînt încîntat de expresia asta. Un zîmbitor.

Un student gros, stînd mai jos ca ei pe scări spuse :

— Întoarce-te la metresă, Temple. Vrem s-auzim chestia asta.

— Da, o avea, zău așa, spuse Temple. Și mai era și bărbat însurat. Și toți preoții se duceau să mănînce acolo. Ai dracului, cred că se-nfruptau toți cîte nițel.

— Cu alte cuvinte călăreau gloaba ca să cruțe calul de vînătoare, zise Dixon.

— Ia zi, Temple, spuse O'Keeffe, cîte halbe de bere ai băgat în tine ?

— Tot intelectul tău sufletesc e în fraza asta, O'Keeffe, răspunse Temple cu dispreț fățiș.

Dete ocol grupului, cu pași tîrîși, pentru a i se adresa lui Stephen.

— Știai că Forsterii sînt regii Belgiei ? îl întrebă.

Cranly se ivi pe ușa principală a holului, cu pălăria împinsă spre ceafă și scobindu-se grijuliu în dinți.

— Uite și fîntîna înțelepciunii, zise Temple. Tu știi chestia asta despre Forsteri ?

Se opri o clipă. Cranly dislocă o sămînță de smochină pe vîrful scobitorii lui groase și o privi cu insistență.

— Familia Forster, continuă Temple, se trage din Baldwin Întîiul, rege al Flandrei. I se zicea *the Forester* [1]. Forester și Forster e același nume. Un urmaș al lui Baldwin Întîiul, căpitanul Francis Forster, s-a stabilit în Irlanda și a luat-o de nevastă pe fiica ultimei căpetenii din Clanbrassil. Apoi mai sînt și Blake Forsterii. Asta-i altă ramură.

[1] Pădurarul. (n. tr.)

— Din *Baldhead* [1], regele Flandrei, repetă Cranly, scotocind iar pe îndelete prin sclipitorii săi dinţi dezveliţi.

— Unde-ai dat peste toată istoria asta ? întrebă O'Keeffe.

— Cunosc şi toată istoria familiei tale, zise Temple, adresîndu-i-se lui Stephen. Ştii ce spune Giraldus Cambrensis despre familia ta ?

— Se trage şi el tot din Baldwin ? întrebă un student lungan şi ofticos, cu ochi negri.

— Baldhead, repetă Cranly, sugîndu-şi un interstiţiu al dinţilor.

— *Pernobilis et pervetusta familia* [2], îi spuse Temple lui Stephen.

Studentul gros care stătea mai jos ca ceilalţi pe scări, scoase un pîrţ scurt. Dixon se întoarse spre el şi zise blînd :

— Grăit-a oare un înger ?

Cranly se întoarse şi el şi spuse vehement dar fără mînie :

— Goggins, eşti cel mai afurisit porc împuţit pe care l-am întîlnit vreodată, auzi ?

— Am spus şi eu ce-mi stătea pe suflet, răspunse cu fermitate Goggins. Sper că nu i-a făcut nimănui nici un rău ?

— Să sperăm, făcu Dixon suav, că n-a fost din speţa celor cunoscute sub numele de *paulo post futurum* [3].

[1] Cranly deformează, desigur în batjocură, numele de *Baldwin*, solemn şi medieval, citat de Temple, creînd prin joc de cuvinte numele *Baldhead* (Cap chel sau Căpăţînă cheală). (n. tr.)

[2] Prea nobilă şi străveche familie. (lat.) (n. tr.)

[3] „Lucruri care se vor mai întîmpla." (lat.)

— Nu v-am spus eu că-i un zîmbitor ? comentă Temple, adresîndu-se în dreapta şi în stînga. Nu l-am poreclit eu aşa ?

— Ba da. Nu sîntem surzi, spuse lunganul ofticos.

Cranly continua să se încrunte la studentul cel gros care stătea cu o treaptă mai jos. Apoi, pufnind dispreţuitor, îi făcu vînt pe scări cu violenţă.

— Pleacă de-aici, îi spuse grosolan. Pleacă de-aici, ţucal puturos. Asta eşti, auzi ?

Goggins ricoşă pe pietriş şi se întoarse numaidecît bine dispus la locul lui. Temple se îndreptă iar spre Stephen şi-l întrebă :

— Crezi în legea eredităţii ?

— Eşti beat, or ce-i cu tine — ce dracu tot încerci să-ndrugi ? făcu Cranly întorcîndu-şi faţa spre el cu o expresie de stupoare.

— Cea mai profundă frază care s-a scris vreodată, exclamă Temple cu entuziasm, este fraza de la sfîrşitul zoologiei : Reproducerea este începutul morţii.

Atinse timid cotul lui Stephen şi spuse cu zel :

— Tu simţi cît de profund e asta de vreme ce eşti poet ?

Cranly îndreptă spre el un lung deget arătător.

— Uitaţi-vă la el ! vorbi dispreţuitor către ceilalţi. Uitaţi-vă colo nădejdea Irlandei !

Un rîs general întîmpină vorbele şi gestul lui.

Temple se întoarse curajos spre el, zicînd :

— Cranly, mereu îţi baţi joc de mine. Văd asta. Dar eu nu-s mai prejos ca tine de loc. Ştii ce gîndesc eu acum despre tine în comparaţie cu mine ?

— Dragul meu, spuse Cranly politicos, tu eşti incapabil să gîndeşti, înţelegi, absolut incapabil să gîndeşti.

— Dar totuşi, ştii, continuă Temple, ce gîndesc despre tine şi despre mine, comparaţi unul cu altul ?

— Hai, dă-i drumu, Temple ! strigă de pe treapta lui studentul cel gros. Binişor, niţel cîte niţel — dă-i drumul.

Temple se întoarse în dreapta şi în stînga, cu bruşte mişcări neputincioase în timp ce vorbea.

— Eu îs o găoază, spuse, scuturîndu-şi cu deznădejde capul. Sînt şi ştiu că sînt. Şi admit că sînt.

Dixon îl mîngîie uşurel pe umăr şi rosti cu blîndeţe :

— E o notă bună pentru tine, Temple !

— Dar el, reluă Temple, arătînd spre Cranly, e şi el o găoază, ca şi mine. Atîta doar că nu ştie. Asta-i singura deosebire ce-o văd eu.

O izbucnire de rîsete îi acoperi vorbele.

Stephen urmărea faţa suferindă, cu trăsături ferme, a lui Cranly, luminată acum de un zîmbet de simulată răbdare. Vorba grosolană trecuse peste ea asemeni unei ape murdare vărsată peste un chip de piatră răbdător de injurii ; şi pe cînd îl urmărea cu privirea, îl văzu scoţîndu-şi pălăria drept salut şi descoperindu-şi

părul negru care i se înălța rigid de pe frunte ca o cunună de fier.

O văzu pe ea ieșind pe porticul bibliotecii și trecînd cu privirea peste dînsul, înclinîndu-se drept răspuns la salutul lui Cranly. Nu se ivise o ușoară roșeață pe obrazul lui Cranly ? Lumina pălise. Nu se mai vedea bine.

Asta explica oare tăcerea distrată a prietenului său, comentariile lui colțuroase, subitele lui izbucniri de vorbe grosolane cu care atît de des spulberase îndărătnicele confesiuni arzătoare ale lui Stephen ? El îl iertase cu ușurință fiindcă găsea și în sine această asprime. Și-și aminti o înserare cînd descălecase de pe o bicicletă scîrțîindă, de împrumut, pentru a se ruga lui Dumnezeu într-o pădure aproape de Malahide. Înălțase brațele și vorbise în extaz către sumbra navă a copacilor, știind că se află pe pămînt sfînt. Iar cînd se iviseră de după o curbă a șoselei întunecate doi agenți de poliție, el își curmase brusc rugăciunea pentru a fluiera un cîntec din ultima pantomimă.

Începu să ciocăne cu capătul tocit al bastonului de frasin soclul unei coloane. Oare Cranly nu-l auzise ? Totuși putea să aștepte. Vorbăria din juru-i încetă o clipă și din nou se auzi de la o fereastră un zumzet slab. Dar nici un alt sunet nu era în aer și rîndunelele al căror zbor îl urmărise cu ochi leneși dormeau.

Trecuse ea prin înserare. De aceea era aerul tăcut, în afară de acel singur zumzet moale care cobora. Și de aceea își încetaseră flecăreala limbile din juru-i. Cobora umbra.

Umbra coboară din văzduh.

O bucurie fremătătoare, pîlpîind ca o lumină blîndă, dansa în juru-i asemenea unui roi de zîne. Dar ce era oare ? Trecerea ei prin aerul înserării sau versul cu vocalele lui întunecate și sunetul inițial, bogat ca de alăută ?

Se îndepărtă încet spre umbrele mai adînci din capătul colonadei, bătînd ușurel piatra cu bastonul spre a-și ascunde reveria față de studenții pe care îi lăsase în urmă și îngădui gîndului său să-și evoce vremea lui Dowland și a lui Byrd și a lui Nash [1].

Ochi, deschizîndu-se din umbra dorinței, ochi care făceau să pălească ivirea zorilor. Ce era farmecul lor languros decît dulceața lascivității ? Și ce era strălucirea lor decît strălucirea spumei ce învăluia cloaca curții unui Stuart moleșit. Gusta în limbajul amintirii vinuri parfumate cu rășină, cadențe expirînde ale unor melodii dulci, falnica pavană, și vedea cu ochii amintirii amabile doamne aristocrate în Covent Garden gungurind provocător din balcoane, cu gurițe țuguiate și fetișcanele ciupite de vărsat de prin taverne și tinere neveste abandonîndu-se voioase seducătorilor și îmbrățișînd strîns, îmbrățișînd într-una.

Imaginile ce și le evocase nu-i făceau plăcere. Erau tainice și ațîțătoare dar imaginea ei nu se prindea în mrejele lor. Nu în felul ăsta trebuia să se gîndească la ea. Și nici nu se gîndea

[1] Poeți din epoca elizabetană.

la ea în felul ăsta. Nu se putea deci bizui pe propriile-i gînduri? Vechi fraze, a căror dulceață era doar dulceața celor exhumate, ca semințele de smochine ce le dezrădăcina Cranly de printre dinții lui sclipitori.

Nu era nici gînd nici viziune deși știa nelămurit că făptura ei străbătea orașul în drum spre casă. Mai întîi nelămurit și apoi tot mai intens îi adulmeca mireasma trupului. Un neastîmpăr conștient fierbea în sîngele lui. Da, îi adulmeca mireasma trupului, o mireasmă sălbatică și languroasă a mădularelor calde peste care se revărsase plin de dorință cîntecul lui, a pînzeturilor ascunse moi asupra cărora carnea ei distila parfum și rouă.

Un păduche i se tîra pe ceafă. Punîndu-și cu dibăcie degetul mare și arătătorul sub gulerul larg îl prinse. Îi frămîntă o clipă între degete trupul, moale și totuși dur ca un bob de orez, înainte de a-l lepăda, și se întrebă dacă va trăi sau va muri. Îi veni în minte o frază ciudată din Cornelius a Lapide[1] care spunea că păduchii născuți din sudoarea omului n-au fost creați de Dumnezeu o dată cu celelalte animale în ziua a șasea. Dar mîncărimea pielii în ceafă îi irita și-i încingea mersul gîndurilor. Viața trupului său, prost îmbrăcat, prost hrănit, mîncat de păduchi, îl făcu să-și închidă pleoapele într-un spasm subit de deznădejde; și în întuneric vedea trupuri dure luminoase de păduchi coborînd din văzduh și răsucindu-se

[1] Iezuit de origine olandeză, cazuist faimos. (n. tr.)

ades în timp ce cădeau. Da, şi nu umbra cobora din văzduh. Ci lumina.

Lumina coboară din văzduh.

Nici măcar nu-şi amintise corect versul din Nash. Toate imaginile ce i le trezise erau false. În mintea lui încolţea vermină. Gîndurile lui erau păduchi născuţi din sudoarea trîndăviei.

Se întoarse repede de-a lungul colonadei înspre grupul de studenţi. Bine, atunci ducă-se şi ea, n-are decît să se ducă dracului, n-are decît să iubească pe vreun atlet curat, unul care se spală în fiecare dimineaţă pînă la brîu şi care are păr negru pe piept. N-are decît.

Cranly scosese altă smochină uscată din provizia din buzunar şi o mînca agale şi zgomotos. Temple şedea la piciorul unei coloane, rezemat înapoi, cu tichia trasă peste ochii somnoroşi. Un tînăr scurt şi îndesat ieşi pe portic, cu o servietă de piele la subţioară. Merse înspre grup, izbind lespezile de piatră cu tocurile ghetelor şi cu vîrful de metal al umbrelei sale masive. Apoi, ridicînd umbrela în chip de salut, se adresă tuturor :

— Bună seara, domnilor.

Izbi din nou lespezile şi chicoti în timp ce capul îi tremura într-o uşoară mişcare nervoasă. Studentul lung şi ofticos, Dixon şi O'Keeffe vorbeau în irlandeză şi nu-i răspunseră. Atunci, întorcîndu-se către Cranly, spuse :

— Bună seara, în special dumitale.

Îndreptă umbrela spre el într-un gest de indicare şi iarăşi chicoti.

Cranly, tot mai mestecîndu-şi smochina, răspunse cu mişcări zgomotoase din fălci :

— Bună ? Da. E-o seară bună.

Studentul scurt şi îndesat îl privi serios şi-şi agită umbrela blînd şi mustrător.

— Văd, spuse, că înclini să faci constatări evidente.

— Hm, răspunse Cranly, întinzînd rămăşiţa smochinei pe jumătate roasă şi săltînd-o spre gura studentului scurt şi îndesat de parcă l-ar fi îmbiat s-o mănînce.

Studentul scurt şi îndesat n-o mîncă dar cedînd toanei celuilalt, spuse grav, mai chicotind încă şi scandîndu-şi fraza cu lovituri de umbrelă.

— Vorbeşti despre asta...

Se întrerupse, arătă brusc către miezul mestecat al smochinei şi spuse tare :

— Mă refer la asta.

— Hm, făcu Cranly ca şi mai înainte.

— Vorbeşti despre asta, reluă studentul scurt şi îndesat, ca despre un *ipso facto*[1] sau, să spunem, prin analogie[2].

Dixon se îndepărtă de grupul său şi-i spuse :

— Te aştepta Goggins, Glynn. S-a dus pînă la Adelphi ca să te caute pe tine şi pe Moynihan. Ce-ai aici ? întrebă ciocănind servieta de sub braţul lui Glynn.

— Lucrări de examen, răspunse Glynn. Îi supun la examene lunare ca să văd dacă profită de pe urma instrucţiunii ce le dau.

[1] *ipso facto* — lucru în sine. (n. tr.)

[2] Smochină, în englezeşte *fig*, este echivalent şi cu moft, fleac.

— Instrucţiune ! repetă Cranly grosolan. Presupun că vorbeşti despre copiii desculţi pe care-i învaţă un blestemat de maimuţoi ca tine. Să le-ajute Dumnezeu !

Smulse cu dinţii restul de smochină şi lepădă cotorul zvîrlindu-l cît colo.

— Eu las copiii să vină la mine, ripostă Glynn afabil.

— Blestemat de maimuţoi, repetă Cranly emfatic, şi încă un blestemat de maimuţoi blasfemator.

Temple se ridică şi, trecînd în faţa lui Cranly, i se adresă lui Glynn :

— Fraza asta care-ai spus-o acum e din noul testament — asta cu lăsatul copiilor să vină la mine.

— Du-te iar de te culcă, Temple, spuse O'Keeffe.

— Foarte bine, atunci, continuă Temple adresîndu-se lui Glynn, dacă Isus lasă copiii să vină, de ce biserica îi trimite pe toţi în iad dacă mor nebotezaţi ? De ce aşa ?

— Tu ai fost botezat, Temple ? întrebă studentul ofticos.

— Da' de ce-s trimişi în iad dac-a zis Isus să vină la el toţi ? repetă Temple, în timp ce ochii lui scrutau ochii lui Glynn.

Glynn tuşi şi spuse amabil, reţinîndu-şi chicotitul nervos al vocii şi agitîndu-şi umbrela la fiece cuvînt :

— Şi, conform observaţiei pe care a-i făcut-o, dacă aşa stau lucrurile, te întreb în

mod emfatic: de unde vine această stare de lucruri?

— Din pricină că biserica este crudă ca toţi păcătoşii bătrîni, zise Temple.

— Eşti pe de-a-ntregul ortodox în această privinţă, Temple? întrebă Dixon suav.

— Sfîntul Augustin spune asta despre copiii nebotezaţi, că s-ar duce în iad, răspunse Temple, fiindcă şi el era un păcătos bătrîn şi crud.

— Mă plec în faţa părerii tale, spuse Dixon, dar eu aveam impresia că pentru astfel de cazuri există limbo [1].

— Nu mai discuta cu el, Dixon, spuse Cranly brutal. Nu mai vorbi cu el şi nu te mai uita la el.

— Aşa este! spuse Glynn cu glas ferm. În punctul acesta, Irlanda e unită.

Şi izbi cu vîrful umbrelei în pardoseala de piatră a colonadei.

— Iadul! făcu Temple. Sînt în stare să respect această născocire a nevestei cenuşii a lui Satan. Iadul este roman şi, ca şi zidurile romanilor, puternic şi urît. Dar limbo ce e?

— Pune-l înapoi în căruţul sugaciului, Cranly, strigă O'Keeffe.

Cranly făcu iute un pas spre Temple, se opri, bătu din picior şi strigă la el ca la o orătanie:

— Huşş!

Temple se dete sprinten de-o parte.

[1] Zonă la hotarele iadului, conform unor teologii creştine, lăcaşul după moarte al copiilor nebotezaţi (n. tr.).

— Știți ce e limbo ? strigă. Știți cum îi spunem noi la Roscommon unui lucru ca ăsta ?

— Hușș ! Blestematule ! strigă Cranly pocnind din palme.

— Nici cur nici cot ! strigă Temple plin de dispreț. Asta zic eu că e limbo.

— Ia dă-ncoa bățul ăla, făcu Cranly.

Smuci bastonul din mîna lui Stephen și sări jos de pe scări, dar Temple, auzindu-l cum se pregătește a-l urmări, o luă la fugă prin semiîntuneric ca o lighioană sălbatică, sprinten și iute de picior. Ghetele grele ale lui Cranly se auziră năpustindu-se zgomotos la atac de-a curmezișul curții iar apoi înapoindu-se greoaie, înfrînte și zvîrlind înaintea lor pietrișul la fiece pas.

Pasul îi era mînios și cu un gest brusc și mînios zvîrli înapoi bastonul în mîna lui Stephen. Stephen simți că mînia lui avea altă pricină dar, simulînd răbdare, îi atinse ușor brațul și spuse liniștit :

— Cranly, ți-am spus că vreau să-ți vorbesc. Hai să plecăm.

Cranly îl privi cîteva clipe și întrebă :

— Acum ?

— Da, acum, spuse Stephen. Nu putem vorbi aici. Hai să plecăm.

Traversară împreună curtea fără a vorbi. Chemarea păsării din *Siegfried* [1], fluierată încet, îi urmă de pe treptele porticului. Cranly se întoarse și Dixon, care fluierase, strigă :

[1] Operă a lui Richard Wagner. (n. tr.)

— Încotro vă duceți, băieți? Cum a rămas cu partida aia, Cranly?

Strigînd prin aerul calm, își continuau tratativele cu privire la o partidă de biliard ce urma să se joace la hotelul Adelphi. Stephen merse înainte și ieși în liniștea străzii Kildare iar peste drum de hotelul „Maple“ se opri să aștepte, din nou răbdător. Numele hotelului, nume de lemn incolor lustruit [1], și fațada incoloră îl loviră ca o privire de dispreț politicos. Răspunse pironindu-și mînios privirea către salonul scăldat în lumină dulce al hotelului, în care bănuia adăpostite calm viețile netede și lucioase ale patricienilor Irlandei. Ăștia se gîndeau la înalte ranguri militare și la intendenți de moșii; la țară oamenii îi salutau pe unde treceau; cunoșteau numele unor mîncăruri franțuzești și porunceau vizitiilor cu voci stridente de provinciali care răzbeau sub pronunțarea lor ultracorectă. Cum le putea el atinge conștiința, sau cum să-și arunce umbra asupra imaginației fiicelor lor, mai înainte ca ele să zămislească odrasle din sămînța acelor aristocrați rurali, încît să poată crește o rasă mai puțin infamă decît a lor? Și sub amurgul ce se adîncea simțea gîndurile și dorurile rasei din care făcea parte zburătăcind ca liliecii de noapte prin drumurile întunecoase de țară, pe sub arborii de pe malurile rîurilor și în preajma mlaștinilor bălțate cu iazuri. O femeie așteptase în prag cînd trecuse Davin noaptea și

[1] *Maple* — paltin (engl.) (n. tr.)

oferindu-i o cană cu lapte mai că-l trăsese în patul ei, fiindcă Davin avea ochii blînzi ai unuia care știe să tacă. Dar pe el nu-l îmbiaseră ochii nici unei femei.

Își simți brațul strîns cu vigoare și glasul lui Cranly rosti :

— Să ne cărăm.

Merseră spre sud, în tăcere. Apoi Cranly spuse :

— Ce caraghios de idiot, Temple ăsta ! Jur că o dată și o dată o să-l ucid !

Dar vocea nu-i mai era mînioasă și Stephen se întrebă dacă nu cumva își amintea cum îl salutase ea sub portic.

Cotiră la stînga și merseră mai departe ca și pînă acum. După cîtva timp Stephen spuse :

— Cranly, am avut în după-masa asta o ceartă penibilă.

— Cu ai tăi ? întrebă Cranly.

— Cu mama.

— Cu privire la religie ?

— Da, răspunse Stephen.

După o tăcere, Cranly întrebă :

— Ce vîrstă are mama ta ?

— Nu e bătrînă, spuse Stephen. Dorește să-mi împlinesc de Paști îndatoririle religioase.

— Și o vei face ?

— N-o voi face, spuse Stephen.

— Și de ce nu ? întrebă Cranly.

— Nu vreau să slujesc.

— Observația asta s-a mai făcut și altă dată, spuse Cranly liniștit.

— Şi se face acuma iar, se înfierbîntă Stephen.

Cranly strînse braţul lui Stephen zicînd :

— Ia-o uşor, dragă. Eşti al dracului de irascibil, ştii ?

Rîdea cu nervozitate în timp ce vorbea şi privindu-l în faţă pe Stephen cu o expresie mişcată şi prietenoasă repetă :

— Îţi dai seama că eşti irascibil ?

— Sînt, într-adevăr, rîse şi Stephen.

Sufletele lor, de curînd înstrăinate, păreau să se fi apropiat subit.

— Admiţi adevărul eucaristiei ? întrebă Cranly.

— Nu-l admit, răspunse Stephen.

— Îl negi atunci ?

— Nici nu-l admit nici nu-l neg.

— Mulţi oameni au îndoieli, chiar oameni religioşi, totuşi le înving sau le înlătură, spuse Cranly. Îndoielile tale în această privinţă sînt prea puternice ?

— Eu nu doresc să le înving, răspunse Stephen.

Pentru moment descumpănit, Cranly scoase altă smochină din buzunar şi se pregătea s-o mănînce cînd Stephen exclamă :

— Te rog, las-o ! Nu poţi să discuţi chestia asta mestecînd smochine.

Cranly examină smochina la lumina unui felinar sub care se oprise. Apoi o adulmecă cu amîndouă nările, muşcă o fărîmă, o scuipă şi zvîrli cu violenţă smochina în rigola străzii, adresîndu-i-se apoi cum zăcea acolo :

— Te du de la mine, blestemato, în focul cel vecinic !

Luînd iar braţul lui Stephen, continuă :

— Nu te temi ca asemenea vorbe să-ţi fie spuse şi ţie în ziua judecăţii ?

— Ce mi se oferă ca alternativă ? întrebă Stephen. O fericire veşnică în compania decanului de studii ?

— Adu-ţi aminte că dînsul va fi lăudat, replică Cranly.

— Fireşte, făcu Stephen, cu oarecare amărăciune, e isteţ, agil, impasibil şi, mai ales, subtil.

— E un lucru curios, ştii, spuse Cranly fără patimă, cît de îmbibată ţi-e gîndirea cu religia în care spui că nu crezi. Cînd erai în şcoală credeai ? Pariez că da.

— Da, răspunse Stephen.

— Şi erai mai fericit pe atunci ? întrebă blînd Cranly, mai fericit decît eşti acum, bunăoară ?

— Adesea fericit, şi adesea nefericit, răspunse Stephen. Pe atunci eram altul.

— Cum altul ? Ce vrei să spui afirmînd asta ?

— Vreau să spun că nu eram eu cel de acum, cel care aveam să devin.

— Nu erai cel de acum, cel care aveai să devii, repetă Cranly. Dă-mi voie să-ţi pun o întrebare. O iubeşti pe maică-ta ?

Stephen clătină domol din cap.

— Nu ştiu ce înseamnă vorbele tale, răspunse simplu.

— N-ai iubit niciodată pe nimeni ? întrebă Cranly.

— Vorbeşti de femei ?

— Nu vorbesc despre asta, spuse Cranly pe un ton mai rece. Te întreb dacă ai simţit vreodată iubire faţă de cineva sau de ceva ?

Stephen păşi înainte pe lîngă prietenul lui, cu privirea aţintită în trotuar.

— Am încercat să-l iubesc pe Dumnezeu, spuse în cele din urmă. Se pare acum că am dat greş. E foarte greu. Am încercat să-mi unesc viaţa cu voinţa lui Dumnezeu clipă cu clipă. În asta n-am dat greş totdeauna. Asta poate că încă aş mai reuşi...

Cranly îi reteză vorba întrebînd :

— Maică-ta a avut o viaţă fericită ?

— De unde să ştiu eu ? făcu Stephen.

— Cîţi copii a avut ?

— Nouă, sau zece, răspunse Stephen. Unii au murit.

— Şi taică-tău era... Cranly se întrerupse o clipă, şi-apoi spuse : Nu vreau să-mi bag nasul în chestiile tale familiale. Dar spune-mi totuşi : taică-tău era ceea ce se cheamă un om cu stare ? Vreau să spun, pe vremea cînd creşteai tu ?

— Da, răspunse Stephen.

— Ce era ? întrebă Cranly după o pauză.

Stephen începu să înşire volubil atributele lui taică-său :

— Student în medicină, as în canotaj, tenor, actor amator, politician zgomotos, mic proprietar, mic rentier, băutor, băiat bun, povestitor de anecdote, secretarul nu ştiu cui, nu ştiu ce

într-o distilerie, perceptor de impozite, falit și în prezent apologet al trecutului său.

Cranly rîse, strîngînd mai tare brațul lui Stephen.

— Îmi place chestia cu distileria.

— Mai vrei să știi ceva? întrebă Stephen.

— Acum sînteți într-o situație bună?

— Am eu aerul de așa ceva? răspunse prompt Stephen.

— Va să zică, urmă Cranly contemplativ, ești o odraslă a belșugului? Rosti fraza lăbărțat și tare, cum folosea adesea expresii tehnice, ca și cum ar fi dorit să dea a înțelege că le folosea fără convingere.

— Maică-ta trebuie să fi trecut prin destul de multe suferințe, spuse apoi. N-ai vrea să încerci s-o cruți de altele, chiar cu prețul... sau ai vrea?

— Dacă aș putea, răspunse Stephen, m-ar costa prea puțin.

— Atunci fă-o, spuse Cranly. Fă ce dorește ea să faci. Ce contează pentru tine? Nu crezi în asta. E o formalitate, nimic mai mult. Și ei îi redai liniștea.

Se opri și cum Stephen nu răspundea, rămase și el tăcut. Apoi, de parcă și-ar fi exprimat în continuare propriile gînduri adăugă:

— O fi orice nesigur pe maldărul ăsta împuțit de gunoi care-i lumea, dar iubirea de mamă nu. Mama te aduce pe lume, te poartă mai dinainte în trupul ei. Ce știm noi ce simte ea? Dar orice-o fi simțind e real în tot cazul. Trebuie să fie. Ce sînt ideile ori ambițiile noastre?

O joacă. Idei ! Iaca, afurisitul ăla de țap imbecil, Temple, are idei. MacCann are și el idei. Orice măgar care-ți iese în cale crede că are idei.

Stephen, după ce ascultase vorbirea ascunsă îndărătul acestor cuvinte, spuse cu prefăcută indiferență :

— Pascal, dacă nu mă-nșel, nu suferea să-l sărute maică-sa, într-atît se temea de contactul cu sexul feminin.

— Pascal a fost un porc, făcu Cranly.

— Aloysius Gonzaga[1] mi se pare era de aceeași părere, spuse Stephen.

— Atunci a fost și el alt porc, ripostă Cranly.

— Biserica îl numește sfînt, obiectă Stephen.

— Poate să-l numească oricine cum poftește — îmi pasă pe dracu — eu îl numesc un porc, spuse Cranly aspru și tranșant.

Stephen, pregătind minuțios în gînd ce avea să spună, continuă :

— Isus, de asemenea, se pare că a tratat-o pe maică-sa cu prea puțină curtoazie în public, dar Suarez, iezuit, teolog și nobil spaniol, a prezentat scuze în numele lui.

— Ție ți-a venit vreodată în gînd, întrebă Cranly, că Isus nu era ceea ce pretindea că este ?

— Primul căruia i-a venit în gînd asta a fost însuși Isus, răspunse Stephen.

— Vreau să spun, zise Cranly, înăsprindu-și vorba, dacă ție ți-a trecut vreodată prin gînd că a fost el însuși un ipocrit conștient, cum îi

[1] Faimos iezuit. (n. tr.)

numea el pe evreii de pe timpul lui, un mormînt spoit ? Sau, ca să vorbim şi mai limpede, că era un şarlatan ?

— Ideea asta nu mi-a trecut niciodată prin gînd, răspunse Stephen. Dar sînt curios să ştiu, încerci să mă converteşti pe mine sau să te perverteşti pe tine ?

Se întoarse spre prietenul lui şi văzu pe chipul său un zîmbet nedibaci căruia o oarecare putere a voinţei se străduia a-i da un înţeles deosebit, subtil.

Brusc, Cranly întrebă pe un ton simplu şi rezonabil :

— Spune-mi adevărul. Ai fost cît de cît şocat de ce-am spus adineauri ?

— Oarecum, răspunse Stephen.

— Şi de ce ai fost şocat, stărui Cranly pe acelaşi ton, dacă simţi cu certitudine că religia noastră e falsă şi că Isus n-a fost fiul lui Dumnezeu ?

— Nu-s de loc sigur de asta. E mai asemănător cu fiul lui Dumnezeu decît cu fiul Mariei.

— Şi de aceea nu vrei să te împărtăşeşti, întrebă Cranly fiindcă nici de asta nu eşti sigur, fiindcă simţi că şi cuminecătura s-ar putea să fie trupul şi sîngele fiului lui Dumnezeu şi nu o fărîmă de pîine ? Şi fiindcă ţi-e teamă să nu fie aşa ?

— Da, spuse Stephen liniştit, asta simt şi de asta mă şi tem.

— Înţeleg, făcu Cranly.

Stephen, izbit de tonul lui concluziv, redeschise îndată discuţia :

— Mă tem de multe lucruri : de cîini, de cai, de arme de foc, de mare, de furtuni, de mașinării, de drumuri de țară noaptea.

— Dar de ce te temi de-o fărîmă de pîine ?

— Îmi închipui, spuse Stephen, că există o realitate malefică îndărătul acestor lucruri de care spun că mă tem.

— Te temi așadar că Dumnezeul romano-catolicilor te-ar trăsni și te-ar afurisi dacă ai face o împărtășanie nelegiuită ?

— Dumnezeul romano-catolicilor ar putea face asta și acum, spuse Stephen. Mai mult decît de asta mă tem de reacția chimică ce s-ar produce în sufletul meu printr-un omagiu fals adus unui simbol îndărătul căruia sînt acumulate douăzeci de secole de autoritate și venerație.

— Într-o primejdie extremă, întrebă Cranly, ai comite acest sacrilegiu ? De pildă dacă ai trăi în epoca sancțiunilor bisericii ?

— Nu pot răspunde pentru trecut, zise Stephen. Poate totuși nu.

— Așadar, spuse Cranly, nu intenționezi să devii protestant ?

— Am spus c-am pierdut credința, răspunse Stephen, nu că am pierdut respectul față de mine însumi. Ce fel de eliberare ar fi aceea, să părăsești o absurditate logică și coerentă ca să îmbrățișezi una nelogică și incoerentă ?

Ajunseră în plimbarea lor pînă în suburbia Pembroke și acum, pe cînd umblau agale de-a lungul bulevardelor, copacii și luminile risipite

prin vile le alinau gîndurile. Atmosfera de bogăţie şi calm de care erau pătrunse locurile, parcă le reconforta sărăcia. Îndărătul unui gard viu de tufişuri scînteia o lumină în fereastra unei bucătării şi se auzea glasul unei slujnice cîntînd în timp ce ascuţea cuţite. Cînta, în măsuri scurte, întrerupîndu-se la răstimpuri, *Rosie O'Grady.*

Cranly se opri să asculte şi spuse :

— *Mulier cantat*[1].

Frumuseţea blîndă a cuvîntului latinesc atinse cu o nuanţă de vrajă întunericul serii, o nuanţă de vrajă mai duioasă şi mai persuasivă decît atingerea muzicii sau a unei mîini de femeie. Disputa spiritelor se calmase. O siluetă de femeie, aşa cum apare ea în liturghia bisericii, trecu tăcută prin întuneric : o siluetă înveşmîntată în alb, mică şi zveltă ca un băiat, cu o cingătoare ce-i luneca spre şolduri. Glasul ei, firav şi înalt ca de băiat, se auzea intonînd într-un cor îndepărtat cele dintîi cuvinte de femeie care străpung întunericul şi clamoarea întîii cîntări a Patimilor.

— *Et tu cum Jesu Galilaeo eras*[2] ?

Şi toate inimile erau mişcate şi se îndreptau către glasul ei, strălucitor ca o stea de curînd răsărită, strălucind tot mai limpede pe cînd intona proparoxitonul şi mai stins pe cînd se stingea cadenţa.

[1] Cîntă femeia. (lat.) (n. tr.)

[2] Şi tu erai cu Isus Galileanul ? (lat.) (n. tr.)

Cîntecul încetă. Merseră înainte alături, Cranly repetînd cu ritm accentuat sfîrşitul refrenului :

Şi cînd de nevastă pe Rosy o s-o iau,
O, cît de ferice atuncea vom fi
Că dragă mi-e dulcea Rosy O'Grady
Şi Rosy O'Grady pe veci m-o iubi.

— Asta-i poezie adevărată. Asta-i iubire adevărată.

Îi aruncă lui Stephen o privire cu coada ochiului, zîmbind straniu şi întrebă :

— Tu consideri asta poezie ? Şi simţi înţelesul cuvintelor ?

— Întîi trebuie s-o văd pe Rosy, făcu Stephen.

— E lesne de găsit, spuse Cranly.

Îi alunecase pălăria pe frunte. O împinse înapoi şi în umbra copacilor Stephen îi văzu faţa palidă, încadrată de întuneric şi ochii mari întunecaţi. Da. Faţa lui era frumoasă şi trupul îi era tare şi viguros. Vorbise de iubirea maternă. Simţea aşadar suferinţele femeilor, slăbiciunile lor trupeşti şi sufleteşti, şi avea să le apere cu braţul lui tare şi hotărît şi avea să-şi plece spiritul înaintea lor.

Aşadar, era timpul să plece. Un glas vorbea blînd inimii singuratice a lui Stephen, îndemnîndu-l să plece şi spunîndu-i că prietenia lui se încheia acum. Da, avea să plece. El nu putea lupta împotriva altuia. Îşi cunoştea rolul.

— Probabil că voi pleca, spuse.

— Unde ? întrebă Cranly.

— Unde voi putea, spuse Stephen.

— Da, zise Cranly. S-ar putea să-ți fie greu să trăiești aci în împrejurările astea. Dar asta te face să pleci ?

— Trebuie să plec, răspunse Stephen.

— Fiindcă, urmă Cranly, n-ar trebui să te consideri obligat să pleci dacă n-ai chef, și nici eretic, nici proscris. Sînt mulți buni credincioși care gîndesc ca tine. Te surprinde asta ? Nu clădirea de piatră e biserica și nici măcar clerul și dogmele lui. E întreaga mulțime a celor născuți în această religie. Nu știu ce dorești tu să faci în viață. Ce mi-ai spus în seara cînd stăteam în fața stației Harcourt Street ?

— Da, răspunse Stephen, zîmbind fără să vrea de felul cum își amintea Cranly gînduri în legătură cu locuri. În seara cînd te-ai ciorovăit jumătate de oră cu Doherty în privința drumului celui mai scurt de la Sallygap spre Larras.

— Căpățînă de ceaun ! spuse Cranly cu dispreț calm. Ce știe el de drumul de la Sallygap spre Larras ? Sau de orice altceva ? Cu căpățîna aia băloasă a lui, mare cît un ceaun !

Izbucni într-un hohot lung și zgomotos.

— Ei ? întrebă Stephen. Altceva-ți mai amintești ?

— Cu alte cuvinte, ce-ai spus tu ? întrebă Cranly. Da, îmi amintesc. Că vrei să descoperi modul de viață sau de artă în care spiritul tău să se poate exprima în libertate neîncătușată.

Stephen își scoase pălăria în semn de recunoaștere.

— Libertate ! Dar nu ești încă destul de liber pentru a comite un sacrilegiu. Spune-mi, ai fura ?

— Mai întîi aș cerși.

— Și dacă n-ai căpăta nimic, ai fura ?

— Vrei să mă faci să spun, răspunse Stephen, că drepturile de proprietate sînt relative și că în anumite împrejurări nu e nelegiuire să furi. Oricine ar acționa în credința asta. Încît nu-ți voi da un asemenea răspuns. Adresează-te teologului iezuit Juan Mariana de Talavera, care te va lămuri de asemenea în ce împrejurări ți-e îngăduit să-ți ucizi regele și dacă e preferabil să-i înmînezi otrava într-o cupă sau să i-o ungi pe veșmînt sau pe arcul șeii. Mai bine întreabă-mă dacă aș răbda să mă fure alții pe mine sau, de-ar face-o, dacă aș chema împotriva lor ceea ce se cheamă cred pedeapsa brațului secular ?

— Ai face-o ?

— Cred, spuse Stephen, că asta mi-ar fi la fel de penibil ca și faptul de-a fi fost jefuit.

— Înțeleg, făcu Cranly.

Își scoase la iveală chibritul și începu să-și curețe spațiul dintre doi dinți. Apoi întrebă nepăsător :

— Spune-mi, de pildă, ai deflora o virgină ?

— Scuză-mă, făcu Stephen politicos, nu-i asta ambiția majorității tinerilor domni ?

— Care-i însă punctul tău de vedere ? întrebă Cranly.

Ultima lui frază, descurajantă, cu iz iute ca fumul de mangal, ațîțase creierul lui Stephen, deasupra căruia parcă ar fi stagnat fumurile ei.

— Ascultă, Cranly, spuse. M-ai întrebat ce-aș face și ce n-aș face. O să-ți spun ce-am să fac și ce n-am să fac. N-am să slujesc ceva în care nu mai cred — fie că se cheamă căminul meu, patria mea sau biserica mea — și-am să încerc să mă exprim în vreun mod de viață sau de artă pe cît de liber și pe cît de întreg voi putea, folosind întru apărarea mea singurele arme pe care îmi îngădui să le folosesc — tăcerea, exilul și viclenia.

Cranly îl luă de braț și-l întoarse astfel încît îl îndreptă din nou spre Leeson Park. Rîdea aproape șiret și strîngea brațul lui Stephen cu afecțiunea unuia mai vîrstnic.

— Viclenie, nu zău! exclamă. Tu ești ăla? Tu, biet poet, tu!

— Și acuma m-ai făcut să mă mărturisesc ție, spuse Stephen, mișcat la atingerea aceasta, după cum m-am mărturisit ție în atîtea alte lucruri, nu-i așa?

— Da, copilul meu, răspunse Cranly, tot voios.

— M-ai făcut să mărturisesc de ce mă tem. Dar o să-ți spun și de ce nu mă tem. Nu mă tem a fi singur sau a fi respins de dragul altuia sau a părăsi orice va trebui să părăsesc. Și nu mă sperie să fac o greșală, chiar o greșală mare, o greșală de-o viață, poate chiar cît veșnicia de mare.

Cranly, redevenit grav, încetini pasul și spuse :

— Singur — singur de tot. Nu ți-e teamă. Și știi ce înseamnă vorba asta ? Nu numai să fii despărțit de toți ceilalți dar să n-ai un singur prieten.

— O să iau acest risc.

— Și să n-ai nici o singură ființă care să-ți fie mai mult decît un prieten, mai mult chiar decît cel mai ales și mai credincios prieten pe care l-a avut vreodată un om.

Vorbele sale păreau a fi atins o strună adîncă în propria-i ființă. Vorbise oare despre sine însuși, despre sine cum era sau cum ar fi dorit să fie ? Stephen îi scrută fața cîteva clipe, în tăcere. Văzu pe ea o tristețe rece. Vorbise despre sine, despre propria-i singurătate de care se temea.

— Despre cine vorbești ? întrebă Stephen în cele din urmă.

Cranly nu răspunse.

MARTIE 20 Convorbire lungă cu Cranly despre rebeliunea mea. El în dispoziție solemnă. Eu suplu și suav. M-a prelucrat pe tema dragostei ce o datorăm mamei. Am încercat să mi-o închipui pe mama lui : nu pot. Mi-a spus odată, într-un moment de distracție, că taică-său avea șaizeci și unu de ani cînd s-a născut el. Parcă-l văd. Tip de fermier solid. Costum sare și piper. Picioare lăbărțate. Barbă sură încîlcită. Probabil ia parte la alergări cu ogari. Își dă cu regularitate și cu moderație

obolul Părintelui Dwyer din Larras. Cîteodată vorbeşte fetelor după ce se lasă întunericul. Dar maică-sa ? Foarte tînără sau foarte bătrînă ? Cazul dintîi puţin probabil. Să fie aşa, Cranly n-ar fi vorbit cum a vorbit. Bătrînă deci, şi probabil neglijată. De unde deznădejdea din sufletul lui Cranly : odraslă a unor şele istovite.

MARTIE 21, DIMINEAŢA. Gîndit la asta aseară în pat, dar eram prea leneş şi prea liber ca să mai adaug ceva. Liber, da. Şelele istovite sînt ale Elisavetei şi ale lui Zaharia. Aşadar, el este precursorul. Amănunt : Se hrăneşte îndeosebi cu slănină şi cu smochine. Citeşte : lăcuste şi miere sălbatică. De asemeni, cînd mă gîndeam la el, vedeam totdeauna un cap sever, despărţit de trup, sau o mască mortuară conturîndu-se parcă pe o perdea cenuşie sau pe-o veronică[1]. Tăierea capului se cheamă în turma credincioşilor. Uluit pentru moment de apariţia sfîntului Ion la poarta latină. Şi ce văd ! Un precursor decapitat încercînd să spargă lacătul.

MARTIE 21, NOAPTEA. Liber. Sufletul liber şi imaginaţia liberă. Lasă morţii să îngroape morţii. Şi lasă morţii să se căsătorească cu morţii.

[1] Năframă albă cu care o femeie evreică, numită Veronica, a şters sudoarea de pe faţa lui Isus, pe cînd suia muntele Calvarului, şi pe care, conform mitului religios, s-ar fi imprimat trăsăturile lui Hristos.

MARTIE 22. În compania lui Lynch am urmărit o opulentă infirmieră. Ideea lui Lynch. Mie-mi displace. Doi ogari costelivi şi înfometaţi umblînd după o viţică.

MARTIE 23. N-am mai văzut-o din seara aceea. Indispusă? Şade poate lîngă foc cu şalul mămichii pe umeri? Dar nu ursuză. O ceaşcă bună cu supă? Ei haide!

MARTIE 24. Început printr-o discuţie cu mama. Subiect: B. V. M.[1] Handicapat de sex şi vîrstă. Ca să scap am recurs la raporturile dintre Isus şi Papa faţă de cele dintre Maria şi fecioru-său. Am spus că religia nu-i o casă de naştere. Mama indulgentă. A zis că am nişte idei bizare şi c-am citit prea mult. Inexact. Am citit puţin şi-am înţeles şi mai puţin. Apoi a spus c-o să mă înapoiez la credinţă pentru că am un spirit neliniştit. Asta ar însemna să părăseşti biserica pe poarta din dos a păcatului şi să te întorci prin ferestruica din pod a pocăinţei. Nu mă pot pocăi. I-am spus asta şi-am cerut şase peni. Mi-a dat trei.

Apoi m-am dus la colegiu. Altă ciorovăială cu micul Ghezzi cap rotund ochi de şnapan. De data asta cu privire la Bruno Nolanul[2]. A început pe italieneşte şi s-a terminat în pidgin-English[3]. El spunea că Bruno a fost teribil de

[1] *Blessed Virgin Mary* — Binecuvîntata Fecioara Maria. (n. tr.)

[2] Aluzie la *Giordano Bruno*, născut la Nole. (n. tr.)

[3] *Pidgin-English* — o englezească cu vocabular redus, folosită în colonii. (n. tr.)

eretic. Eu am spus că a fost teribil de ars. Ceea ce a admis cu oarecare părere de rău. Apoi mi-a dat reţeta pentru ceea ce numeşte el *risotto alla bergamasca*[1]. Îşi împinge înainte buzele, pline, carnale, cînd pronunţă un *o* moale, de parcă ar săruta vocala. Oare ? Şi se poate pocăi ? Da, se poate : şi mai poate şi vărsa două lacrimi rotunde de şnapan, cîte una din fiecare ochi.

Traversînd parcul Stephen's, adică al meu[2], mi-am adus aminte că lui şi nu mie i-au fost compatrioţi cei care au inventat ce numea Cranly aseară religia noastră. O patrulă de soldaţi din al nouăzeci şi şaptelea regiment d infanterie, au şezut la piciorul crucii şi au aruncat cu zarurile ca să tragă la sorţi cămaşa răstignitului.

Fost la bibliotecă. Încercat să citesc trei reviste. Inutil. Încă n-a început să iasă. Sînt îngrijorat ? De ce mă tem ? Că n-o să mai iasă niciodată.

Blake[3] scria :

Mă-ntreb dacă William Bond va muri
Fiindcă sigur e foarte bolnav.

Ah, bietul William !

M-am dus odată să văd o dioramă la Rotunda. În final s-au dat imaginile unor granguri

[1] Pilaf de Bergam (oraş din Lombardia). (n. tr.)

[2] *Stephen's Green*, parc din Dublin, unde e situată şi Universitatea. (n. tr.)

[3] *William Blake* (1757—1827) ; poet englez. (n. tr.)

clasa întîi. Printre ei William Ewart Gladstone [1] care chiar pe-atunci murise. Orchestra cînta *„O, Willy, ne-ai lipsit."*

Neam de țopîrlani !

MARTIE 25, DIMINEAȚA. O noapte agitată de vise. Vreau să le lepăd de pe suflet.

O galerie lungă cotită. Din podea se înalță coloane de aburi mohorîți. E populată cu chipurile de piatră ale unor regi fabuloși. Mîinile le sînt împreunate pe genunchi în semn de oboseală și ochii le sînt mohorîți căci greșelile oamenilor se ridică veșnic înaintea lor în chip de aburi mohorîți.

Figuri stranii înaintează ca dintr-o peșteră. N-au înălțime omenească. Nu par total desprinse una de alta. Fețele le sînt fosforescente, cu dîre mai sumbre. Își ațintesc privirea asupră-mi și ochii lor par să mă întrebe ceva. Nu vorbesc.

MARTIE 30. Astă seară Cranly, în porticul bibliotecii, supunea o problemă lui Dixon și fratelui ei. O mamă și-a scăpat copilul în Nil. Iar poveste cu mama. Un crocodil a înhățat copilul. Mama l-a cerut înapoi. Crocodilul a spus bine dacă-i spune ce-o să facă el cu copilul, îl mănîncă sau nu-l mănîncă.

Mentalitatea asta, ar spune Lepidus, chiar că s-a născut din mîlul tău și din soarele tău.

Dar a mea ? A mea nu ? Atunci în mîlul Nilului cu ea !

[1] *William Ewart Gladstone* (1809—1898) om de stat englez. (n. tr.)

APRILIE 1. Dezaprob această ultimă frază.

APRILIE 2. Am văzut-o pe cînd bea ceai și mînca prăjituri la Johnston's, Mooney și O'Brien's. Mai bine zis Lynch cu ochii de lynx a văzut-o pe cînd treceam. Îmi spune că fratele ei l-a invitat acolo pe Cranly. Și-a adus oare crocodilul? El e acuma făclia strălucitoare? Ei bine, eu l-am descoperit. Afirm solemn că eu. Strălucea cuminte îndărătul unui ciubăr cu tărîțe de Wicklow.

APRILIE 3. Întîlnit pe Davin la tutungeria din fața bisericii Findlater. Era într-un tricou negru și-avea un băț de hockey. M-a întrebat dacă-i adevărat că plec și pentru ce. I-am spus că drumul cel mai scurt spre Tara e via Holyhead. Chiar atunci a răsărit tata. Prezentare. Tata politicos și observator. L-a întrebat pe Davin dacă-i dă voie să-i ofere ceva de băut. Davin n-a putut, mergea la o întrunire. Cînd ne-am depărtat, tata a spus că D. are o privire de băiat simpatic, de treabă. M-a întrebat de ce nu mă înscriu la un club de canotaj. Am pretins c-o să reflectez. Mi-a povestit apoi cum l-a dat gata pe Pennyfeather într-o cursă. Dorește să urmez dreptul. Zice că-s făcut pentru asta. Alt mîl, alți crocodili.

APRILIE 5. Primăvară nebună. Nori plutitori. O, viață! Sumbru vijelios șuvoi de apă mîloasă pe care și-au presărat merii petalele gingașe. Ochi de fete prin frunziș.

Fete sfioase şi zburdalnice. Toate bălaie ori roşcate : nici una oacheşă. Roşesc mai frumos. Hop-la !

APRILIE 6. Desigur că-şi aminteşte trecutul. Lynch spune că toate femeile îşi amintesc. Atunci, ţine minte şi vremea copilăriei ei şi-a mele, de voi fi fost eu cîndva copil. Trecutul e consumat de prezent şi prezentul trăieşte numai fiindcă dă naştere viitorului. Statuile de femei, dacă Lynch are dreptate, s-ar cuveni să fie totdeauna înfăşurate în văluri, o mînă a femeii pipăindu-şi cu regret părţile posterioare.

APRILIE 6, MAI TÎRZIU. Michael Robartes îşi aminteşte de frumuseţile uitate şi cînd braţul lui le cuprinde, îmbrăţişează farmecul care a pierit de mult din lume. Nu asta. De fel asta. Eu doresc să strîng în braţe farmecul şi frumuseţea ce n-au venit încă pe lume.

APRILIE 10. Stins, sub cerul greu, prin tăcerea oraşului întorcîndu-se din vise către somn fără vise ca un amant istovit pe care nu-l mişcă mîngîierile, sunet de potcoave pe drum. Mai puţin stins acum că potcoavele se apropie de pod ; şi într-o clipă, pe cînd trec prin dreptul ferestrelor întunecate, tăcerea e spartă de vuiet ca de-o săgeată. Se aud acum în depărtare potcoave lovind în noaptea grea, ca nişte nestemate, gonind peste adormitele cîmpii spre ce ţintă, ce inimă ? ce veşti ducînd ?

APRILIE 11. Citit ce-am scris azi noapte. Cuvinte vagi pentru o emoţie vagă. I-ar place ei ? Cred că da. Asta m-ar obliga să-mi placă şi mie.

APRILIE 13. Tundishul acela îmi stă pe inimă de mult. L-am căutat în dicţionar şi am găsit că e englezesc şi încă englezească bună neaoşă. Să-l ia dracu pe decanul de studii cu „leica“ lui. De ce-a mai venit aici, ca să ne înveţe pe noi limba lui ori s-o înveţe el de la noi ? Să-l ia dracu în orice caz.

APRILIE 14. John Alphonsus Mulrennan s-a întors recent din vestul Irlandei. Jurnale ale Europei şi Asiei, publicaţi vă rog ştirea. Ne-a povestit că a întîlnit acolo un moşneag într-o colibă de munte. Moşneagul avea ochi roşii şi pipă scurtă. Moşneagul a vorbit în irlandeză. Mulrennan a vorbit în irlandeză. Apoi Mulrennan şi moşneagul au vorbit englezeşte. Mulrennan i-a vorbit despre univers şi despre stele. Moşneagul a şezut, a ascultat, a fumat, a scuipat. Apoi a spus :

— O, trebuie că-s nişte fiinţe din cale afar' de ciudate la celălalt cap al lumii !

Mi-e frică de el. Mi-e frică de ochii lui opaci, cu pleoapele roşii. Cu el va trebui să mă lupt acum toată noaptea pînă în zori, pînă ce unul din noi va zăcea mort, să-l ţin înşfăcat de beregata vînoasă pînă... Pînă ce ? Pînă mi se supune ? Nu. Nu vreau să-i fac nici un rău.

APRILIE 15. Am întîlnit-o azi tam-nesam în Grafton Street. Înghesuiţi de mulţime, ne-am pomenit alături. Ne-am oprit amîndoi. M-a întrebat de ce nu mai vin de loc, a spus c-a auzit tot felul de poveşti despre mine. Asta doar ca să cîştige timp. M-a întrebat mai scriu poezii ? Despre cine ? am întrebat-o eu. Asta a zăpăcit-o şi mai mult încît mi-a părut rău şi m-am simţit un ticălos. Am închis numaidecît supapa asta şi-am pus în funcţiune aparatul refrigerator spiritualo-eroic inventat de Dante Alighieri şi brevetat în toate ţările. Am vorbit repede despre mine şi planurile mele. În mijlocul acestei expuneri am făcut din nefericire un gest brusc de natură revoluţionară. Trebuie să fi arătat ca unul care aruncă un pumn de mazăre în aer. A început să se uite lumea la noi. După o clipă ea şi-a luat rămas bun şi dîndu-mi mîna înainte să plece a zis că speră c-o să fac ceea ce am spus.

— Ei, asta zic şi eu purtare prietenoasă, nu ? Dar mi-a plăcut azi. Puţin sau mult ? Nu ştiu. Mi-a plăcut şi mi se pare o senzaţie nouă. Deci, tot restul, tot ce gîndeam şi tot ce simţeam că simţeam, tot ce-a fost înainte de-acum, de fapt... A, lasă asta, băiete ! Du-te de te culcă şi-ţi trece.

APRILIE 16. Departe ! Departe !

Vraja braţelor şi a glasurilor : braţele albe ale şoselelor, făgăduiala lor de îmbrăţişări strînse şi braţele negre ale navelor, înălţîndu-se pe cerul luminat de lună, povestea

lor despre neamuri îndepărtate. Se întind şi se înalţă spre-a spune : „Sîntem singure — vino !“ Şi glasurile li se alătură zicînd : „Sîntem semenii tăi.“ Şi aerul e plin de prezenţa lor chemîndu-mă pe mine semenul lor ce mă pregătesc de plecare, scuturînd aripile tinereţii lor exultante şi teribile.

APRILIE 26. Mama îmi aranjează hainele noi cumpărate de ocazie. Se roagă acum, aşa spune, să-mi fie dat a învăţa în viaţa cea nouă şi departe de cămin şi prieteni ce este inima şi ce simte. Amin. Aşa să fie. Fii binevenită, o, viaţă ! Mă duc să întîmpin pentru a milioana oară realitatea experienţei şi să făuresc în forja sufletului conştiinţa nezămislită a neamului meu.

APRILIE 27. Bătrîne tată, bătrîne meşter, fi-mi prielnic acum şi pururea.

Dublin, 1904.

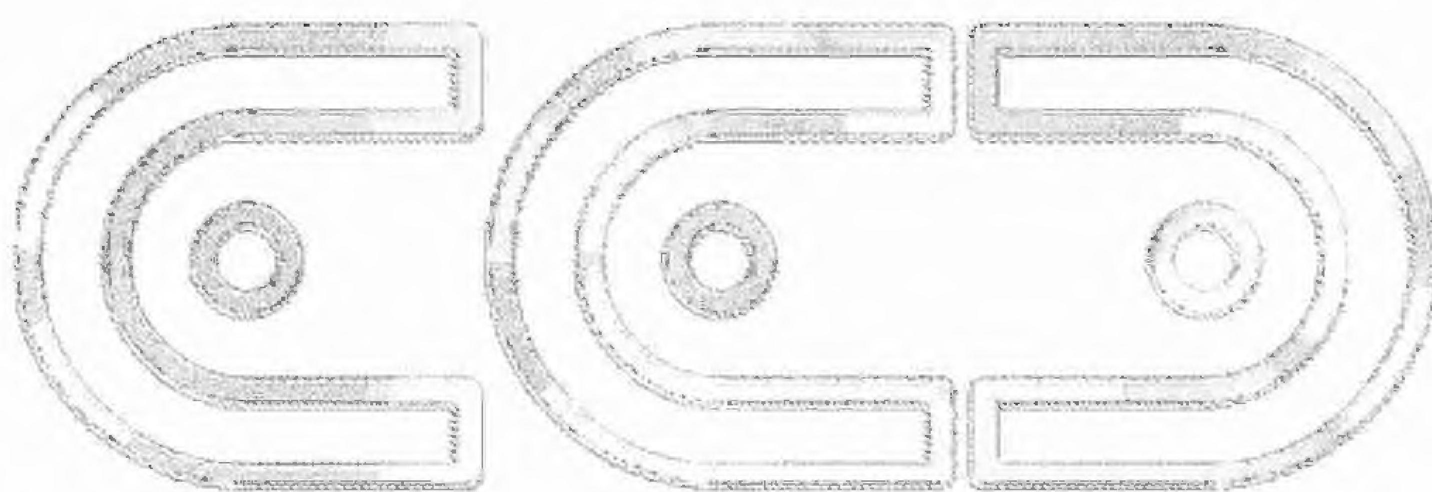
Trieste, 1914.

Redactor : ANTOANETA RALIAN
Tehnoredactor : VICTOR MAŞEK

Dat la cules 27.09.1968. Bun de tipar 04.03.1969. Apărut 1969. Tiraj 50.140. Broşate 49.740. Legate 1/1 400. Hîrtie tipar înalt tip B mat de 63 g/m². Format 700×900/32. Coli ed. 15,07. Coli tipar 12,25. A. nr. 13.572. C.Z. pentru bibliotecile mari şi mici 82—31=59.

Intreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918", Str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97, Bucureşti, Republica Socialistă România,
Comanda nr. 2046.

Scanare și prelucrare digitală

de

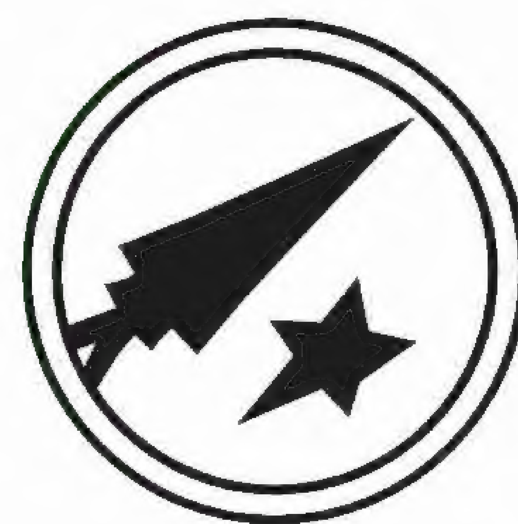

Anonim

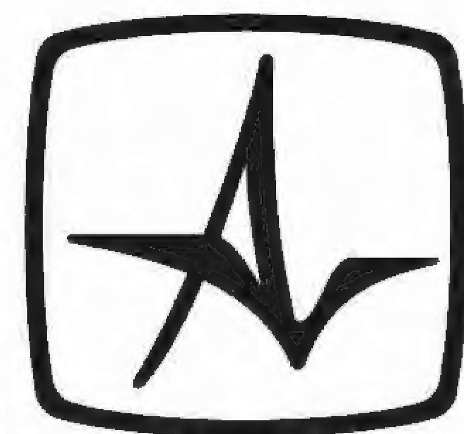
și

CAT Graur

Antwerpen

2024

